

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки та управління
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

*Видається з 2009 р.
Виходить 2 рази на рік*

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

ВИПУСК 2(13). Частина 2
Економічні науки

Миколаїв
2017

Рекомендовано до друку вченою радою факультету менеджменту МНАУ. Протокол № 4 від 22.12.2017 р.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: д-р техн. наук, професор, академік НААН
В.С. ШЕБАНІН

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

д-р екон.наук, професор Шебаніна О.В.
д-р екон.наук, професор Вишневська О.М.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Економічні науки:

д-р екон.наук, професор Сіренко Н.М.,
д-р екон.наук, доцент Дубініна М.В.,
канд. екон.наук, доцент Бурковська А.В.,
канд. екон.наук, доцент Іваненко Т.Я.,
канд. екон.наук, доцент Калюжна О.В.,
канд.пед.наук, доцент Тищенко С.І.,
канд. екон.наук, доцент Крилова І.Г.,
канд. екон.наук, доцент Мельник І.О.

Адреса редколегії:

54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,
Миколаївський національний аграрний університет
тел. +380 (512)58-05-94 www.mnau.edu.ua

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2017

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 631.15.002.6

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО
РАЙОНУ*В.О. Базенко, магістр**Науковий керівник: д-р екон. наук, професор О.М. Гаркуша**Миколаївський національний аграрний університет**В статті досліджено сучасний стан виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району.**Ключові слова: рослинництво, валова продукція, урожайність, сільське господарство.*

Постановка проблеми. Проблема підвищення конкурентоспроможності є однією з найбільш гострих і актуальних для аграрного сектора економіки України. Особливого значення вона набуває з вступом України до СОТ. Зниження торговельних бар'єрів загострить конкуренцію між вітчизняною та імпортованою продукцією як на внутрішньому, так і на світових продовольчих ринках [1].

На сьогоднішній день галузь рослинництва є досить ефективною, проте слід мати на увазі, що виробники працюють в умовах ризику і невизначеності, що і спричиняє суттєвий вплив на результати господарювання. Негативний вплив на цю галузь спричиняє і стан її потенціалу, і природно-кліматичні умови. Тому визначення динаміки виробництва продукції рослинництва та оцінка її економічної ефективності є важливими для визначення шляхів подальшого розвитку галузі рослинництва [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сучасного розвитку галузі рослинництва в Україні досліджувались багатьма вітчизняними вченими, серед яких слід відмітити Бистрякова І. К., Болдирєвої Л. М., Борщевського П. П., Векленко В. І., Гранберга О. Г., Дубіщева В. П., Загайтова І. Б., Заяць Т. А., Золотарьова Є. Л. та ін. Поряд із цим економічні зміни у рослинництві тривають і потребують подальшого розгляду та аналізу на рівні регіонів.

Постановка завдання. Дослідити сучасний стан виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рослинництво – це галузь сільського господарства, основне завдання якого – вирощування рослин для отримання продукції, що задовольняє потребу людини в їжі, кормів для тварин, сировини для переробної промисловості.

Займаючись рослинництвом, людина стикається з багатьма постійно мінливих умов. Щоб забезпечити рослину необхідними факторами життя, потрібно в певній мірі відповідно змінювати і навколишнє його середовище. Для створення найбільш сприятливих умов життя рослин велике значення має своєчасне і високоякісне виконання всіх польових робіт – обробка ґрунту, внесення добрив, посів, догляд, збирання врожаю. Порушення термінів проведення цих робіт або їх низький рівень різко знижує врожай і погіршує якість продукції.

Галузь рослинництва охоплює рільництво, луговодство, овочівництво, плідівництво, виноградарство, квітникарство, лісівництво. Як наукова дисципліна рослинництво розглядає тільки польові культури: зернові, олійні, прядильні, ефіроолійні, кормові, картопля, баштанні і деякі інші. Рослинництво відіграє суттєву роль у розвитку регіону і займає значну питому вагу у загальному сільськогосподарському виробництві району (табл. 1).

Як свідчать дані таблиці 1 рослинництво займає значну питому вагу в сільському господарстві сільськогосподарських підприємств Вознесенського району: частка працівників, посівної площі, прибутку та виручки по галузі рослинництва становить відповідно 98,1, 92,3, 100,0 та 100,0 % від загальних їх сумі по сільському господарству

Таблиця 1. Питома вага галузі рослинництва у сільськогосподарському виробництві сільськогосподарських підприємств Вознесенського району

Показник	2014р.	2015р.	2016р.	В середньому за 2014-2016рр.	2016р., - до 2014р.	2005р.
<i>Сільське господарство</i>						
Валова продукція (у постійних цінах 2010р.), тис. грн	277030	277953	336768	297250,3	121,6	121,2
в т. ч. в галузі рослинництва	...	...	...	...	...	...
Середньорічна чисельність працівників, чол.	587	491	410	496,0	69,8	83,5
в т. ч. в галузі рослинництва	578	481	400	486,3	69,2	83,2
Площа с/г угідь, тис. га	59,0	58,2	56,0	57,7	94,9	96,2
з них посівна площа, га	54373	53767	54695	54278,3	100,6	101,7
Прибуток, тис. грн	90940	178637	161029	143535,3	177,1	90,1
в т. ч. в галузі рослинництва	90942	178620	161023	143528,3	177,1	90,1
Виручка, тис. грн	404514,2	1068201	631518	701411,1	156,1	59,1
в т. ч. в галузі рослинництва	404331,4	1068057	631379	701255,8	156,2	59,1
<i>Питома вага галузі рослинництва в сільськогосподарському виробництві, %</i>						
Частка працівників	98,5	98,0	97,6	98,1	-0,9	-0,4
Частка посівної площі	92,2	92,4	97,7	94,0	5,5	5,3
Частка прибутку	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00
Частка виручки	100,00	100,00	99,98	99,98	-0,02	-0,02

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

Представляють інтерес дані про значення галузі рослинництва сільськогосподарських підприємств Вознесенського району за основними показниками розвитку галузі по Миколаївській області (табл. 2).

Таблиця 2. Питома вага галузі рослинництва сільськогосподарських підприємств Вознесенського району за основними показниками розвитку галузі

Показник	2014р.	2015р.	2016р.	В середньому за 2014-2016рр.
<i>Вознесенський район</i>				
Середньорічна чисельність працівників, чол.	578	481	400	486,3
Площа сільгоспугідь, тис. га	59,0	58,2	56,0	57,7
Прибуток, млн грн	90,9	178,6	161,0	143,5
Виручка, млн грн	404,3	1068,1	631,4	701,2
Рівень рентабельності, %	29,0	20,1	34,2	25,7
<i>Миколаївська область</i>				
Середньорічна чисельність працівників, чол.	14324	14144	14327	14265
Площа сільгоспугідь, тис. га	880,2	855,9	840,0	858,7
Прибуток, млн грн	1622,2	3578,6	3940,5	3047,1
Виручка, млн грн	6915,7	11994,7	12162,4	10357,6
Рівень рентабельності, %	35,3	46,8	47,9	41,7
<i>Питома вага галузі району в області, %</i>				
Частка працівників	4,0	3,4	2,8	3,4
Частка площі сільгоспугідь	6,7	6,8	6,7	6,7
Частка прибутку	5,6	5,0	4,1	4,7
Частка виручки	5,8	8,9	5,2	6,8
Різниця в рівні рентабельності	-6,3	-26,7	-13,7	-16,0

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

За даними таблиці 2 рослинництво сільськогосподарських підприємств Вознесенського району займає значне місце за основними показниками розвитку галузі по Миколаївській області, зокрема: частка працівників складає 3,4 %, частка площі сільгоспугідь – 6,7 %, частка прибутку – 4,7 %, частка виручки – 6,8 %, різниця в рівні рентабельності склав -16,0 в. п.

Питома вага сільськогосподарських підприємств Вознесенського району у виробництві основних сільськогосподарських культур сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області складає від 0,1 до 10,0 % (табл. 3).

Таблиця 3. Питома вага сільськогосподарських підприємств Вознесенського району у виробництві основних сільськогосподарських культур, т

Сільськогосподарські культури	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
<i>Миколаївська область</i>							
Зернові та зернобобові	1408929	1636389	751239	1785147	1797869	1892804	1888286
Соняшник	439003	521487	549140	781556	624063	729467	893934
Картопля	2988	5408	6978	4051	3315	3350	3538
Овочі	156184	240538	281701	208475	277333	252464	276075
<i>Вознесенський район</i>							
Зернові та зернобобові	72023	83716	27585	106998	95360	104247	129265
Соняшник	21798	30357	43733	78138	50190	53609	63642
Картопля	-	104	...	40	...	...	39
Овочі	4609	4491	2058	307	...	624	1638
<i>Питома вага району у загальному обсязі виробництва по області, %</i>							
Зернові та зернобобові	5,1	5,1	3,7	6,0	5,3	5,5	6,8
Соняшник	5,0	5,8	8,0	10,0	8,0	7,3	7,1
Картопля	-	1,9	...	1,0	...	...	1,1
Овочі	3,0	1,9	0,7	0,1	...	0,2	0,6

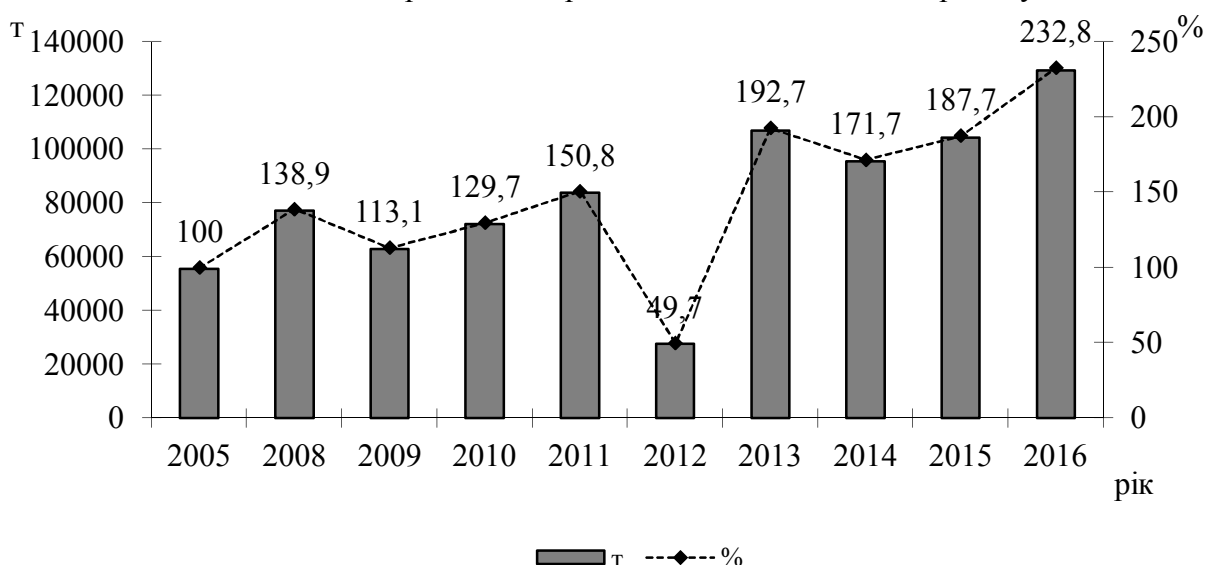
Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Провідною галуззю сільського господарства на Півдні України є зерновиробництво. Зерновий сектор забезпечує широкий асортимент незамінної продукції й безпосередньо впливає на обсяги виробництва продукції тваринництва. Розширення і удосконалення виробництва зерна високої якості гарантує продовольчу безпеку населення країни, економічну стабільність держави. Зерновиробництво – головне джерело грошових надходжень в Україну, а негативний вплив природно-кліматичних факторів, недостатнє забезпечення галузі матеріально-технічними ресурсами гальмує її розвиток [3, 4].

Частка виробництва зернових та зернобобових, вирощених у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району, по відношенню до загального обсягу їх виробництва сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області за період з 2010 до 2016 років коливалась від 5,1 до 6,8%; по соняшнику – від 5,0 до 10,0%; по картоплі – від 1,0 до 1,9%; по овочам – від 0,1 до 3,0%.

У динаміці обсяги виробництва продукції рослинництва значно коливаються по рокам. Так, найбільші обсяги виробництва продукції зернової галузі за період з 2005 по 2016 роки спостерігались у 2013 та 2016 роках, а найменший – у 2012 році (рис. 1).

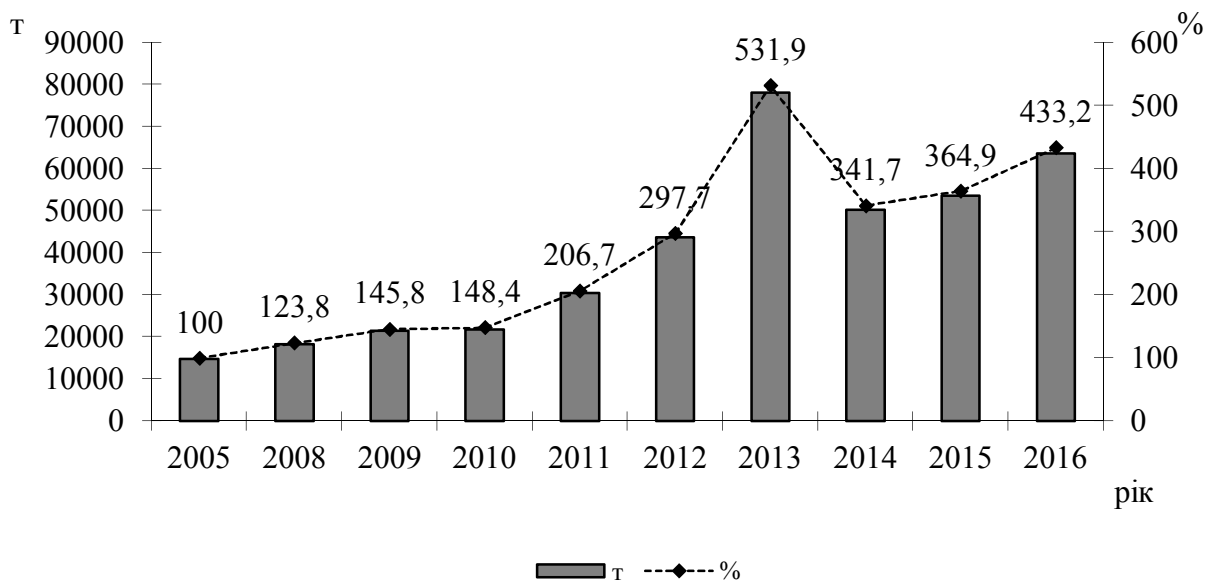
Рисунок 1 – Динаміка обсягів виробництва зернових та зернобобових культур в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

Найбільші обсяги виробництва соняшнику за період з 2005 по 2016 роки спостерігались у 2013 та 2016 роках, а найменший – у 2005 році (рис. 2). Фактично за досліджуваний період спостерігається постійне зростання валових зборів соняшнику в досліджуваному регіоні.

Рисунок 2 – Динаміка обсягів виробництва соняшнику в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району

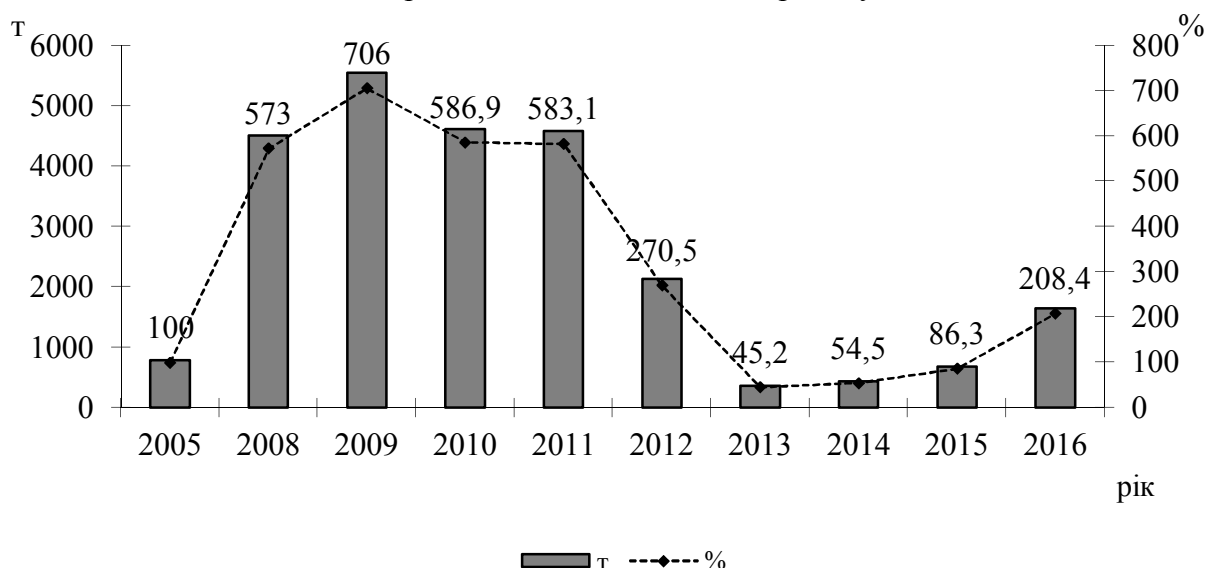

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

Кардинально від попередніх культу відрізняється динамка виробництва овочів. Так, у 2008-211 роках спостерігались високі обсяги виробництва, а період 2012-2016 відзначається низькими обсягами виробництва (рис. 3).

Фактично за досліджуваний період спостерігається зменшення валових зборів овочів в досліджуваному регіоні.

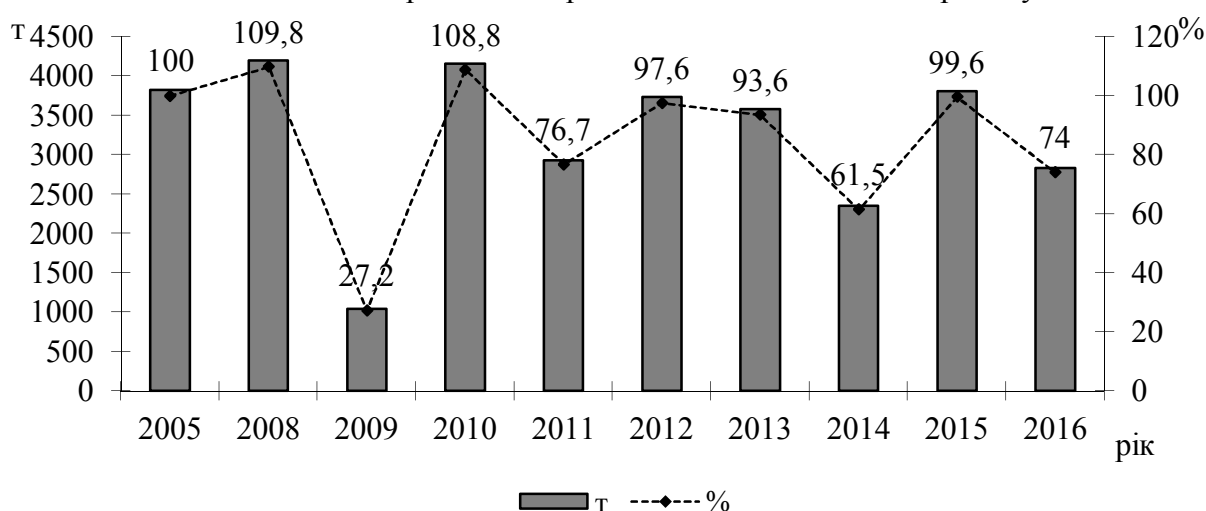
Рисунок 3 – Динаміка обсягів виробництва овочів в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

Відносною стабільністю відзначається обсяг виробництва плодових та ягідних культур в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району за винятком 2009 року (рис. 4).

Рисунок 4 – Динаміка обсягів виробництва плодових та ягідних культур в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

Основу рослинництва складає землеробство – господарська діяльність, пов'язана з обробкою землі. Використовуючи землю як засіб виробництва люди досягають позитивних результатів: отримання продукції, яка використовується для забезпечення харчування людей та худоби і птиці.

Площа посіву сільськогосподарських культур в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району за останні сім років зростає на 1272 га або 2,4 %.

При цьому у розрізі культур відбулись такі зміни посівних площ: посіви зернових та соняшнику зросли відповідно на 2346 та 7520 га або 7,9 та 49,9 %; натомість зменшились посіви овочів на 283 га або 22,3 % (табл. 4).

Таблиця 4 .Склад та структура посівних площ сільськогосподарських культур у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району

Сільськогосподарські культури	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
<i>Площа, га</i>							
Зернові та зернобобові	29671	28987	24851	30520	29060	31515	32017
Соняшник	15073	18416	23459	25627	22381	20883	22593
Соя	40	290	850	284	329	58	...
Ріпак озимий та ярий	6974	4507	1207	3068	2040	658	...
Картопля	-	7	-	4	-	12	4
Овочі	364	464	247	90	82	78	81
Баштанні продовольчі	32	28	52	38	40	43	...
Кормові культури	1269	1259	1195	397	441	520	...
Усього посівів	53423	53958	51861	60028	54373	53767	54695
<i>Структура, %</i>							
Зернові та зернобобові	55,5	53,7	47,9	50,8	53,4	58,6	58,5
Соняшник	28,2	34,1	45,2	42,7	41,2	38,8	41,3
Соя	0,1	0,5	1,6	0,5	0,6	0,1	...
Ріпак озимий та ярий	13,1	8,4	2,3	5,1	3,8	1,2	...
Картопля	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Овочі	0,7	0,9	0,5	0,1	0,2	0,1	0,1
Баштанні продовольчі	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	...
Кормові культури	2,4	2,3	2,3	0,7	0,8	1,0	...
Усього посівів	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

Відповідно змінилась і структура посіву сільськогосподарських культур: найбільше зросла частка посіву соняшнику (на 13,1 %) при тому, що частка соняшнику у загальній площі посіву складала у 2016 році 41,3 %. Також зросла частка зернових (на 3,0 %). При цьому питома вага посівів овочів зменшилась на 0,6 %.

Виробництво продукції вимагає наявності відповідної техніки для вирощування та збирання сільськогосподарських культур.

У сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району у динаміці наявність техніки та енергетичних потужностей зростає, але забезпеченість посівів кукурудзи кукурудзозбиральними комбайнами за досліджуваний період зменшилась з 3,8 шт. на 1000 га до 0,8 шт. на 1000 га посівів.

При цьому наявність енергетичних потужностей в розрахунку на 100 га сільгоспугідь зросла з 88 до 103 кВт, а забезпеченість посіву зернових зернозбиральними комбайнами – з 1,8 до 2,1 шт. на 1000 га посівів (табл. 5).

У 2016 році порівняно з 2014 роком витрати на виробництво продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району зросли на 275,7 млн. грн або 102,5 %.

Витрати зросли за всіма статтями витрат, але найбільше зросли витрати на запчастини та ремонт – 354,1 %, а найменше – витрати на орендну плату за земельні частки (паї) – на 42,8 %.

У структурі витрат найбільшу частку займають витрати на оплату послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями, - 22,6 %, а найменшу – витрати на орендну плату за майнові паї.

Таблиця 5. Наявність техніки та енергетичних потужностей у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району

Сільськогосподарські культури	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
Наявність енергетичних потужностей, тис. кВт	54,7	52,4	58,1	60,3	57,9	61,0
у % до попереднього року	...	95,8	110,9	103,8	96,0	105,4
Наявність тракторів, шт.	260	271	282	316	270	275
у % до попереднього року	...	104,2	104,1	112,1	85,4	101,9
Потужність двигунів тракторів, тис. кВт	21,4	23,0	25,4	28,7	25,2	27,1
у % до попереднього року	...	107,5	110,4	113,0	87,8	107,5
Середня потужність двигунів тракторів, кВт	82,3	84,9	90,1	90,8	93,3	98,5
у % до попереднього року	...	103,2	106,1	100,8	102,8	105,6
Наявність зернозбиральних комбайнів, шт.	53	53	55	63	50	59
у % до попереднього року	...	100,0	103,8	114,5	79,4	118,0
Наявність кукурудзозбиральних комбайнів, шт.	2	2	4	4	3	3
у % до попереднього року	...	100,0	200,0	100,0	75,0	100,0
Наявність енергетичних потужностей в розрахунку на 100 га сільгоспугідь, кВт	88,2	84,4	92,4	98,2	98,1	103,0
Наявність зернозбиральних комбайнів у розрахунку на 1000 га посівів зернових, шт.	1,8	2,0	2,9	2,4	2,0	2,1
Наявність кукурудзозбиральних комбайнів у розрахунку на 1000 га посівів кукурудзи на зерно, шт.	3,8	1,7	0,8	1,1	0,7	0,8

Примітка: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

Висновок. Встановлено, що рослинництво сільськогосподарських підприємств Вознесенського району займає значне місце за основними показниками розвитку галузі по Миколаївській області. Площа посіву сільськогосподарських культур в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району за останні сім років зросла на 1272 га або 2,4 %. При цьому найбільше зросла частка посіву соняшнику (на 13,1 %) при тому, що частка соняшнику у загальній площі посіву складала у 2016 році 41,3 %. У сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району у динаміці наявності техніки та енергетичних потужностей зростає у тому числі на 100 га сільгоспугідь. Отже, сучасний стан виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району відповідає умовам інтенсивного типу розвитку галузі.

Список використаних джерел:

1. Котикова О. І. Собівартість у системі чинників конкурентоспроможного виробництва продукції рослинництва / О. І. Котикова, Р. І. Ярошенко, А. В. Зеленько // Інноваційна економіка. – 2016. – №5-6 (63). – С. 134-141.
2. Прус Ю. О. Аналіз виробництва продукції рослинництва в агроформуваннях Запорізької області / Ю. О. Прус // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(5). – С. 227-241.
3. Котикова О. І. Місце Вознесенського району за показниками розвитку галузі зерновиробництва в Миколаївській області / О. І. Котикова, А.Р. Новицький, В. О. Базенко // Агросвіт. – 2017. – №9. – С. 3–11.
4. Котикова О. І. Забезпечення виробництва зернових на півдні України за рахунок комплексного зрошення / Котикова О. І., Тесляр В. О. // Інноваційна економіка. – 2014. – № 2 (51). – С.77–82.

УДК 339.944:004

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІТ-ПРОФЕСІЙ В УКРАЇНІ

О.В. Буганов, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Крилова І.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто перспективи розвитку ІТ-галузі на ринку праці України. Досліджено проблеми, які негативно позначаються на функціонуванні цієї сфери.

Ключові слова: інформаційні технології, програмне забезпечення, ІТ-фахівець, програміст, ринок, спеціаліст.

Постановка проблеми. Сучасний світ важко уявити без комп'ютерів, оскільки вони стали невід'ємною частиною людського життя. Комп'ютерні технології, що з'явилися у середині 20-го століття, мають великий вплив на розвиток науки, техніки, бізнесу та багатьох інших сфер людської діяльності. Вони будуть і надалі користуватися великим попитом на ринку працевлаштування, а ті, хто працює в галузі інформаційних технологій, відіграватимуть вирішальну роль у формуванні майбутнього трудового потенціалу своєї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток ефективних комп'ютерних технологій постійно перебуває у центрі багатьох науковців розвинених країн, адже вони можуть підвищити швидкість і ефективність розв'язання багатьох задач у сферах вивчення проблеми державного управління і регулювання, екологічних, економічних, медичних та військових задач. Питаннями функціонування ІТ-ринку та його впливу на економіку України займаються такі вітчизняні вчені, як Бабанін О.С., Войтко С.В., Маслов А.О., Пиріг С.О., Седікова І.О., Чухно А.А. та інші.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз ІТ-ринку України з обґрунтування необхідності підтримки цієї сфери, оскільки вона розвивається швидше ніж інші галузі країни.

Викладення основного матеріалу досліджень. Наша держава стала однією з провідних країн світу, так як займається розробкою сучасного математичного забезпечення обчислювальних машин і систем. Основою для цих розробок стали сучасні математичні методи оптимізації і системного аналізу, методи математичного моделювання та дослідження складних процесів і об'єктів, теорія програмування та методи захисту інформації при формуванні баз знань і баз даних та передачі цих даних каналами зв'язку в різноманітні комп'ютери і системи. Саме в даних галузях науки Україна потужна, адже тут активно працюють відомі у світі наукові школи. Ці навчальні заклади можуть досягти неабияких результатів у галузі розробки комп'ютерних програм та технологій [1].

Інформаційні технології – одні з найважливіших досягнень діяльності людства. Їх використання дає можливість створити сприятливі умови для розвитку економіки, стимулювати зростання продуктивності праці та підвищення заробітної платні, полегшити організацію комунікацій на всіх рівнях управління. Розвиток сфери новітніх технологій зробив великий внесок у створення інформаційних систем. Для України дуже важливо, що застосування інформаційних технологій дає можливість підвищити якість підготовки і прийняття важливих рішень виконавчої влади. З 2000 р. Україна активно включилася в становлення інформаційного суспільства. У 2007 році був прийнятий закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», а восени 2016 року Президент України підписав закон щодо усунення адміністративних перешкод для експорту послуг. Це спростить експорт

ІТ-послуг, процедуру укладення зовнішньоекономічних контрактів, ведення бухгалтерського обліку, фінансової звітності, а також зарахування валютної виручки [2].

Проте в 2016 році в Україні на ринку інформаційних технологій склалася неоднозначна ситуація. Незважаючи на те, що наша держава є одним із найбільших розробників програмного забезпечення, існують суттєві проблеми: падіння курсу гривні, частковий занепад внутрішнього ринку, зростання кількості працюючих на експорт спеціалістів, суттєва різниця в заробітних платах ІТ-фахівців, які працюють на український та зарубіжний ринки. Також існує військовий конфлікт на сході, що нерідко стає додатковим аргументом на користь еміграції. Україна має найбільший людський ресурс у сфері інформаційних технологій в Європі, і кожного року експортує програмне забезпечення вартістю мільярди доларів [3].

Однією з проблем ІТ-галузі України є незбалансованість ринку. З одного боку, спостерігається зростаючий дефіцит професіоналів і стабільне зростання зарплат, з іншого – надлишок фахівців із недостатнім рівнем кваліфікації. Внаслідок цього посилюється конкуренція за кваліфіковані людські ресурси. В таких умовах питання кваліфікації та доступності фахівців є найбільш актуальним. У зв'язку з цим необхідно відзначити той факт, що якість і доступність освіти фахівців у сфері інформаційних технологій в Україні на сьогоднішній день залишають бажати кращого. Аналіз наукових праць, присвячених вивченню особливостей функціонування підприємств ІТ-галузі, дозволив зробити висновок, що серед основних причин невідповідності базової професійної освіти ІТ-фахівців вимогам інноваційної економіки можна відмітити: недостатньо висока кваліфікація викладачів ВНЗ; низький рівень фінансування вузів; неадекватність змісту освітніх програм професійної підготовки ІТ-фахівців сучасним вимогам роботодавців і змін кон'юнктури ринку праці; знання в сфері інформаційних технологій видозмінюються дуже швидко, а система навчання у ВНЗ не встигає за темпами їх оновлення [4].

Національною конкурентною перевагою України є діяльність з розробки інформаційних технологій. Але наша країна, як товаровиробник, може бути витиснута з найбільш перспективних світових ринків через відсутність обґрунтованої державної політики. Розробка інформаційного суспільства в Україні має базуватися на узгодженості дій усіх гілок влади. Розв'язання проблем відсталості інформаційних технологій в Україні вимагає загальнодержавного підходу, а саме:

- формування національної стратегії, міжнародної і внутрішньої політики, сприятливої законодавчої, суспільної, економічної атмосфери у сфері використання інформаційних технологій;
- забезпечення потенціальної можливості технологічного доступу населення до інформаційних комп'ютерних технологій за рахунок об'єднання зусиль державного та приватного секторів економіки щодо розвитку інформаційної інфраструктури;
- сприяння збільшенню і розповсюдженню кількості послуг населенню і бізнесу, наданих за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій;
- концентрація зусиль держави і суспільства для створення загальнодоступних електронних ресурсів на основі врахувань національних, політичних, економічних, мовних, культурних та релігійних аспектів розвитку України;
- забезпечення можливості отримання знань, умінь і навичок використання інформаційних комп'ютерних технологій у процесі одержання освіти [3].

Все це призводить до того, що система освіти в сфері інформаційних технологій відчутно відстає від потреб ринкової економіки країни і галузь, яка динамічно розвивається часто отримує фахівців, що не цілком відповідають її вимогам.

Попри всі проблеми ІТ-ринок України розвивається швидше ніж інші галузі. За останні п'ять років він збільшився в два з половиною рази і зайняв третє місце з

експорту товарів і послуг. Так, середнє річне зростання становить близько 30%, а сукупний експорт ІТ-послуг в 2013-му році перевищив 2 млрд дол, незважаючи на тогочасні економічні та політичні кризи [5].

Основною стратегічною метою розвитку інформаційного суспільства в Україні є прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність України, продуктивність праці в усіх сферах економіки, ступінь розвитку інформаційної інфраструктури, зокрема, українського сегменту Інтернет, збільшити частку наукомісткої продукції, сприяти якості та доступності послуг освіти, науки, культури, охорони здоров'я за рахунок впровадження інформаційних технологій, розширити можливості людини отримувати доступ до національних та світових інформаційних електронних ресурсів, створити нові робочі місця, покращити умови роботи і життя людини [4].

В 2016 році Україна зайняла 1-е місце серед країн Центральної та Східної Європи за кількістю співробітників, що працюють в ІТ-галузі. За звітний рік дохід бюджету від ІТ-ринку становив 10.3 млрд грн: 31% - доходи від ПДВ із закупок ІТ-підприємств, податків на доходи зайнятих у суміжних галузях; 33% - доходи від єдиного податку ІТ-спеціалістів, податку на доходи і прибутки ІТ-компаній; 36% - доходи від податків на витрати ІТ-спеціалістів.

Найвища динаміка зростання ІТ-сфери спостерігається передусім у двох секторах – продаж ІТ-продукції на внутрішньому ринку й ІТ-аутсорсинг (розробка та продаж програмного забезпечення і надання ІТ-послуг). На даний момент ІТ-аутсорсинг один із ключових напрямів національного експорту (5 місце за обсягом) з потенціалом виходу на провідну позицію в Україні до 2025 року. Більше того, ІТ-сфера є нині однією з найбільш інвестиційно привабливих галузей української економіки. На думку міжнародних експертів, за сприятливого розвитку подій її потенціал дозволить Україні до 2015 р. вийти на шосте місце у світі за обсягами ІТ-експорту. Деякі фахівці навіть називають ІТ-сферу майбутнім локомотивом української економіки.

Розвиток ІТ-аутсорсингу в Україні сприяє досягненню низки макроекономічних ефектів, які вже зараз позитивно впливають на її соціально-економічний розвиток. Дія цих ефектів у перспективі може призвести до структурних перетворень, які формуватимуть якісно нові тенденції розвитку вітчизняної економіки. Крім позитивного впливу на структуру ринку праці та динаміку платіжного балансу, опосередковані ефекти розвитку ІТ-аутсорсингу полягають у збільшенні внутрішнього попиту на споживчому ринку, подоланні тенденцій розшарування населення та формуванні середнього класу, створенні сприятливих умов для розширення платоспроможного попиту на послуги охорони здоров'я, зміцненні фінансової безпеки держави. Тому зважена державна політика сприяння розвитку ІТ-аутсорсингу спроможна перетворити цю діяльність на потужну точку зростання національної економіки.

Зараз ІТ-сектор в Україні розширюється не за рахунок збільшення частки на світовому ринку, а за рахунок зростання послуг, що надаються в світі. Для збільшення частки нашої країни на світовому ринку щорічні темпи зростання ІТ-послуг повинні перевищувати середньосвітовий рівень, забезпечуючи приріст не менше 30-40% на рік. За оцінками експертів, в найближчі п'ять років середньорічні темпи зростання в світі становитимуть близько 20%. Потрібна програма, яка стимулює прихід інвесторів в український сектор інформаційних технологій і закони, що убезпечують ІТ-компанії від безпідставного втручання держави в їхню роботу.

Світовий досвід пропонує такі кроки для стимулювання розвитку ІТ-сектору:

- спростити візовий режим для іноземних інвесторів і фахівців;
- формування технологічних парків з пільговим порядком оподаткування;

- створення фондів для інвестування в IT-проекти за участю держави, і іноземних інвесторів;
- звести до мінімуму вплив контролюючих органів на діяльність IT-компаній і стартапів.

Очікувані результати до 2020 року:

- зростання кількості фахівців галузі до 200 тис.;
- збільшення експорту IT-послуг до 6 млрд доларів;
- збільшення ніші на світовому ринку;
- вихід галузі на друге місце за рівнем експорту;
- збільшення відрахувань до бюджету до 30 млрд гривень [5].

Компанія, що займається розробкою та виробництвом програмного забезпечення, «GlobalLogic Україна» прогнозує, що за наступні три роки ринок інформаційних технологій збільшить частку в ВВП України вдвічі. Сьогодні IT-ринок України становить всього 0,28% обсягу світового ринку IT-послуг. При цьому сумарний світовий IT-ринок становить 4 трлн. дол.. Незважаючи на всі складності 2016 року, а саме ризики зміни податкового законодавства, перевірки правоохоронних органів, військові дії на сході України, він став роком стабілізації галузі. В цьому році IT-сфера випередила експорт машинобудівної галузі. Відповідно до оцінок експертів, обсяг IT-експорту за 2016 рік склав близько 3,2 млрд дол [6].

Наша країна непогано заробляє за рахунок своїх програмістів, які багато працюють на закордонний ринок, а перспективи IT-галузі в Україні досить солідні.

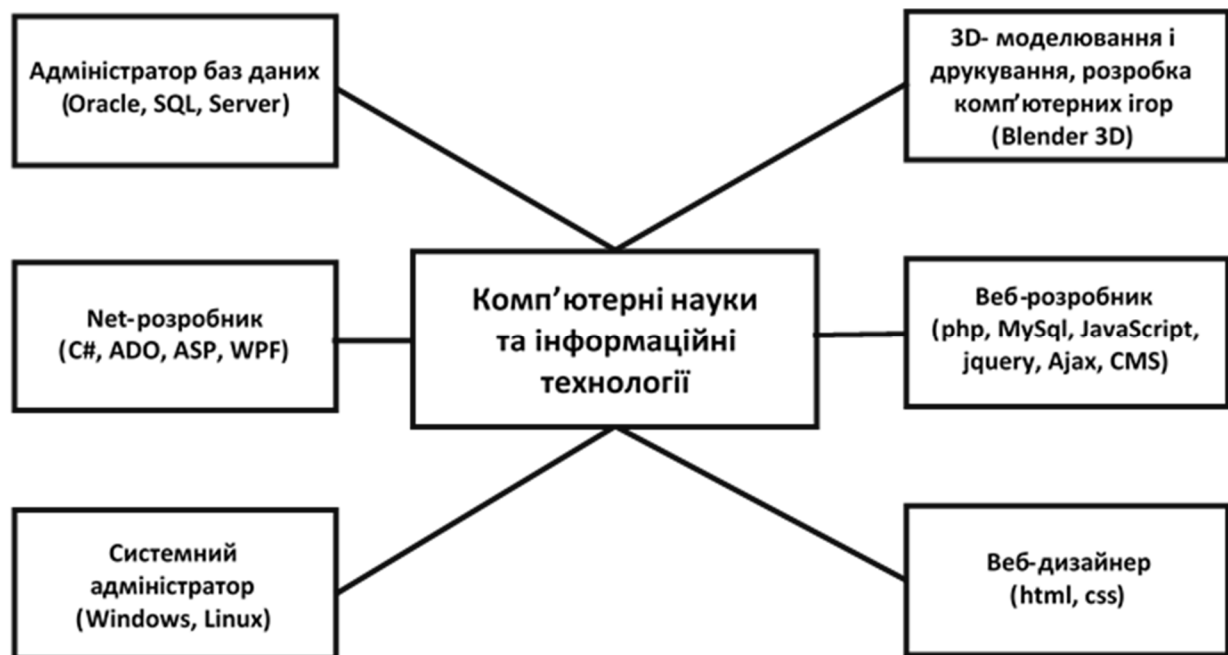

Рисунок 1 – Можливі позиції працевлаштування на ринку

Українські програмісти працюють в усіх провідних компаніях світу, їх знають і цінують, тому охоче віддають проекти з розробки передових технологій в Україну. За даними дослідження Exploring Ukraine IT Outsourcing Industry, Україна посідає четверте місце в світі за кількістю сертифікованих IT-спеціалістів після США, Росії та Індії. Саме фахівці IT-індустрії формують інвестиційну привабливість України, успішно працюють з провідними міжнародними компаніями, сприяють залученню інвестицій і

зміцненню економіки. Кількість ІТ-фахівців є найбільш швидко зростаючою в Європі. Очікується, що до 2020 року в країні їх налічуватиметься 200 тисяч осіб. У 2016 році понад 90 тисяч ІТ-фахівців нашої країни заробили 2,5 млрд дол тільки в сфері розробки програмного забезпечення. На відміну від аграріїв чи металургів, фахівцям ІТ-галузі не потрібна техніка, елеватори і дороги для транспортування, не потрібно модернізувати виробництво та ін [7].

Експортно орієнтована ІТ-галузь може вирости в два рази за всіма показниками і збільшити до 27,2 млрд грн доходів до держбюджету в 2020 році: 47% - доходи від єдиного податку ІТ-спеціалістів, податку на доходи найманих працівників та прибутки ІТ-компаній; 28% - доходи від ПДВ із закупок ІТ-підприємств, податків на доходи зайнятих у суміжних галузях; 25% - доходи від податків на витрати ІТ-спеціалістів в Україні.

За даними фонду «BrainBasket», в найближчі 5 років у світі буде створено понад 5 мільйонів нових робочих місць в ІТ-галузі. Попит на програмістів в Україні сьогодні значно перевищує пропозицію, тому в них немає проблем з працевлаштуванням, а їх зарплати постійно зростають. ІТ-фахівці створюють те, чого ще не існує. Їхня робота – це різноманітні технології майбутнього, які роблять світ розумнішим, зручнішим і кращим. При цьому терміни реалізації ІТ-проектів досить короткі – від місяців, до декількох років. Заробітна плата ІТ-фахівці значно перевищує зарплати в інших галузях. Стартова зарплата в великих компаніях починається з 500 доларів, а середня зарплата досвідчених спеціалістів, залежно від посади, становить від \$2000 (по Україні) до \$3000 (у Києві) на місяць. Також, великим плюсом є те, що зазвичай зарплата нараховується за перерахунком в доларах, що захищає від курсових коливань [8].

Висновок. Отже, враховуючи сучасні умови розвитку суспільства та економічних процесів у державі, існує очевидна необхідність дедалі ширшого створення, постійного вдосконалення та впровадження інформаційних технологій. Їх розвиток та широке впровадження у життя потребує ділового партнерства між наукою і бізнесом, спільних зусиль наукових установ та комерційних структур. В ідеалі – таке співробітництво забезпечувало б найповнішу реалізацію інтелектуальних і матеріальних можливостей та могло б принести велику користь суспільству.

Список використаних джерел:

1. Специфіка та перспективи розвитку сучасних комп'ютерних технологій [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/L8Y3v8>
2. Перспективи розвитку інформаційних технологій в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/uCKibm>
3. Особливості розвитку іт-ринку в Україні: Стан та тенденції [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/UwZo3t>
4. Попри всі бурі: чому ІТ-сектор претендує на роль флагмана української економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/M4DNY5>
5. ІТ-галузь в Україні: про що багато говорять, але мало знають [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/zpCy5w>
6. Перспективи ІТ-галузі в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/uoy8ut>
7. Український ІТ-ринок: підсумки 2016 і перспективи 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/KFHreR>
8. Переваги ІТ-галузі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/u3VH1x>

УДК658.012:664:338

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

М.О.Булименко, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, ст. викладач Олійник Т.Г.,

Миколаївський національний аграрний університет

У статті обґрунтовано роль конкурентоспроможності сільського господарства, так як на даний момент є необхідність насичення вітчизняного ринку продуктами власного виробництва. Розкрито поняття конкурентоспроможності продукції та підприємства. Виявлено особливості конкурентоспроможності продукції сільського господарства та сільськогосподарського підприємства. Проаналізовано основні фактори, які впливають на конкурентоспроможність продукції сільського господарства. Визначені подальші напрями аграрних трансформацій.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, управління конкурентоспроможністю, методи та інструменти механізму управління, система управління конкурентоспроможністю підприємства.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин суб'єкти господарювання мають належно реагувати на дії конкурентів і забезпечувати конкурентоспроможність своєї продукції. Досягнення підприємством конкурентоспроможного статусу безпосередньо пов'язане з просуванням вироблених товарів до конкретної групи споживачів і залежить від повноти задоволення їхніх потреб.

Конкурентоспроможність продукції означає відповідність товару умовам ринку, конкретним вимогам споживачів не тільки за технічними, економічними та іншими характеристиками, а й за комерційними умовами його реалізації (ціна, терміни постачання, канали збуту, сервіс тощо). Часто конкурентоспроможність ототожнюють з якістю продукції. На відміну від якості конкурентоспроможність товару визначається сукупністю таких властивостей, що становлять інтерес для певного покупця і забезпечують задоволення конкретної потреби, а інші характеристики можуть не враховуватися. Розглядаючи сутність конкурентоспроможності товару, належить підкреслити такі аспекти: конкурентоспроможність товару може бути визначена лише внаслідок його порівняння з іншими товарами; конкурентоспроможність відображає відмінність даного товару від товарів-конкурентів за ступенем задоволення конкретної споживчої потреби; крім якісних показників, вона враховує ще витрати споживача на придбання і використання товару для задоволення своєї потреби.

Слід розрізняти параметри та показники конкурентоспроможності. Параметри конкурентоспроможності – це кількісні характеристики властивостей товару, які враховують галузеві особливості оцінки його конкурентоспроможності. Розрізняють такі групи параметрів конкурентоспроможності: технічні, економічні, нормативні (різних типів).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основи визначення конкурентоспроможності та конкурентоздатності підприємства в цілому та аграрних, зокрема, є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Дослідженням проблем ефективності функціонування аграрного сектору України за роки незалежності займалися такі науковці як: С.Зоря, О.Оніщенко, Ю.Осташко, І.Лукінов, П.Саблук, А.Третяк, В.Юрчишин та інші. Проте цілий ряд проблем трансформаційних перетворень аграрного сектору потребує подальшого вивчення. У літературі, присвяченій проблемам управління існує багато визначень механізму управління підприємством, кожне з яких відповідає методології певного

наукового розділу та, відповідно наголошує на певному принципі функціонування механізму, його побудови та ін. [1]

Економісти виділяють управління в окремих факторів виробництва поряд із трьома традиційними - капіталом, працею, землею. Основоположником управління вважається американський інженер і дослідник Ф. Тейлор (1856-1915).

Постановка завдання. Метою роботи є проведення загальної оцінки конкурентоспроможності, аналіз наслідків та визначення подальших напрямів аграрних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результативність конкурентоздатності в цілому може бути об'єктивно оцінена на основі тенденцій, що складаються по досягненню кінцевих цілей: забезпечення продовольчої безпеки і незалежності країни, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, комплексний розвиток сільських територій, високий рівень доходів і життя сільського населення. Під продовольчою безпекою розуміють здатність держави в забезпеченні гарантій населенню країни в забезпеченні його потреб в продовольстві на рівні, достатньому для нормальної життєдіяльності. Забезпечення продовольчої безпеки країни є одним із стратегічних напрямків аграрних трансформацій. Проблема продовольчої безпеки в Україні є актуальною на будь-яких етапах трансформаційних перетворень. Формування продовольчої безпеки України можливе з врахуванням природно-ресурсного, кліматичного, демографічного, компонентно-структурного, інноваційно-інвестиційного та інших потенціалів, а також трансформаційних змін в системі економічних відносин, врахування регіональних особливостей [2].

По мірі ускладнення ринкових відносин під позицією на ринку також розуміють сформований імідж підприємства як постачальника і партнера, фінансову спроможність як учасника ринку, стратегічну спрямованість його діяльності на ринку. Тобто, по мірі ускладнення ринкових відносин, визначаючи обсяг конкурентної позиції, враховується не тільки оцінка споживачів, але й інших суб'єктів, які співпрацюють з підприємством і зацікавлені знати його місце на ринку. Це спричинює комплексність проведення оцінки конкурентної позиції.

Отже, показник конкурентної позиції відображає оцінку результатів виробничої діяльності підприємства учасниками ринку, які конкурують або співпрацюють з ним та отримують від цього певні блага (до них відносяться не тільки споживачі). Змінити свою конкурентну позицію підприємство може, лише змінивши характеристики результатів своєї діяльності згідно з вимогами суб'єктів оцінки.

Таким чином, розглядаючи процес участі підприємства у конкуренції на ринку, можна зробити висновок, що конкурентна позиція – це позиція підприємства у певному сегменті ринку товарів або послуг, яку воно займає відповідно до результатів своєї діяльності, їхніх переваг і недоліків, оцінених іншими учасниками ринку

Система продовольчої безпеки базується на наступних принципах: комплексність, системність, самозабезпеченість, незалежність, адекватність, стійкість. Дані принципи повинні враховуватись при проведенні державної аграрної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки. Традиційний метод оцінювання конкурентоспроможності товару передбачає розрахунок одиничних і групових показників. По-перше, виділяють найбільш важливі характеристики товару для споживача: економічні та споживчі. На основі порівняння характеристик базової моделі та досліджуваного зразка визначають коефіцієнти одиничних показників конкурентоспроможності.

По-друге, по кожній групі розраховують суму коефіцієнтів, виділених показників за ступенем їхньої значущості для споживача. Розраховані групові показники зведеного індексу конкурентоспроможності за споживчими та економічними властивостями порівнюють з базовими показниками конкурентоспроможності продукції.

Традиційний метод має недоліки: включає якісні та економічні параметри продукції, але не бере до уваги спосіб задоволення потреби споживача, що є важливою складовою конкурентоспроможності продукції; параметри конкурентоспроможності враховують лише якість та ціну виробу, але неврахованими залишаються параметри, які також можуть впливати на конкурентоспроможність продукції, такі, як стан основного і оборотного капіталу, організація та ефективність маркетингової діяльності, показники фінансового стану підприємства; – метод не дає можливості спрогнозувати зміну конкурентоспроможності у майбутньому.

Виробничий підхід, який базується на оцінюванні показників рентабельності продажу конкретної продукції та її ринкової частки. Згідно із цією методикою, більш конкурентоспроможним є той товар, рентабельність продажу та ринкова частка виробника якого є більшою. Інтегральний показник конкурентоспроможності розраховується для множини товарів і кожному з них присвоюється певний ранг. Перевагою цього підходу є те, що в процесі оцінювання виявляють ті напрями діяльності та товарні позиції, які приносять підприємству найбільший прибуток, що своєю чергою допомагає у прийнятті стратегічних рішень у сфері збутової політики. Вадю є те, що оцінювання не охоплює аналізу причин низької конкурентоспроможності продукції [3].

Управлінський механізм підприємства являє собою сукупність організаційних, структурних, технічних, фінансових, економічних та адміністративних важелів, які чинять вплив на загальногосподарські параметри системи управління підприємством, що, в свою чергу, сприяє формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективному функціонуванню підприємства в цілому. Основними структурними компонентами механізму управління конкурентоздатності виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні механізми та інші.

Механізм управління містить у собі такі компоненти, як: принципи і задачі управління, методи, форми і інструменти управління, організаційну структуру управління підприємством та його персонал, інформацію та засоби її обробки. В структурі УМ слід виділяти три системи: систему забезпечення, функціональну систему, цільову систему. Система забезпечення УМ складається з підсистем правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення управління підприємством. УМ підприємства включає наступні основні функціональні підсистеми: планування, організації, мотивації, контролю та регулювання. Цільова система УМ містить у собі цілі і основні результати діяльності підприємства, а також критерії вибору і оцінки досягнення певних цілей і результатів діяльності підприємства [4].

Для товаровиробників конкуренція має примусовий характер, оскільки змушує їх під загрозою витіснення з ринку постійно вдосконалювати якість продукції чи послуги. У сучасних ринкових умовах господарювання для підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств необхідним є: переорієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України та створення належних умов для збереження та використання вітчизняного науково-технічного потенціалу; формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств; здійснення структурних зрушень у господарському комплексі регіонів на основі запровадження інвестиційно-інноваційної моделі з урахуванням особливостей потенціалу кожного з них; створення відповідного бізнес-середовища й реалізація корпоративної стратегії національних підприємств, яка передбачає оновлення матеріально-технічної бази та впровадження прогресивних технологій виробництва; сприяння залученню додаткових інвестицій, в тому числі іноземних, для модернізації

виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції, забезпечивши при цьому відповідність форм інвестицій обсягам фінансування; подальший розвиток підприємництва, насамперед малого та середнього бізнесу, посилення його конкурентоспроможності на основі застосування кластерних моделей; удосконалення системи стандартизації та якісних показників продукції, що забезпечить її конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринку.

До групи резервів ринкової ситуації ставляться резерви, пов'язані з тим, наскільки підприємство ефективно і повно використовує формальні правила діяльності, встановлені державою. Для ефективної роботи підприємства також важливо визначити цільовий ринок своєї діяльності на основі аналізу відповідних показників ринків або їх сегментів, де воно може забезпечити собі найбільш високу рентабельність і на які воно буде орієнтувати виробничу програму.

У сучасних умовах, коли галузеві ринки поділені між учасниками, найбільший інтерес представляє вивчення окремих сегментів і виявлення резервів конкурентоспроможності за рахунок чіткої цільової орієнтації виробництва на вимоги конкретних споживачів.

Поряд з правильним вибором цільового ринку і його сегмента важливе значення, на наш погляд, має оцінка умов діяльності на даному ринку. Пов'язані з цим резерви конкурентоспроможності можуть бути виявлені при складанні об'єктивних прогнозів економічних, політичних, техніко-технологічних умов, що дозволяють визначати і екстраполювати тенденції попиту, конкуренції і рентабельності.

Для досягнення цілей підприємства з підвищення конкурентоспроможності необхідно визначити пріоритетні завдання, їх черговість і послідовність вирішення. Основу всієї системи управління становить ієрархічна структура адміністративних органів управління, які забезпечують управління підприємством. Базою формування органів управління є структура виробництва.

Організаційна структура управління забезпечує взаємодію, організацію зв'язків і відносин між підрозділами підприємства, відповідає структурі самого підприємства, масштабами і функціональному призначенню керованих об'єктів [5, с. 19]. Адміністративно-управлінський персонал розробляє управлінські рішення, доводить їх до виконавців, встановлює зв'язки між підрозділами, контролює виконання прийнятих рішень.

У процесі управління підвищенням конкурентоспроможності підприємства багато керівників знаходять рішення у використанні різного роду інновацій.

За характером практичної діяльності, в якій використовується інновація, в якості основних типів визначаються виробничі та управлінські інновації.

У процесі управління підвищенням конкурентоспроможності підприємства виникає нерозривний зв'язок між адаптивністю та інноваційністю. Якщо адаптивність характеризує реакцію організації на зміни зовнішнього середовища, то інноваційність – основу такої реакції, сприйняття рішень у своїй діяльності, спрямовану зміну діяльності на основі освоєння нових елементів.

Розрізняючи поняття конкурентної позиції та конкурентоспроможності як миттєву і тривалу характеристики участі підприємства у конкуренції на ринку, можна охарактеризувати напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства як зміни певних показників своєї діяльності, які найбільшим чином впливають на збільшення конкурентної позиції на ринку. Таким чином, напрями підвищення конкурентоспроможності включають зміну як якісних, так і кількісних показників функціонування.

Слід зауважити, що ці напрями знаходяться для кожного підприємства індивідуально, залежно від займаної конкурентної позиції на даний момент, рівня конкурентоспроможності, стану ринку тощо. Між економічними категоріями «конкурентоспроможність», «конкурентна перевага» і «конкурентна позиція»

прослідковується певний взаємозв'язок. Конкурентна позиція виступає результатом отримання та підтримання протягом достатнього тривалого періоду часу сукупності конкурентних дій та можливих переваг і є поняттям, яке розглядається в момент часу.

Конкурентна позиція і конкурентоспроможність підприємства мають двосторонній зв'язок. Інакше кажучи, це – поняття, які розглядаються в різні моменти часу діяльності підприємства на ринку.

Конкурентоспроможність є можливістю втілювати на конкурентному ринку певні заходи з відомою метою, а реалізація підприємством можливостей цього втілення є тривалим і обмеженим у часі явищем. Реалізуючись у часі та просторі, ці можливості формують конкурентну позицію, яка оцінюється у певний момент конкретним значенням.

Слід зауважити, що між категоріями існує також зворотній зв'язок, оскільки можливості втілення певних заходів ґрунтуються на наявній виробничій, фінансовій і управлінській базі. Тобто, за деякими факторами рівень конкурентоспроможності залежатиме від розміру конкурентної позиції, умовно кажучи – опиратиметься і відштовхуватиметься від неї.

У зв'язку з динамічністю переваги окремі дослідники, наприклад, А. Градов, використовують поняття «життєвий цикл конкурентної переваги». Окремі етапи життєвого циклу конкурентної переваги – становлення, прискорення зростання, обмеження зростання, зрілість, спад – пов'язуються із рівнем використання ресурсного потенціалу підприємства та ефективністю його конкурентної стратегії. Конкурентоспроможність окремого підприємства на певному сегменті регіонального ринку виступає як узагальнююча оцінка його конкурентних переваг у питаннях формування ресурсного потенціалу, якості задоволення споживчого попиту та досягнення завдяки цьому ефективності функціонування господарчої системи, яка має місце на момент чи протягом періоду оцінювання

Структура управління всередині підприємства носить в основному ступінчастий характер і будується за принципом підпорядкування нижчестоящого органу вищестоящому. Структура організації визначає взаємовідносини рівнів управління та функції її окремих підрозділів.

У багаторівневій системі управління необхідна чітка взаємодія її різних ланок і рівнів. Щоб підприємство успішно функціонувало, організаційна структура системи управління складається з органів управління окремими протікають процесами і органів управління підприємством в цілому. Центральний орган, керуючий підприємством, в особі директора та його заступників, концентрує увагу на кінцевому цільовому результаті. Контроль і регулювання проміжних результатів, спрямованих на недопущення відхилень у процесі виробництва продукції від встановлених завдань, доручається керівникам і фахівцям нижніх ланок підприємства. Процесами, що протікають в підрозділах підприємства, управляють самі підрозділи. Взаємини будуються в такій формі, яка дозволить досягти цілей організації з мінімальними витратами [6].

Визначені недоліки існуючих підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств обумовлюють неточності їх практичного застосування. Основною причиною цього, на нашу думку, є, насамперед, недостатньо чітке визначення більшістю економістів поняття конкурентоспроможності підприємства та критеріїв оцінки цього показника. Це, в свою чергу, обумовлюється відсутністю загальноприйнятого поняття конкурентоспроможності підприємства, що було проаналізовано в попередньому пункті роботи. Тобто, на даний час відсутні загальноприйняті методи оцінки конкурентоспроможності підприємства.

В українському законодавстві поняття конкуренції тлумачиться так: «економічна конкуренція (конкурентність) - змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами

господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [7]. Таким чином, конкуренція розглядається як з позиції змагання, суперництва, так і з позиції неможливості окремого учасника впливати на ринкову ситуацію.

Зараз неможливо на ринку України визначити тенденцію розвитку конкуренції вже тільки тому, що у своєму сучасному понятті конкуренції на вітчизняних підприємствах не існує. Існуює лише окрема його ідея. На підприємствах зроблені спроби створити відділи маркетингу, але як правило, ці відділи виконують лише деякі функції маркетингу (організації реклами, пошук нових клієнтів, участь у виставках, зв'язок із громадськістю). У більшості випадків не існує загальної стратегії маркетингу з чітким визначенням цілей і задач усієї маркетингової діяльності, як наслідок конкурентоздатності в цілому.

Конкурентна позиція та конкурентоспроможність є взаємопов'язаними поняттями. Як проаналізовано вище, характер їх зв'язку є логічно-дуалістичним. Це впливає з того, що показники конкурентоспроможності та конкурентної позиції підприємства відображають його участь у конкуренції в різних аспектах: фактичному та потенційному.

Таким чином, оцінка наявних досягнень на ринку визначається показником конкурентної позиції, а можливість змінити це значення – показником конкурентоспроможності. Цим обумовлено дуалістичність взаємозв'язку даних понять. Показник конкурентоспроможності підприємства як оцінка потенціалу успішності конкурентної боротьби має базуватися на фактично наявній оцінці, а показник конкурентної позиції є результатом попереднього втілення спроможностей підприємства у своїй діяльності на ринку. Так між цими поняттями встановлюється логічний взаємозв'язок.

При комплексному підході збутова діяльність є частиною маркетингової (однієї з чотирьох "P" marketing mix). І тому перед тим, як вжити заходів щодо удосконалення маркетингового керування збутовою діяльністю, варто вивчити загальні напрямки розвитку маркетингу в галузі хлібопечення і виробництва кондитерських виробів.

Вихідним моментом концепції конкурентоздатності служить орієнтована на споживача, інтегрована цільова філософія підприємства. У цілому ж конкурентоздатність можна представити як систему керування ринком, що включає в себе процес визначення, аналізу, прогнозування, створення і розвитку споживчих бажань, а також організацію всіх ресурсів для задоволення потреб покупців з оптимальним прибутком для виробника [8].

У той же час необхідно чітко розуміти, що концепція маркетингу дозволяє аналізувати, оптимізувати і задовольняти споживчий попит, але вона є лише керівництвом до планування, загальною стратегією діяльності. Підприємство повинно також враховувати свої сильні і слабкі сторони у виробництві, технології, фінансах, збуті. Плани маркетингу повинні погоджувати цілі, вимоги споживачів і ресурсні можливості. У протилежному випадку плани маркетингу будуть недосяжні. Крім того, необхідно оцінювати вплив конкуренції, державного регулювання та інші сили, стосовно даного підприємства.

Розвиток конкуренції як економічної категорії, її глибоке дослідження, дозволило ввести в економічний обіг ряд понять, які є похідними від нього, та дозволяють більш точно характеризувати явища та процеси, що відбуваються в конкурентному середовищі. Серед таких термінів (конкурентні переваги, конкурентне положення та інші) значною важливістю вирізняється поняття конкурентоспроможність, яке стало важливою самостійною економічною категорією.

Висновки. Аналіз стану конкуренції дає можливість незадовільно оцінити результати трансформацій незалежної України. Маючи значний природний потенціал

для розвитку, зокрема, аграрного сектору сільське господарство країни знаходиться в занепаді. Для покращення роботи аграрного сектору необхідно надавати державну підтримку найбільш проблемним галузям сільського господарства, а саме: вирощуванню зернових культур та цукрового буряку в галузі рослинництва, молочному скотарству в галузі тваринництва.

Не менш важливим є необхідність підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектору за рахунок збільшення темпів експорту, підвищення якості та розширення структури продукції, що експортується. Покращення роботи аграрного сектору неможливе без комплексного розвитку сільських територій, підвищення рівня життя сільських жителів. Для цього необхідно розвивати в сільській місцевості не тільки аграрну сферу, а інші галузі національної економіки. Тільки створивши необхідні належні умови для життя сільських жителів можливо забезпечити результативність аграрних реформ. Для своєчасного досягнення наміченого результату підрозділ або особа органу управління здійснює постійний контроль, координацію і коригування діяльності підприємств для досягнення стану балансу на ринку.

Список використаних джерел:

1. Про основи продовольчої безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI00A.html
2. Жмудченко В.О. Продовольча безпека: економічний аспект [Електронний ресурс] : підручник. – Режим доступу : <http://intkonf.org/zhmudenko-voprodovolcha-bezpeka-ekonomichniy-aspekt/>
3. Статистичний щорічник України за 2016 рік [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики ; За ред. Осауленка О.Г. – 566с. – Режим доступу : <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202009.pdf>
4. Підсумки роботи агропромислового комплексу в січні-вересні 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?11360>
5. Рейтинг регіонів за підсумками діяльності агропромислового Комплексу України за 2016 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?10327>
6. Руснак П.П. Продовольча безпека України та її сталий розвиток.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009_142_2/09grp.pdf
7. Нелеп В. Оцінка експортних можливостей агропродовольчого комплексу України // Економіка України. – 2011. – №9. – С.54-62
8. Кондратюк О.І. ст.: Конкурентоспроможність сільського господарства та шляхи її підвищення.// Актуальні проблеми економіки. – 2017. – №1(115). – С.56-63

РИНКОВЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ ТА ЙОГО ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

О. М. Власенко, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд.екон.наук, доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сутність сучасного ціноутворення та його значення для підвищення конкурентоспроможності продукції підприємства та благоустрою населення. Наведено методи формування ціни на ринку та досліджено поточний стан впливу держави на процес ціноутворення.

***Ключові слова:** ціна, ціноутворення, ринкова економіка, попит, пропозиція, державне регулювання.*

Постановка проблеми. За сучасних умов нестабільних ринкових відносин в економіці України проблема підвищення ефективності господарювання вітчизняних підприємств набуває нових особливостей і залишається актуальною. Одним із шляхів її розв'язання є правильність визначення ціни на продукцію, яка, по-перше, забезпечує підприємству компенсацію витрат на отримання цільового прибутку, а з іншого боку, відповідає ринковим позиціям продукції (серед конкурентів), а в цілому задовільняючи запити споживачів. Таким чином, постає питання необхідності визначення методів ціноутворення та доцільності державного втручання у процеси утворення і регулювання цін. Водночас, науковці висловлюють різні думки щодо того, яким повинен бути рівень втручання держави в економіку, зокрема її вплив на процеси ціноутворення, та яким методам і інструментам цінового регулювання має надаватися перевага.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам ціноутворення присвячено чимало праць таких відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Н.О. Бородкіної, А.В. Войчака, О.І. Дація, С.І. Дугіної, І.А. Желтякової, С.М. Ілляшенка, М.Х. Корецького, В.Л. Корінева, Ф. Котлера, В.В. Липчука, Я.В. Литвиненка, В.В. Наумова, М.А. Окландера, А.Ф. Павленка, Ю.Г. Тормоса та інші.

Постановка завдання. Дослідити особливості формування сучасного ціноутворення; систематизувати існуючі методи ціноутворення; визначити їх переваги та недоліки; з'ясувати вплив державного регулювання цін та шляхи його вдосконалення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ціна – це категорія товарного виробництва, яка обслуговує обмінні процеси, що відбуваються в різних суспільно-економічних формаціях і виступає важелем впливу на суспільне відтворення. Зокрема, ціна обслуговує усі стадії суспільного відтворення (виробництво, розподіл, обмін і споживання), бере участь у розв'язанні різних соціально-економічних проблем, виступає важливим фактором впливу на розвиток економіки.

Ціна, у рамках підприємства, забезпечує запланований прибуток, конкурентоспроможність продукції і попит на неї. Через ціни реалізуються кінцеві комерційні цілі, а також визначається ефективність діяльності всіх ланок виробничо-збутової структури.

Якщо в ціну продукції не закладений певний рівень рентабельності, то на кожній наступній стадії кругообігу капіталу підприємство буде мати все менше грошових коштів, що в кінцевому підсумку позначиться і на обсягах виробництва, і на фінансовому стані підприємства. У той же час в умовах конкуренції іноді припустимо застосовувати збиткові ціни для завоювання нових ринків збуту, витіснення конкуруючих фірм і залучення нових споживачів.

Якщо на собівартість продукції бізнес може впливати лише в дуже невеликих межах, оскільки гнучкість обмежена, як правило, розкидом цін на сировину, матеріали, напівфабрикати і робочу силу, а також внутрішніми резервами виробництва по зниженню матеріаломісткості продукції, то ціну реалізації на свою продукцію підприємство може встановлювати в практично необмежених межах [2].

У ринкових умовах необхідне встановлення такого рівня ціни, який би балансував між кількістю коштів, які спроможний заплатити покупець та витратами, які несе виробник. При цьому нижня межа ціни – це рівень витрат виробництва, а верхня – наявність унікальних споживацьких властивостей. Альтернативою є встановлення ціни, що наближується до цінового рівня товарів-аналогів та до ціни продукції конкуруючих фірм.

Існують три основні групи методів ціноутворення – витратні, орієнтовані на попит, орієнтовані на ціни конкурентів.

Витратні методи передбачають суму повних витрат виробництва та прибутку. Недолік цього методу полягають у тому, що не враховується зміна попиту на продукцію, тобто встановлена ціна може буде вищою від ціни на аналогічні товари конкурентів. Також необхідно врахувати вплив фактору якості на рівень ціни.

Ціноутворення, орієнтоване на попит, передбачає наявність на ринку великої кількості товарів подібних до тих, що виробляються та їх диференціацію. Тут механізмом поштовху у формуванні ціни виступає тимчасова висока цінність товару (наприклад, мода, престиж тощо). Підприємства, які використовують ці методи, повинні чітко відслідковувати ціннісні орієнтації своєї цільової академії.

Третя група методів ціноутворення – методи, орієнтовані на конкурентів. Обрана політика формування цін свідчить про стан підприємства, яке прагне зайняти ринкову нішу, вистояти в конкурентній боротьбі. Залежно від техніко-економічних характеристик товару ціна може незначно відхилитися від обраної [1].

Ціна – це грошове вираження вартості товару. Ринкове ціноутворення, яке почало застосовуватись після отримання Україною незалежності, змінило всю сферу господарських відносин між суб'єктами ринку. Виникла необхідність пошуку таких методів управління підприємством, які б дали можливість раціонального використання ресурсів для процесу виробництва та, в кінцевому підсумку, отримання максимальної суми прибутку [4].

Таким чином, задачами управлінців в сфері ціноутворення є дослідження ринку, аналізу ситуації, що склалася, пошуку ринків збуту готової продукції, організації роботи постачальників та підрядників. В свою чергу, потреба в інформаційних ресурсах була задоволена появою консалтингових фірм. Консалтинг - це такий вид інтелектуальних послуг, який пов'язаний з вирішенням складних питань підприємства у сфері управління та організаційного розвитку. Цей бізнес пов'язаний з науковим пошуком, експериментами, дослідженнями, виявленням ще невідомих науці гіпотез тощо. Даний вид послуг конче потрібен підприємствам, які в ринкових умовах повинні забезпечити економічні, правові, соціальні, технологічні умови саморегулювання виробничих відносин згідно з діючими законами.

Інфраструктура товарного ринку вимагає існування торгово-посередницьких фірм. За даними статистики 80% світового обігу товарів та послуг здійснюються за рахунок посередників. Існує велика кількість таких структур, які, в свою чергу, використовують всі можливі методи доведення товару безпосередньо до споживача.

Ще одним напрямом оптимізації діяльності підприємств є організація роботи сфери розподілу, зберігання товару. Логістика – це управління матеріальними потоками. Ця наука використовує різні економіко-математичні методи розрахунку необхідних параметрів ефективно налагодженої діяльності підприємства.

На ринку праці також відбувається збільшення попиту на кваліфіковані кадри. Таким чином, можна зазначити, що механізм вільного ціноутворення надзвичайно впливає на всі сфери ринкових відносин.

Ціна є певним співвідношенням, яке виникає в результаті дії ринкових важелів – попиту та пропозиції. Природне бажання виробника – продати товар за максимальною ціною, а покупця – одержати товар якнайдешевше. Тут враховується фактор присутності на ринку альтернативних можливостей як продажу, так і купівлі аналогічних товарів, тобто проявляється конкуренція серед постачальників і споживачів. Ціна угоди встановлюється з урахуванням кількості та якості продукції, наявності на ринку аналогічних товарів. За вільних цін відбувається перерозподіл прибутків, змінюється спрямування інвестицій і, як наслідок, відновлюється рівновага між попитом та пропозицією.

Класична економічна теорія розглядає вільне ринкове ціноутворення як основний елемент підтримки рівноваги між попитом і пропозицією. Однак ідеальної загальної та повної свободи ціноутворення ніколи не існувало та й не може бути. По-перше, в будь-якій економіці діють об'єктивні економічні закони, що обмежують ціни: з одного боку, будь-який виробник не може запровадити ціну на свій товар, яка буде нижчою за його витрати; з іншого – суб'єкти ринку не можуть встановлювати ціну, що перевищуватиме попит. По-друге, в умовах ринкової економіки діє система саморегулювання цін. Так, виробник не зацікавлений встановлювати надто високі ціни, тому що це об'єктивно зменшує обсяги реалізації його продукції та отриманий прибуток. По-третє, в будь-якій країні державні органи влади впливають на процеси ціноутворення.

Як свідчить досвід розвитку країн з ринковою економікою, ще в XIX столітті деякі держави намагались регулювати ціни. За останні 150 років уряди багатьох держав вдавались до різних заходів з метою регулювання цін, і на сьогодні заходи впливу на ціноутворення стали невід'ємною складовою системи державного регулювання економіки. Проблема ж полягає у визначенні ступеня та форм обмеження вільного ціноутворення. Особливості державного регулювання ринкового ціноутворення в різних країнах світу розглянемо далі. Зараз визначимось із пріоритетами державного регулювання цін в Україні.

За роки незалежності в українському ціноутворенні відслідковується така тенденція: десяток монополістів отримують надприбуток, а решта змушені балансувати на межі зупинення. Як наслідок, доходи на душу населення не зростають, а споживач, формуючи власний «прожитковий кошик», закладає в нього ті пункти, які необхідні, перш за все, для фізичного існування. Через завищену ціну на дану продукцію в українському ціноутворенні низький коефіцієнт платоспроможності населення. Таким чином, відбувається недоотримання прибутку в тих галузях, на продукт яких «не вистачило коштів». У масштабі країни це означає перетікання матеріальних, трудових ресурсів, капіталу в ті галузі, на товар яких існує нееластичний попит. Задача державних органів у цій ситуації – забезпечити контроль та регулювання цін у галузях, де конкуренція неможлива або неефективна.

Кожне розвинуте суспільство з ринковою економікою базується на регулюванні економіки засобами змішаного типу - розумного поєднання ринкових відносин і державного управління. Тому в умовах ринкової економіки України найбільш прийнятною вважається необхідність доповнення ринкового саморегулювання цілеспрямованим регулюючим впливом держави на процес ринкового ціноутворення.

В умовах ринкових відносин ціни справляють регулюючий вплив на економіку головним чином через механізм їх вільного формування. Але держава, певною мірою, може втручатися в процес ціноутворення з метою обмеження руйнівних властивостей ринкових цін або для розв'язання окремих економічно-соціальних проблем. Ступінь такого втручання залежить від рівня стабільності грошової одиниці, розвитку

конкуренції та монополізації виробництва, характеру зовнішньоекономічної та соціальної політики держави.

Державне регулювання цін – це діяльність держави, спрямована на встановлення і підтримку певного рівня цін. Запроваджуючи державне регулювання цін, держава робить спробу за допомогою законодавчих адміністративних і фінансово-кредитних заходів впливати на ціни таким чином, щоб сприяти стабільному розвитку національної економічної системи. Регулювання цін представляє собою не одноразовий акт по впливу на рівень цін, їх динаміку і співвідношення, а комплекс заходів по активізації всіх ціноутворюючих факторів.

Основна мета державного регулювання цін полягає у:

- досягненні оптимального співвідношення між попитом і пропозицією на товарному ринку економічних факторів;
- згладженні циклічних коливань у процесі суспільного відтворення;
- здійсненні антикризового і антиінфляційного регулюючого впливу держави на розвиток економіки;
- створенні сприятливих умов для здорової конкуренції і розвитку підприємництва.

Державний вплив на ціни здійснюється не лише через систему ціноутворення, а й шляхом регулювання ставок оподаткування, відсоткових ставок на кредити, розмірів орендної плати, зменшення окремих витрат підприємства [3].

Особливе значення в державному регулюванні ціноутворенням має антимонопольне регулювання, яке передбачає вживання різних заходів у разі порушення підприємством державної дисципліни цін, а саме дискримінацію інших підприємств, відмова надавати знижки окремим клієнтам, встановлення будь-яких примусових умов при укладанні договорів на постачання товарів, сировини, що неприйнятні для споживачів.

За таких умов лише антимонопольні комітети можуть ухвалювати відповідні рішення та припиняти діючу практику.

У цілому світова практика господарювання довела, що державне регулювання цін може включати заходи законодавчого і судового характеру, адже водних випадках ціноутворення в Україні регламентується законами Верховної Ради та розпорядженнями державних і місцевих органів влади, в інших - ті чи інші спірні питання вирішуються в судовому (арбітражному) порядку. Ми розглянемо обидва боки цієї проблеми.

Досягнення поставлених цілей (мети) державного регулювання ціноутворення здійснюється системно, через вирішення основних завдань економічного розвитку країни, формування державної політики ціноутворення, визначення пріоритетів регулювання. Так, державному регулюванню і контролю в першу чергу підлягають ціни на продукцію і послуги підприємств державної власності. До них належать тарифи на залізничні перевезення, комунально-побутові послуги, квартирна плата, послуги зв'язку та ін. Крім того, фіксовані і регульовані ціни встановлюються на ресурси, що здійснюють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, на товари і послуги, що мають вирішальне соціальне значення, а також на продукцію, товари і послуги, виробництво яких сконцентроване на підприємствах, що посідають монопольне становище на ринку. Так, практика засвідчує, що найчастіше як в Україні, так і в світі ціни регулюються на електроенергію. Зростання цін на цей вид ресурсу означає однозначне підвищення цін на всі товари.

У разі надмірного зростання цін, раніше виведених з-під контролю за рішенням Кабінету Міністрів України, виконавчих комітетів обласних і міських (міст республіканського підпорядкування) рад, припускається тимчасове повернення до державного регулювання цін і тарифів. Зміна державних фіксованих та регульованих

цін і тарифів може здійснюватися у зв'язку зі зміною умов виробництва і реалізації продукції, що не залежать від господарської діяльності підприємств.

Заходи державного регулюючого впливу на ринкове ціноутворення можуть бути прямими, які здійснюють державні органи шляхом застосування правових норм і законів, що регулюють процес формування цін, та опосередкованими, які за допомогою економічних важелів дозволяють державним органам здійснювати цілеспрямований вплив на формування ринкових цін [1].

Державне регулювання економіки в цілому та ціноутворення, зокрема, являє собою суб'єктивну форму регулювання. Тому ефективність його обумовлена тим, якою мірою держава враховує об'єктивні економічні закони, передусім закони ринку, згідно з якими функціонує ринковий механізм ціноутворення в процесі виконання своїх регулюючих функцій.

Висновки. Ефективне ціноутворення в ринковій економіці є способом забезпечення функціонування підприємств, підвищення рівня соціально-економічного життя населення. Ринок кардинально змінив сутність ціни, яка перейшла в якісно нову стадію свого формування. Ціна стала величиною, яка залежить від багатьох чинників та, водночас, вона є основним важелем благоустрою. Необхідність втручання держави в економічні проблеми є очевидною. Державне регулювання дозволить здійснювати ефективний контроль за цінами з метою забезпечення раціонального економічного життя країни.

Світова практика підтверджує, що державне регулювання цін у тій чи іншій мірі існує в усіх країнах. Сутність і форми державного втручання в процеси ціноутворення залежать від стану економічного розвитку країни. За умов розвинутого ринку державне втручання обмежується тільки відповідним впливом на передумови та побічні наслідки вільного ціноутворення

Таким чином, в Україні, державне регулювання цін – це гнучка виважена система заходів впливу на процеси ціноутворення, спрямована на забезпечення:

- рівних економічних умов і стимулів для розвитку всіх форм власності, економічної самостійності підприємств і регіонів;
- збалансування ринку засобів виробництва і предметів споживання; протидії монопольним тенденціям виробництва товарів;
- об'єктивних співвідношень у цінах на промислову і сільськогосподарську продукцію, що сприяє еквівалентному обміну;
- розширення сфери застосування вільних цін;
- підвищення якості продукції;
- соціальних гарантій, у першу чергу – для малозабезпечених прошарків населення;
- створення необхідних економічних гарантій для виробників;
- орієнтації цін внутрішнього ринку на рівень світових цін.

Список використаних джерел:

1. Артус М. М. Механізм ціноутворення та його функціонування в умовах ринку / М. М. Артус // Фінанси України. – 2004. – № 10. – С. 77–87
2. Шкварчук Л. О. Ціноутворення: підручник / Л. О. Шкварчук. – К. : Кондор, 2006. – 460 с.
3. Наумов В.В. Ценообразование : учебный курс (учебно-методический комплекс) [Електронний ресурс] / В.В. Наумов. – М. : МИЭМП, 2010. – Режим доступу: <http://www.college.ru/xbooks/xbook098/book/index/index.html>.
4. Небава М. І. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства. Економіка підприємства: навчальний посібник / М. І. Небава, О. О. Адлер, О. Й. Лесько – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 117 с.

УДК 338.439.4.003.13:633.1

ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Ю.І.Гураль, здобувач вищої освіти

Науковий керівник :канд. екон. наук, доцент Крилова І.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано розвиток зерновиробництва в Україні, зокрема в Миколаївській області. Досліджено основні фактори впливу на підвищення ефективності виробництва зерна.

Ключові слова: зерновиробництво, урожайність, продукція, економічний розвиток, зерно, ефективність, інтенсивність технології, сортовий склад, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку сільського господарства важливою задачею є забезпечення належних обсягів виробництва продукції рослинництва, яка має вирішальне значення для всього аграрного сектора економіки. Перед галуззю постають важливі задачі збільшення урожайності, покращення якості продукції, забезпечення сталого виробництва. Тому наукове опрацювання питання підвищення економічної ефективності виробництва рослинницької продукції в сучасних умовах є актуальним для більшості господарств як Миколаївської області, так і України.

Проблема підвищення економічної ефективності не тільки виробництва зерна, а й в цілому агропромислового виробництва – визначальний фактор економічного і соціального розвитку суспільства на сучасному етапі розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідження проблем підвищення економічної ефективності виробництва зерна приділяли у своїх працях вітчизняні вчені-економісти, серед яких: Н.О. Беспалова, О.М. Гаркуша, Е.А. Кіреєва, А.В. Кудирко, П.Т. Саблук та інші. Вони зазначали, що важливою умовою зростання економічної ефективності виробництва зерна є підвищення урожайності вирощуваних культур і зниження матеріально-грошових затрат на виробництво та реалізацію продукції, а також дотримання рекомендацій по сівозміні, внесенню добрив, обробітку землі.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних тенденцій розвитку зерновиробництва в Україні та аналіз основних проблем в даній галузі, а також дослідження основних напрямів збільшення обсягів виробництва зерна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливе й винятково важливе місце серед галузей рослинництва посідає зернове виробництво, яке становить основу рослинництва і всього сільськогосподарського виробництва. Хліб та інші продукти, одержані від переробки зерна, мають важливо значення у харчуванні людей, оскільки містять усі речовини і багато мікроелементів, необхідних для забезпечення життєдіяльності. Зерно є основною та єдиною сировиною для мукомельної, круп'яної, хлібопекарської, кондитерської, пивоварної, спиртової та комбікормової промисловостей. Отримані продукти від переробки зерна використовують в інших галузях харчової й легкої промисловості. Рівень розвитку зернового виробництва вирішально впливає на забезпечення кормами тваринництва, визначає рівень розвитку таких галузей, як свиноводство і птахівництво.

Зернові культури займають понад 50 % у структурі всіх площ посівів багатогалузевих аграрних підприємств. Вони поділяються на продовольчі - пшениця і жито, круп'яні - гречка, просо, рис, фуражні - ячмінь, овес, кукурудза, зернобобові. В Україні вирощують озимі й ярі зернові культури, їх співвідношення залежить від конкретних економічних і природних умов підприємства. Раціональне поєднання посівів озимих і ярих культур, з одного боку, економічно доцільне, оскільки розтягує час посіву і збирання хліба, пом'якшуючи в такий спосіб сезонне напруження у виконанні робіт. З іншого боку, озимі та ярі культури за тих чи інших погодних умов

підстраховують одні одних, забезпечують стійкі валові збори. Як наслідок - підприємства менше піддаються ризику.

Ефективність виробництва, як економічна категорія, відображає дію об'єктивних економічних законів, що проявляються в подальшому зростанні результативності виробництва. Економічна ефективність показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва і живої праці, а також сукупних її вкладень на одиницю корисного ефекту [1].

На рівень урожайності, як сільськогосподарських культур загалом, так і зернових зокрема, вагомий вплив, зазвичай, мають природно-кліматичні умови, забезпеченість підприємств матеріально-грошовими ресурсами і технікою. На прикладі у табл. 1 порівнюємо вирощування зернових по Миколаївській області з посушливими умовами з вирощуванням зернових в Полтавській області сприятливого клімату і в цілому по Україні.

Таблиця 1. Динаміка валового збору зерна (в усіх категоріях господарств), тис. тонн*

Показник	2012 р.	2013р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Виробництво зерна: Миколаївська область	1278,3	2803,8	2864,0	2896,4	2725,5
у % до 2012 року	-	219,34	224,05	226,58	213,21
Виробництво зерна: Полтавська область	3644,7	5639,6	4821,5	5363,2	5783,1
У % до 2012	-	154,73	132,29	147,15	158,67
Виробництво зерна : по Україні в цілому	46216,2	63051,3	63859,3	60125,8	66088,0
у % до 2012 року	-	136,43	138,18	131,1	143,1
Миколаївська область по відношенню до України, %	2,77	4,45	4,48	4,82	4,12
Полтавська область по відношенню до України, %	7,89	8,94	7,55	8,92	8,75

*Джерело: Розраховано за даними державної служби статистики України

Аналіз даних таблиці 1свідчить про нарощення обсягів виробництва зерна в країні. Зауважимо, що Україна є одним з найбільших виробників зерна в Європі, збираючи щорічно 35,0-50,0 млн тонн, при цьому в Миколаївській області у 2016 році в порівнянні з 2012 роком, зібрали більше врожаю на 1447,2 тис. т, або на 213,21%, в Полтавській області збільшилося виробництво на 2138,4 тис. т, або на 158,67%, а по Україні з 2012 по 2016 рік виробництво зернових зросло на 19871,8 тис. т, або на 143,1 %. Отже, щоб забезпечити вирощування високих і стійких урожаїв сільськогосподарських культур на півдні країни неможливо без розвинутої мережі зрошувального землеробства, запровадження високопродуктивних, стійких до посухи сортів і гібридів. Водночас підприємства зони Полісся потерпають від надмірного зволоження ґрунтів. Досягти високих і сталих урожаїв тут можна лише за умови осушення земель.

Вдосконалення та подальше підвищення конкурентоспроможності зерновиробництва в Україні визначає низка об'єктивних чинників, які регулюють ринок зерна: нестабільність цін і доходів у зерновиробництві, конкурентне середовище в сільському господарстві, нестабільність розвитку, істотне коливання урожайності, валових зборів і державних ресурсів зерна за роками. А також низька привабливість інвестування аграрного виробництва, ризикованість, різноманітність природно-кліматичних умов, потреби екологізації сільського господарства, проведення наукових досліджень, особливості формування сільської інфраструктури та необхідність державного протекціонізму на зовнішніх та внутрішніх ринках тощо. Зростання

урожайності зернових культур стримується, насамперед, недостатнім рівнем інтенсифікації галузі, нехтуванням вимог агротехніки та технології виробництва. Досвід засвідчує, що лише застосування раціональної системи меліоративних, економічних і організаційних заходів, може забезпечити підвищення урожайності зернових культур.

Важливими факторами впливу на урожайність зернових виступають хвороби шкідники та бур'яни, що спричиняють щорічні втрати до третини врожаю. Необхідність застосування інтегрованої системи захисту рослин відзначав у програмі стратегічних аспектів реформування зернового виробництва в Україні академік УААН Саблук П.Т. Він відмічає доцільність застосування комплексу агротехнічних та біологічних методів боротьби поряд з хімічними, а також включення у сівозміни азото накопичувальних попередників. Також важливе значення має внесення необхідної кількості мінеральних добрив і в певних пропорціях. Порушення співвідношення внесення азотних, фосфорних і калійних добрив не дає змоги одержати адекватну віддачу від затрат, а надмірне внесення азотних добрив сприяє росту стеблостою і за несприятливих погодних умов спричиняє вилягання хлібів [2].

Крім того, за останні десять років країна перетворилась у найбільшого експортера зерна в регіоні. Зернове господарство відіграє важливу роль в аграрному секторі України, забезпечуючи стабільне постачання населення хлібом і хлібобулочними виробами, а також сировиною для промислової переробки. Виробництво продукції зернових культур має важливе місце у сільськогосподарському виробництві. Зернові займають найвищу питому вагу в структурі посівних площ та валових зборів продукції серед інших сільськогосподарських культур. Це можна пояснити їх винятковим значенням та різнобічним використанням.

Виробництво, переробка і експорт зерна в Україні дають суттєві грошові надходження до бюджету і є важливими сферами працевлаштування населення країни, це ми можемо побачити у табл. 2.

Таблиця 2. Основні показники виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах України*

Роки	Посівна площа, тис. га	Валовий збір, тис. т	Урожайність, ц з 1 га	Рівень рентабельності, %
2012	15449	46216	31,2	15,2
2013	16201	63051	39,9	1,5
2014	14801	63859	43,7	25,8
2015	14739	60126	41,1	43,1
2016	14401	66088	46,1	37,8

*Джерело: Розраховано за даними державної служби статистики України

Дані таблиці 2 свідчать, що посівна площа у 2016 році порівняно з 2012 роком скоротилася на 1048 тис. га, або на 6,79 % у зв'язку з проведенням АТО в Україні, певні території полів є не оброблюваними, але при використанні і веденні нових сучасних технологій урожайність збільшилася на 47,75 %, що позитивно вплинуло на валовий збір, який збільшився на 19872 тис. т, або на 43%, що є дуже добрим показником. Знову ж таки у зв'язку з АТО в Україні рівень рентабельності на сільськогосподарську продукцію у 2013 році становив 1,5 %, що є недопустимим для розвитку економіки України, але вже в 2016 році рівень рентабельності становить 37,8%, збільшення становить на 36,3 в.п. Отже, зернова галузь країни має суттєвий потенціал розвитку, пов'язаний, перш за все, з наявністю багатих земельних ресурсів і достатньої кількості кваліфікованої робочої сили. На сьогоднішній день потенціал зернової галузі України оцінюється в 80-100 млн т щорічного виробництва зерна і олійних культур. Цей фундаментальний фактор привертає до себе увагу великої кількості науковців та практиків, як всередині країни, так і за кордоном, і потребує подальшого поглибленого вивчення [3].

Вищою формою конкурентоспроможності галузі зерновиробництва, безумовно, є конкурентоспроможність на світовому ринку. Світова економіка стає усе більше відкритою. Всебічне використання системи факторів забезпечення конкурентоспроможності та ефективності зерновиробництва повинне ґрунтуватися, на нашу думку, на принципах відповідності розміщення та спеціалізації зерновиробництва наявним агро-кліматичним умовам та ресурсам; раціонального ресурсовикористання та енергозбереження; створення рівних економічних умов зерновиробництва; розвитку взаємопов'язаного співробітництва з іншими підприємствами й організаціями інших галузей; оптимального розподілу доходів у галузі зерновиробництва з метою інвестування й використання для його розвитку; наявності вільних грошових коштів для нагромадження. Для забезпечення конкурентоспроможності виробництва зерна необхідно здійснювати комплекси організаційно-економічних заходів на таких рівнях: управлінський, виробничий, маркетинговий. На управлінському рівні – це забезпечення оптимальних обсягів виробництва зерна та його собівартості; виробничому - відповідності якості зерна встановленим стандартам та вимогам споживачів; маркетинговому - вивчення ринкової кон'юнктури та забезпечення реалізації виробленого зерна за максимальними цінами. Нами визначено, що перспективними у цьому відношенні є забезпечення розвитку селекції та оригінального й елітного насінництва, використання ресурсозаощадних технологій, формування органічного виробництва зернових [4].

Визначаючи місце України на світовому ринку зерна, зазначимо, що в середньому за останні 10 років Україна зайняла одинадцяте місце по виробництву пшениці та сьоме місце по виробництву ячменю. Певний ріст даних показників розпочався в 2007 р., внаслідок чого Україні вдалося по виробництву пшениці увійти у чільну десятку, а по виробництву ячменю – у чільну четвірку. Порівнюючи валове виробництво основних сільськогосподарських культур з Країнами Євросоюзу та Росією, зазначимо, що Україна поступається Німеччині, Франції, а також Росії сільськогосподарські угіддя якої в рази перевищують Українські.

Можна відмітити, що у підвищенні ефективності виробництва зерна значне місце займає оптимізація сортового складу. Під оптимальною розуміють таку структуру посівів, при якій на кожному полі, відведеному під відповідну культуру, висівають сорт, що забезпечує найбільш повне використання потенціальної родючості ґрунту. Підвищення ефективності виробництва зернових тісно пов'язане також з технічним переозброєнням галузі. Запровадження інтенсивної технології вирощування зернових неможливе без комплексної механізації виробництва. Забезпеченість підприємств надійною технікою і в достатній кількості допомагає якісно і в оптимальні агротехнічні терміни виконувати всі види робіт, що сприяє підвищенню врожайності зернових культур і значно зменшує втрати.

Підвищення урожайності й застосування комплексної механізації виявляється не лише у збільшенні валових зборів зерна, а й у підвищенні економічної ефективності його виробництва, а саме продуктивності праці, собівартості продукції, рентабельності виробництва. За зростання врожайності хоч і мають місце додаткові затрати праці та засобів виробництва, але темпи зростання останніх нижчі. Тому з підвищенням урожайності трудомісткість продукції та її собівартість знижуються [5].

Важливим чинником підвищення економічної ефективності зернової галузі є поліпшення якості зерна. Зерно сильних і твердих сортів пшениці з вмістом білка 15-17% і клейковини 28-43 % користується великим попитом і реалізується за вищою ціною. Для розвитку зернового господарства необхідно розробити принципові підходи щодо організації виробництва зерна і його реалізації, оскільки зерновиробництво вважається пріоритетною галуззю аграрного сектора. Тому необхідно забезпечити дотримання оптимальної структури посівних площ зернових культур з врахуванням природно-кліматичних умов; підвищення інтенсифікації виробництва і покращення

якості зерна, що є основними критеріями для державної підтримки його виробників шляхом дотування частини матеріальних витрат; організацію розвитку мережі служб агротехнічного сервісу, а також створення матеріальної бази щодо первинної переробки зерна на місцях; доведення до сільськогосподарських товаровиробників об'єму поставки зерна для державних потреб, а також фондів і лімітів споживання продукції його переробки. На нашу думку, доцільно встановити принципово нові форми і методи ринкових взаємовідносин між товаровиробниками і покупцями, створити інфраструктуру, яка б забезпечила ефективну взаємодію попиту і пропозиції зерна, зерно продуктів, використати переважно фінансово-економічні важелі при розробці адміністративно-правових методів координації і управління процесами. Це, у свою чергу потребує розробки системи контрактації; перспективних схем забезпечення застави продукції; авансування та інших підходів, заснованих на широкому використанні механізму реалізації економічних стимулів і санкцій на основі взаємної матеріальної зацікавленості і відповідальності учасників.

Висновки. Отже, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є однією з актуальних проблем, успішне вирішення якої надає можливість призупинення спаду і подальшого його розвитку. Основним завданням подальшого розвитку зерновиробництва є освоєння прогресивних технологій вирощування зерна, створення товаровиробникам необхідних умов для їх діяльності, формування механізму економічного розвитку в галузі з урахуванням вимог ринку, усунення великої кількості посередників і організація прямих зв'язків виробників з ринками збуту своєї продукції, здійснення належної професійної підготовки кадрів, зайнятих вирощуванням та переробкою зерна. Тому запровадження в практику викладених вище заходів позитивно відобразиться на підвищенні ефективності розвитку зерновиробництва і АПК загалом, дасть змогу збільшити обсяги виробництва зерна та покращити його якість, а також забезпечить його своєчасну реалізацію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Також, доцільно встановити принципово нові форми і методи ринкових взаємовідносин між товаровиробниками і покупцями, створити інфраструктуру, яка б забезпечила ефективну взаємодію попиту і пропозиції зерна, зерно продуктів, використати переважно фінансово-економічні важелі при розробці адміністративно-правових методів координації і управління процесами. Це, у свою чергу потребує розробки системи контрактації; перспективних схем забезпечення застави продукції; авансування та інших підходів, заснованих на широкому використанні механізму реалізації економічних стимулів і санкцій на основі взаємної матеріальної зацікавленості і відповідальності учасників.

Список використаних джерел:

1. Комплексна галузева програма “Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року” від 23 жовтня 2007 р. N 757/101. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.4247.0>
2. Про зерно та ринок зерна в Україні [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Жигадло В. О. Виробництво зернових та олійних культур в Україні: проблеми та перспективи в умовах світової продовольчої кризи / В. О. Жигадло // Ринок зернових культур в Україні. – 2008р. – С. 19–29.
4. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006р. – № 5. – С. 99–104.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 339.13.012.42

ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ

*Р.В. Душук, магістр**Науковий керівник: д-р екон. наук, професор О.М. Гаркуша**Миколаївський національний аграрний університет*

В статті проведено оцінку конкурентоспроможності сільськогосподарської діяльності Вознесенського району Миколаївської області. Аналіз здійснено в контексті визначення місця району у загальних показниках результативності діяльності сільськогосподарських підприємств регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність, площа угідь, енергетичні потужності, поголів'я худоби, трудові ресурси, рейтинг.

Постановка проблеми. Проблема підвищення конкурентоспроможності є однією з найбільш гострих і актуальних для аграрного сектора економіки України. Особливого значення вона набуває з вступом України до СОТ. Зниження торговельних бар'єрів загострить конкуренцію між вітчизняною та імпортованою продукцією як на внутрішньому, так і на світових продовольчих ринках [1].

Розвиток галузі в ринкових умовах вимагає нових підходів до оцінки результативності його діяльності: недостатньо оцінити рівень прибутковості та рентабельності з позицій динаміки цих індикаторів чи з точки зору їх відповідності плановим показникам, необхідно визначати місце підприємства, галузі чи регіону у зовнішньому середовищі і коригувати діяльність, залежно від досягнутого рівня. Саме моніторинг рівня конкурентоспроможності дає відповіді на ці питання [2]. В даному дослідженні увагу зосереджено на визначенні рівня конкурентоспроможності за показниками ресурсної забезпеченості галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення конкурентоспроможного розвитку сільськогосподарських підприємств присвячено чимало праць, зокрема: В. Г. Андрійчука, Н. Є. Голомші, М. Й. Маліка, П. Р. Пуцентейла, П. Т. Саблука, Б. К. Супіханова, В. М. Трегобчука та ін.

Постановка завдання. Дослідити сучасний стан виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо до основних факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств відносяться наступні: кількість та якість земельних ресурсів; рівень технічного забезпечення виробництва, сировиною та матеріалами; склад та рівень використання трудових ресурсів. Проведемо оцінку рівня конкурентоспроможності регіону за даними факторами.

За даними таблиці 1 площа сільськогосподарських угідь у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств Вознесенського району складає 6,7 % від загальної площі сільськогосподарських угідь Миколаївської області.

Таблиця 1 Площа сільськогосподарських угідь у володінні та користуванні
сільськогосподарських підприємств Вознесенського району, тис. га

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	1057,4	1044,3	1022,2	984,4	982,5	993,2	840,0
у % до 2010р.	100,0	98,8	96,7	93,1	92,9	93,9	79,4
Вознесенський район	62	62,1	62,9	61,4	59	59,2	56
у % до 2010р.	100,0	100,2	101,5	99,0	95,2	95,5	90,3
Вознесенський район по відношенню до Миколаївської області, %	5,9	5,9	6,2	6,2	6,0	6,0	6,7

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості сільськогосподарськими угіддями серед 19 районів Миколаївської області Вознесенський район посідає 2-е місце, що свідчить про високий рівень конкурентоспроможності району за даним показником (табл. 2).

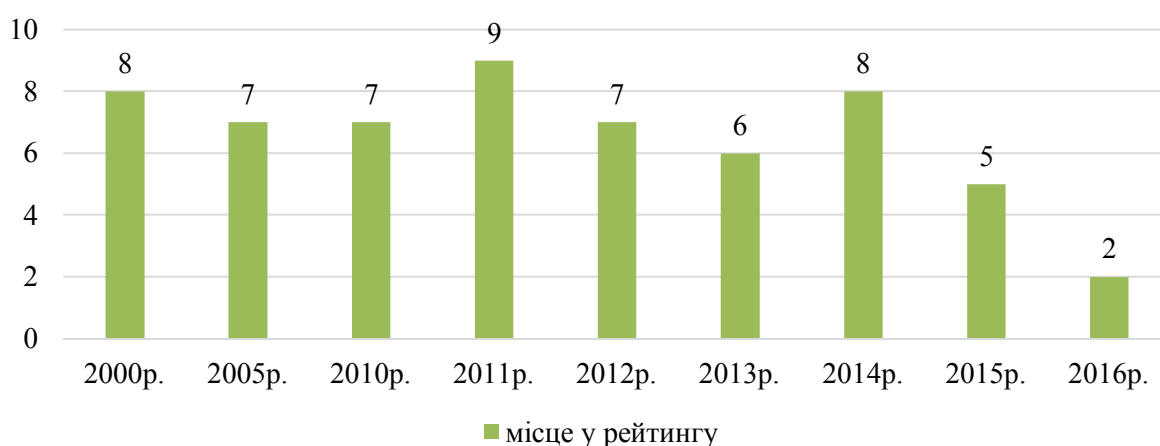
Таблиця 2 Рейтинг Вознесенського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств сільськогосподарськими угіддями у 2016 році

Показник	Тис. га	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	48,1	6,65	4
Баштанський	33,0	4,56	13
Березанський	41,6	5,75	8
Березнегуватський	41,8	5,78	7
Братський	35,3	4,88	11
Веселинівський	51,0	7,05	3
Вітовський	33,8	4,67	12
Вознесенський	56,0	7,74	2
Врадіївський	15,1	2,09	19
Доманівський	29,0	4,01	15
Єланецький	25,9	3,58	17
Казанківський	27,3	3,77	16
Кривоозерський	38,7	5,35	9
Миколаївський	45,4	6,27	5
Новобузький	29,2	4,04	14
Новоодеський	36,6	5,06	10
Очаківський	25,0	3,45	18
Первомайський	67,6	9,34	1
Снігурівський	43,2	5,97	6

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

У динаміці за досліджувані роки позиція Вознесенського району змінилась вбік зростання рейтингу на 6 позицій порівняно з 2000 роком (рис. 1).

Рисунок 1 – Динаміка рейтингу Вознесенського району за показником забезпеченості сільськогосподарськими угіддями

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За даними таблиці 3 енергетичні потужності в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району складають 4,2 % від загальної кількості енергетичних потужностей в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Таблиця 3 Наявність енергетичних потужностей в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району, тис. кВт

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	1328,8	1306,2	1421,6	1406,7	1462,1	1468,1	1479,2
у % до 2010р.	100,0	98,3	107,0	105,9	110,0	110,5	111,3
Вознесенський район	54,7	52,4	58,1	60,3	57,9	61,0	62,8
у % до 2010р.	100,0	95,8	106,2	110,2	105,9	111,5	114,8
Вознесенський район по відношенню до Миколаївської області, %	4,1	4,0	4,1	4,3	4,0	4,2	4,2

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській обл.

За рейтингом забезпеченості енергетичними потужностями серед 19 районів Миколаївської області Вознесенський район посідає 10-е місце, що свідчить про його середній рівень конкурентоспроможності за даним показником (табл. 4).

Таблиця 4 Рейтинг Вознесенського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств енергетичними потужностями у 2016 році

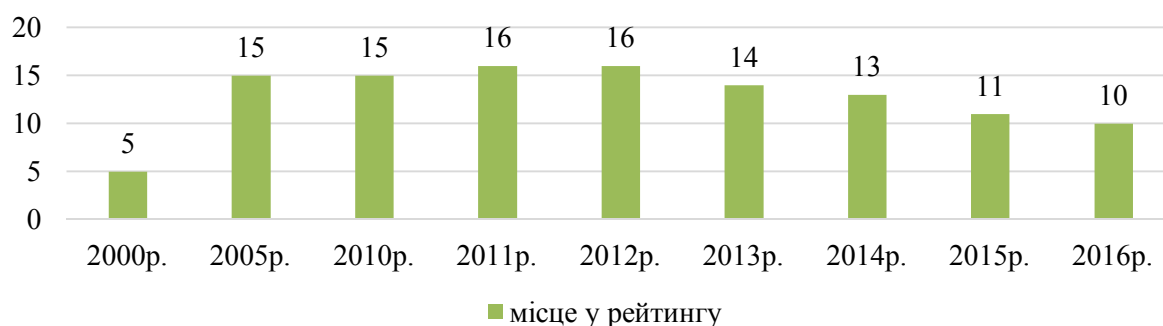
Показник	Тис. кВт	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	94,2	7,52	2
Баштанський	63,5	5,07	9
Березанський	48,7	3,89	16
Березнегуватський	87,2	6,96	3
Братський	78,1	6,24	4
Веселинівський	67,5	5,39	8
Вітовський	74,8	5,97	5
Вознесенський	62,8	5,01	10
Врадіївський	15,6	1,25	18
Доманівський	53,3	4,26	15
Єланецький	60,5	4,83	11
Казанківський	67,7	5,41	7
Кривоозерський	73,3	5,85	6
Миколаївський	55,9	4,46	13
Новобузький	87,2	6,96	3
Новоодеський	56,8	4,54	12
Очаківський	37,5	2,99	17
Первомайський	114,3	9,13	1
Снігурівський	53,5	4,27	14

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

У динаміці за досліджувані роки позиція Вознесенського району значно погіршилась (рис. 2), що свідчить про нестабільну позицію району у рейтингу серед районів Миколаївської області за показником забезпеченості енергетичними потужностями.

Трансформування економіки України у ринкову систему направлене на створення нової якості економічного зростання, підвищення рівня продовольчого забезпечення населення, який значною мірою залежить від розвитку молочного скотарства [3]. Для галузі тваринництва важливим є показник забезпеченості сільськогосподарських підприємств установками та агрегатами для доїння корів.

Рисунок2 – Динаміка рейтингу Вознесенського району за показником забезпеченості енергетичними потужностями

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За даними таблиці 5 установки та агрегати для доїння корів у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району взагалі відсутні.

Таблиця 5 Наявність установок та агрегатів для доїння корів у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району, шт.

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	160	167	148	142	178	175	175
у % до 2000р.	100,0	104,4	92,5	88,8	111,3	109,4	109,4
Вознесенський район	-	-	-	-	-	-	-
у % до 2000р.	-	-	-	-	-	-	-
Вознесенський район по відношенню до Миколаївської області, %	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості сільськогосподарських підприємств установками та агрегатами для доїння корів Вознесенський район разом з Березанським, Веселинівським, Врадіївським, Казанківським та Кривоозерським районами посідає останнє місце, що свідчить про його дуже низький рівень конкурентоспроможності за даним показником (табл. 6).

Таблиця 6 Рейтинг Вознесенського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств установками для доїння корів у 2016 році

Показник	Одиниць	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	9	8,26	4
Баштанський	4	3,67	8
Березнегуватський	3	2,75	9
Братський	9	8,26	4
Вітовський	6	5,50	6
Доманівський	13	11,93	3
Єланецький	1	0,92	10
Миколаївський	20	18,35	2
Новобузький	22	20,18	1
Новоодеський	1	0,92	10
Очаківський	9	8,26	4
Первомайський	5	4,59	7
Снігурівський	7	6,42	5

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Оскільки основним засобом виробництва у тваринництві, крім землі, є поголів'я худоби і птиці. Хоча з точки зору екологічності ведення господарювання збільшення кількості поголів'я худоби і птиці має негативні наслідки, однак скорочення поголів'я до «нуля» так само має негативні наслідки для екологічності землекористування через відсутність органічних добрив. Визначимо рівень конкурентоспроможності регіону за даним показником.

За даними таблиці 7 умовне поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району складає 1,7 % від загальної кількості поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Таблиця 7 Наявність умовного поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району, гол.

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	62752,2	60258,0	56147,1	54500,0	50856,0	64430,6	58738,4
у % до 2010р.	100,0	96,0	89,5	86,8	81,0	102,7	93,6
Вознесенський район	2051,0	1920,0	2086,3	2118,0	973,7	624,3	1025,1
у % до 2010р.	100,0	93,6	101,7	103,3	47,5	30,4	50,0
Вознесенський район по відношенню до Миколаївської області, %	3,3	3,2	3,7	3,9	1,9	1,0	1,7

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості поголів'я худоби та птиці серед 19 районів Миколаївської області Вознесенський район посідає 13-е місце, що свідчить про середній рівень конкурентоспроможності району за даним показником (табл. 8).

Таблиця 8 Рейтинг Вознесенського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств умовним поголів'ям худоби у 2016 році

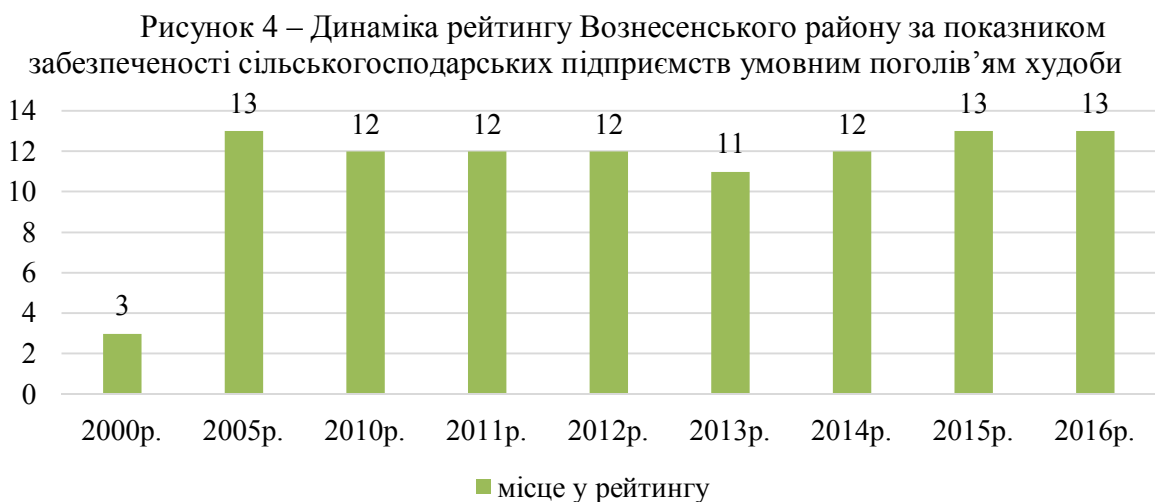
Показник	Умовних голів	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	11566,4	23,81	1
Баштанський	7264,1	14,95	2
Березанський	741,9	1,53	15
Березнегуватський	1060,1	2,18	12
Братський	2245,7	4,62	9
Веселинівський	105,6	0,22	19
Вітовський	1978,6	4,07	10
Вознесенський	1025,1	2,11	13
Врадіївський	237,5	0,49	17
Доманівський	2310,7	4,76	8
Єланецький	914,4	1,88	14
Казанківський	176,8	0,36	18
Кривоозерський	1815,5	3,74	11
Миколаївський	2912,0	5,99	6
Новобузький	2931,6	6,04	5
Новоодеський	3433,9	7,07	4
Очаківський	2788,1	5,74	7
Первомайський	4529,8	9,33	3
Снігурівський	538,0	1,11	16

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Значно, від інших, відрізняються дані по Арбузинському та Баштанському

районах: значення їх коефіцієнтів складає відповідно 23,8 та 14,9; в той час, як по Веселинівському, Врадіївському та Казанківському районах значення коефіцієнтів склало відповідно 0,22, 0,49 та 0,36.

У динаміці за досліджувані роки позиція Вознесенського району значно погіршилась (рис. 4), що свідчить про нестабільну позицію району у рейтингу серед районів Миколаївської області за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств поголів'ям ВРХ.

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Під трудовими ресурсами розуміють ту частину населення країни, що володіє сукупністю фізичних та духовних здібностей, загальноосвітніми та професійними знаннями для праці в національному господарстві, це – найважливіший елемент трудового потенціалу країни. Отже, трудові ресурси суспільства представлені людьми, які володіють свідомістю, волею, мають економічні та соціальні потреби, в силу чого необхідно враховувати і узгоджувати економічні та соціальні інтереси суспільних груп і прошарків людей.

За даними таблиці 9 кількість трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району складає 2,5 % від загальної кількості поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Таблиця 9 Наявність трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району, чол.

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	19706	19336	17796	16734	16720	16314	16293
у % до 2010р.	100,0	98,1	90,3	84,9	84,8	82,8	82,7
Вознесенський район	828	831	676	553	587	491	410
у % до 2010р.	100,0	100,4	81,6	66,8	70,9	59,3	49,5
Вознесенський район по відношенню до Миколаївської області, %	4,2	4,3	3,8	3,3	3,5	3,0	2,5

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості трудовими ресурсами серед 19 районів Миколаївської області Вознесенський район посідає 17-е місце, що свідчить про низький рівень конкурентоспроможності району за даним показником (табл. 10).

Значно, від інших, відрізняються дані по Первомайському району: значення коефіцієнту складає 11,2; в той час, як по Врадіївському району значення коефіцієнту

склало 1,01.

Таблиця 10 Рейтинг Вознесенського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств трудовими ресурсами у 2016 році

Показник	Чоловік	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	1150	8,68	3
Баштанський	821	6,19	5
Березанський	683	5,15	9
Березнегуватський	577	4,35	12
Братський	860	6,49	4
Веселинівський	568	4,29	13
Вітовський	1243	9,38	2
Вознесенський	410	3,09	17
Врадіївський	134	1,01	19
Доманівський	433	3,27	16
Єланецький	391	2,95	18
Казанківський	486	3,67	15
Кривоозерський	688	5,19	8
Миколаївський	788	5,94	6
Новобузький	665	5,02	10
Новоодеський	602	4,54	11
Очаківський	725	5,47	7
Первомайський	1490	11,24	1
Снігурівський	541	4,08	14

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

У динаміці за досліджувані роки позиція Вознесенського району значно погіршилась (рис. 5), що свідчить про нестабільну позицію району у рейтингу.

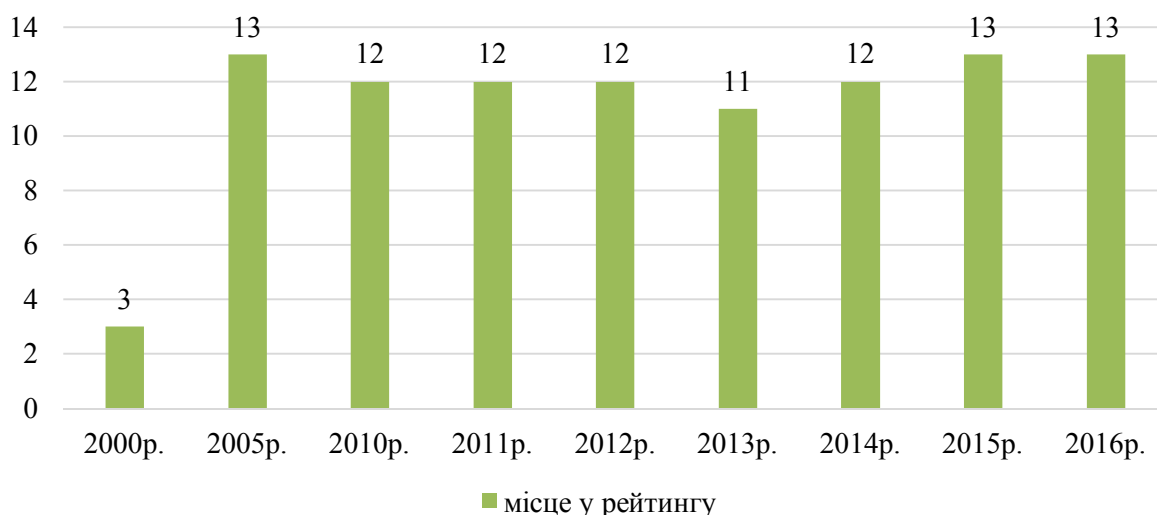

Рисунок 5 – Динаміка рейтингу Вознесенського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств трудовими ресурсами

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Отже, звівши усі розраховані дані, можемо зробити наступний висновок: за рівнем конкурентоспроможності сільськогосподарські підприємства Вознесенського району порівняно з сільськогосподарськими підприємствами інших районів Миколаївської області за показниками забезпеченості ресурсами галузі тваринництва

посідають 7-е місце, що відповідає середньому рівню конкурентоспроможності (табл. 11).

Таблиця 11 Рівень конкурентоспроможності сільського господарства сільськогосподарських підприємств Вознесенського району серед районів Миколаївської області за показниками забезпеченості ресурсами

Показник	Індекс індикатору по відношенню до найвищого рівня у 2016р. за рівнем забезпеченості:					Загальна сума індексів	Рейтингова позиція
	площею сільгоспугідь	енергетичними потужностями	устаткуванням та агрегатами для доїння корів	умовним поголів'ям худоби та птиці	трудовими ресурсами		
Арбузинський	6,65	7,52	8,26	23,81	8,68	54,92	1
Баштанський	4,56	5,07	3,67	14,95	6,19	34,44	5
Березанський	5,75	3,89	-	1,53	5,15	16,32	16
Березнегуватський	5,78	6,96	2,75	2,18	4,35	22,02	11
Братський	4,88	6,24	8,26	4,62	6,49	30,49	6
Веселинівський	7,05	5,39	-	0,22	4,29	16,95	15
Вознесенський	4,67	5,97	5,5	4,07	9,38	29,59	7
Врадіївський	7,74	5,01	-	2,11	3,09	17,95	14
Доманівський	2,09	1,25	-	0,49	1,01	4,84	19
Єланецький	4,01	4,26	11,93	4,76	3,27	28,23	8
Жовтневий	3,58	4,83	0,92	1,88	2,95	14,16	17
Казанківський	3,77	5,41	-	0,36	3,67	13,21	18
Кривоозерський	5,35	5,85	-	3,74	5,19	20,13	13
Миколаївський	6,27	4,46	18,35	5,99	5,94	41,01	4
Новобузький	4,04	6,96	20,18	6,04	5,02	42,24	3
Новоодеський	5,06	4,54	0,92	7,07	4,54	22,13	10
Очаківський	3,45	2,99	8,26	5,74	5,47	25,91	9
Первомайський	9,34	9,13	4,59	9,33	11,24	43,63	2
Снігурівський	5,97	4,27	6,42	1,11	4,08	21,85	12

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Висновки. Отримані дані свідчать, що Вознесенський район входить до групи з середнім рівнем конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств за рівнем забезпеченості ресурсами. Значення коефіцієнту рівня забезпеченості ресурсами сільськогосподарських підприємств Вознесенського району на 25,33 менше від найвищого показника та на 24,75 більше від найменшого.

Список використаних джерел:

1. Котикова О. І. Собівартість у системі чинників конкурентоспроможного виробництва продукції рослинництва / О. І. Котикова, Р. І. Ярошенко, А. В. Зеленько // Інноваційна економіка. – 2016. – №5-6 (63). – С. 134-141.
2. Котикова О. І. Моніторинг конкурентоспроможності сільського господарства регіону – необхідна складова євроінтеграційних процесів / О. І. Котикова, К.Г. Дідур, Р.В. Душук // Агросвіт. – 2017. – №17. – С. 3–11.
3. Котикова О. І. Забезпечення підвищення конкурентоспроможності продукції молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах в умовах євроінтеграції / О.І. Котикова, О. В. Аржанова, Т. І. Євстрат'єва // Молодий вчений. – 2016. – №7 (34). – С. 63–67.

УДК 631.15.009.12

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Г.В. Коник, здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: д-р екон. наук, професор Котикова О. І.
Миколаївський національний аграрний університет*

В даній статті обґрунтовано й поглиблено теоретичні засади управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано та надано класифікацію показників та критеріїв конкурентоспроможності. Розглянуто основні трактування поняття конкурентоспроможності.

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю, конкурентна боротьба, конкурентні позиції, критерії і показники конкурентоспроможності.*

Постановка проблеми. Однією з головних складових успіху підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринку є конкурентоспроможність, що визначається як сукупність характеристик об'єкту, що відрізняють його від об'єктів-аналогів і забезпечують його перевагу над ними. В період фінансово-економічної нестабільності одним із першочергових завдань сільськогосподарських підприємств є підвищення рівня їх конкурентоспроможності, що гарантує зміцнення власних позицій серед конкурентів.

Актуальність проблеми забезпечення високого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств зростає в умовах інтеграції України в міжнародні організації, розвитку ринкової економіки. Це і визначає необхідність дослідження теоретичних засад до управління конкурентоспроможністю підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всебічним дослідженням теоретичних проблем конкурентоспроможності підприємств присвячені праці таких провідних вчених як М. Портера, Ф. Котлера, А. Сміта, Р.А. Фатхуддінова, М. Р. Ярмака, В. Г. Шинкаренка, С. Г. Кафлевської, М. М. Галелюка, С. Ю. Кулакової, Л. В. Балабанової, Н. І. Савельєвої, та інші. Проте у вітчизняній науковій літературі недостатньо висвітлені аспекти управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Всебічне дослідження сучасного стану та поглиблення теоретичних і методичних положень управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження. Конкуренція є досить тонким та гнучким поняттям. В умовах скорочення попиту на товар або послугу найбільших труднощів зазнають виробники неякісної продукції, неефективні підприємства. При всій масштабності конкурентної боротьби виграє той, хто аналізує і бореться за свої конкурентні позиції.

Однією з головних причин сучасної низької конкурентоспроможності українських товарів та послуг є неспроможність вітчизняних підприємств відстоювати та розширювати частку ринку, просувати товари та задовольняти інтереси споживача у повній мірі.

Крім того важливою проблемою стає кількісна оцінка рівня конкурентоспроможності товару і управління нею, так як це досить трудомісткий, інтегрований процес, що складається із взаємопов'язаних складових і від якого залежить конкурентоспроможність всього підприємства[1].

Конкурентоспроможність розглядають як здатність підприємства конкурувати на ринку за допомогою таких характеристик, як:

- ціна продукції;
- якісні характеристики продукції;
- особливості продажу і післягарантійного обслуговування;
- здатність максимально задовольнити вимоги споживача.

Часто науковці й економісти поняття «конкурентоспроможність продукції» і «конкурентоспроможність підприємства» пов'язують, оскільки підприємство не є конкурентоспроможним, якщо його продукція не може тривалий час підтримувати своє існування на ринку[2].

Зрозуміло, що конкурентоспроможність проявляється тільки в умовах конкуренції і через конкуренцію. Необхідно відмітити, що єдиного підходу до визначення даної категорії у вітчизняній та зарубіжній науці не існує. Аналіз економічної літератури щодо логічного встановлення змісту цього поняття свідчить про наявність багатоаспектного трактування терміну конкурентоспроможність.

Поняття конкурентоспроможність є неоднозначним та дискусійним.

За думкою М. Портера [3, с. 40] конкурентоспроможність підприємства є відображенням відносного рівня ефективності використання усіх видів наявних у цього підприємства виробничих ресурсів. Конкурентоспроможність є порівняльною характеристикою підприємства, яка відбиває різницю між рівнем ефективності використання на ньому всіх видів ресурсів порівняно до аналогічних показників інших підприємств певної однорідної групи.

Крім того, він зробив важливий висновок про існування двох головних шляхів досягнення підприємством конкурентних переваг: або фірма стає в своїй галузі виробником з найнижчим рівнем собівартості (внутрішні конкурентні переваги), або вона диференціює свою продукцію (послуги) в тих напрямках, які цінуються покупцями такою мірою, що вони готові заплатити найвищу ціну за володіння ними (внутрішні конкурентні переваги).

З точки зору Р.А. Фатхуддінова [4, с.10] конкурентоспроможність – це важлива системна ознака певного об'єкту, яка характеризується мірою реального або потенційного задоволення ними існуючої конкурентної потреби (призначення об'єкту) в порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку (в певній сфері людської діяльності). Залежно від об'єкту оцінки пропонується розрізняти конкурентоспроможність продукції (товару або послуги), конкурентоспроможність підприємства, конкурентоспроможність галузі і конкурентоспроможність національної економіки. Автором акцентується увага тільки на задоволенні потреб споживача, не звертається увага на підвищення ефективності господарської діяльності.

Балабанова Л. В. визначає управління конкурентоспроможністю як сукупність управлінських дій, спрямованих на дослідження діяльності активних і потенційних конкурентів, їх сильних і слабких сторін, а також розробку конкурентних стратегій, що забезпечують формування й підтримку довгострокових конкурентних переваг [5, 29-30].

Управління конкурентоспроможністю – це процес управління суб'єктами своїми конкурентними перевагами для утримання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах [4].

Отже, найбільш узагальнено конкурентоспроможність підприємства можна визначити як потенційну або реалізовану здатність економічного суб'єкта до ефективного довготривалого функціонування у релевантному зовнішньому середовищі.

Існує дуже багато різних методик оцінки конкурентоспроможності: цінова, нецінова, за фактором часу та ін. Особливу увагу при оцінці конкурентоспроможності необхідно звернути на технічні параметри, а саме: показники потужності, надійності та тип. Розглянемо таку класифікацію критеріїв і показників конкурентоспроможності, що наведена в рис. 1.

Параметри конкурентоспроможності – кількісні властивості товару, які враховують галузеві особливості оцінки його конкурентоспроможності.

Існують такі види параметрів конкурентоспроможності: нормативні, економічні та технічні. Останні характеризують фізичні властивості товару. Економічні – визначають рівень витрат та ціни споживання.

Нормативні – це відповідність виготовлених товарів стандартам та нормативним вимогам, встановлених державою.

Показники конкурентоспроможності – це споживчі характеристики якостей продукції у порівнянні з товарами-аналогами конкурентів (ціна, собівартість, прибутковість, потужність, фондівіддача та ін.)[2].

Рисунок 1 - Класифікація критеріїв та показників конкурентоспроможності

Конкурентоспроможність підприємства як його комплексна та узагальнююча характеристика може змінюватись, тобто нею можна управляти. Конкурентоспроможність підприємства слід розглядати з позиції загальної теорії управління, тобто як керований об'єкт, що забезпечить основу для адаптації підприємства до ринкової кон'юнктури. Конкурентоспроможність як керований об'єкт визначатиме внутрішню вартість підприємства, яка змінюється при зміні здатності підприємства протистояти своїм конкурентам. [6].

В основі побудови системи конкурентоспроможності підприємства лежить інтегрований підхід до основних функцій управління: аналіз, планування, організація, мотивація, контроль, регулювання.

Функції управління конкурентоспроможністю підприємства:

аналіз показників, що характеризують конкурентоспроможність продукції, потенціал та ринкову активність підприємства;

планування - розробка стратегії з метою покращення конкурентної позиції підприємства на ринку;

організація заходів щодо реалізації розробленої конкурентної стратегії;

мотивація персоналу підприємства за допомогою матеріального та морального стимулювання працівників для досягнення конкурентних переваг;

контроль за виконанням розробленої конкурентної стратегії підприємства, регулювання діяльності в тому розумінні, що через нього здійснюється узгодження дій різних підрозділів підприємств і координація різних напрямів діяльності для забезпечення високої ефективності конкурентних переваг[6].

На сьогоднішній день проблема підвищення конкурентоспроможності – дуже актуальна для підприємств України. Ця проблема стосується практично всіх сторін життя суспільства. Загострення конкурентної боротьби за збут власної продукції та за її місце на ринку змушує підприємства постійно шукати нові можливості щодо удосконалення технологій з метою створення нових та якісних товарів

Як зазначено в науковій економічній літературі, вирішальну роль у здійсненні управління конкурентоспроможністю підприємства через управління конкурентоспроможністю продукції відіграють пріоритети управління, під якими розуміють цільові значення параметрів виробничо-економічної діяльності підприємства.

Висновки. У процесі дослідження було здійснено всебічне дослідження сучасного стану та поглиблення теоретичних і методичних положень управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Поняття конкурентоспроможності є дискусійним. Аналіз економічної літератури щодо логічного встановлення змісту цього поняття свідчить про наявність багатоаспектного трактування терміну конкурентоспроможність.

Управління конкурентоспроможністю – це процес управління суб'єктами своїми конкурентними перевагами для утримання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах.

Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств полягає в комплексній системі дій по управлінню своїми конкурентними перевагами, задля довготривалого й ефективного функціонування на зовнішньому та внутрішньому ринку. Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств є ефективне використання ресурсів, залучення кваліфікаційного персоналу, досягнень сучасного менеджменту, інноваційних, фінансових та інформаційних можливостей підприємства, що в сукупності являють собою його потенціал, який, у свою чергу, також повинен бути конкурентоспроможним.

Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектору та перетворення його у високоефективну й конкурентоспроможну сферу економіки. У ринкових умовах

господарювання для підприємств аграрного сектору економіки України однією з головних проблем є залучення інвестиційних й інноваційних ресурсів.

Динамічність сучасного середовища, у якому функціонують підприємства, вимагає від них швидко реагувати на зміни, приймаючи оперативні рішення, розробляючи й коригуючи тактичні дії та стратегічні наміри. Питання забезпечення конкурентоспроможності підприємств промислового комплексу в сучасних умовах економічної глобалізації вважаються актуальною проблемою національного господарства України. Для ефективного вирішення цієї проблеми має бути досягнутий відповідний рівень якості промислової продукції з урахуванням витрат щодо його забезпечення. Конкурентоспроможність підприємства полягає в його спроможності досягти задекларованих цілей щодо всіх альтернативних стратегічних напрямків діяльності підприємства.

Проблема конкурентоспроможності має в сучасному світі універсальний характер. Від того, наскільки успішно вона вирішується, залежить рівень економічного та соціального життя в будь-якій країні. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємства базується на технічних, економічних, соціальних, психологічних, правових, комерційних, організаційних аспектах

Управління конкурентоспроможністю допоможе постійно вдосконалюватися та керувати всіма процесами на підприємстві, які забезпечуватимуть його конкурентними перевагами для успішної діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Безус П.І. Управління конкурентоспроможністю організації в умовах євроінтеграції / П.І. Безус // Ефективна економіка. – 2017. – №5. – С. 62-68.
2. Франів І.А. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства/ І.А. Франів, Л.М. Коваль, Р.Р. Русин-Гриник//Механізм регулювання економіки. – 2010. - № 3. – С. 149-153.
3. Портер М. Международная конкуренция. Пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.
5. Балабанова Л. В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга: [монография] / Л. В. Балабанова, А. В. Кривенко. – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган- Барановского, 2004. – 147 с.
6. Оболенцева Л.В. Теоретичні основи управління конкурентоспроможністю підприємств промисловості регіону. – 2016. – С. 114-118.

УДК 332:33:338:339.658

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О.В.Корзун, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, ст. викладач Олійник Т.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті висвітлено теоретичні основи становлення та розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України. Охарактеризовано принципи, функції та класифікацію підприємницької діяльності, виділено декілька типів підприємницьких стратегій враховуючи вплив ринкових чинників макро – та мікро середовища.

Ключові слова: підприємство, підприємництво, підприємницька діяльність, види, принципи, функції підприємництва, підприємницькі стратегії, ринок, цінова політика, задоволення потреб споживачів.

Постановка проблеми. Важливу роль у формуванні продовольчої безпеки країни відіграє сільськогосподарське виробництво, розвиток якого впливає на місткість аграрного ринку, забезпечення переробних підприємств сировиною, на індикатори достатності споживання продуктів харчування населенням країни, їх якість. Передумовою розвитку сільськогосподарського виробництва є цілеспрямована та ефективна підприємницька діяльність.

Вихід із складної економічної ситуації, в якій опинилося сільськогосподарське виробництво, можливий за умови виваженого наукового обґрунтування питань ефективного функціонування організаційно-правових форм підприємницької діяльності, урегульованості і прогнозованості чинників, які впливають на виробництво сільськогосподарської продукції та його ефективність. Важлива роль підприємницької діяльності в сільському господарстві полягає у виконанні економічної, стимулюючої та соціальної функцій.

Аналізостанніхдосліджень. Різні аспекти підприємництва та підприємницької діяльності в сільському господарстві висвітлені в економічній літературі, зокрема в працях зарубіжних авторів – Х. Ансоффа, Є. Бем-Баверка, Ф. Візера, П. Друкера, Н. Єрмоленкова, А. Маршала, Дж. Мілля, М. Новакова, С. Сісмонді, Н. Скворцова, Ф. Хаєка, Й. Шумпетера та вітчизняних учених – С. Васильчак, Ю. Губені, Т. Дудара, О. Жидяк, В. Зіновчука, В. Липчука, Ю. Лупенка, О. Мазуренко, М. Маліка, С. Реверчука, П. Саблука, Г. Черевка, Д. Шеленко, М. Шульського, І.Яціва та ін.

Узагальнення результатів проведених досліджень засвідчує, що, незважаючи на значний науковий внесок у розв'язання проблем розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві, чимало аспектів поки що залишаються нез'ясованими.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтування теоретичних аспектів становлення та розвитку підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток підприємницької діяльності в нашій країні розпочався за умов реформування та розвитку ринкових відносин і надалі відбувається в умовах постійного ускладнення ведення сільськогосподарського виробництва та економічного середовища всередині країни і на фоні посилення глобалізації світового господарства. Власне такі умови світового розвитку спонукали до інтенсивного розвитку економічних процесів та визначили об'єктивну необхідність адаптації підприємницької діяльності в сільському господарстві до нових умов господарювання за значної обмеженості ресурсного потенціалу кожного суб'єкта господарювання.

Глобальні зміни у підприємницькому середовищі, що відбулися в останні роки, спонукають суб'єкти господарювання вести політику виживання у таких складних

умовах конкуренції за рахунок активізації внутрішнього потенціалу, вдосконалення організаційно-економічного механізму та вдосконалення взаємовідносин між учасниками виробничого процесу.

Реформування соціально-економічних відносин в сільськогосподарському виробництві та аграрному секторі економіки об'єктивно пов'язане з відродженням і розвитком підприємницької діяльності. У підприємницькій діяльності закладені великі можливості поліпшення організації та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, що зумовлено економічною природою і її сутністю як важливої організаційної форми ведення господарства.

Суть підприємницької діяльності в сільському господарстві полягає в організації виробничого процесу за допомогою засобів виробництва і праці та використання трудових ресурсів і ресурсів природного середовища, основним з яких є земля, з метою одержання сільськогосподарської продукції належної якості та забезпечення ефективності її виробництва. Економічна особливість цієї діяльності полягає у володінні чи користуванні наявними ресурсами, зокрема земельними, вмілому їх поєднанні з та раціональному використанні, де б реалізація виробленої сільськогосподарської продукції забезпечувала суб'єктам господарювання відповідний фінансовий дохід. В даному випадку підприємницька діяльність розглядається і трактується як комерційна діяльність в сільському господарстві з метою одержання прибутку[4].

Особливості ведення аграрного виробництва, різні умови господарювання, мета діяльності та виконувані її функції зумовлюють існування різних форм підприємницької діяльності в сільському господарстві. Особливого значення набувають розмаїтість функцій аграрного виробництва щодо методів господарювання, забезпечення продовольством, різних потреб в сировині, зв'язки з аграрним ринком, різна можливість забезпечення ресурсами та різні потреби в них на виробництво конкретних видів сільськогосподарської продукції, адаптованість до різних природно-економічних умов, традиції і звичаї, соціальні аспекти.

В аспекті розвитку підприємницька діяльність в сільському господарстві за формами власності налічує: одноосібні володіння, приватні підсобні господарства, господарства населення, селянські фермерські господарства, приватні та державні сільськогосподарські підприємства, колективні господарства, зокрема селянські спілки, агрофірми, міжгосподарські підприємства і об'єднання, різного роду та видів товариства, які поділяються за формою об'єднання та рівнем відповідальності, формою власності, розмірами та спеціалізацією.

Як відзначає вчений Ю.Е. Губені, відповідно до об'єкту підприємництва вирізняють види підприємництва, які характеризують напрям і об'єкт підприємницької діяльності. Найстарішим і часто – найпоширенішим видом підприємництва, як ми вже зазначали, є торгівля – різновид комерційного підприємництва. Власне з торгівлі розпочалось формування підприємництва як виду людської діяльності [1].

До видів підприємництва можуть відноситись:

- виробниче (виробництво продукції, надання послуг, їх реалізація);
- комерційне (товарно-грошові, фінансово-обмінні операції);
- посередницьке (діловий контакт і партнерство з іншими підприємствами);
- фінансове (фінансові, грошово-кредитні операції);
- страхове (страхові операції);
- інформаційно-консалтингове (інформаційне обслуговування, консалтинг, зовнішній менеджмент, санації тощо);
- сервісне (надання різноманітних послуг невиробничого) (табл.1).

Таблиця 1. Класифікація підприємницької діяльності

Ознаки класифікації	Характеристика підприємництва				
За сферою діяльності	Виробниче	Комерційне	Фінансове	Страхове	Інші
За організаційно-правовим статусом	Без створення юридичної особи		З створенням юридичної особи		
	За договорами про партнерство				
За власністю	Змішане	Приватне	Державне		Комунальне
За кількістю власників	Індивідуальне, приватне	Сімейне	Колективне		Змішане, сумісне, партнерське
		Унітарне		Корпоративне	
За масштабами виробництва і чисельністю працівників	Мале підприємництво		Середнє підприємництво		Велике підприємництво
За розташуванням	Зарубіжне, міжнародне, транснаціональне		Регіональне	Національне	Локальне, місцеве
За галузями і видами діяльності	За видами діяльності та галузями суспільного виробництва				
За спеціалізацією	Спеціалізоване			Багатопрофільне	

Підприємництво є досить багатограним поняттям, поширеним в різних галузях економіки. Недоцільно ототожнювати його лише з купівлею-продажем товарів, або зі звичайною торговельною чи комерційною діяльністю. Поняття підприємництва набагато ширше. Це не лише особливий вид діяльності, але сукупність відносин, що виникають в ході його здійснення. Тому підприємницьку діяльність можна розглядати за різними ознаками. Відповідно сучасні підходи до класифікації видів підприємництва є неоднозначними. [3]

Трансформаційні процеси в аграрному секторі створили передумови для формування організаційно-правових структур і відродження приватного підприємництва. На базі колишніх колгоспів і радгоспів створилися нові господарюючі суб'єкти на основі приватної власності. Використовуючи матеріально-технічну базу сільськогосподарських підприємств формуються на початковій стадії фермерські господарства. Нові господарюючі формування мають менше за розміром земельні угіддя. У багатьох випадках фермерські господарства формувалися в результаті поділу колективних сільськогосподарських підприємств на паї їх власників. Частина земель відходила в користування фермерів, а частина земельних паїв приєднувалася до власності колишніх особистих підсобних господарств, (сьогодні господарства населення)[7].

Підприємство, в сільськогосподарському виробництві є основною економічною складовою. Господарюючий суб'єкт, який спеціалізується на виробництві певних благ, зокрема сільськогосподарської продукції, може називатися підприємством. Підприємства разом із господарствами населення – основні суб'єкти сільськогосподарського виробництва.

Тому, підприємство слід розуміти як організаційну одиницю, що має економічні, організаційні і правові відмінності, з особливим поєднанням матеріальних і нематеріальних чинників, створене із метою ведення товарного виробництва або надання послуг через збільшення їх обсягу та підвищення якості продукції на основі максимізації прибутку і взаємоузгодженості та забезпечення конкурентоздатності.

Сільськогосподарське підприємство – це самостійний статутний об'єкт із правом юридичної особи здійснювати виробничу діяльність у галузі сільського господарства з метою одержання відповідного прибутку (доходу) [6].

У понятті «підприємство» можна виділити три наступні складові: економічну, організаційну і правову. Економічна особливість підприємства чи підприємницької діяльності полягає у володінні чи користуванні наявними ресурсами, вмілому їх поєднанні та раціональному використанні. Організаційна особливість полягає в наявності назви, організаційної структури, садиби, фізичних меж, самостійності діяльності. Правова особливість означає здатність підприємства здійснювати діяльність в сільському господарстві відповідно до правових норм і актів.

Сучасне середовище, в якому знаходяться підприємства вказує на те, що воно повинно бути водночас глобальним і локальним, централізованим і децентралізованим, великим і малим, добре спланованим і еластичним. Підприємство має виробляти сільськогосподарську продукцію відповідно запитам покупців та споживачів, не забуваючи при цьому про ринкові ніші, дотримуватися стандартів і вимог споживачів, і водночас повинно бути прибутковим. Усе це визначає параметри діяльності сільськогосподарського підприємства та його види.

Спільною ознакою таких сільськогосподарських підприємств незалежно від організаційно-правової форми, яка вирізняє їх серед інших виробничих структур даної галузі, є спрямованість підприємницької діяльності в сільському господарстві на отримання прибутків, а у разі довготривалої збитковості вона згортається. Цим вони і різняться від такої на сьогодні форми ведення сільськогосподарського виробництва в нашій країні, як господарства населення.

Серед багатьох функцій сільськогосподарського підприємства та підприємницької діяльності, які виконують одночасно роль підсистем, особливе значення мають:

- 1) управління засобами природного середовища;
- 2) управління земельними ресурсами;
- 3) господарювання ресурсами робочої сили.

Умови ринкової економіки змушують діяльність різних суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до типу організаційно – правової форм будувати свою стратегію поведінки з врахуванням наступних принципів:

- незалежність. Коли суб'єкт підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки працює на основі принципу незалежності. Якщо підприємство сільського господарства працює в рамках визначених законодавчою базою, держава не має права втручатися у його діяльність, винятком становлять лише підприємства сільського господарства державної форми власності.

- ініціативність. Враховуючи змінність смаків та уподобань споживачів – на ринку кожне підприємство сільського господарства пропонує на ринок ті товари та послуги, що користуються попитом і принесуть йому прибуток;

- конкуренція між різними суб'єктами підприємницької діяльності в – сільському господарстві виступає тим чинником, що спонукає їх використання та впровадження широкого розмаїття економічних стратегій. Адже конкуренція виступає тим фактором, що стимулює ефективний розвиток сільського господарства, як галузі в цілому, так і допомагає визначити неконкурентоспроможних суб'єктів на ринку;

- ризик та відповідальність. Враховуючи специфіку кожної форм підприємницької діяльності в сільському господарстві варто відзначити, різноманітну кількість ризиків, що її супроводжують та міру їх впливу. І тому кожен суб'єкт підприємницької діяльності у сільському господарстві не залежно від організаційно – правової форми повинен працювати в напрямку зменшення ймовірності настання ризиків, та їх рівня впливу та діяти в рамках чинного законодавства[7].

Розвиток та функціонування сільськогосподарського підприємства забезпечує інтенсивний розвиток, як агарного сектору економіки та і сільського господарства

зокрема. Адже підприємницька діяльність характеризується інтенсивним використанням новітніх технік та технологій в організації виробничого процесу. Це дозволяє нарощувати ефективність виробництва, пропонувати нові робочі місця, розширювати асортимент товарів та послуг, укріплюючи та розширюючи позиції на ринку. Характерною ознакою підприємницької діяльності є мотиваційний інтерес власників, які активно працюють з метою збільшення свого прибутку використовуючи при цьому різноманітні економічні стратегії.

У сільському господарстві виділяють декілька типів підприємницьких стратегій враховуючи вплив ринкових чинників макро – та мікро середовища. Перший тип побудований на використанні політичних інновацій, забезпечуючи тим самим більш конкурентоспроможне становище на ринку. Другий тип підприємницької стратегії побудований на покращенні якісних параметрів продукції. Третій вид підприємницької стратегії орієнтований на одержання монопольного становища певного ринку за рахунок найповнішого задоволення його потреб, отримуючи при цьому лідерство у конкурентній боротьбі. Четверта стратегія орієнтована на диференціацію цінової політики, завдяки впровадженню інноваційних технологій у виробництво продукції, надавши тимсамими їй відмітних властивостей. Це дозволить підприємству вести успішну конкурентну боротьбу на ринках збуту запропонованої ним продукції.

Висновок. В умовах конкурентного ринкового середовища важливе значення для забезпечення стабільного й ефективного аграрного виробництва мають механізми регулювання процесів відтворення в АПК, серед яких чільне місце належить формам підприємницької діяльності. У сучасних економічних умовах важливим фактором підвищення ефективності розвитку продовольчого 49абл.49ається49 є удосконалення даних форм. Проте слід визнати, що нині форми підприємницької діяльності знаходяться в стані формування та розвитку. Тому проблеми реформування аграрного сектора економіки, розвитку різноукладності, ефективних організаційно-правових структур та підприємницької діяльності і розробки механізмів їх реалізації потребують вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Губені Ю.Е. Трансформація сільськогосподарських кооперативів в Чеській республіці і Польщі: концептуальний підхід і принципи її здійснення / Ю. Е. Губені // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. –2001. – № 5 – 6. – С. 97 – 100.
2. Єрмаков О. Методологія економічного дослідження організаційних форм виробництва / О. Єрмаков // Економіка АПК. – 2003. – №1. – С.31 – 37, с.31.
3. Малік М. Й. Підприємництво та його організаційно-правові форми / М. Й. Малік, П. І. Гайдуцький, О. Г. Шпикуляк // Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С.164-166
4. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток та ефективність організаційно- правових форм господарювання в сільському господарстві України / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2004. - №11. – С. 20-81.
5. Молдаван Л. В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації / Л. В. Молдаван // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 13–17. , с.13.
6. Онищенко Д. Про підприємницькі форми господарювання в аграрній сфері / Д. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 1997. – № 4. – С. 52 – 58.
7. Смолинець І. Б. Організаційно-правові форми підприємництва / І. Б. Смолинець, М. В. Гарасимлюк // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького. – Львів, 2014. – Том 16, №1 (58), Ч. 1.– С. 94-100.

УДК 332.12:351/354(477)

ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Н. О. Красовська, магістр

Науковий керівник: канд.екон. наук, доцент Христенко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

Стаття присвячена визначенню сутності та перебігу формування територіальних громад у місцевому самоврядуванні; їх функцій, щодо захисту прав територій громад.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, територіальна громада, функції територіальних громад, публічна влада.*

Постанова проблеми. Низький рівень залучення членів територіальних громад у врегулюванні питань локального значення являється однією з важливих і проблемних завдань місцевого самоврядування в Україні. Необхідністю для формування територіальних громад є взаємна, колективна діяльність жителів населеного пункту у вирішенні місцевих проблем, здійснення ними загальних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважно конфлікти між вченими відбуваються з таких питань, як: чи являється місцеве самоврядування відокремленою владою територіальних громад, чи публічною, державною владою; хто повинен бути первинним суб'єктом місцевого самоврядування; чи є право громадськості місцевого населення на самоуправління правом територіальної групи, чи воно є залежним від держави.

У роботах таких науковців, як: О. Батанов, М. Баймуратов, В. Борденюк, В. Григор'єв, В. Кравченко, М. Орзіх, В. Погорілко, М. Пухтинський, А. Чемерис висвітлені питання участі територіальних громад у місцевому самоврядуванні.

Постановка завдання. Метою статті є формування участі територіальної громади в місцевому самоврядуванні, що полягатиме в дослідженні діючого законодавства згідно до правового функціонування територіальних громад в Україні.

Викладення основного матеріалу досліджень. Питання необхідності об'єднання територіальних громад неодноразово піднімалось протягом історії незалежної України. Існуючий територіальний устрій на базовому рівні (села, слича і міста), який історично склався в Україні і відрізняється великою кількістю невеликих населених пунктів в сільській місцевості, не відповідає європейським нормам та практикам.

Запровадження в практику механізму об'єднання територіальних громад регламентується положеннями Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та розробленою на його вимогу Методикою формування спроможних територіальних громад [3].

Згідно Методики, спроможні територіальні громади є територіальними громадами сіл, що у процесі добровільного об'єднання можуть самостійно або через відповідні владні органи місцевої адміністрації, які є незалежними, задовольнити відповідний рівень надання послуг населеному пункту (селу, селищу, місту), у тому числі освітньої, культурної, соціальної, житлово- комунальної галузях, враховуючи фінансове забезпечення, кількість кадрових ресурсів і звісно процес розвитку інфраструктури належної адміністративно-територіальної одиниці.

Залежно від мети дослідження територіальних громад можуть використовуватися різні підходи, серед яких:

- якісний підхід - передбачає вивчення якості життя (забезпеченість житлом, стан шкіл, якість освіти тощо, соціальний мікроклімат);

- екологічний підхід - передбачає вивчення громади як певної спільності у природно-географічному просторі (просторове розміщення, вплив природних факторів тощо);

- етнографічний підхід - передбачає вивчення громади як певного способу життя (акцент робиться на культурних особливостях);

- соціологічний підхід - розглядає громаду як соціальну систему та описує соціальні взаємовідносини, типові для певних груп людей;

- економічний підхід - вивчає взаємозв'язки різних секторів економіки, домогосподарств і підприємств, описує населення, його професійний склад та робочі місця [1].

Етапи об'єднання територіальних громад мають бути в такій послідовності:

- ініціатива добровільного об'єднання територіальних громад;

- підготовка, узгодження, обговорення та схвалення сільськими (селищними, міськими) радами проекту рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад;

- підготовка і затвердження обласною державною адміністрацією висновку щодо належності проекту рішення Конституції та законам України;

- прийняття рішення про добровільне об'єднання територіальних громад або про здійснення місцевого референдуму щодо сприяння об'єднанню територіальних громад сільськими (селищними, міськими) радами; звернення до Центральної Виборчої комісії щодо назначення перших виборів депутатів місцевої ради об'єднаної територіальної громади і відповідного сільського (селищного, міського) голови).

Варто зазначити, що при долученні об'єднаної територіальної громади однієї до іншої (територіальної громади), яка розміщена на місцевості сусіднього району, обласна рада звертається з поданням до Верховної Ради України з приводу зміни меж відповідних районів у врегульованому законом порядку.

Протягом 2014 – 2015 років у формуванні законодавчого забезпечення реформування територіальної організації влади виявлено певні зрушення, передусім у питаннях створення спроможних територіальних громад, децентралізації, розвитку місцевого самоврядування. Поміж головних нормативних і законодавчих актів наступні:

Закон «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 р. встановлює організаційні, правові принципи співробітництва територіальних громад, форми, механізми, такого співробітництва, його фінансування, стимулювання та контролю. Утворено законом процес об'єднання матеріальних і фінансових ресурсів територіальних громад щодо вирішення загально-спільних економічних, соціальних проблем, також виконання інвестиційних проектів, сформування інфраструктури тощо. Здійснення закону дає правозобразити деяку взаємну залежність між різними територіальними громадами та їхню можливу здатність до об'єднання [5].

Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р. налагоджує стосунки, зв'язки, які з'являються у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст; виявляє порядок, принципи та основні умови даного об'єднання, формується певний визначений механізм добровільного об'єднання територіальних громад, який не існував у минулому. Регулюється законом організаційна підтримка та просвітницька, інформаційна допомога добровільному об'єднанню територіальних громад, а ще фінансове сприяння об'єднаних громад через виділені їм капіталу на створення і поліпшення інфраструктури [2].

Територіальна громада у державі впродовж свого існування виконувала досить вагомі і визначні функції, що встановлювали життєдіяльність населеного пункту, місцевості.

Слід вказати, які з них є найважливішими:

- правопорядок на території;
- соціальний захист;
- збереження рухомого і нерухомого майна;
- безпека правопорядку на своїй території;
- культурна функція;
- просвітницька функція;
- господарська функція.

Економічні, культурні, політичні, екологічні та соціальні функції належать до сукупності виконуваних завдань територіальних громад, що складають вагомий інтегративний вплив щодо дій функцій ще самого місцевого самоврядування.

Забезпечення ефективної реалізації функцій територіальної громади вимагає нормативного встановлення її компетенції. До виключної компетенції територіальної громади належать питання:

- формування місцевої ради, обрання місцевого голови й ухвалення рішення про дострокове припинення їх повноважень;
- заслуховування звітів депутатів та місцевого голови;
- здійснення контролю за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування у встановлених законодавством і статутом формах;

- об'єднання з іншими територіальними громадами і вихід із таких об'єднань;

- **організаційна ознака.** Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування запроваджує організаційну систему – сукупність інститутів і форм здійснення місцевого самоврядування. Її складовими виступають система форм безпосереднього здійснення громадою місцевого самоврядування та система органів і посадових осіб місцевого самоврядування;

- **майнова ознака.** Важливим елементом правового статусу територіальної громади є характеристика її як суб'єкта права комунальної власності. Громада має право володіти, користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і у своїх інтересах належним їй майном як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування;

- **історико-культурна ознака.** Територіальна громада зазнає впливу чинників історико-культурного характеру, під дією яких формуються соціокультурні надбання, що шануються громадою як особлива цінність, – звичаї, традиції, свята. Історичні, культурні й інші особливості та традиції територіальної громади відбиває її символіка – герб, прапор тощо.

Зважаючи на великий обсяг функцій та повноважень, які покладатимуться на новостворені ОТГ, будуть формуватися і виконками відповідних рад, які займатимуться реалізацією цих функцій. Слід зауважити, що під час прийняття нової редакції Закону про місцеві вибори відбулось значне зменшення передбачуваної кількості депутатів місцевих рад[4]. Зокрема:

Ст. 16, п. 3. Загальний склад (кількість депутатів) місцевої ради становить при чисельності виборців:

- 1) до 1 тисячі виборців – 12 депутатів;
- 2) від 1 тисячі до 3 тисяч виборців – 14 депутатів;
- 3) від 3 тисяч до 5 тисяч виборців – 22 депутати;
- 4) від 5 тисяч до 20 тисяч виборців – 26 депутатів;
- 5) від 20 тисяч до 50 тисяч виборців – 34 депутати;
- 6) від 50 тисяч до 100 тисяч виборців – 36 депутатів;
- 7) від 100 тисяч до 250 тисяч виборців – 42 депутати;
- 8) від 250 тисяч до 500 тисяч виборців – 54 депутати;
- 9) від 500 тисяч до 1 мільйона виборців – 64 депутати;
- 10) від 1 мільйона до 2 мільйонів виборців – 84 депутати;
- 11) понад 2 мільйони виборців – 120 депутатів.

Методикою формування спроможних територіальних громад вивзначений порядок розроблення та затвердження перспективних планів формування територій громад. Станом на початок січня 2016 року перспективні плани об'єднання територій громад схвалено обласними радами та затверджено КМУ для 23 областей (крім Закарпатської). Виявлено, що фактично до проведення місцевих виборів 25 жовтня 2015 р. об'єдналися 793 територіальні громади, які створили 159 об'єднаних територіальних громад (табл.1). З 1 січня 2016 року об'єднані територіальні громади перейшли на прямі бюджетні розрахунки з Державним казначейством, мінаючи область та район.

У країнах Європейського Союзу реформування територіальної організації влади, їх повноваження місцевого самоврядування сприяло діючим процесом для створення перспективних стратегій регіонального і місцевого розвитку, поліпшення якості послуг населенню місцевості.

Таблиця 1. Параметри реформування територіальних громад відповідно до перспективних планів формування територій громад областей

Назва регіону (області)	Кількість рад перед реформуванням	Кількість створених об'єднаних територіальних громад	Кількість об'єднаних територіальних громад у Перспективному плані
Вінницька	707	2	27
Волинська	412	5	47
Дніпропетровська	348	15	58
Донецька *	289	3	35
Житомирська	631	9	29
Закарпатська **	337	2	0
Запорізька	299	6	46
Івано-Франківська	516	3	50
Київська	661	1	28
Кіровоградська	415	2	18
Луганська *	194	2	22
Львівська	711	15	76
Миколаївська	314	1	28
Одеська	490	8	16
Полтавська	503	12	30
Рівненська	365	5	30
Сумська	420	1	48
Тернопільська	615	26	0
Харківська	458	0	53
Херсонська	298	1	40
Хмельницька	605	22	25
Черкаська	556	3	42
Чернівецька	271	10	14
Чернігівська	569	5	42

* На підконтрольній території.

** Закарпатська обласна рада ще не схвалила перспективний план.

Складено за даними офіційного сайту Децентралізація влади (<http://decentralization.gov.ua>), станом на початок січня 2016 р.

А це отримано при виконанні принципу субсидіарності між рівнями управління при розподілі компетенції дій. Тому Україні потрібно звернути увагу на важливі елементи досвіду реформування територіальної організації влади.

Існують такі причини не сформованості територіальної громади, це: громади, які хибно признають себе самодостатніми, тому не мають бажання об'єднуватися; безініціативність місцевих посадовців, їх пасивність у роботі, які в процесі реформування втратять свої посади; термінологічна плутанина.

Напрямами досліджень даного питання формування територіальних громад можуть стати обґрунтування механізмів реалізації стратегічного планування, проектного менеджменту в об'єднаній громаді, а також підходів до управління об'єктами права комунальної власності.

Для забезпечення ефективного результату добровільного об'єднання територіальних громад необхідно враховувати такі показники, що характеризують населені пункти, територіальні громади яких бажають добровільно об'єднатися і які відображаються в паспорті спроможних територіальних громад:

- чисельність населення, в тому числі дітей дошкільного та шкільного віку;
- кількість населених пунктів, що входять до складу спроможної– територіальної громади;
- розрахунковий обсяг доходів спроможної територіальної громади;
- площу території спроможної територіальної громади;
- наявність приміщень для розміщення державних органів, установ, які здійснюють повноваження щодо правоохоронної діяльності, реєстрації актів цивільного стану та майнових прав, пенсійного забезпечення, соціального захисту, пожежної безпеки, казначейського обслуговування, поштового забезпечення;
- наявність приміщень для розміщення органів місцевого самоврядування.

Висновок. В цілому механізм об'єднання територіальних громад триває і надалі. Об'єднана громада одразу отримує більше можливостей для підвищення рівня конкурентоспроможності завдяки збільшенню ресурсів, об'єднанню зусиль, розширенню повноважень, виникненню нових перспектив розвитку. Визначним на сьогоднішньому етапі є 54 абл. 54 ається проблем і помилок, які зараз присутні в процесі реформування, їх звійсно потрібно виправляти у подальшому. Головними формами управління територіальних громад є форми їх самого волевиявлення, що направлені на безпеку виконання територіальними громадами їх самоврядування в межах законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Муркович Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти / Л. Муркович : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02%285%29/10mliuta.pdf
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад : закон України № 157– 19 від 05.02.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
3. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : постанова Кабінету Міністрів України № 214 від 8 квітня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>
4. Про місцеві вибори : закон України № 595 – 19 від 14.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
5. Про співробітництво територіальних громад : закон України № 1508 – 18 від 17.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18/card6#Public>

УДК 332.3

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

А. В.Ланіна, магістр

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Горобченко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуті особливості системи управління земельними ресурсами, основні проблеми її організації. Уточнено механізм управління земельними ресурсами агросфери як сукупність елементів, методів та інструментів, спрямованих на його удосконалення.

Ключові слова: земельні ресурси, управління, особливості, проблеми, удосконалення.

Постановка проблеми. Удосконалення механізму управління земельними ресурсами є головним у вирішенні завдань соціально-економічного розвитку нашої країни. Ця система управління має бути прозорою та справедливою, ефективною та конкретною, вона має унеможливлювати будь-які обори з землею. Саме тому є сенс скасування мораторію земель сільськогосподарського призначення, розробка належного законодавчого забезпечення та регулювання обігу земель, що відбудеться 1 січня 2018 року.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним та практичним аспектам управління земельними ресурсами та його нормативно-правовому забезпеченню присвятили наукові праці такі вчені як О. Дорош, М. Мартин, Д. Добряк, П. Саблук, А. Третяк, В. К. Збарський, О. В. Крисальний, М. П. Вітковський, І. І. Лукінов, В. М. Малес, Б. Я. Панасюк, О. М. Онищенко, П. Т. Саблук, Ю. Я. Лузан та ін. Однак реальні події сьогодення переконують, що чимало питань стосовно механізму і напрямів ефективного управління земельними ресурсами в сучасних умовах господарювання залишаються недостатньо дослідженими.

Виклад основного матеріалу досліджень. Дослідження процесів управління земельними ресурсами спричинене цілою низкою причин: бурхливим промисловим і сільськогосподарським розвитком багатьох країн; ростом населення; нерівномірним економічним розвитком регіонів; проблемами продовольства у країнах, що розвиваються. Такі тенденції спричинили необхідність всебічного аналізу оптимального використання земель сільськогосподарського призначення та раціонального їх управління та охорони, яке визначається поєднанням використання та охорони земельних ресурсів, балансом між вирішенням соціально-економічних проблем і збереженням землі [1].

В науковій літературі відносини з приводу володіння, користування чи розпорядження землею мають визначену назву – земельні відносини. Вони охоплюють широкий спектр дій щодо купівлі-продажу, оренди, застави, використання в господарському процесі чи для інших потреб тощо. При цьому, кожна із названих дій передбачає наявність сторін таких відносин, параметрів об'єкта відносин – землі, умов, за яких і відповідно до яких відбуваються ці відносини. Більшість із елементів цих категорій напряду пов'язані із нормативно-правовим середовищем, в межах якого формуються основні правила і норми.

Земельні відносини в житті суспільства займають важливе місце. Вони регулюються нормативно-правовими актами – Конституцією України, Земельним кодексом, Законами України, а також різного роду розпорядженнями, наказами, та підзаконними актами. Земельний кодекс дає визначення земельним відносинам як форму суспільних відносин щодо користування, володіння, розпорядження і управління землею нагосподарському регіональному, державному і внутрішньогосподарському рівнях як об'єктом господарювання і засобом виробництва у сільському господарстві.

Рисунок 1 - Елементи системи управління земельними ресурсами*

Закони управління: 1) єдність системи управління, 2) пропорційність керуючої і керованої підсистем і відповідність змісту, 3) оптимальне зіставлення централізації й децентралізації управління, 4) відповідність змісту і форм прямого й зворотнього зв'язку у системі управління економічній природі відносин між підсистемами.

Принципи управління: *Загальні:* науковість, законність, гласність, гуманізм, розподіл влади, конкретність. *Спеціальні:* 2.1) побудова системи управління: ієрархічність, територіально-галузевий, функціональність, норма керованості, 2.2) здійснення процесу управління: цілеспрямованість, принцип головної ланки, поєднання єдиноначальності та колегіальності, зацікавленість та відповідальність, раціональність співвідношення цілей та способів їх досягнення. *Пов'язанні зі специфікою об'єкта управління:* невід'ємність, порівнянність, безперервність.

*Джерело: побудовано на основі [7]

В Україні процес управління земельними ресурсами відбувається через застосування загальних і спеціальних норм чинного законодавства, забезпечення їх вимог, контролю за використанням і охороною земель відповідно до призначення, а також застосування відповідних заходів та ліквідацію порушень у разі потреби. Ступінь структури корисного управління земельними ресурсами в Україні є досить складним і багатограним. Залежно від структури, повноважень, мети і завдань, що реалізують державні органи у сфері управління земельними ресурсами, можна вирізнити такі форми управління: спеціальне, загальне і регіональне. В сучасній практиці управління земельними ресурсами все більшої популярності набуває підхід, відповідно до якого пріоритет відводиться не вирішенню конфліктної ситуації чи пом'якшенню наслідків порушень після їх скоєння, а спрямовування усіх зусиль на попередження порушень, інакше кажучи, здійснити заходи щодо запобігання втрат [2, 3].

Управління земельними ресурсами – це сукупність взаємозв'язків між елементами системи управління, котрі спрямовані на раціональне використання цих ресурсів. Складові елементи системи управління земельними ресурсами представимо схематично на рис. 1. [7].

А.М. Третяк, розширяючи сутність управління земельними ресурсами в ринкових умовах, доповнює, що це «процеси реєстрації і розповсюдження інформації про власність на землю, вартість і використання землі та пов'язаних із нею ресурсів». До таких процесів відносяться визначення прав на землю, детальне підтвердження належними документами і наданням відповідної інформації, яка необхідна для функціонування обігу земельних ділянок [5].

Основна проблема організації системи управління земельними ресурсами, яка відповідає вимогам перехідної економіки, полягає у незабезпеченні відповідною правовою і науковою базою, зокрема дефіцитом знань про раціональні масштаби державного втручання в процес розподілу, використання і відновлення земельних ресурсів, ефективні механізми поєднання адміністративних і ринкових способів регулювання цих процесів, оптимальні організаційні структури і форми управління ними. Одна із проблем, в цьому контексті тісно пов'язана із низьким рівнем адаптації ринкових методів управління в системі національного менеджменту, який переживає період становлення. Сам менеджмент сьогодні охоплює усі сфери життя суспільства – виробництво, торгівля, фінансовий сектор, інформаційні процеси, соціальна сфера тощо. Він має багаторівневу структуру, яка передбачає існування відповідних механізмів на рівні держави, галузі, регіону чи самого підприємства. Така багаторівнева структура забезпечує єдність управління відповідно до концептуальних засад держави, реалізуючи розроблену загальнодержавну стратегію щодо управління земельними ресурсами через реалізацію тактичних завдань регіонального та галузевого рівня, а також оперативних завдань, які постають перед кожним підприємством, суб'єктом господарювання чи спеціалізованою установою.

Активна складова системи управління земельними ресурсами реалізується через суб'єкти, які можна поділяти на категорії: ті, що забезпечують і здійснюють вплив на макрорівні (державне управління), мікрорівні (внутрішньогосподарське управління), на рівні місцевого управління.

На макрорівні управління земельними ресурсами поділяється на таке, що здійснюється органами загальної і спеціальної компетенції. Воно має чітку територіальну прив'язку і не залежить від категорії земель. На відміну від нього, відомче управління, яке також реалізується на макрорівні реалізується за принципом підвідомчого підпорядкування не залежить від території.

Внутрішньогосподарське управління земельними ресурсами здійснюється безпосередньо землевласниками і землекористувачами відповідно до їх цілей і завдань. Управління земельними ресурсами реалізується на засадах комплексності, воно стосується інтересів багатьох суб'єктів господарювання та суспільних відносин. Це

потребує використання системного підходу як ключового в процесах, пов'язаних із використанням земельних ресурсів, їх охороною, погодженням рішень організаційного, технологічного та екологічного характеру.

Місцеве управління здійснюється органами місцевого самоврядування і не залежить від відомчого підпорядкування, воно може мати як загальний, так і спеціальний характер. На цьому рівні земельні відносини мають досить обмежені можливості, які не можуть суперечити загальнодержавному градієнту, проте, за умови кращого управління, сам процес землекористування може перебувати на високому рівні організації і давати найкращі результати як для землевласників чи землекористувачів, так і для суспільства в цілому. Саме ці фактори організації та управління земельними ресурсами є найбільш гострими на сучасному етапі розвитку земельних відносин і становлення ринку землі в Україні [4, 6].

У традиційному менеджменті, реалізація системного підходу передбачає оцінку внутрішніх складових підприємства та його зовнішнього середовища з точки зору можливості забезпечувати реалізацію намічених цілей і досягати бажаних результатів. Головною метою реформи було створення системи земельних відносин в країні на основі забезпечення рівності прав власності на землю для громадян, територіальних громад і держави.

Враховуючи ситуацію в державі, слід відмітити, що нереалізованими залишився лише останній пункт, оскільки ринок землі не сформований, а для його запровадження, окрім прийняття заключного рішення потрібно розробити і здійснити ряд нормативних та організаційних заходів, спрямованих на захист інтересів селян та українських землекористувачів. Для сприяння реалізації потенціалу зростання в Україні залишається важливою лібералізація ринку землі, в тому числі продаж земель сільськогосподарського призначення. З цією метою уряд створив робочу групу за участю відповідних міністерств, які, у співпраці зі Світовим банком розроблять законопроект для того, щоб відкрити ринок землі і дозволити продаж землі при належних запобіжних заходах

Для реалізації завдань необхідно задіяти такі елементи:

- персонал – в залежності від рівня – це або апарат управління державних структур загального чи спеціального характеру, або орган чи апарат управління, який вирішує оперативні завдання щодо земельних відносин на рівні підприємства.
- технологія – в контексті управління земельними відносинами основи технології складають методичні розробки, органи управління та спеціалізовані установи, які реалізують визначені державою функції, а також інструменти які при цьому використовуються;
- культура – це сукупність норм і правил, відповідно до яких відбувається здійснення земельних відносин; її основу складають нормативна база, морально-етичні норми в суспільстві та політичні аспекти земельних відносин;
- структура – це система взаємовідносин між органами влади, установами, підприємствами, землекористувачами з приводу землеволодіння, землекористування і землевпорядження [3].

При цьому основними економічними інструментами управління земельними ресурсами повинні стати: диференціальна рента плати за землю; матеріальне винагородження за раціональне використання земельних угідь, заохочення до бережного ставлення до землі; посилення захисту в питаннях вилучення земельних угідь сільськогосподарського призначення на інші цілі; сприятлива фінансова, податкова та економічна політика.

Адміністративні методи управління земельними ресурсами засновані на визнанні законності і підпорядкування в питаннях земельних відносин, а головні їх інструменти реалізуються через систему нормативних актів та відомчих установ, в межах яких визначено правила, процедури, механізми володіння, користування та

впорядкування землі. На нашу думку, адміністративні методи є досить ефективні, і вимагають чіткої роботи усіх пов'язаних структур[6].

Управління земельними ресурсами є досить складним і ґрунтовним. Воно охоплює різні рівні та різні напрями земельних відносин, є комплексною і включає правові, і організаційні чи розпорядчі аспекти відносин. Соціально-психологічні методи в системі управління земельними ресурсами мають дуже обмежений вплив. Вони реалізуються через переконання та інформаційний вплив на відчуття людей, пов'язані із землею. Для використання таких методів потрібно, щоб суспільство було готове до їх сприйняття. Це потребує проведення спеціальних заходів з метою інформування і популяризації ключових засад та ідей земельної реформи. На жаль, сьогодні головні пріоритети в землекористування – не збереження і примноження її властивостей, а навпаки – короточасне отримання вигоди від землекористування.

Висновки. Система управління земельними ресурсами має свої особливості, які ґрунтуються на самих властивостях землі, ґрунтів, процесах, що відбуваються в середині них, а також на суспільно-економічних процесах, в межах яких відбувається землекористування. При цьому дуже важливо досягнути балансу між використанням властивостей землі з точки зору задоволення економічних потреб людства, а також із точки зору потреби у її збереженні. Дослідження показали, що в нашій державі існує низка невирішених проблем в системі управління земельними ресурсами, основними з них є: відсутність державної стратегії у створенні сталого землекористування та охорони земель; порушення законів землеробства, екологічної рівноваги та ігнорування концепції сталого природокористування; нехтування технологіями раціонального використання земель; відсутність дієвих національних, галузевих і регіональних програм з охорони та раціонального використання земель сільгосппризначення. Удосконаленню механізму управління земельними ресурсами та відносинами сприятимуть підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь; покращення та розробка нових інструментів цінової політики; створення правових та соціально-економічних механізмів ефективного реалізації прав власності на землю; удосконалення оренди в сільському господарстві; внесення певних змін до єдиної земельно-кадастрової системи; проведення якісного моніторингу; створення стійких норм щодо охорони земель сільськогосподарського призначення; підвищення відповідальності за нанесення шкоди; зростання ролі державного регулювання.

Список використаних джерел:

1. Іванюк І. В. Теоретичний аспект розвитку орендних земельних відносин у сільському господарстві / І. В. Іванюк, П. Ю. Ткачук // Економіка АПК.–2009.– № 11.– С.53-55.
2. Мартин А. Г. Управління земельними ресурсами: пріоритетні завдання на сучасному етапі реформ / А.Г. Мартин // Земельне право України.– 2009.– № 11/09.– С. 19–25.
3. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні : [монографія] / П. Т. Саблук.–К. : ННЦ ІАЕ, 2006.–396 с.
4. Березівський П. Основні засади сталого розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / П. Березівський, А. Железняк.–Режим доступу : [http: 105 //www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum...2009_3... pdf/09bpsora.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum...2009_3...pdf/09bpsora.pdf).
5. Третяк А. М. Економіка землекористування та землеволодіння: навч. Посіб. / А. М. Третяк. –К.: ЦЗРУ, 2014. –542 с.
6. Дорош О. С. Управління земельними ресурсами на регіональному рівні / О. С. Дорош.– К.: ЦЗРУ, 2014.–142 с.
7. Лаврик У.В. Розвиток системи управління земельними ресурсами: [автореферат] /У.В. Лаврик – Донецьк : МОН Укр. Донецький ун-т управління, 2009. – 20 с.

УДК 364.23

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ ЯК ОДНІЄЇ З КАТЕГОРІЙ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ

*Ю.Ю. Латул, магістр**Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Христенко О.А.**Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто сучасний стан соціального захисту молоді в Україні. Основні причини безробіття та соціального захисту молоді на ринку праці. Висвітлено соціально-економічні проблеми, які існують у реалізації молодіжної політики та запропоновано практичні шляхи їх подолання.

Ключові слова: соціальний захист, молодь, зайнятість, ринок праці, економічно активне населення.

Постановка проблеми. Соціальний захист молоді є одним з головних показників розвитку суспільства. Молодь, яка отримала освіту, не завжди може одразу влаштуватися на роботу, яка б відповідала отриманій спеціальності. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є активна соціальна політика держави спрямована на забезпечення робочими місцями молодих людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема правового статусу молоді присвячені праці сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених: Н.Б. Болотіної, М.О. Буянової, В.В. Жернакова, М.Л. Захарова, М.В. Лушнікової, О.Є. Мачульської, А.В. Медведева, К.Ю. Мельника, О.М. Потопахіної, С.М. Прилипка, С.Б. Приходько, О.І. Процевського, Ю. О. Тарабукін, Ф.Р. Філіповйа, Н.М. Хуторян, Г.Х. Шафікової, О.М. Ярошенка та ін. Праці зазначених вчених не втратили наукової цінності, однак сформульовані в них висновки та пропозиції потребують переосмислення та нових теоретичних підходів.

Викладення основного матеріалу досліджень. Праця молоді має розглядатися перш за все в розрізі регіонів та підсистем ринку праці. В селах та містах проблеми працевлаштування дуже різняться. Подекуди у сільській місцевості знайти роботу в принципі не можливо.

Однією з найактуальніших молодіжних соціально-економічних проблем, які можна вирішити шляхом оптимізації процесів управління у зазначеній сфері, є проблема молодіжного безробіття.

Важливою підсистемою ринку праці є регіональний ринок праці молоді. Цей ринок вивчений значно менше регіонального ринку праці, однак заслуговує на самостійне існування, тому що охоплює значні та специфічні верстви працездатного населення та вагомо впливає на розвиток.

На стан ринку праці впливає рівень життя та стандарти життя молоді. Високий рівень та стандарти життя молодих людей проявляються у вимогах до умов праці. Це перш за все стосується оплати праці, шкідливих умов, травматизму, та звісно престижності роботи.

Освіта розглядається як інвестиції в людський капітал, який в постіндустріальному суспільстві є найбільш вагомим елементом національного багатства. Під людським капіталом дослідники розуміють накопичені продуктивні здібності, знання, обдарування.

Недосконалість законодавчих актів стосовно регулювання ринку праці молоді не дозволяє ефективно організувати відносини між учасниками даного процесу. Погана робота механізму працевлаштування молоді зменшує ефективність її використання в

економічній сфері, в свою чергу недосконалість системи соціального захисту призводить до психологічних та фізичних проблем працюючих.

Кожна розвинута держава має надавати своїй молоді гарантовані робочі місця випускникам ВНЗ та середніх професійних навчальних закладів та забезпечувати соціальний захист молоді. В Україні така програма існувала, гарантії працевлаштування забезпечувалися шляхом бронювання на підприємствах, в установах та організаціях до 5% загальної кількості робочих місць [2].

За останні роки робота на підприємствах не була престижною, заробітна плата на робочих місцях сягала розміру мінімальної, а то й взагалі меншою за мінімальну. В квітні 2013 року програму обов'язкового забезпечення випускників першим робочим місцем було скасовано. Результати опитування серед молоді показали, що основною проблемою молоді вважає – неможливість отримання роботи із належним заробітком та доступного житла. Безробіття та відсутність попиту на молодих спеціалістів також є наслідком не правильного вибору спеціальності молодого людиною, яка потім стала не актуальною або просто не цікавою для молодої людини.

Дослідник Ю. О. Тарабукін пропонує розглядати поняття соціального захисту молоді у широкому розумінні. Він відзначає, що провідна мета соціального захисту молоді – допомогти молодим людям набуття почуття власної гідності вірою у свої сили, бажання власною працею досягти кращого життя, а не пасивно очікувати його. Він звертає увагу, що соціальний захист можна розглядати у чотирьох аспектах:

- захист самого процесу формування і розвитку особистості молодої людини, який спрямований на забезпечення сприятливого для всіх молодих людей проходження через кожен з етапів розвитку;

- захист середовища формування та розвитку особистості. Увага державних інститутів повинна бути зосереджена на середовищі проживання людини, його екологічних елементах, вирішенні соціальних, економічних та моральних проблем середовища;

- захист прав молодої людини;

- цільовий соціальний захист. По-перше, це допомога молодим людям, сім'ям, організаціям, що працюють з молоддю, для вирішення чітко окреслених завдань. По-друге, це постійна допомога тим, хто не в змозі без неї прожити, перебуває на межі бідності [3].

Результативною формою сприяння зайнятості молоді є розвиток підприємницької діяльності. З погляду на зарубіжний досвід, де молодий підприємець має підтримку з боку держави та можливість розпочати власний бізнес, в Україні цього бракує. Загалом підприємницька діяльність відіграє в суспільстві не тільки економічну, а переважно соціально-економічну функцію, забезпечуючи створення нових робочих місць без надмірного навантаження на суспільні ресурси, перекладаючи економічний ризик на суб'єктів підприємницької діяльності. Для молодих українських підприємців виникає проблема належного кредитування з боку держави, існуючі кредитні програми не вигідні та отримати молоді їх практично неможливо. Разом з тим в Україні існує наявна обмеженість кредитних ресурсів.

В конкурентній боротьбі за робочі місця молоді має гірші шанси на працевлаштування. Велика частка молоді, яка не витримала конкурентної боротьби з представниками старших вікових поколінь, виштовхується на нерегульований ринок праці. Серед молоді досить поширеною є тіньова зайнятість, що не сприяє нормальному розвитку соціального забезпечення молоді.

Оплата праці молоді низька і не відповідає вимогам повного відтворення робочої сили, зміцнення здоров'я і відновлення рівня працездатності молоді. Серед молоді формується високий рівень безробіття і його реальні обсяги перевищують офіційні дані [4].

Нині молодіжний сектор у сфері зайнятості (порівняно з іншими секторами) визначається певними особливостями:

- значне зменшення чисельності молоді в усіх галузях економіки, особливо в науці та науковому обслуговуванні;
- постійне збільшення молодіжного безробіття як відкритого, так і прихованого (40 % безробітних – молодь). Причому три чверті серед молодих безробітних – жінки;
- посилення напруженості у первинному працевлаштуванні молоді, особливо дівчат;
- соціально-професійна переорієнтація молоді на працю поза державним сектором;
- інтенсифікація трудової діяльності за вторинними видами діяльності: поєднання водночас декількох робіт, додаткова робота під час навчання у стаціонарних відділеннях навчальних закладів різного типу, самозайнятість тощо;
- розширення прикладання праці у сфері прихованої зайнятості, яка для молоді приваблива з точки зору мобільності, ризику, свободи від службових обов'язків і потребує до того ж найчастіше не спеціальної професійної підготовки, а тільки певних навичок;
- загальне збільшення пропозиції робочої сили серед молоді, зокрема, внаслідок звуження можливостей батьків допомагати дітям.

Причинами цього є, зокрема, недостатня професійна орієнтація на ринку праці молоді, низький рівень профпідготовки, відсутність досвіду практичної роботи, а також відмова від централізованого розподілу випускників вищих і середніх навчальних закладів та нерозробленість сучасного ефективного механізму регулювання працевлаштування [5].

Дослідження показують, що проблеми молоді на ринку праці зумовлені особливостями її соціального стану та трудової поведінки: рівень освіти, наявність професії або кваліфікації; низька адаптивність та вразливість до економічного та соціального оточення; підвищені вимоги щодо працевлаштування (престижу, заробітку), змісту, характеру та умов праці; висока професійна і територіальна мобільність, які зумовлені неусталеністю та слабкістю економічних і соціальних зв'язків.

Окремим напрямом соціального захисту молоді, заснованим на широкому поєднанні активних та пасивних форм, є захист молоді сім'ї. Адже низький рівень соціального захисту молодих сімей, окрім іншого, негативно позначається на демографічній ситуації в Україні. Якщо взяти до уваги, що на сьогодні в Україні майже 14 млн. сімей, і з них 2,4 млн. – це молоді сім'ї, то логічно, що перш за все треба працювати з ними і вирішувати їхні проблеми, тим паче, що саме в цих сім'ях народжується більше 80 % дітей. Аналіз свідчить, що найболючішими проблемами молоді сім'ї є житлово-побутова невлаштованість і низькі доходи. Звичайно, їх вирішення можливе лише при поєднанні активних зусиль як держави, так і самих молодих людей і молодіжних організацій. Але, разом із цим, слід зміцнити та розширити різні види соціальної допомоги молодій сім'ї з боку держави – соціально-психологічну, психолого-педагогічну, соціально-медичну, юридичну тощо.

Молодіжна зайнятість має велике значення для перспективного розвитку ринку праці та економіки держави взагалі. Специфіка молодіжних ресурсів праці, які визначаються високим рівнем фізичної енергії, бажанням до найскорішої самореалізації, самоствердження, самовизначення в житті, полягає в тому, що молодь у той же час є однією з найбільш вразливих соціальних груп, зокрема, через відсутність достатнього професійного та соціального досвіду, і через це молодь є менш конкурентоспроможною.

Вирішення проблем соціального захисту молоді на ринку праці можливе шляхом впровадження комплексної системи заходів, що має на меті покращання

працевлаштування молоді та її захисту від безробіття. Така система, передовсім, повинна орієнтуватися:

- на збереження наявних і створення нових робочих місць;
- на організацію диференційованої по групах молодих людей професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідно з їх здібностями та кон'юнктурою ринку праці; – на державне гарантування першого робочого місця;
- на рішучу і прискорену зміну моделі освіти і виховання з метою посилення соціальної адаптації молоді;
- на створення мережі недержавних служб зайнятості;
- на розробку системи надання безробітній молоді короткострокових кредитів для заснування власної справи, заснованої на принципі подачі заяви;
- на сприяння з боку держави переходу молодих кадрів у сферу малого бізнесу;
- на організування тимчасової (сезонної) зайнятості молоді, в тому числі у вільний від навчання час, що дозволить їй набути професійних знань та навичок для отримання постійного робочого місця;
- на активізацію роботи центрів соціальної служби для молоді, які формують та реалізують певну систему надання соціально-психологічної допомоги молодим людям, насамперед тим, хто її втратив або шукає вперше.

Важливим кроком у вирішенні проблем молодих сімей може стати встановлення пільгових режимів за оподаткування як самих сімей, так і підприємств, діяльність яких спрямована на вирішення їх проблем, за умов надання кредитів на житлове будівництво та товари довгострокового вжитку, а також для отримання вищої освіти.

З огляду на соціально-економічний розвиток України, потрібно виділити основні сфери на які потрібно звертати в першу чергу увагу держави, до них відносяться:

- підтримка молоді у сфері освіти та виховання;
- підтримка економічного розвитку молодих сімей, забезпечення зайнятості молоді;
- житлова політика;
- підтримка молоді у складних життєвих ситуаціях;
- профілактика асоціальної поведінки, небезпечних захворювань та формування здорового способу життя;
- підтримка молодіжних громадських об'єднань і організацій;
- сімейна політика;
- покращання репродуктивного здоров'я молодого покоління [6].

Однією з причин безробіття серед молоді є невідповідність ринку освітніх послуг, що сформувався за останні роки, справжнім потребам ринку праці. Особливо небезпечна ситуація склалася з нестачею кваліфікованих кадрів у різних галузях промисловості. Водночас очікуються масові скорочення спеціалістів на промислових підприємствах – металургійних, машинобудівних, хімічних тощо. Очевидно, що дисбаланс на ринку праці держава має вирішувати шляхом розширення програм підготовки та перепідготовки за професіями та спеціальностями, які користуються попитом у роботодавців.

Результативною формою сприяння зайнятості молоді є розвиток підприємницької діяльності. Загалом підприємництво, і в першу чергу – мале підприємництво, відіграє в суспільстві не стільки економічну, скільки соціально-економічну функцію, забезпечуючи створення нових робочих місць без надмірного навантаження на суспільні ресурси, перекладаючи економічний ризик на самих суб'єктів підприємницької діяльності. Державна політика щодо малого підприємництва в країнах Європейського Союзу своєю метою ставить досягнення кількісних показників, а на наступних етапах – збереження темпів щорічного заснування нових суб'єктів. Це забезпечується як шляхом стимулювання процесу залучення до само стійкої економічної діяльності окремих груп населення (безробітні,

жінки тощо), так і розширенням сфер діяльності малого підприємництва (стимулювання зовнішньоекономічної діяльності, трансферу технологій, доступу до держзакупівель тощо).

Оскільки державні програми мають тенденцію в кількісному відношенні зростати швидше, ніж фінансові ресурси для їхнього фінансового забезпечення, – значна частина соціальних гарантій залишається нереалізованою і виникає потреба в залученні додаткових джерел фінансування: іноземних цільових позик і кредитів, що виділяються під конкретні соціальні програми, а також методів, альтернативних бюджетному фінансуванню. Отже, під час фінансування молодіжної політики й соціального захисту молоді як її складової варто було б:

- визначати пріоритетні програми й напрями молодіжної політики, без фінансування яких вона втрачає сенс;
- розробити концепцію фінансування програм залежно від об'єктивних показників (кількості населення, охопленого програмою, показників ефективності), а також від соціального ефекту від їх реалізації;
- розробити концептуальні підходи до оцінки фінансового забезпечення соціального захисту молоді.

Серйозною перешкодою для молодих людей, які бажають організувати власний бізнес, є проблема обмеженого доступу підприємців до інформації щодо кредитування малого бізнесу. Крім того, в країні наявна обмеженість кредитних ресурсів.

Висновки. В умовах сьогодення молодь зіткнулася на низкою проблем: падіння престижу загальної, професійно-технічної освіти, орієнтація на «потокове» відтворення без урахування вимог споживачів, проблемою доступності освіти. В молодіжному середовищі панує найвищий рівень вимушеного безробіття та відсутність соціального захисту. Це свідчить про низку проблем не лише в системі освіти, а й у суспільстві в цілому. В умовах модернізації суспільства та зростаючих вимог до людського капіталу державна молодіжна політика повинна стати інструментом розвитку й перетворення країни у всіх важливих сферах.

Першочерговим завданням держави у сфері підтримки підприємницьких ініціатив молоді є створення сприятливого бізнесклімату, сприяння започаткуванню власної справи, полегшенню доступу на ринок – так званого «вхоу на ринок», створення ефективного механізму залучення іноземних кредитних ресурсів для фінансування програм мікрокредитування для молодих підприємців.

Список використаних джерел:

1. Котова О. В. Державна молодіжна політика: проблеми працевлаштування молоді / О. В. Котова // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем Європейської інтеграції: збірник наукових статей у 2 томах: Т. 1. – К. : Континент, 2008. – С. 38–40. – Бібліографія. С.40.
2. Створення робочих місць у реальній економіці – першочерговий пріоритет // Соціальний захист. – 2012. – № 1. – С. 16-17.
3. Тарабукін О. Ю. Правова соціалізація як форма соціального впливу права / О. Ю. Тарабукін // Часопис Київського університету права. – 2013. - № 1. – С. 64-66. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_1_17.
4. Костенко Н. Флуктуації телевізійних переваг / Н. Костенко // Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг/ За ред. Д.е.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги – К.: ІС НАНУ, 2013. – С.384-395.
5. Хмелярчук М. І. Зайнятість і соціальний захист молоді : монографія / М. І. Хмелярчук ; НАН України, Ін-т регіон. Досліджень. – Л., 2003. – 126 с.
6. Молодь та молодіжна політика в Україні : Соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М.Лібанової; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – Київ, 2010. – 248 с.

УДК 631.11:339.138

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.В.Пермякова, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд.екон. наук, ст. викладач Олійник Т.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто наукові підходи до визначення економічної сутності маркетингу та маркетингу аграрних підприємств. Виявлено, що серед науковців немає загальноприйнятого трактування цієї категорії. Виділено основні особливості маркетингової діяльності аграрних підприємств. Охарактеризовано основні концепції маркетингу.

Ключові слова: маркетинг, аграрний маркетинг, маркетингова діяльність, особливості маркетингу, концепції маркетингу, ринок, обсяги виробництва, попит, пропозиція, потреби споживачів.

Постановка проблеми. Поглиблення ринкових процесів в економіці України, постійне загострення конкуренції між товаровиробниками і швидкі зміни в уподобаннях споживачів вимагають переорієнтації діяльності господарюючих суб'єктів на умови маркетингового управління і невід'ємним елементом ефективної підприємницької діяльності виступає розуміння та використання концепції маркетингу в управлінні підприємством. Якісна і соціальна складова маркетингу в управлінні величезна, – він зумовлює високоприбуткову ритмічну діяльність суб'єктів господарювання. Як свідчить практика підприємств України, впровадження маркетингу хоча й набуває все більшого поширення, проте повною мірою ще не використовуються всі форми управління маркетинговою діяльністю. А це створювало б передумови для забезпечення конкурентоспроможності підприємств, адаптації до постійних змін зовнішнього середовища і кон'юнктури ринку, стабільності умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та підходи розвитку маркетингової діяльності підприємства досліджувались в працях багатьох українських та зарубіжних вчених, серед яких: Абрамова Г.П., Балабанова Л., Бриндіна О., Войчак А.В., Гарковенко С.С., Гірченко Т., Герасимчук В., Кардаш В., Котлер Ф., Лиходій В.Г., Левіна М.О., Павленко А.Ф., Портер М., Стрикленд А., Томпсон А. та інші.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження теоретичних аспектів застосування маркетингової діяльності аграрних підприємств, узагальнення існуючих підходів до визначення економічної сутності маркетингу.

Виклад основного матеріалу досліджень. Становлення в Україні ринкової економіки сприяло вільному входу зарубіжних товаровиробників на ринки України, що спричинило пошук нових джерел підвищення ефективності власної виробничо-господарської діяльності вітчизняних виробників. Основною умовою в цьому процесі стала необхідність створення ринку маркетингових послуг [11]. Вагомим поштовхом до розвитку практики маркетингу в Україні було проведення у 1988р., завдяки групі фахівців Українського відділення Всесоюзного Центру вивчення громадської думки, соціальних і маркетингових досліджень [16].

Поняття «маркетинг» походить від сполучення англійських слів «market», що у перекладі означає «ринок», «збут», «базар», «курс», «ціна», «торгівля» та «getting» - «оволодіння», «отримання», «породження», що в поєднанні означає «оволодіння ринком» або «ринкова діяльність» [6].

В сучасній спеціальній літературі, як зазначає Гаркавенко С.С., налічується понад 2000 визначень маркетингу, кожне з них, від стислого до академічного, тією чи іншою мірою відображає його призначення, функції, основний зміст [2]. Такий стан зумовлено еволюційними змінами, які відбулися в процесі розвитку ринку. Вагомість

його складових постійно змінювалася. Почергово, заміщуючи один одного, на окремих етапах домінували – сфера виробництва, розподілу, продажу тощо [13].

Видатний маркетинголог Філіп Котлер надає декілька трактувань маркетингу, найпоширеніші з них представлені на рисунку 1

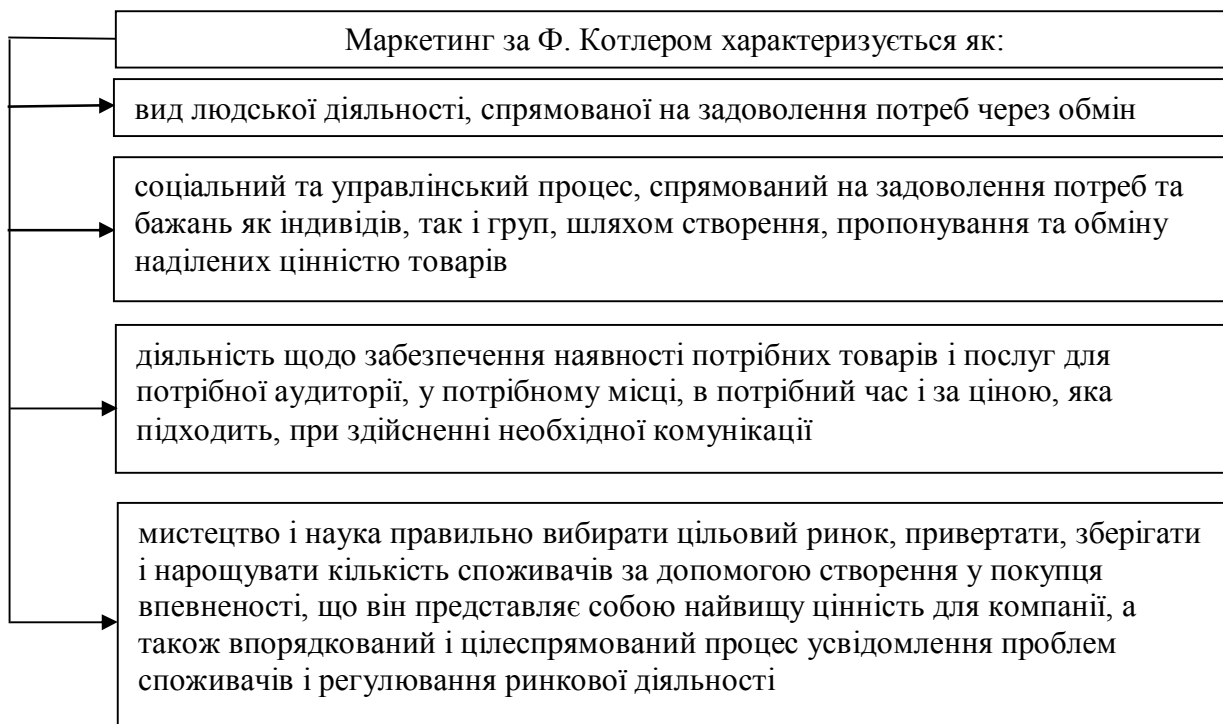

Рисунок 1- Поняття «маркетинг» в трактовці Ф. Котлера

Перше з представлених Ф. Котлером визначень маркетингу характеризує поняття безпосередньо з функціональної точки зору, поряд з цим друге – надає трактування маркетингу як соціального процесу та наголошує на ціннісній складовій товарів, третє – звертає увагу на необхідності рівноваги між товарами, споживачами та умовами, за яких і де продається товар, четверте – представляє наукове обґрунтування цього поняття для підприємства.

Представники вітчизняної школи маркетингу такі як А.Ф. Павленко та А.В. Войчак трактують поняття маркетинг як «аналіз, планування, реалізація та контроль за втіленням комплексу маркетингових рішень щодо продукту фірми, його ціни, системи просування й розподілу, а також надій і очікувань фірми, тобто ключ до досягнення цілей і завдань, що виникають перед фірмою, яка прагне завоювати цільовий ринок» [15].

Сучасні дослідники Гоголю О.П. та Степанюк Л.М. надають таке тлумачення: «маркетинг у сільськогосподарському виробництві – це організація та виконання усіх процесів і напрямів роботи, що належать до потоку товарів і послуг від моменту первинного сільськогосподарського виробництва до моменту реалізації й одержання їх конкретними споживачами» [3]. При цьому поняття маркетинг є ширше за поняття виробництво, бо «аграрний маркетинг, як вид діяльності, що передбачає виявлення і задоволення потреб через обмін, використовується в якості універсального інструменту, який забезпечує досягнення поставленої цілі» [13].

Перед сільськогосподарськими виробниками постає задача виробляти і збувати продукцію, що має широкий вжиток, й своєчасно реагувати на зміни в попиті споживачів на продукцію харчування, глибоко аналізувати їх уподобання, досліджувати особливості ринків продовольчої та сільськогосподарської продукції, шукати нові збутові канали, форми і методи просування товарів до споживачів.

Попит споживачів міст та агломерацій на сільськогосподарські продукти вимагає налагодженої мережі постачання продукції в короткий термін від виробника до споживача. Як зазначає науковець Мінеєв В.А., чим ближче розташування сільськогосподарського підприємства до міста, тим вище продуктивність праці по головним напрямкам, інтенсивніше виробництво, вище рівень реалізації та рентабельність [14].

Маркетинг в аграрній сфері набагато складніший за промисловий або інший вид. Це обумовлено широким асортиментом продукції, що виробляється і має різне цільове призначення. З одного боку, сільське господарство забезпечує споживачів продукцією першої необхідності, з іншого – постачає сировину для переробних підприємств, а також слугує в якості соціального, демографічного, природного, рекреаційного чинника [10]. Крім того, на маркетингову діяльність в цій сфері впливає ряд особливостей, які притаманні безпосередньо агробізнесу.

Перша особливість – служба маркетингу сільськогосподарського підприємства має справу з товаром першої життєвої необхідності, тому потрібно своєчасно, у певному обсязі та асортименті з урахуванням національних традицій, стану здоров'я споживачів задовольняти їх потреби.

Друга особливість – неспівпадіння робочого періоду і періоду виробництва. У зв'язку з цим спеціалісти з маркетингу повинні вміти прогнозувати попит споживачів, ринкову кон'юнктуру і т.д.

Третя особливість – виробництво сільськогосподарської продукції визначається основним засобом і предметом виробництва – землею, її якістю та інтенсивністю використання. Все це впливає на обсяги, асортимент, якість продукції, надає агромаркетингу специфіку в процесі його організації та здійснення.

Четверта особливість – більш висока адаптивність, самоорганізація і самоуправління системи агромаркетингу співставленні з іншими видами маркетингу, що пояснюється особливостями попиту споживачів, гостротою конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції.

П'ята особливість – більш низький рівень науки та мистецтва маркетингової діяльності у сільському господарстві в порівнянні з іншими галузями, відсутність науково обґрунтованих рекомендацій по застосуванню агромаркетингу [4].

Разом із появою і розвитком маркетингу формувались і його концепції.

Концепція маркетингу – це основний принцип ефективної маркетингової діяльності на певному етапі економічного розвитку. Концепція відбиває мету діяльності та механізми її досягнення. Саме вона допомагає охопити всю сукупність маркетингових засобів і спрямувати їх на досягнення цілей певного етапу економічного розвитку. Їй підпорядковуються існуючі складові елементи та заходи маркетингу [12].

Основними концепціями маркетингу є наступні [9]:

1. Виробничо-орієнтована концепція (кінець XIX – початок 20-х рр. XX ст.). Маркетинг вважався допоміжною функцією, оскільки головною проблемою було виробництво товарів.

2. Товарно-орієнтована концепція (30-і рр. XX ст.). Дана концепція, як і всі наступні, застосовується на ринку, де попит перевищує пропозицію. У зв'язку з цим успіх підприємства залежить від концентрації маркетингового менеджменту на поліпшенні якості товарів, вдосконаленні його функціональних характеристик, зовнішнього вигляду, тобто на товарній політиці.

3. Збутово-орієнтована концепція (50-і рр. XX ст.). Зростання конкуренції поява проблеми проникнення на ринок переорієнтовує маркетинговий менеджмент на формування агресивної системи збуту і просування товарів.

4. Маркетингова концепція (50-поч. 70-х рр. XX ст.). Дана концепція відрізняється від попередніх тим, що основним є не продаж вироблюваного товару, а

організація виробництва, збуту і просування того товару, на який існує відповідний попит.

5. Стратегічна (сучасна) концепція (з середини 70-х рр. XX ст.). Сучасна концепція управління маркетингом – це орієнтація менеджменту на розуміння того, що головним завданням підприємства є точне і ефективне, порівняно з конкурентами, визначення і задоволення потреб і побажань цільових ринків.

6. Соціально-етична концепція. Маркетинговий менеджмент повинен спрямовуватися на збереження чи укріплення добробуту споживача і суспільства в цілому.

Слід також зазначити, що організація маркетингу істотно залежить від розміру самого підприємства і його управлінської орієнтації. Багато підприємств вживають заходів до того, щоб реструктурувати або створити знову систему маркетингу підприємства. Зазвичай це заходи організаційно-управлінського характеру, які при цілеспрямованій реалізації дозволяють підприємству значно підвищити ефективність служби маркетингу.

Маркетингова діяльність аграрного виробництва проводиться на всіх етапах створення товару, від процесу забезпечення потрібними ресурсами, безпосередньо виробництва, і до процесу заготівлі, зберігання, переробки, транспортування, оптової й роздрібною торгівлі. Але, в першу чергу, маркетинг повинен бути направлений на реалізацію головної мети – задоволення платоспроможного споживчого попиту населення в аграрній продукції [7].

Для окремого суб'єкта аграрного бізнесу ефективність маркетингової діяльності проявляється в збільшенні обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції, збереженні та покращенні якості, що сприяє реалізації товарів по більш вигідних ринкових цінах, зниженні рівня виробничої та повної собівартості. Аграрії повинні чітко уявляти собі місце власного підприємства на ринку та перспективи розвитку його виробничої та маркетингової діяльності, тобто виробляти стратегію, проводити планування виробництва та створювати продуктові програми, що сприяють задоволенню споживчого попиту та отриманню прибутку, тобто управлінню маркетингом та використанню всього існуючого у доступі набору прийомів для реалізації цих програм.

Маркетингову діяльність в сільськогосподарських підприємствах здійснюють окремі служби й працівники. У фермерських господарствах, приватних підприємствах й інших формуваннях малого бізнесу маркетингові функції виконують керівники, менеджери й інші фахівці господарств.

Визначальними факторами формування відділу маркетингу є обсяги виробництва, інфраструктура регіону, спеціалізація, сегменти ринку, виробничий потенціал, конкурентоспроможність продукції, канали збуту, сприйнятливість й оперативність пристосування до вимог споживачів, ділові й особисті якості кадрів. У силу цих причин важливо, щоб керівники володіли не тільки організаторськими здібностями, а функціями підприємця, бізнесмена, новатора, а їх працівники повинні проявляти заповзятливість, цілеспрямованість. Вони повинні мати ясне уявлення про споживчі інтереси й попит на продукцію, сегментацію ринку, інформацію про діяльність конкурентів, про потенціал членів колективу організації, простежувати за досягненнями, нововведеннями, вміти їх правильно застосовувати на практиці, грамотно використовувати в аграрному виробництві. Але на діяльність у сфері аграрного маркетингу впливає й розмір підприємства. Наприклад, у фермерських господарствах, де обсяги виробництва порівняно невеликі в яких, як правило, здійснюється виробництво, первинна обробка і її реалізація, функції маркетингу будуть обмежені плануванням збуту, контролем якості й обґрунтуванням розмірів виробництва. А в тих аграрних організаціях, де спектр діяльності ширше, тобто в яких є своє виробництво, подальша переробка, виробництво певних асортиментів продукції,

вибір сегментів ринку, цілеспрямований збут продукції, функції маркетингу будуть більше: збір інформації про конкурентів, планування й організація збутової діяльності, реклама продукції, вивчення кон'юнктури ринку, проведення маркетингових досліджень, аналіз ринку й вироблення пропозицій по поліпшенню виробництва.

В умовах ринку необхідно виробляти таку продукцію, котру хочуть придбати покупці. На сьогоднішній день багато сільгоспвиробників реалізують свою продукцію в основному без переробки у вигляді сировини. Але кінцеву готову продукцію споживачам доставляють перероблену, через посередників уже з використанням консервантів, усякого роду добавок. Більшість покупців хочуть придбати продукти харчування з певними характеристиками, такими як безпечні продукти й, звичайно ж, корисні для здоров'я. Тому дуже важливо враховувати бажання споживачів, вчасно реагувати на них.

Висновок. Значна активізація ринкових процесів, тенденції до глобалізації, зростаючі індивідуальні потреби споживачів, високий розвиток технологій з одночасним дотриманням екологічних стандартів суттєво змінюють пріоритети, засоби та види маркетингової діяльності. Завдяки цьому маркетинг в сучасних умовах повинен швидко і гнучко реагувати на постійні зміни в оточуючому ринковому середовищі, задовольняючи потреби виробників, споживачів, суспільства та природного середовища.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В. Маркетинг : підручник / Л. В. Балабанова. – К. : Знання-Прес, 2004. – 645с.
2. Гаркавенко С. С. Маркетинг / С. С. Гаркавенко. – К. : Лібра, 2002. – 712 с.
3. Гоголя О.П. Удосконалення маркетингової діяльності сільськогосподарських товаровиробників / О.П. Гоголя, Л.М. Степанюк // Економіка АПК. – 2006. – №3. – С. 61 – 64.
4. Долинський В.П., Долинський С.В., Дяченко І.Б.: Особливості та розвиток підприємництва в аграрних і агропереробних підприємствах // Економіка АПК. – 2000. – №2. – С. 46–55.
5. Компанія Київський Міжнародний Інститут Соціології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.kiis.com.ua>
6. Комплекс маркетинга «4Р» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://sales-doc.org.ua>
7. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. С 69абл.. – М.; СПб.; К.; Издательский дом «Вильямс», 2002. – 944 с.
8. Левіна М. О. Особливості аграрного маркетингу / М. О. Левіна // Науковий вісник – Одеса : ТОВ «Лерадрук». – 2008. – С. 5-10.
9. Левіна М.О. Становлення прикладного маркетингу в Україні / М. О. Левіна // Вісник соціально-економічних досліджень ОДЕУ. – 2010. – 185 №38. – С. 291-296
10. Лиходій В.Г. Сучасна концепція маркетингу та економічна криза /В.Г.Лиходій //Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №12. – С.6-12.
11. Маркетинг: навч. Посібн. / 69абл. кол. М.П. Сахацький. Частина 1. Теоретичні основи маркетингу та інформаційне забезпечення маркетингової діяльності підприємства. Школа маркетингу. –Одеса: Пальміра, 2008. -170с.
12. Минеев В. А. Экономические основы 69абл.69ається зоны / В. А. Минеев. – М. : Экон. Лит., 1962. – 334 с.
13. Павленко А.Ф. Маркетинг [Текст]: Підручник/А.Ф. Павленко, А.Ф. Войчак. – К.: КНЕУ, 2003. – 2046 с.
14. Центр соціальних та маркетингових досліджень Социс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.socis.kiev.ua/ua/istorija.html>.

УДК 331.214.3:338.43

РІВЕНЬ ТА ДИНАМІКА ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЄЛАНЕЦЬКОГО РАЙОНУ

О.С. Савенко, магістр

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Крилова І. Г.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено рівень та динаміка продуктивності праці в сільському господарстві Єланецького району. Аналіз здійснено в контексті визначення місця району у загальних показниках результативності діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, площа угідь, енергетичні потужності, поголів'я худоби, трудові ресурси, рейтинг.*

Постановка проблеми. Продуктивність праці є одним з загальновизнаних показників, який характеризує ефективність функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта. В ньому акумулюється в тісному поєднанні ефективність використання робочої сили, земельних, матеріально-технічних та фінансових ресурсів[1].

Підвищення продуктивності праці є важливою передумовою розвитку національної економіки, подолання кризових явищ у соціально трудовій сфері, економічного та соціального розвитку. В сучасних умовах саме соціальні фактори набувають вирішального значення, створюючи передумови для підвищення ефективності діяльності, конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, тому їх необхідно ґрунтовніше аналізувати та окремо враховувати в системі факторів і резервів підвищення продуктивності праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем, пов'язаних з оцінкою рівня продуктивності праці на підприємствах та визначенням резервів її підвищення, представлені у роботах таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як Б. Генкін, В. Глух, О.Грішнова, Г. Емерсон, І. Журило, Т. Заяць, С. Калініна, Р. Колосова, А. Колот, Г. Куліков, Н. Лук'янченко, А. Пасека, А. Ревенко, Л. Романюк, Д. Сінк, Ф. Тейлор, Р. Яковлев та ін.

Постановка завдання. Дослідити рівень та динаміку продуктивності праці в сільському господарстві Єланецького району.

Виклад основного матеріалу досліджень. Аналіз рівня продуктивності праці є джерелом для прийняття управлінських рішень з підвищення рентабельності та конкурентоспроможності, технічного і організаційного удосконалення виробництва, управління трудовими ресурсами, визначення цінової політики та інше[2]. В умовах ринкових відносин завдання підвищення продуктивності праці як джерела реального економічного зростання стає життєво важливим для подальшого розвитку не тільки окремого підприємства, а і країни в цілому.

За кілька останніх десятиріч у розвинених країнах світу рівень екстенсивного використання праці зменшився більш ніж удвічі, інтенсивність праці при цьому не зростала, а продуктивність збільшилася у кілька разів, що проявилось у зростанні добробуту і рівня споживання всіх верств працюючого населення. Тобто саме за рахунок НТП продуктивність праці зростає, що дає можливість виробляти все більше споживчих благ меншою кількістю праці [3].

За даними таблиці 1 рівень продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області у вартісних показниках не має постійної тенденції до зростання: по рослинництву рівень попереднього року було перевищено у 2010, 2011, 2013 та 2015 роках; по тваринництву – усі роки (за винятком 2013 та 2015

років), проте у 2011 та 2012 роках перевищення було дуже незначним (5,5 та 5,7 %).

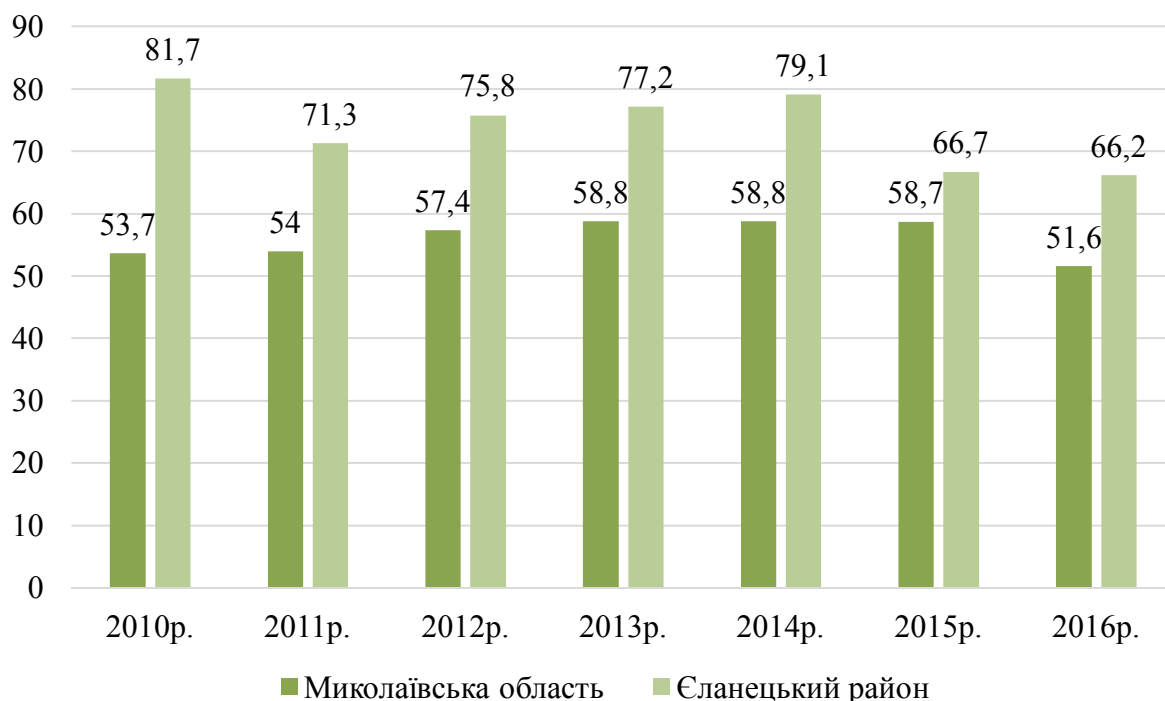
Таблиця 1. Продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області

Показник	2000р.	2005р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
<i>Продуктивність праці (на 1 зайнятого у сільськогосподарському виробництві; у постійних цінах 2010р.; тис.71абл)</i>								
Сільськогосподарське виробництво – усього	28,4	71,7	127,1	140,7	117,1	182,9	175,3	192,0
у т. ч.:								
- рослинництво	...	80,2	131,2	145,6	117,7	192,4	179,2	200,0
- тваринництво	...	34,2	100,8	106,4	112,4	97,9	136,9	110,8
<i>Індекси продуктивності праці</i>								
Сільськогосподарське виробництво – усього	...	252,0	177,2	110,7	83,2	156,2	95,8	109,6
у т. ч.:								
- рослинництво	...	...	163,6	110,9	80,9	163,5	93,1	111,7
- тваринництво	...	...	294,3	105,5	105,7	87,0	139,9	80,9

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Розрахункові дані свідчать, що середнє навантаження на 1 працівника сільського господарства площі сільгоспугідь в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району становить від 66 до 82 га, що значно вище від значення індикаторів, які склались по Миколаївській області – від 52 до 59 га (рис. 1).

Рисунок 1 – Середнє навантаження на 1 працівника площі сільгоспугідь в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, га

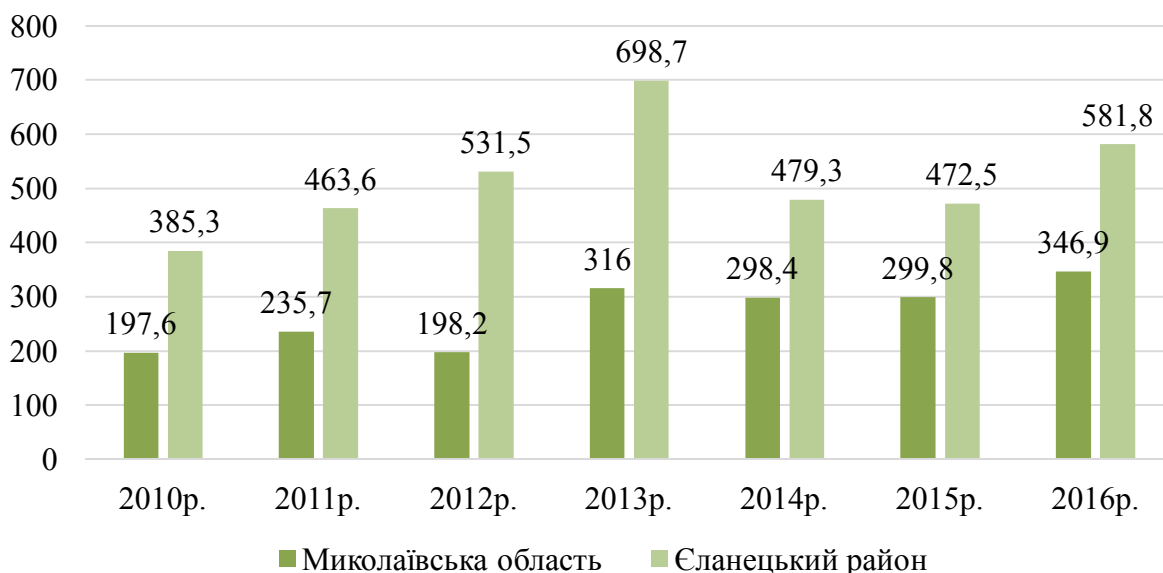

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Відносно виходу в розрахунку на 1 працівника сільського господарства валової продукції (в постійних цінах 2010р.) в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району спостерігається значне переважання отриманих значень порівняно з даними по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області (рис. 2).

Так, найвищі та найнижчі значення індикатора по Миколаївській області складають відповідно 316 та 198 тис. грн, а по Єланецькому району – 699 та 385 тис. грн відповідно.

Рисунок 2 – Отримано в розрахунку на 1 працівника сільського господарства валової продукції (в постійних цінах 2010р.) в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, тис. грн

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

За показником виходу в розрахунку на 1 працівника сільського господарства прибутку в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району спостерігаються вищі значення показнику порівняно з даними по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області (рис. 3).

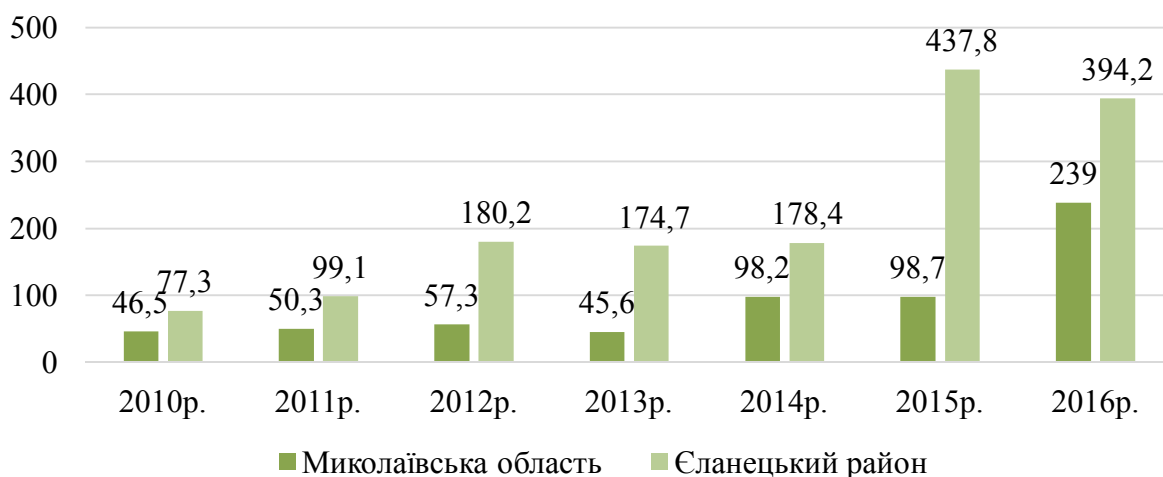

Рисунок 3 – Отримано в розрахунку на 1 працівника сільського господарства прибутку в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, тис. грн
Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

Так, найвищі та найнижчі значення індикатора по Миколаївській області складають відповідно 239 та 46 тис. грн, а по Єланецькому району – 438 та 77 тис. грн відповідно.

Відносно виходу в розрахунку на 1 працівника галузі рослинництва валової продукції рослинництва (в постійних цінах 2010р.) в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району спостерігається значне переважання отриманих значень порівняно з даними по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області (рис. 4). Так, найвищі та найнижчі значення індикатора по Миколаївській області складають відповідно 322 та 205 тис. грн, а по Єланецькому району – 725 та 379 тис. грн відповідно.

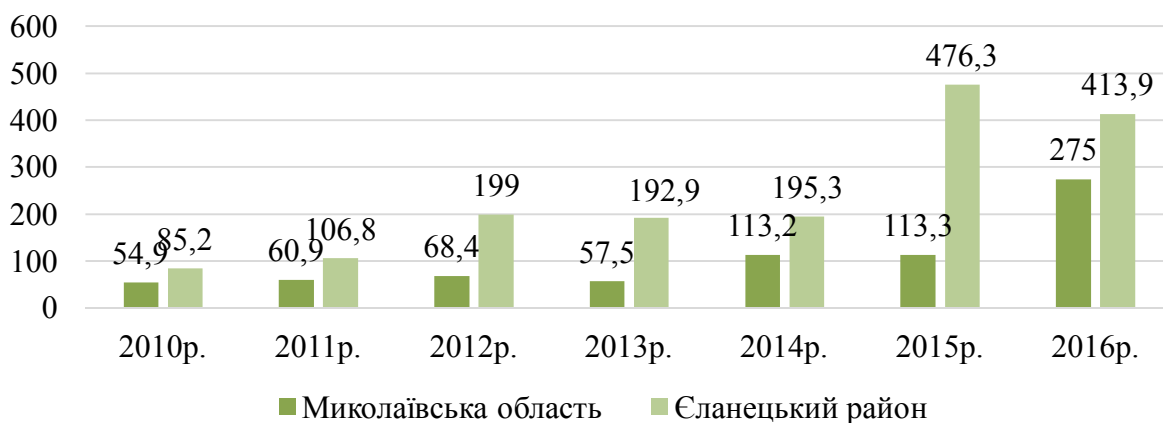
За показником виходу в розрахунку на 1 працівника галузі рослинництва прибутку від реалізації продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району спостерігаються менші значення показнику порівняно з даними по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області (рис. 5). Так, найвищі та найнижчі значення індикатора по Миколаївській області складають відповідно 275 та 55 тис. грн, а по Єланецькому району – 477 та 85 тис. грн відповідно.

Рисунок 4 – Отримано в розрахунку на 1 працівника галузі рослинництва валової продукції рослинництва (в постійних цінах 2010р.) в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, тис. грн

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській 73абл.

Рисунок 5 – Отримано в розрахунку на 1 працівника галузі рослинництва прибутку від реалізації продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, тис. грн

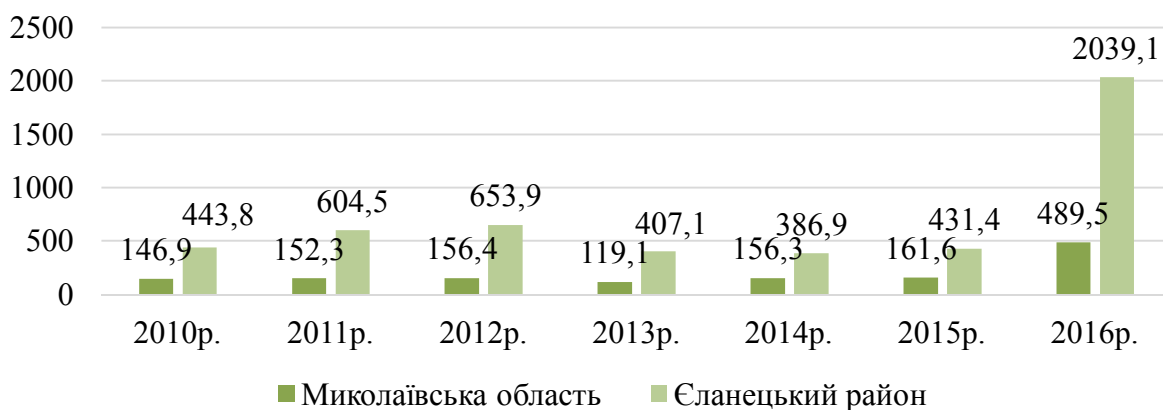

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

Так, найвищі та найнижчі значення індикатора по Миколаївській області складають відповідно 275 та 55 тис. грн, а по Єланецькому району – 477 та 85 тис. грн відповідно.

Відносно виходу в розрахунку на 1 працівника галузі тваринництва валової продукції тваринництва (в постійних цінах 2010р.) в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району простежується чітка тенденція перевищення показників, отриманих по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області (рис. 6).

Рисунок 6 – Отримано в розрахунку на 1 працівника галузі тваринництва валової продукції тваринництва (в постійних цінах 2010р.) в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, тис. грн

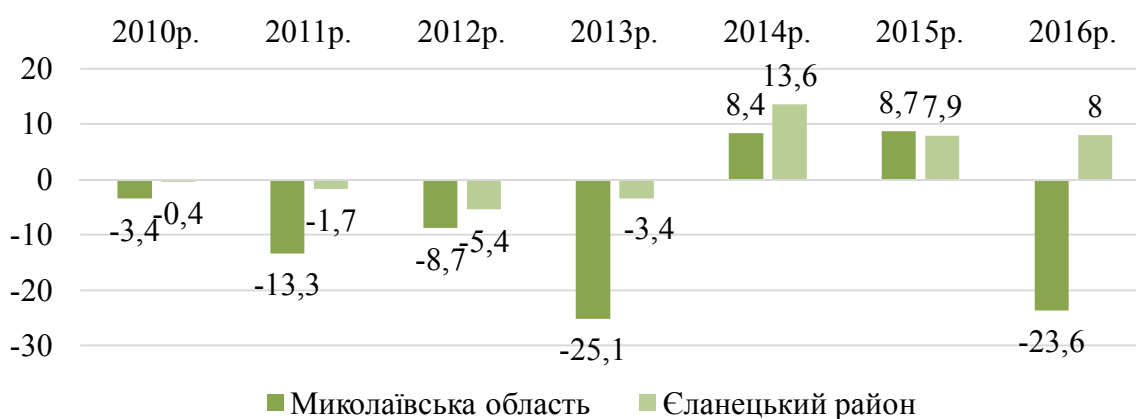

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Найвищі та найнижчі значення індикатора по Миколаївській області складають відповідно 490 та 119 тис. грн, а по Єланецькому району – 2039 та 387 тис. грн відповідно.

За показником виходу в розрахунку на 1 працівника галузі тваринництва прибутку від реалізації продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району чіткої динаміки у порівнянні з отриманими значеннями по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області (рис. 7) не встановлено.

Рисунок 7 – Отримано в розрахунку на 1 працівника галузі тваринництва прибутку від реалізації продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, тис. грн

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

В окремі роки (2014 та 2016 рр.) спостерігається переважання значень, отриманих за розрахунками по сільськогосподарських підприємствах Єланецького району, а в інші – по Миколаївській області (2015 р.).

Найвищі та найнижчі значення індикатора по Миколаївській області складають відповідно 9 та -25 тис. грн, а по Єланецькому району – 14 та -5 тис. грн відповідно.

Зведемо отримані дані в таблиці 2.

Таблиця 2 Показники забезпеченості трудовими ресурсами та продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2016р. у % до 2010р.
<i>Миколаївська область</i>								
Середнє навантаження на 1 працівника площі сільгоспугідь, га	53,7	54,0	57,4	58,8	58,8	58,7	51,6	96,1
Отримано в розрахунку на 1 робітника, тис. грн:								
- валової продукції								
- (в постійних цінах 2010р.)	197,6	235,7	198,2	316,0	298,4	299,8	346,9	175,6
- прибутку	46,5	50,3	57,3	45,6	98,2	98,7	239,0	513,9
Отримано в розрахунку на 1 робітника галузі рослинництва, тис. грн:								
- валової продукції								
- (в постійних цінах 2010р.)	206,1	249,7	205,2	349,0	322,1	322,2	327,3	158,8
- прибутку	54,9	60,9	68,4	57,5	113,2	113,3	275,0	501,3
Отримано в розрахунку на 1 робітника галузі тваринництва, тис. грн:								
- валової продукції								
- (в постійних цінах 2010р.)	146,9	152,3	156,4	119,1	156,3	161,6	489,5	333,2
- прибутку	-3,4	-13,3	-8,7	-25,1	8,4	8,7	-23,6	x
<i>Єланецький район</i>								
Середнє навантаження на 1 працівника площі сільгоспугідь, га	81,7	71,3	75,8	77,2	79,1	66,7	66,2	81,1
Отримано в розрахунку на 1 робітника, тис. грн:								
- валової продукції								
- (в постійних цінах 2010р.)	385,3	463,6	531,5	698,7	479,3	472,5	581,8	151,0
- прибутку	77,3	99,1	180,2	174,7	178,4	437,8	394,2	510,0
Отримано в розрахунку на 1 робітника галузі рослинництва, тис. грн:								
- валової продукції								
- (в постійних цінах 2010р.)	379,3	452,8	519,1	728,5	488,8	476,2	507,4	133,8
- прибутку	85,2	106,8	199,0	192,9	195,3	476,3	413,9	485,7
Отримано в розрахунку на 1 робітника галузі тваринництва, тис. грн:								
- валової продукції								
- (в постійних цінах 2010р.)	443,8	604,5	653,9	407,1	386,9	431,4	2039,1	454,9
- прибутку	-0,4	-1,7	-5,4	-3,4	13,6	7,9	8,0	x

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За отриманими даними продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області та Єланецького району за досліджуваний період

зросли за всіма показниками за винятком показника виходу валової продукції тваринництва в розрахунку на 1 працівника тваринництва у районі.

Слід відмітити, що по сільськогосподарських підприємствах Єланецького району усі показники продуктивності праці у динаміці зросли менше, порівняно з даними по Миколаївській області, за виключенням отриманої в розрахунку на 1 робітника галузі тваринництва валової продукції тваринництва.

Проаналізуємо показники продуктивності праці при виробництві основних видів продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району (рис. 8).

Рисунок 8 – Продуктивність праці за натуральними показниками основних видів продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району

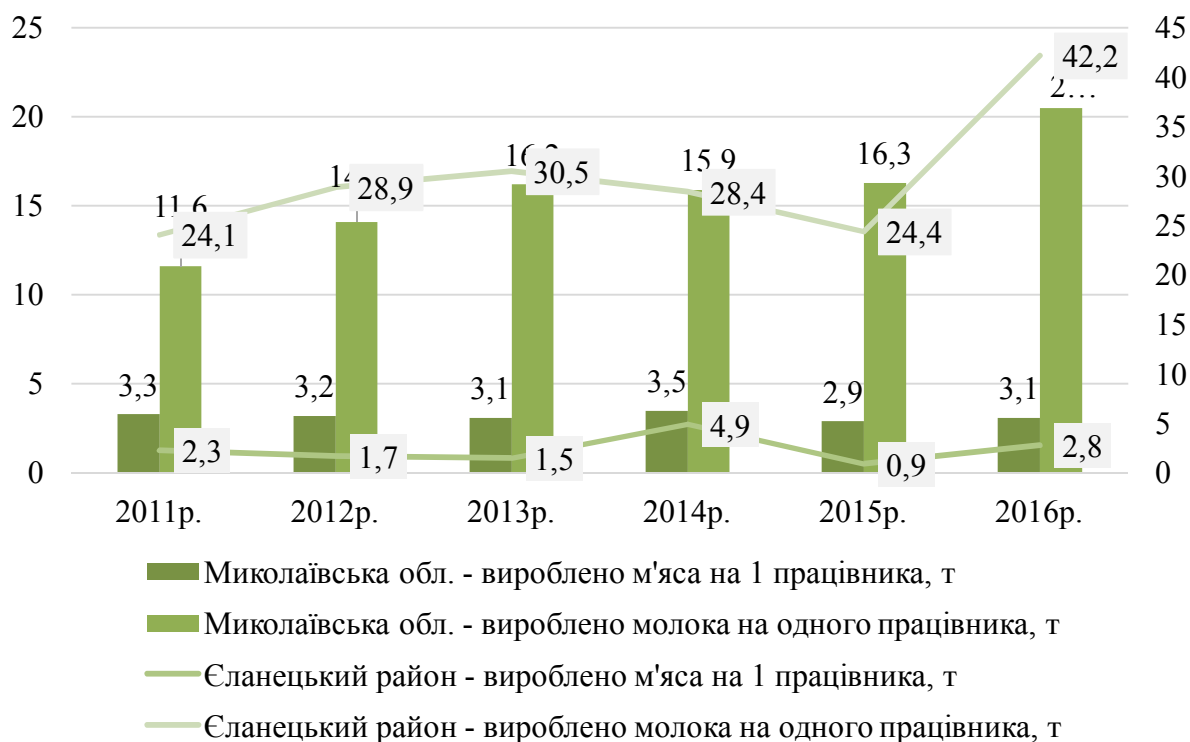

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

У динаміці за останні сім років продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району за отриманим обсягом зернових в розрахунку на одного працівника рослинництва зменшується, а за отриманим обсягом соняшнику – зростає. При цьому натуральні показники продуктивності праці в рослинництві Єланецького району перевищують аналогічні показники, отримані в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

За отриманою продукцією тваринництва в розрахунку на одного працівника тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району за останні шість років зростає; порівняно з продуктивністю праці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області – вона є вищою за продуктивністю в галузі молочного скотарства (рис. 9).

Рисунок 9 – Динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва в розрахунку на 1 працівника сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

Висновки. Продуктивність праці за досліджуваний період за результатами господарювання у сільськогосподарських підприємствах Єланецького району та Миколаївської області за вартісними показниками зросли, а за натуральними (кількість робітників та площа сільськогосподарських угідь) – зменшились.

Відносно виходу в розрахунку на 1 працівника сільського господарства валової продукції (в постійних цінах 2010 р.) та прибутку в сільськогосподарських підприємствах Єланецького району спостерігається значне переважання отриманих значень порівняно з даними по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

По сільськогосподарських підприємствах Єланецького району усі показники продуктивності праці у динаміці зросли менше, порівняно з даними по Миколаївській області, за виключенням отриманої в розрахунку на 1 робітника галузі тваринництва валової продукції тваринництва.

Список використаних джерел:

1. Бабич М. М. Взаємозв'язок між економічною доступністю до продуктів харчування та рівнем продуктивності праці в сільському господарстві / М. М. Бабич, І. Г. Крилова, О. С. Савенко // Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – №15. – С. 39–45.
2. Бабич М. М. Продуктивність праці в сільському господарстві як фактор забезпечення продовольчої безпеки / М. М. Бабич, Ю. Ю. Загребаленко // Агросвіт. – 2016. – №13-14. – С. 24–29.
3. Кирич Н. Роль людського фактора у підвищенні ефективності роботи підприємства / Н. Кирич // Україна: аспекти праці. – 2008. – №5. – С. 28–35.

УДК:631.145.027

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ТА МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*І.В. Тен, магістр**Науковий керівник: д-р екон. наук, професор О.І. Котикова**Миколаївський національний аграрний університет*

У статті досліджено теоретичні засади та рекомендації щодо ефективного управління виробництвом та системи маркетингу аграрних підприємств.

Ключові слова: управління виробництвом, процес управління, механізм управління, комплекс маркетингу, управління маркетинговою діяльністю.

Постановка проблеми. Особливістю сучасного стану розвитку вітчизняної економіки є її кризовий характер, спричинений впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.

В умовах економічної кризи різко зростає ступінь ринкової невизначеності, що негативно позначається на діяльності окремих підприємств, галузі та економіки України загалом. Особливо гостро ці проблеми впливають на діяльність аграрних підприємств, оскільки вони мають враховувати і особливості конкурентного (ринкового) середовища, і специфіку функціонування галузі. Саме тому постає необхідність аналізу теоретико-аналітичних основ маркетингової діяльності підприємств аграрної сфери з метою виявлення основних шляхів підвищення ефективності маркетингових заходів вдосконалення їх господарської діяльності [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування маркетингових відносин у сільському господарстві досліджувалися у роботах О.О. Ловіца, В.М. Лисогора, Ю.П. Макаренка, О.В. Орлика, П.Т. Саблука, Н. В. Бутенка, Ю. Б. Іванова, В. Н. Жмайлова, Ю. І. Данька, П. Т. Саблука, М. Ф. Соловйова, В. М. Трегобчука, В. В. Юрчишина та багато інших, які стверджували, що маркетинг є основною ланкою діяльності підприємств у гострій конкурентній боротьбі за передові позиції на ринку товаровиробників.

Постановка завдання. Метою роботи дослідити науково-методичні основи управління виробництвом і маркетинговою діяльністю аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Управління відіграє значну роль в діяльності будь-якого підприємства, оскільки має забезпечувати постійну конкурентну перевагу продукції підприємства при зміні кон'юнктури ринку. Більшість негараздів підприємств пов'язані саме з поганим функціонуванням системи управління виробництвом. Управління виробництвом – це регулювання процесу виробництва з метою підвищення його ефективності, зростання продуктивності праці, поліпшення якості продукції [2].

Розробка та реалізація системи заходів, що забезпечують ефективне управління виробництвом здійснюється за допомогою механізму управління.

Механізм управління будується на таких вихідних, фундаментальних елементах:

1. Принципи управління – це ті основоположні засади, які притаманні всім компонентам системи управління в процесі її функціонування на всіх етапах її розвитку;
2. Цілі управління, які визначають бажаний стан системи управління в майбутньому;
3. Функції управління – це ті відносно самостійні, спеціалізовані види діяльності, які відокремлюються в процесі розподілу управлінської праці;
4. Методи управління – конкретні способи досягнення цілей.

Взаємодію зазначених вище елементів механізму управління включає в себе процес управління. Процес управління – діяльність спрямована на прийняття рішень, визначення технології і процедур роботи, організації праці робітників, досягнення цілей фірми шляхом реалізації певних функцій з використанням методів управління [3].

Дослідження процесів управління виробництвом складається з цілком певних послідовних етапів:

- постановка завдання і визначення цілей дослідження;
- обстеження існуючих форм і методів управління виробництвом, їх оцінка і порівняльний аналіз;
- визначення вузьких місць в управлінському процесі;
- визначення факторів, що відіграють головну позитивну і негативну роль в управлінні досліджуванним об'єктом;
- розробка рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності управління, і їх експериментальна перевірка [4].

Основою всіх управлінських процедур є інформація та процес обміну цією інформацією. Джерела управлінської інформації можуть бути внутрішні і зовнішні. Довнутрішні відносяться: бухгалтерська статистична звітність, рахунки клієнтів, поточні спостереження, спеціальні дослідження, акти про ревізії та перевірки, підсумки аудиту, відомості про рух кадрів, постачання, обсяг виробництва і збуту. Зовнішні джерела більш численні і різноманітні. Перш за все, тут потрібно виділити співробітників, керівництво, партнерів, покупців, продавців, працівників фінансових, кредитних, страхових установ, засоби масової інформації, інформаційні системи, періодична преса, технічна документація, довідники, журнали, каталоги, фотознімки, показання приладів та інше [5].

Суттю управління та планування є формулювання мети організації та визначення оптимального способу її досягнення. В процесі керування виробництвом істотну роль відіграють менеджери, які і реалізують цей процес. Сучасний менеджер повинен володіти технічними, суспільними, концепційними, діагностичними та аналітичними навиками [6].

Управління виробництвом в сучасному менеджменті займає досить важливе значення для підприємства в цілому, адже при неефективному управлінні підприємство може зазнати збитків та стати неконкурентоспроможним.

Сьогодні принциповим питанням щодо організації управління виробництвом є формування таких управлінських механізмів, які б забезпечили його ефективне функціонування. Побудова управління виробництва на принципах маркетингу є одним із шляхів розв'язання цієї проблеми. Проблема розвитку маркетингової діяльності та його управління в аграрному підприємстві набуває особливого інтересу. У зв'язку з виокремленням маркетингу як окремої ланки в системі управління виробництвом він стає самостійним об'єктом управління та однією із концепцій, за допомогою якої будується діяльність підприємства [7].

Маркетинг як елемент системи менеджменту дає змогу ефективно пристосовувати виробництво до умов зовнішнього середовища та вимог споживачів. Для того щоб використовувати маркетинг як надійний інструмент досягнення відповідної позиції на ринку, треба оволодіти його методологією та вміти творчо застосовувати її до конкретної ситуації. Управлінські рішення в області маркетингу стають сьогодні однією з найбільш важливих складових управлінської діяльності [8].

Основна мета розробки комплексу маркетингових підходів, полягає у оперативному реагуванні на зміни ринкової кон'юнктури та здобутті стійких конкурентних переваг на обраному сегменті ринку сільськогосподарськими підприємствами. Комплекс маркетингових підходів, що рекомендується використовувати у сільськогосподарських господарствах, необхідно розділяти на прямі та непрямі.

До прямих слід віднести: якість продукції, упаковка, торгова марка, знижка, надбавка, канали збуту: прямі та через посередників, реклама, комерційна пропаганда, особистий продаж, виставково-ярмаркова діяльність, стимулювання збуту.

До непрямих маркетингових підходів належать: спеціалізація, інтенсифікація, транспортування, зберігання, обробка продукції, інформаційне забезпечення [4].

Для впровадження комплексу маркетингових підходів необхідне ефективне управління маркетингом. Управління маркетинговою діяльністю – це особливий комплекс пов'язаних між собою заходів зі стратегії і тактики, які спрямовані на здійснення ефективної ринкової діяльності підприємства та досягнення задоволення потреб споживачів товарів і послуг і отримання на цій основі найбільшого прибутку.

Для побудови якісної системи управління маркетинговою діяльністю підприємства необхідно врахувати також вплив та взаємодію чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища його функціонування:

- чинники внутрішнього середовища (технологічні можливості підприємства, ресурсні можливості підприємства, організаційні можливості підприємства);
- чинники зовнішнього середовища (особливості попиту на продукцію підприємства, особливості конкуренції, інституціональні ринкові особливості) [9].

Існують три рівні реалізації процесу маркетингу на підприємстві:

1. Корпоративний рівень, на якому визначається маркетингова (виробнича) орієнтація управління, формуються маркетингові складові корпоративної культури, реалізується внутрішньо-корпоративний PR;
2. Функціональний (операційний) рівень, який передбачає деталізацію загальних планів, конкретизацію завдань, пов'язаних з комплексом маркетингу, визначення виконавців і методи втілення планів і стратегій у життя;
3. Рівень реалізації, що передбачає здійснення конкретних маркетингових заходів, досліджень [10].

Управління маркетингом на підприємстві будується з 5 блоків, що забезпечують виконання системи маркетингових функцій для вирішення управлінських завдань (рис.1).

Рисунок 1 – Блоки, що забезпечують управління маркетингом на підприємстві

Джерело: складено за даними [4].

Потрібно відзначити, що маркетинг аграрних підприємств відрізняється від маркетингу промислових підприємств, комерційних і банківських установ. Це визначається особливостями самого сільського господарства, серед яких можна виділити кілька основних:

1. Залежність від природних умов. Виробництво сільськогосподарської продукції визначається наявністю земельних ресурсів, їх якістю та інтенсивністю використання;
2. Сільськогосподарська продукція відноситься до категорії товарів першої необхідності;
3. Розбіжність періоду виробництва та споживання [9].

Організаційними заходами, спрямованими на підвищення конкурентоспроможності підприємства, можуть бути:

- 1) зміна якості виробу і його техніко-економічних параметрів з метою більш повного врахування вимог споживача;
- 2) виявлення і забезпечення переваг продукту в порівнянні з заміниками;
- 3) виявлення переваг і недоліків товарів-аналогів, які випускаються конкурентами і використання цих результатів;
- 4) визначення можливих модифікацій продукту шляхом підвищення якісних характеристик;
- 5) виявлення і використання цінових факторів підвищення конкурентоспроможності продукції;
- 6) перебування і використання можливих пріоритетних сфер застосування продукції, особливо інноваційної;
- 7) диференціація продукції [11].

Щоб на рівних конкурувати із зарубіжними та вітчизняними підприємствами, необхідно організувати систему маркетингу, яка передбачає застосування товарної, збутової і цінової стратегій і стратегії просування сільськогосподарської продукції з метою забезпечення сталого отримання прибутку, скорочення термінів і витрат при просуванні продукції від виробника до його кінцевого споживача. Ефективна ринкова діяльність, ведення цілеспрямованої конкурентної боротьби вимагають, у свою чергу, від аграрних підприємств володіння навичками ефективного управління маркетинговою діяльністю [6].

Ефективність управління маркетинговою системою підприємства залежить від її інформаційного забезпечення, яке включає інформаційні потреби, збір інформації, її аналіз і обробку, а також використання отриманих результатів.

У сучасному маркетингу рецептом ефективного управління, на думку зарубіжних маркетологів, є 90% інформації та 10% натхнення (інтуїції). Тому важливою умовою функціонування системи маркетингу є створення єдиного інформаційного простору на базі комп'ютерних та інших мереж. Підключення до маркетингової інформаційної мережі повинно гарантувати користувачу одержання ринкової інформації як по регіону (у розрізі господарств і центрів), так і по Україні в цілому, забезпечувати обробку, аналіз, систематизацію і передачу необхідних повідомлень по каналах різних рівнів.

З метою повноцінного забезпечення підприємств маркетинговою інформацією доцільно створити на рівні державного управління єдину систему управління інформаційним забезпеченням маркетингу, яка б охоплювала як регіони, так і галузі економіки, включала процес і методи збору, накопичення, збереження маркетингової інформації у єдиному банку даних та методи її отримання підприємствами з цього банку. Особливу увагу доцільно приділити управлінню взаємовідносин із покупцями (CRM), оскільки цей спосіб вимагає менших витрат порівняно з іншими інструментами маркетингу, але є ефективним. Успішна діяльність підприємства залежить від гнучкості системи управління [8].

Висновки: Управління виробництвом в сучасному менеджменті займає досить важливе значення для підприємства в цілому, оскільки має забезпечувати постійну конкурентну перевагу продукції підприємства при зміні кон'юнктури ринку. При неефективному управлінні підприємство може зазнати збитків та стати неконкурентоспроможним.

Сутність управління маркетингом полягає в тому, щоб знайти оптимальну кількість клієнтів, необхідних для реалізації всієї продукції виробленої фірмою в конкретний момент. Підприємство повинно мати таку маркетингову систему, яка б дозволяла йому максимально точно планувати свою маркетингову діяльність, правильно організовувати роботу відділу маркетингу та контролювати ці процеси.

Створення сільськогосподарськими підприємствами відділів маркетингу зможе забезпечити посилення конкурентних переваг та конкурентоспроможності на ринку, відповідне позиціонування. Ефективно діюча система управління маркетингом зможе забезпечити довгостроковий прибуток та стабільне положення підприємств на ринку.

Список використаних джерел:

1. Красноручський О. О. Розвиток маркетингу на ринку агропродовольчої продукції України : монографія / О. О. Красноручський, Ю. І. Данько. – Харків : Міськдрук, 2009. – 262 с.
2. Функції управління підприємством: планування, організація, мотивація, контроль. Еволюція поглядів і сучасні надбання теорії управління– [Електронний ресурс] / Урядовий портал – Режим доступу: <http://subject.com.ua/lesson/economic/11klas/29.html>
3. Процес управління виробництвом: сутність, складові – [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/management/13853/>
4. Управління виробництвом як система. Суть управління та його основні елементи [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://www.br.com.ua/referats/Managment/10510.htm>
5. Роль інформації в системі управління – [Електронний ресурс] / Урядовий портал – Режим доступу: http://ua-referat.com/Роль_інформації_в_системі_управління
6. Туболець К. Г/ Теоретичні засади формування механізму управління маркетинговою діяльністю аграрних підприємств на продовольчому ринку [Електронний ресурс]/ К. Г. Туболець. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/ipd_2013_14_21.pdf
7. Фоменко Л. Г/ Теоретичні аспекти застосування маркетингу в управлінні виробництвом малих сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]/Л. Г. Фоменко. Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vkhnu_ekon_2014_4_39.pdf
8. Багорка М. О/Напрями впровадження системи управління маркетинговою діяльністю сільськогосподарських підприємств/М.О. Багорка, Л.С. Безугла//[Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.](#) – 2016. – Вип.16(1).–С.45-48.–Режимдоступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_16%281%29_12
9. Процес управління виробництвом: сутність, складові [Електронний ресурс]/ – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/management/13853/>
10. Шиманська А. А/Управління маркетинговою діяльністю промислового підприємства: економічний та філософський підходи [Електронний ресурс]/А. А. Шиманська. – Режим доступу: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/upravlinnya-marketingovoyu-diyalnistyu-promislovogo-pidpriemstva-ekonomichniy-ta-filosofskiy-pidhodi.pdf>
11. Райко Д. В., Лебедева Л. Є./Модель управління маркетингом у системі менеджменту промислового підприємства [Електронний ресурс]/ Д. В. Райко,Л. Є. Лебедева. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Mimi_2015_1_11.pdf

УДК338.43.009.12:338.432

УПРАВЛІННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.Д.Тютюнікова, здобувач вищої освіти**Науковий керівник: канд. екон. наук, ст. викладач Олійник Т.Г.****Миколаївський національний аграрний університет**

В статті висвітлено сутність управління механізму забезпечення конкурентоспроможністю аграрних підприємств. Виділено основні структурні компоненти управління. Охарактеризовано системи в структурі управлінського механізму, що, в свою чергу, поділяються на систему забезпечення, функціональну та цільову системи, які містять певну сукупність організаційних, економічних та адміністративних важелів, що впливають на формування загальногосподарських показників системи управління підприємством з метою забезпечення високого рівня конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, управління конкурентоспроможністю, методи та інструменти механізму управління, система управління конкурентоспроможністю підприємства.

Постановка проблеми. Економіка України та сільське господарство в цілому переживають не найкращі часи. Кризові явища спостерігаються майже в усіх галузях економіки, що зумовлено як внутрішніми проблемами, так і зовнішньою агресією. Виробники продукції вимушені шукати все нові й нові шляхи для підвищення прибутковості власного бізнесу та збільшення реалізації продукції, оскільки зовнішнє середовище є достатньо мінливим і щодня виникають нові загрози.

Успіх підприємств на ринку значною мірою залежить від того, наскільки вдало розв'язує завдання забезпечення адекватності обраних шляхів досягнення поставлених цілей, з одного боку, та наявність ресурсів і ситуації на ринку – з другого. Це завдання належить до кола проблем маркетингового управління. Кожне підприємство в ході своєї господарської діяльності є учасником конкурентної боротьби за споживача, за становлення міцних конкурентних позицій на ринку, а тому одним із важливих елементів його успішного функціонування є визначення ефективного управлінського механізму забезпечення їхньої конкурентоспроможності. На сьогоднішній день проблема ефективного управління підприємством стає нагальною для сучасних підприємств, адже міжнародна конкуренція, глобалізація ринків, масштабне проникнення іноземних товарів на український ринок переводять проблему управління конкурентоспроможністю підприємства до числа пріоритетних управлінських завдань, успішне вирішення яких забезпечить виживання і розвиток підприємств у новому середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методичні основи визначення конкурентоспроможності та конкурентоздатності підприємства в цілому та аграрних, зокрема, є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених таких як: Астахова В.І., Маренич А.М., Білецька І.І., Богацька В.І., Вініченко І.І., Гринько Т.В., Дикань В.Л., Діксон П.Р., Должанський І.З., Загорна Т.О., Гомольська Н.І., Донських А.С., Єрмолов М.О., Іванов Ю.Б., Мексон М.І., Оберемчук В.Ф., Осипов В.М., Піддубний І.О., Портер М.Ю., Россіхіна О.Є., Савчук О.В., Сміт А., Уроков В., Фатхутдінов Р.А., Юданов А.Ю. та інші.

Деякі проблеми, пов'язані з особливостями механізмів, що використовуються в управлінні підприємствами та організаціями розглянуто у працях: М. Алімана, В. Апопія, С. Бабенка, О. Березіна, В. Гончаренка, М. Кулакової, А. Куценко, І. Маркіної, Н. Міценко, А. Пантелеймоненка, М. Рогози, М. Туган-Барановського, Ф. Хміля, Л. Шимановської-Діанич та інших.

Постановка завдання. Метою роботирозкриття сутності, основних структурних елементів та основних завдань управлінського механізму забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу досліджень. У літературі, присвяченій проблемам управління існує багато визначень механізму управління підприємством, кожне з яких відповідає методології певного наукового розділу та, відповідно наголошує на певному принципі функціонування механізму, його побудови та ін.

Відомий англійський економіст А. Маршалл (1842-1924) виділив управління в окремий фактор виробництва поряд із трьома традиційними – капіталом, працею, землею. Основоположником управління вважається американський інженер і дослідник Ф. Тейлор (1856-1915). Запропонована ним раціоналізація праці і відносини на виробництві дозволила докорінно змінити організацію і управління, а, отже, і ефективність виробництва. Ф. Тейлор розглядав управління як «мистецтво знати точно, що слід зробити, як це зробити найкращим і найдешевшим способом» [1].

В загальному вигляді здатність підприємств адаптуватися до навколишніх умов та ефективно функціонувати в умовах ризику та невизначеності називають конкурентоспроможністю підприємства, інколи конкурентоздатністю.

Поняття конкурентоспроможності тісно пов'язується з ринковими умовами і ситуацією, що складається на ринку. Виготовляючи продукцію, підприємство через ринковий механізм доставляє її до споживачів. Через різні види інформаційних джерел споживачі забезпечуються необхідними відомостями про продукцію, яка пропонується їм на даному ринку.

Конкурентоспроможність аграрного підприємства визначається такими параметрами:

- можливістю підприємства ефективно функціонувати на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- здатністю продукції даного підприємства керувати на ринку з ідентичною продукцією;
- одержання підприємством стійких конкурентних переваг певної якості;
- ефективне використання технологій, ресурсів, методів управління, навичок і знань персоналу, компонентів маркетингової діяльності, які відображаються на якості та конкурентоспроможності продукції, прибутковості підприємства [2].

Під управлінським механізмом забезпечення конкурентоспроможності аграрного підприємства слід розуміти сукупність організаційно-управлінських і економічних методів та інструментів впливу на внутрішньогосподарську діяльність підприємства з метою забезпечення досягнення його стратегічних цілей та завдань. Виділяють такі основні категорії, що характеризують управлінський механізм забезпечення конкурентоспроможності аграрного підприємства:

1. *Конкурентоспроможність* – комплексна порівняльна категорія, що відображає рівень переважання сукупності показників оцінки потенційних можливостей.

2. *Стратегія розвитку підприємства* – комплексний план розвитку підприємства, спрямований на досягнення довгострокової мети, що включає напрями, завдання та пріоритети розвитку підприємства та сукупність відповідних послідовних заходів, дій та рішень.

3. *Стратегічне планування* – систематичний процес, за допомогою якого суб'єкти управління спрямовують свою діяльність на майбутній розвиток.

4. *Стратегічна мета формування конкурентоспроможності* – мета, на досягнення якої направлене функціонування підприємства. Дана мета виходить з усвідомлення закономірностей розвитку та господарювання підприємства.

5. *Суб'єкт управлінського механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства* – будь-який суб'єкт управління, місце якого в комплексній системі є визначеним для відчутного впливу на процес організаційно-економічного розвитку підприємства.

6. *Об'єкт управлінського механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства* – виробничо-господарська діяльність підприємства.

7. *Завдання управлінського механізму* – визначаються, виходячи із особливостей господарської діяльності підприємства та є набором цілеспрямованих заходів довгострокового характеру з реалізації стратегічних цілей підприємства.

8. *Функції управлінського механізму* – впровадження системи суспільної поведінки, яка сприяє знаходженню компромісу між інтересами та можливостями виробничо-господарської діяльності підприємства на основі координації та контролю цих інтересів, вибору спільних цілей, регулювання організаційно-економічних процесів, стимулювання пріоритетних заходів та контролю за функціонуванням системи [3].

Управлінський механізм аграрного підприємства являє собою сукупність організаційних, структурних, технічних, фінансовий, економічних та адміністративних важелів, які впливають на загальногосподарські параметри системи управління підприємством, що, в свою чергу, сприяє формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективному функціонуванню підприємства в цілому. Основними структурними компонентами механізму управління із забезпечення конкурентоспроможності виступають: організаційні, економічні, структурні механізми, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні механізми та інші.

Механізм управління містить у собі такі компоненти, як: принципи і задачі управління, методи, форми і інструменти управління, організаційну структуру управління підприємством та його персонал, інформацію та засоби її обробки. В структурі управлінського механізму слід виділяти три системи: систему забезпечення, функціональну систему, цільову систему.

Система забезпечення механізму управління складається з підсистем правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення управління підприємством.

Управлінський механізм аграрного підприємства включає наступні основні функціональні підсистеми: планування, організації, мотивації, контролю та регулювання.

Цільова система управлінського механізму містить у собі цілі і основні результати діяльності підприємств, а також критерії вибору і оцінки досягнення певних цілей і результатів діяльності аграрних підприємств.

Зміст кожної з систем та кількість підсистем в кожній з систем управлінського механізму аграрного підприємства залежить від типу підприємства, сфери і масштабів діяльності, ступеня впливу зовнішнього середовища, результатів діяльності підприємства та інших факторів [4].

Управлінський механізм підприємства включає наступні компоненти:

- цілі і завдання, що стоять перед керованим об'єктом;
- юридичні та економічні закони та обмеження;
- функціональну структуру органів управління;
- методи та інструменти господарського управління;
- методи, правила, засоби обробки і передачі інформації;
- управлінські рішення;
- об'єкти управління.

Для досягнення цілей підприємства з підвищення конкурентоспроможності необхідно визначити пріоритетні завдання, їх черговість і послідовність вирішення. Основу всієї системи управління становить ієрархічна структура адміністративних органів управління, які забезпечують управління підприємством. Базою формування органів управління є структура виробництва. Організаційна структура управління забезпечує взаємодію, організацію зв'язків і відносин між підрозділами підприємства,

відповідає структурі самого підприємства, масштабами і функціональному призначенню керованих об'єктів [5]. Адміністративно-управлінський персонал розробляє управлінські рішення, доводить їх до виконавців, встановлює зв'язки між підрозділами, контролює виконання прийнятих рішень.

Структура управління всередині підприємства носить в основному ступінчастий характер і будується за принципом підпорядкування нижчестоящого вищестоящому органу. Структура організації визначає взаємовідносини рівнів управління та функції її окремих підрозділів. У багаторівневій системі управління необхідна чітка взаємодія її різних ланок і рівнів. Щоб підприємство успішно функціонувало, організаційна структура системи управління складається з органів управління окремими протікають процесами і органів управління підприємством в цілому. Центральний орган, керуючий підприємством, в особі директора та його заступників, концентрує увагу на кінцевому цільовому результаті. Контроль і регулювання проміжних результатів, спрямованих на недопущення відхилень у процесі виробництва продукції від встановлених завдань, доручається керівникам і фахівцям нижніх ланок підприємства. Процесами, що протікають в підрозділах підприємства, управляють самі підрозділи. Взаємини будуються в такій формі, яка дозволить досягти цілей організації з мінімальними витратами [6].

За допомогою методів та інструментів реалізуються функції управління: планування, організація, координація, стимулювання, облік, контроль і регулювання. За допомогою методів управління впливають на об'єкт управління. Методи управління являють сукупність засобів впливу на працівників підприємств. Виділяють адміністративні, економічні, соціально-психологічні методи управління.

Адміністративні методи реалізуються шляхом управлінських команд, обов'язкових для нижчестоящих органів, видачі виконавцям завдань, що виключають альтернативи при виконанні робіт, і відрізняються суб'єктивністю підходів менеджерів. Ініціатива персоналу зведена до мінімуму.

В основі *економічних методів* лежать економічні інтереси учасників виробництва, необхідність порівняння витрат з отриманими результатами. Відносини між керівниками і керованими ланками будуються на госпрозрахунковій основі. Економічні методи передбачають вплив на працівників за допомогою встановлення цілей і завдань, ресурсів і обмежень, а способи вирішення завдань вибираються виконавцями самостійно. Розмір та умови виплати матеріальної винагороди залежать від своєчасності і успішності виконання поставлених завдань [7].

Соціально-психологічні методи впливають на поведінку працівників за допомогою формування психологічного клімату в колективі, регулювання характеру взаємин між членами колективу, розкриття індивідуальних здібностей працівників, підвищення їх кваліфікації.

Всі три групи методів управління взаємопов'язані. Їх зміст проявляється в рекомендаціях, рішеннях, наказах, вказівках і т.д. Ефективність застосування методів управління залежить від рівня розвитку виробничих відносин, кваліфікації кадрів керівників і фахівців, стану виробничо-технологічної та трудової дисципліни, соціально-психологічного клімату.

Для підготовки та реалізації рішень по господарському управлінню використовують відповідні інструменти, за допомогою яких заздалегідь дають точну характеристику виробничого процесу в просторі і в часі і контролюють фактично отримані результати [8]:

- норми і нормативи параметрів діяльності;
- моделі розвитку та вирішення проблем;
- інформацію про параметри діяльності об'єктів і причинно-наслідкового зв'язку між ними;
- кількісні показники.

Управління здійснюється на основі регулювання відповідних показників, що характеризують стан керованого процесу, об'єкта. Шляхом цілеспрямованих дій по досягненню стійкого рівня конкурентних переваг реалізують намічені цілі. Одне з першочергових завдань із забезпечення конкурентоспроможності – відбір і побудова системи необхідних показників з обґрунтуванням їх конкретних рівнів [9]. Для цього формують збалансовану систему показників, в якій показники результатів доповнюються показниками процесів, що сприяють отриманню цих результатів. Обидві категорії показників взаємопов'язані один з одним, так як для досягнення результату потрібно реалізувати процеси. Використання збалансованої системи показників дозволяє контролювати послідовність реалізації етапів по досягненню кінцевої мети – підвищення конкурентоспроможності.

Висновок. Управління конкурентоспроможністю являється однією з локальних функцій керування підприємством, що повинно базуватися на принципах комплексності та системності у вирішенні багатьох питань. Систему управління конкурентоспроможністю підприємства можна подати як взаємодію певних елементів, до яких можна віднести вибір стратегій розвитку, маркетинг, систему управління персоналом, систему управління якістю, процеси планування та диверсифікації діяльності. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємства можна розглядати як виконання послідовних дій, що регулярно повторюватимуться в часі.

Для своєчасного досягнення наміченого результату підрозділ або особа органу управління здійснює постійний контроль, координацію і коригування діяльності людей на підвідомчій ділянці. Механізм управління забезпечення конкурентоспроможності аграрного підприємства впливає на формування і використання виробничих ресурсів, забезпечуючи вдосконалення технології і техніки виробництва, розробку, освоєння і впровадження нововведень, інтенсифікацію і підвищення ефективності виробництва та закріплення підприємством стійкого конкурентного положення як на національному так і на міжнародному ринках.

Список використаних джерел:

1. А. Файоль, Г. Змерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд / Управление – это наука и искусство– М.,1992. – 351 с.
2. Донських А.С. Конкурентоспроможність аграрних підприємств та фактори, що її визначають [Електронний ресурс] / А.С. Донських // Ефективна економіка. – 2011. – № 12.– Режим доступу: http://www.economy._nayka.com.ua/index.phpoperation=1&iid=850
3. Гриньов А. В. Організація та управління на підприємстві. – Харків: Вид. Дім «ІНЖЕК». – 2044, 329 с.
4. Одинцова Г.С. Механизм управления предприятием: понятие и содержание //Економіка розвитку: Науковий журнал. Харків: ХНЕУ. – 2005.- №4(36). – С.4850.
5. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / С. В.Мочерний. – К.: Академія, 2002.– Т. 3.– 952 с.
6. Ільницька Г. Я. Формування фінансово-економічного механізму управління підприємством / Г. Я. Ільницька // Науковий вісник. Український державний лісотехнічний університет: Збірник науково-технічних праць. – 2004. – Вип. 14.7. – С. 291–294.
7. Астапова Г.В., Астапова Е.А., Лойко Д.П. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины: Монография. – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2001.- 526 с.
8. Антонов В.Г., Крылов В.В., Кузьмичев А.Ю. и др. Корпоративное управление: Учебное пособие / под ред. В.Г.Антонова. – М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРАМ, 2006. – 288.
9. Круглов М.И. Стратегическое управление компанией: Учебник для ВУЗов. – М.: Русская Деловая литература, 1998. – 768 с.

УДК 338.432

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

С. С. Чернявська, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Мельник І. О.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті висвітлено проблеми сталого розвитку аграрного сектору, обґрунтовано рекомендації щодо формування та реалізації організаційно-економічного механізму сталого розвитку села, узагальнено сутність теоретичних поглядів на поняття «аграрна сфера» та «сталий розвиток».

Ключові слова: *аграрна сфера, сталий розвиток, організаційно-економічний механізм.*

Постановка проблеми. Незаперечна роль аграрного сектору економіки та АПК у піднесенні життєвого рівня населення спонукає до розгляду концептуальних засад переходу до сталого розвитку в ринкових умовах господарювання. При цьому слід виходити з фундаментального положення, що сучасна економіка в цілому, та аграрна зокрема, мають бути соціально орієнтованими та екологічно збалансованими, як і природокористування, а ринкові механізми повинні доповнюватися механізмами забезпечення стійкості та сталості функціонування агроєкосистем. Головним принципом за таких умов стає збереження та відновлення біологічної продуктивності природних ресурсів, всебічна адаптація аграрного виробництва до умов навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значним внеском у дослідження різнопланових питань розробки концепції та оцінки передумов переходу галузей України до сталого розвитку є праці Барановського М., Гончаренко І. В., Гнатишина М. А., Ключник А. В., Котокової О. І., Мармуль Л. О., Мельник Л. Л., Павлова О. І., Палапи Н. В., Панкова О. І., Попової О. Л., Сідляр О. І. та ін.

Постановка завдання. Основним завданням даної статті є аналіз сучасного стану розвитку аграрного сектору, його перехід до раціонального поєднання економічної, соціальної та екологічної складової.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сталий розвиток суспільства, як визнано всіма країнами світу і зафіксовано у відповідних міжнародних і національних документах, може бути забезпечений лише за умови надання пріоритетного значення інтересам людини та підпорядкування економічного розвитку практичній реалізації цих інтересів з одночасним ефективним вирішенням екологічних проблем.

Розвиток 88 абл. 88 аєт територій протягом двох останніх десятиліть пов'язаний з реформуванням аграрного сектору економіки. Ретроспективний аналіз цього процесу дозволяє виділити такі його етапи: початок реформи – 1990–1999 рр.; створення нових приватних суб'єктів господарювання в сільському господарстві – 2000–2005; формування великих аграрних інтегрованих структур – середина нульових років ХХІ ст. і дотепер. Початок аграрної реформи пов'язують з прийняттям Земельного кодексу та Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство». Цими нормативно-правовими актами передбачалося паювання землі і майна колгоспів та їх реорганізацію в колективні сільськогосподарські підприємства (КСП). Поштовхом до активних структурних трансформацій в сільському господарстві став Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3 грудня 1999 року, в якому зазначалася необхідність створення нових організаційно-правових форм господарювання на базі КСП шляхом оренди земельних та майнових паїв у селян.

Рівень розвитку аграрного сектора завжди виступав і продовжує виступати визначальним чинником економічної та суспільно-політичної стабільності суспільства. Будучи одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки країни, аграрний сектор має величезний потенціал і володіє суттєвими резервами. Саме аграрний сектор економіки країни у вирішальній мірі визначає соціально-економічні умови життя людей і є споживачем великих обсягів матеріально-технічних ресурсів. Але, разом із тим, для нього характерний високий ступінь ризику, пов'язаний, насамперед, з непередбачуваністю кліматичних умов. Тому проблема трансформації аграрного сектора на засадах сталого розвитку є актуальним питанням сьогодення. Сталий розвиток аграрного сектора необхідно розглядати як складову ширших за масштабом наукових і практичних проблем. Сталому розвитку, як і будь-якій системі вищого рівня, притаманні загальні риси системи в цілому, а також особливості, що характеризують своєрідність та необхідність досліджень з урахуванням особливостей і аграрного сектора.

Ми погоджуємося з думкою Мельник Л.Л [1] щодо того, що з точки зору раціонального землекористування найефективнішим для господарства є поєднання землеволодіння із землекористуванням. Раціональне використання земельної ділянки може відбуватися і при орендних відносинах, але тільки на умовах довготермінових економічних взаємовідносин між землевласником та орендарем. Для вирішення базових проблем та запровадження системного реформування сільськогосподарського комплексу на принципах сталого землекористування необхідно провести ґрунтовний багатофакторний аналіз існуючого стану земельних відносин щодо відповідності екологічному, економічному та соціальному аспектам сталого розвитку.

Ми підтримуємо думку Панкова О. І.[2], який вважає, що стала сільськогосподарська діяльність представляє собою філософію, що ґрунтується на цілях людини та розумінні довготермінового впливу від сільськогосподарської діяльності на довкілля. Запровадження сталої сільськогосподарської діяльності повинно відбуватись на основі отриманого досвіду про ведення сільського господарства, знань про ресурс, наукових розробок, підходів збереження ресурсу та впровадження екологічно дружніх систем управління у сільських господарствах. Такі системи сприятимуть зниженню та усуненню деградаційних процесів, налагодять продуктивність господарств та стабілізують відносини між підприємствами та місцевими громадами.

Цікавою та спірною є думка Леоніда Мельника[1], який займаючись питаннями сталого розвитку, прийшов до оптимістичного висновку, що в світі відбуваються процеси екологізації і вдосконалення еколого-економічних систем. Однак вважає сталий розвиток „однією з утопій людства, яка дозволяє нескінченно фантазувати про конкретні цільові орієнтації, шляхи та засоби наближення до кінцевої мети”.

Гнатишин М. А.[3] вважає, щоб міг існувати сталий розвиток, потрібно сформулювати стійку економіку, яка би дозволила вийти з еколого-економічної кризи. Екологічна економіка визнає екологічні обмеження, але побудована головню на традиційних економічних поняттях. Так вона допомагає ввести екологічні поняття в економіку. Екологічні економісти враховують у своїх дослідженнях незворотність екологічних змін, непередбачуваність довготермінових наслідків людської діяльності, питання сталого розвитку та необхідності дотримання рівноправності людей, країн і поколінь і ми підтримуємо цю думку.

Ми погоджуємося з думкою українського науковця О.Л. Попової [4], яка розглядає сталий розвиток в контексті розвитку агросфери та визначає його як системні, орієнтовані на інтереси і потенціал людини, соціуму й суспільства загалом адаптивні за природою та якісні за суттю цілеспрямовані зміни, що супроводжуються підвищенням еколого-економічної ефективності, соціально-економічної прогресивності

та екологічної стійкості як щодо попередніх інваріантних станів, так щодо досягнення раціональних моделей сталості на різних етапах еволюційного розвитку.

Наявний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції України використовується недостатньо. Економічна привабливість аграрної сфери є такою для будь-кого, крім зайнятих в ній людей. Аналіз шляхів і можливостей сталого розвитку агросфери України вбачаємо в забезпеченні зайнятості, збільшенні робочих місць та рівнів підвищення доходів. Якщо говорити про її ефективність – то кадрова підготовка не виконує прямих функцій, які на неї покладені. За даними областей і вищих навчальних закладів освіти – майже 78% випускників, які отримують аграрну спеціалізовану освіту не працюють за спеціальністю або стають безробітними[5].

Стосовно сталого розвитку агросфери основні демографічні та соціальні проблеми лежать не стільки в площині загального скорочення чисельності трудових ресурсів агросфери, скільки в інтенсивнішому, ніж у країні в цілому, зменшенні чисельності працездатних, а головне – погіршенні їх якісних характеристик, а саме: рівня кваліфікації, статтево-вікового складу..

За оцінками професора В.Трегобчука[6], «внесок» аграрної сфери в забруднення та деградацію навколишнього природного середовища – у середньому на рівні 35 – 40%, у тому числі земельних ресурсів – понад 50%, а поверхневих водойм – близько 45%.

Прояв екологодеструктивних чинників в аграрній сфері становить велику загрозу ресурсо-екологічній безпеці подальшого розвитку аграрного сектору, а також державній екологічній безпеці.

Також за останні п'ять років спостерігається нераціональна та екологічно незбалансована структура посівів, перенасичення сівозмін. Нинішнє відношення до землі можна охарактеризувати як террацид – знищення родючості землі та доведення її майже до нульових відміток, спостерігається дуже слабе відновлення проведення агротехнічних і землеохоронних заходів з метою поліпшення якісного стану сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та відновлення родючості. Низький рівень внесення мінеральних і органічних добрив не тільки не дає можливості реалізувати генетичний потенціал сільгоспкультур, а й призводить до виснаження ґрунту і зниження його родючості.

Важливим елементом дотримання технологій вирощування сільськогосподарських культур є також захист посівів від бур'янів, хвороб і шкідників. Із 2011 по 2016 роки відбувалось зростання кількості засобів захисту рослин від 15,9 до 49% технологічної потреби.

Таким чином, системне недотримання основних технологічних вимог вирощування сільськогосподарських культур, у першу чергу, внесення мінеральних і органічних добрив та використання засобів захисту, призводить до того, що ми маємо низькі показники урожайності при наявності генетичного потенціалу сільгоспкультур на рівні світового.

Максимізація прибутку сільськогосподарськими товаровиробниками шляхом порушення сівозмін та традиційної спеціалізації регіонів країни вже в найближчому майбутньому призведе до екологічної катастрофи. Її наслідки змушені будуть за власні кошти ліквідовувати сільські громади, оскільки ефективної системи відшкодування екологічних збитків в нашій державі немає.

Структурні зміни в аграрному секторі економіки негативно позначилися на рівні життя сільського населення. Вагома роль у знятті соціальної напруги в суспільстві належить особистим селянським господарствам.

Так, лише за 1990–2000 рр. за оцінками вчених із сільськогосподарських підприємств було звільнено 1,6 млн. осіб; з підприємств і організацій інших галузей соціальної сфери села – 1,2–1,3 млн. осіб; з підприємств і організацій, розташованих у містах і селищах міського типу – 0,5–0,8 млн. осіб (сільських жителів), які щоденно

доїжджали туди на роботу [2]. Переважна більшість з вивільнених перейшла працювати на постійну основу в особисте селянське господарство.

На сучасному етапі, в особистих селянських господарствах зайнято, за різними оцінками, від 2 до 4-5 млн осіб залежно від методики обрахунку. Проте, на думку експертів, після прийняття закону про ринок землі потреба в працівниках в сільському господарстві скоротиться до 200–250 тис. осіб.

Наразі в сільському секторі економіки відбувається укрупнення землекористування. На 25 найбільшій інтегрованих формувань припадає понад 3000 тис. га сільськогосподарських угідь, або майже 20 % від їх загальної кількості. Водночас, 67,8 % сільськогосподарських підприємств мають у користуванні менше, ніж 100 га угідь.

На сучасному етапі можна виділити наступні організаційні форми (так звані уклади) ведення сільськогосподарського виробництва: особисті селянські господарства, фермерські господарства, середні та малі сільськогосподарські підприємства (у т.ч. і колективні), великі інтегровані формування (агрохолдинги). Всі вони як невід’ємні складові національної економіки України та сільських територій повинні забезпечувати, з одного, боку, продовольчу безпеку держави, з іншого – гідний рівень життя сільського населення.

Позитивні зрушення в сільськогосподарській галузі пов’язують з прийняттям Указу Президента України «Про прискорення реформування аграрного сектору» та реорганізацію колективних сільськогосподарських підприємств у приватні форми господарювання. Проте аналіз виробництва валової продукції, свідчить, що, хоча в його структурі сільськогосподарські підприємства і займають понад 60 %, роль особистих селянських господарств залишається вагомим в забезпеченні продовольчої безпеки держави, особливо у тваринництві.

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва відбулося, значною мірою завдяки агрохолдингам. Як свідчать офіційні статистичні дані, це найбільш рентабельна форма господарювання в аграрному секторі. Проте висока рентабельність досягається за рахунок виробництва продукції рослинництва, на яку є попит на світовому агропродовольчому ринку. Вирощуючи переважно зернові культури, соняшник та ріпак, агрохолдинги не враховують особливості агротехнологічних умов регіонів. Про це, наприклад, свідчить зростання посівів соняшнику в північних областях нашої держави, які виснажують і без того бідні ґрунти. При цьому, посівні площі традиційної для Полісся культури – льону-довгунця, скоротилися до мінімуму (див. таблицю) – з 172 тис. га у 1990 р. до 1 тис. га у 2011 р. Аналогічна ситуація в Лісостеповій зоні з цукровими буряками.

Поширена думка, що створюють робочі місця та сприяють вирішенню проблем безробіття на селі агрохолдинги. Проте як свідчить дослідження зайнятості в сільському господарстві, кількість найманих працівників продовжує стабільно скорочуватися (див. рисунок). Ситуація в найближчому майбутньому істотно не зміниться, оскільки агрохолдинги вирощують переважно продукцію, виробництво якої може бути максимально механізованим та не потребує значних затрат праці.

Заробітна плата в агрохолдингах досить достатньо виплачується «в конвертах» і становить 1000–1500 грн, нерідко буває заборгованість із заробітної плати більше, ніж за місяць. Може передбачатися преміювання, але водночас, поширена система штрафів. Якщо при цьому врахувати зневажливе ставлення до сплати податків та інвестування в соціальну сферу громад, на території яких вони працюють, то очевидним є негативний вплив сучасних інтегрованих формувань на створення сприятливого життєвого середовища в сільській місцевості.

Отже, розвиток аграрного сектору економіки є невід’ємною складовою стратегії відродження сільських територій. Незважаючи на позитивну динаміку макроекономічних показників сільського господарства, на місцевому рівні спостерігається цілий ряд негативних процесів, як несуть загрозу для сталого розвитку

сільських громад. Для їх подолання необхідним є трансформація соціально-економічних відносин у державі з метою більш активної участі сільського населення у розподілі суспільного продукту.

За сучасних умов розвитку національної аграрної економіки розширюється коло економічних, соціальних та екологічних проблем, які вимагають пріоритетного підходу у формуванні напрямів аграрної політики щодо їх

Вирішення соціальних і екологічних проблем аграрної сфери або ж через призму умов життя сільського населення відтворення повноцінного життєвого середовища на селі забезпечується шляхом розв'язання таких різнопланових проблем:

- формування збалансованої в галузевому й об'єктно-елементному аспектах на національному, регіональному, місцевому та поселенському рівнях матеріально-технічної бази соціальної інфраструктури села;

- забезпечення стабільного функціонування закладів і установ з надання послуг колективного споживання та їх доповнення індивідуальними і міні-формами задоволення соціальних потреб сільського населення;

- оздоровлення природного середовища, підтримання прийнятих екологічних характеристик основних елементів довкілля шляхом недопущення його забруднення та локалізації і знешкодження екологонебезпечних наслідків виробничої діяльності;

- подолання соціальної відірваності та ізольованості сільських територій на основі ущільнення мережі інженерних і транспортних комунікацій, насичення сільської місцевості різними системами мобільного зв'язку та передачі інформації, об'єктами соціального обслуговування міжселенного значення тощо.

Наявна нормативно-правова база щодо раціонального використання природних ресурсів й охорони природного навколишнього середовища є неповною та недостатньо ефективною для ситуації, яка динамічно змінюється, що призводить до погіршення екологічних умов життєдіяльності людини у сільській місцевості. У зв'язку з цим необхідно суттєво удосконалити й адаптувати до нових умов економічний механізм регулювання екологічних відносин на селі.

Список використаних джерел:

1. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: учебник / [под ред. Проф. Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия)] – Сумы: Университетская книга, 2007. – 1120 с.
2. Панков О. І. Сталій розвиток у сільському господарстві [Електронний ресурс] / О. І. Панков // Ефективна економіка. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=750>.
3. Гнатишин М. А. Сталій еколого-економічний розвиток: еволюція поглядів [Електронний ресурс]/М. А. Гнатишин//Ефективна економіка. – 2010. Режим доступу до ресурсу <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=409>.
4. Попова О. Л. Сталій розвиток агросфери України: політика і механізми [Текст] /О. Л. Попова; НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К. : [б.в.], 2009. – 352 с.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
6. Трегубчук В. Стратегія ресурсно-екологічної безпеки соціально-економічного розвитку / В. Трегубчук // Економіка України. – 1995. – № 12.– С. 12–15.

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ**УДК 339.138****РОЗРОБКА МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ АГРАРНОГО
ПІДПРИЄМСТВА НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ****К.А. Каючкіна, здобувач вищої освіти****Науковий керівник: д-р екон. наук, професор Клочан В.В.****Миколаївський національний аграрний університет**

У статті розглянуто питання розробки маркетингової стратегії, які стратегії виходу підприємства на зовнішній ринок.

Ключові слова: маркетингова стратегія, зовнішній ринок, внутрішнє та зовнішнє виробництво, конкурентоспроможність, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. В Україні формується система зовнішньоекономічних відносин на основі принципу свободи конкуренції. Цей процес стимулює адаптацію аграрних підприємств до умов глобальної конкуренції, але потребує відповідної модифікації форм і методів діяльності українських підприємств, які працюють або планують виходити на міжнародні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам виходу підприємств на зовнішні ринки, у сучасній зовнішньоекономічній ситуації, присвячені роботи таких українських і зарубіжних вчених-економістів, як В. Алексунін, Ф. Котлер, О. Каніщенко, І. Коротко, Т. Циганкова, П. Черномаз та інших.

Постановка завдання. Метою статті є проведення обґрунтування основних заходів щодо формування та розробки маркетингової стратегії аграрних підприємств з метою їх ефективного функціонування на закордонних ринках.

Виклад матеріалу досліджень. При виході на зовнішній ринок підприємство потрапляє в умови жорсткої міжнародної конкуренції. Успішно працювати можна лише застосовуючи сучасні методи управління, у тому числі і маркетинг. Розробка маркетингової стратегії підприємства – це процес створення і практичної реалізації генеральної програми дій підприємства. Маркетингова стратегія – це раціональна, логічна структура, через використання якої підприємство розраховує вирішити свої маркетингові завдання[1].

У розробці стратегії враховується багато факторів: характер діяльності підприємства, його структура і кадровий потенціал, особливості галузі, тенденції розвитку макроекономічних процесів, стан правової бази, що регламентує умови господарської діяльності, та ін.

Вся діяльність підприємства, включаючи програми науково-технічних досліджень, виробництва, капіталовкладень, фінанси, використання робочої сили, а також програми збуту, технічного обслуговування і так далі, ґрунтується на сучасному уявленні споживчого попиту і прогнозуванні його змін в перспективі[2].

Для кожного аграрного підприємства, рано чи пізно настає такий етап, коли доцільно шукати зовнішні ринки збуту. Насиченість внутрішнього ринку, політичний клімат, або економічна нестабільність у державі для України на даний момент є основними причинами саме для пошуку ринків збуту на закордонних просторах. Проте негативним явищем є те, що багато вітчизняних підприємств не готові до цього, адже застарілі технології виробництва, низька якість продукції, відсутність коштів впливає на їх спроможність виходу на зовнішні ринки збуту.

Одним із важливих моментів є те, що багато підприємств України не мають достатнього досвіду ведення бізнесу саме в умовах конкуренції з іншими підприємствами за кордоном, де відповідно якість продукції регулюється міжнародним стандартом тієї країни куди підприємство виходить на зовнішній ринок, де звичайно стандарти вище та вихід на ті ринки є більш складним питанням для наших вітчизняних підприємств.

Проте є в Україні підприємства, які успішно конкурують на внутрішньому ринку і продукція яких відповідає міжнародним стандартам та могла би бути конкурентною за кордоном. Значна кількість національних товарів і послуг успішно реалізуються на міжнародних ринках при достатньому рівні їх міжнародної конкурентоспроможності. Тому для збільшення обсягу продажу аграрної продукції та більш ефективного використання виробничих потужностей підприємствам необхідно шукати нові ринки. Це особливо актуально для аграрних підприємств, так як ціни на продукцію в Україні та за кордоном значно відрізняються.

Розробка стратегії зовнішньоекономічної діяльності сприяє підвищенню загальної ефективності господарської діяльності підприємства. Правильна організація вибору пріоритетів та напрямів стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства забезпечує його конкурентоздатність не тільки в короткостроковому, але й в довгостроковому періоді [3].

Для ефективної роботи необхідно враховувати вимоги зовнішнього середовища маркетингу: особливості чинного законодавства, міжнародні правила, соціально-культурне середовище, звичаї, правила валютно-фінансових розрахунків, політику і ін.

Кожне підприємство є самостійним, унікальним суб'єктом ринку, що потребує індивідуального підходу до визначення, формування та реалізації тієї чи іншої стратегії, притаманної саме йому, залежно від його внутрішнього та зовнішнього середовища, фінансового стану, ресурсного потенціалу та напрямів його діяльності.

Для збільшення обсягу продажу продукції та більш ефективного використання виробничих потужностей цим підприємствам необхідно шукати нові ринки збуту. Компанії, що вирішили вийти на іноземний ринок, необхідно взяти до уваги існування безлічі обмежень і перешкод у міжнародній торгівлі – як у країні, на ринок якої вона збирається вийти, так і в своїй власній. Тому підприємству необхідно дуже ретельно обмірковувати стратегію виходу на зовнішні ринки.

Розглянемо, які ж існують стратегії виходу на зовнішній ринок для аграрних підприємств.

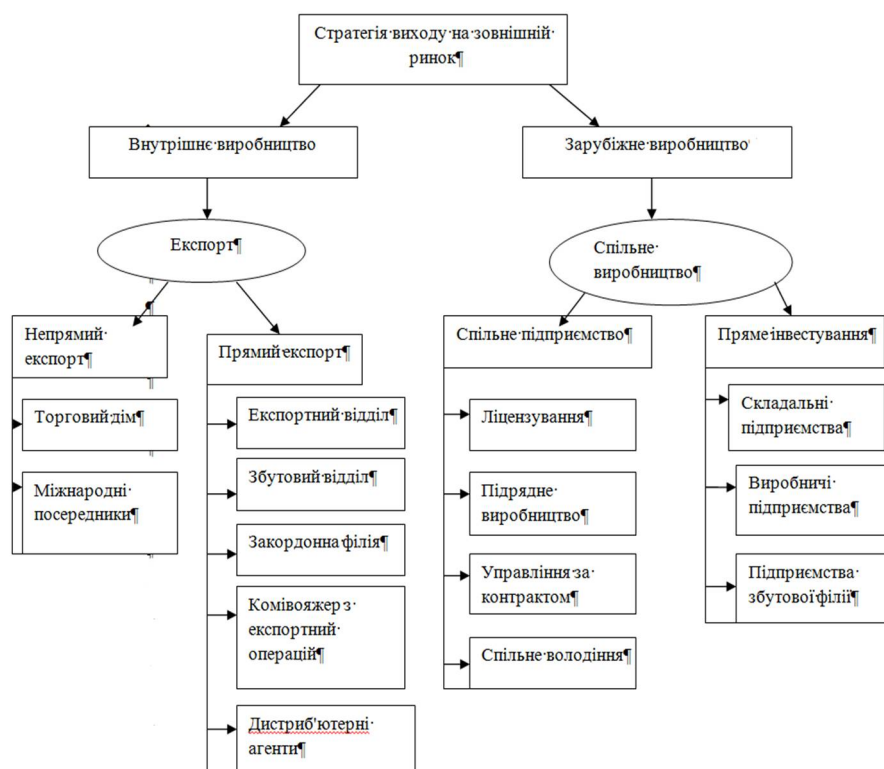

Рисунок 1 - Стратегії виходу на зовнішній ринок аграрних підприємств.

Так, бачимо, що аграрні підприємства можуть скористатися будь-яким із варіантів стратегій для успішного виходу на зовнішній ринок. Вибір залежить від мети, фінансових можливостей підприємства.

Основні чинники, які впливають на вибір стратегій підприємства, це:

- 1) макроекономічні показники і характеристики країни, такі, як грошово-кредитна політика держави, оподаткування і митне регулювання, рівень інфляції і тому подібне;
- 2) при виході на зовнішній ринок важливо також враховувати діяльність різних міжнародних організацій, дії міждержавних угод;
- 3) важливо враховувати характеристики конкретного ринку, його структуру і тип конкуренції, особливості товару, що продається;
- 4) необхідно визначати еластичність попиту.

При проведенні будь-якої стратегії на будь-якому ринку фірма зрештою повинна отримати прибуток, тому розробка стратегії неможлива без розгляду величини і структури витрат на виробництво. Необхідно постійно відстежувати стан ринку, цільових сегментів, образу товару, доповнювати асортимент продукції та звичайно підвищувати її якість.

Дослідження ринку служить основою маркетингу і припускає аналіз всіх умов, що мають значення для успішної реалізації товару. Програма комплексного дослідження залежить від особливостей товару, характеру діяльності підприємства, масштабів виробництва експортних товару, характеру діяльності підприємства, масштабів виробництва експортних товарів і інших чинників [4].

Для початку слід оцінити досягнутий рівень інтернаціоналізації діяльності, тобто можливості зовнішніх ринків, слідування за споживачами, використання можливостей географічної диверсифікації виробництва, можливості отримання додаткових прибутків, використання переваг від існування різних темпів розвитку країн, можливості вивчення стратегії конкурентів.

Потім оцінюється географічна концентрація діяльності: найближчі країни, подібні країни, привабливі ринки, а також здійснюється вибір цільових ринків.

Після цього проводиться обґрунтування стратегії виходу підприємства на зовнішній ринок, механізм реалізації товару за кордоном, встановлюються підходи до формування маркетингового комплексу та розробляється система управління міжнародним маркетингом.

При аналізі попиту слід виходити з того, що покупець сам визначає відповідність пропонованого йому товару своїм реальним потребам. Тому необхідно ретельно вивчати вимоги споживача до товарів, що є на ринку.

Серед загальних таких вимог можна виділити: високу якість виготовлення і безвідмовність в експлуатації, новизну і високий технічний рівень виробів, рівень післяпродажного обслуговування, кількість і характер що надаються покупцям додаткових послуг, сприятливе співвідношення між ціною придбання і ціною експлуатації і ін. Крім того, важливо знати і специфічні вимоги покупців відносно асортименту, зовнішнього вигляду, упаковки, маркування, використання товарного знаку.

Основними показниками, що впливають на зміну пропозиції товару, є: реконструкція і модернізація виробництва, об'єм випуску продукції, величина відвантажень товару споживачам, запаси товарів на складах у виробника, посередників і можливість їх доставки на ринок, розміри і структура витрат на науково-дослідні роботи, темпи оновлення продукції тощо.

Зовнішньоекономічна стратегія повинна розглядатись як функціональна стратегія, для якої слід виділити певні особливості:

— спрямованість на зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства: потрібно враховувати загальноекономічну ситуацію на ринку, особливості партнерів, з

якими співпрацює підприємство та особливості споживачів, для яких буде виготовлена продукція;

- комплексність: обов'язковий взаємозв'язок з іншими видами стратегій підприємств, а саме з конкурентною та функціональною;
- необхідність врахування обмеженого розмаїття можливих ситуацій і факторів: вони безпосередньо впливають на стратегію ЗЕД підприємства, на її формування та реалізацію;
- необхідність врахування пріоритетності зовнішньоекономічної діяльності серед інших видів економічної діяльності підприємства.

Основні способи проникнення на зарубіжні ринки:

1. Створення власної збутової мережі. При цьому способі необхідно знати добре ринок, мати там постійних представників. Такий спосіб роботи на зарубіжних ринках корисний, якщо об'єми реалізації продукції достатньо великі, що дозволяє окупати ті витрати, які необхідні на створення власної мережі збуту. Переваги в тому тут, що підприємство-експортер може оперативно контролювати і управляти реалізацією товару на цьому ринку, адже має інформацію про нього.

2. Використання незалежних торгових, збутових посередників. Доцільність цього способу спостерігається при впровадженні на нові ринки, коли власна система збуту ще не створена, а, може бути, створення її неефективно або вимагає великих витрат.

3. Товар створюється на підприємствах фірми-експортера і в готовому вигляді поставляється на ринок, виробництво продукції, створення товару повністю або частково в країні, на ринок якої прагне підприємство. Такий спосіб доцільний, якщо даний ринок для фірми для фірми надзвичайно перспективний і, крім того, виробництво товару на місці може дати відчутні економічні вигоди, зокрема економію на транспортних витратах, митних зборах, обходу нетарифних обмежень, а також економію виробничих витрат.

Найперше, з чим зіштовхується підприємство при виході на зовнішній ринок – це вибір форми виходу на зовнішній ринок. Далі здійснюється розробка комплексу міжнародного маркетингу і приймається рішення про його адаптацію (розробка стратегічного маркетингового плану).

Кожному підприємству перед тим, як планувати обсяги виробництва продукції, необхідно знати, яку продукцію, в якому обсязі, де, коли і по яких цінах воно буде реалізовувати. Для цього необхідно вивчити попит на продукцію, ринки збуту, їх ємність, реальних і потенційних конкурентів, потенційних споживачів.

Після розробки комплексу маркетингу, керівництво, як правило, організовує команду для втілення стратегії в життя (у міру еволюції міжнародного маркетингу на підприємстві, відбувається еволюція й від експортного відділу до міжнародного підрозділу).

На даний момент Україна експортує аграрну продукцію в 190 країн з різних куточків світу. Крім того, ми ведемо переговори про співпрацю ще приблизно з десятком держав.

Ключовим покупцем української продукції є Китай – 600,6 млн доларів за півроку. На другому місці розташувався Єгипет. Замикає трійку лідерів Індія. Також в десятку увійшли Іспанія, Нідерланди, Італія, Туреччина, Іран, Польща і Білорусь.

Аналізуючи статистичні дані по експорту аграрної продукції бачимо, що країни Африки у 2016 році збільшили імпорт української аграрної продукції на 20,8% – до 2,4 мільярда доларів, в Індії в 2016 році збільшився на 45,4% порівняно з 2015 роком і склав 1,58 мільярда доларів, частка Єгипту в структурі українського аграрного експорту склала 8,4%. Обсяги експорту в цю країну збільшилися порівняно з 2015 роком на 29,4% – до 1,33 мільярда доларів США. Український аграрний експорт в країни СНД в 2016 році продемонстрував негативну динаміку.

Виходячи з цих даних можемо сказати, що підприємству слід більше орієнтуватися саме на ринок, де частка в загальній структурі займає більший відсоток.

Висновки. Кожне підприємство зацікавлено в ефективному управлінні своєю маркетинговою діяльністю, а тому необхідно уміти аналізувати ринкові можливості, відбирати підходящі цільові ринки, розробляти ефективний комплекс маркетингу і успішно ним управляти. Зараз підприємства намагаються виходити на міжнародну арену, тому успішна діяльність на зовнішніх ринках залежить від ефективності стратегій, яка є необхідною умовою успіху сучасного підприємства в умовах міжнародної конкуренції. Вибір стратегії, що забезпечує просування і дистрибуцію продукції підприємства, обумовлюється рядом чинників.

Серед них можна виділити: досвід, одержаний на національному ринку; уявлення про цільовий ринок; особливості бізнесу; ресурси, що знаходяться в його розпорядженні тощо. Успішна діяльність підприємства на ринку досягається шляхом вчасного реагування на внутрішні та зовнішні чинники в ринковому середовищі.

Щодо зовнішніх умов міжнародної конкурентоспроможності продукції українських аграрних підприємств, то на їх формування можуть впливати як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Вивчення ситуації є одним із найважливіших завдань, що мають ставити перед собою підприємства.

Для вибору прийнятної маркетингової стратегії потрібно узгодити цілі маркетингу із загальними цілями підприємства з метою запобігання протиріччям маркетингової стратегії та загальної стратегії розвитку підприємства.

Таким чином, основними умовами для розвитку діяльності аграрних підприємств України на міжнародних ринках є реалізація експорторозширюючої політики, належне інвестування (як внутрішнє, так і зовнішнє), і підвищення комунікативного і інформаційно-рекламного рівня роботи вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Воронєцька І. С. Особливості функціонування маркетингу в агропромисловому виробництві / І. С. Воронєцька // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки. – Вінниця, 2015. – С. 93–99.
2. Ларіна Я. С. Формування та механізми реалізації маркетингових стратегій в агропродовольчому підкомплексі АПК. Монографія / Я. С. Ларіна – К.: Преса України, 2015. – 336 с. 4.
3. Куденко Н. В. Маркетингові стратегії фірми / Н. В. Куденко – К.: КНЕУ, 2014. – 246 с.
4. Юрченко О. А. Переваги використання маркетингу на підприємствах АПК / О. А. Юрченко // Маркетинг в Україні. – 2014. – № 2. – С. 22–30.

УДК 338.439.5.339.137.9(477)

ЩОДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В. В. Ковалевська, магістр

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено теоретичні засади категорій конкуренція та конкурентоспроможність продукції, визначено основні напрями підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність продукції, ринок, споживання, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. В умовах перехідного періоду підвищується рівень невизначеності, ризику, виникає необхідність у пристосуванні до ринкових умов, які постійно змінюються. Для успішного функціонування підприємств агропромислового комплексу першочерговою метою повинне бути підвищення їх конкурентоспроможності. Конкуренція являє собою економічну боротьбу, суперництво між відособленими виробниками продукції для задоволення власних інтересів, пов'язаних з продажем продукції. Це – важливий елемент ринку, що відіграє вирішальну роль у підвищенні якості продукції, робіт та послуг, зниженні виробничих витрат, освоєнні виробництвом новацій. Під конкурентоспроможністю розуміється здатність підприємств виробляти продукцію, що користується попитом на ринку, брати участь у боротьбі за покупців та вишукувати напрями збільшення своєї частки на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми наукових досліджень конкуренції і конкурентоспроможності знайшли всебічне вивчення у працях зарубіжних вчених-економістів – Рікардо Д., Кейнс Дж., Сміт А., Котлер Ф., Томпсон А.А., Робінзон Дж., Шумпетер Й., Хайек Ф.А., Макковелл К.Р., Брю С.Л., Портер М.Е. та інші, а також українських вчених – Башнянина Г.І., Гаркавенко С.С., Гудзинського О.Д., Должанського І.З., Загорної Т.О., Кардаш В.Я., Крамаренко В.І., Лазур П.Ю. та ін.

Постановка завдання. Аналіз літературних джерел показав, що дослідження цих авторів є ґрунтовними, проте ряд питань залишилося невирішеними. На сучасному етапі реформування економіки України недостатньо вирішеним є питання забезпечення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції з метою регулювання обсягів виробництва продукції та розширення ринків збуту.

Виклад основного матеріалу досліджень. Конкуренція виступає основним елементом господарського механізму у ринковій економіці за умов приватної власності, свободи вибору, ініціативності й підприємництва. Ринок сприяє раціональному розподілу ресурсів через механізм конкуренції, впливає на обсяг і структуру виробництва та споживання, оздоровлює економіку шляхом звільнення її від неконкурентоспроможних підприємств і продукції, а ринкові ціни виступають носіями економічної інформації, повідомляючи про наявність чи відсутність товарів, їхню кількість, якість, витрати виробництва та корисність для споживачів.

Конкуренція стимулює економію матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, спонукає постійно оновлювати асортимент продукції, що випускається, стежити за досягненнями науково-технічного прогресу і швидко впроваджувати їх у виробництво. У ринковій системі господарювання (при розвинутих формах

конкуренції) господарем виступає споживач, його агентом – ринок, а слугами – товаровиробники.

У ринковій системі господарювання поняття “конкурентоспроможність” – одне з головних, оскільки в ній знаходять своє відображення економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові та інші можливості окремого підприємства, галузі чи країни в цілому [1, с.124].

У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі категорія конкурентоспроможності розглядається у різних аспектах.

Дементьєва А. трактує конкурентоспроможність як спроможність випереджати інших, використовуючи свої переваги у досягненні поставлених цілей [3, с. 64].

Конкурентоспроможність є ринковою категорією, тому її об'єктом може бути продукція, підприємство, галузь, країна, а суб'єктом – працівники підприємства, товаровиробники, які покращують якість товару, послуг, умови виробництва, імідж підприємства. Конкурентоспроможність застосовується на різних рівнях (регіональному, національному, світовому), а також по відношенню як до видів продукції, так і підприємств, галузей, національних економік [7, с.127].

Конкурентоспроможну продукцію у плановій економіці ототожнювали з експортною, визначаючи показник конкурентоспроможності як питому вагу експортної продукції у загальному обсязі. Найважливішим фактором для оцінки конкурентоспроможності в цілому, серед досліджених К. Сімпсоном американських фірм, майже всі вважають конкурентоспроможність експортованої продукції. Це пояснюється тим, що конкурентоспроможна продукція має відповідати міжнародним вимогам, стандартам, які вимагає зовнішній ринок.

Кардаш В.Я конкурентоспроможною вважає однорідну продукцію з технічними параметрами і техніко-економічними показниками, що ідентичні аналогічним показникам проданого товару [5, с.51].

Шканова О.М. під конкурентоспроможністю товару розуміє, характеристику, що відбиває його відмінність від товару-конкурента як за ступенем відповідності конкретній суспільній потребі, так і за витратами на її задоволення [8, с.36].

Должанський І.З. та Загорна Т.О. вважають, що конкурентоспроможність товару відображає його здатність більш повно відповідати запитам покупців порівняно з аналогічними товарами, представленими на ринку [4, с.29].

Місевич М.А. [7, с. 127] конкурентоспроможність товару трактує, як можливість реалізації його на конкретному ринку, що характеризується перевагами конкурентів.

Мазур Н.А. визначає конкурентоспроможність товару, як сукупність якісних і вартісних характеристик товару, що забезпечує задоволення конкретної потреби (здатність товару бути виділеним споживачем з аналогічних товарів, які пропонуються на ринку фірмами-конкурентами) [6, с.126].

Проведений аналіз свідчить, що науковці не відпрацювали єдиного визначення конкурентоспроможності товару, проте спільним у визначеннях є те, що конкурентоспроможність продукції проявляється у момент реалізації товару на ринку, ступінь конкурентоспроможності товару визначається споживачем, який купуючи продукцію, з найбільшим ефектом задовольняє конкретну потребу порівняно з іншими товарами.

Споживач, порівнюючи товари, що здатні задовольняти одну й ту саму потребу, враховує їх конкретні споживчі властивості, з'ясовує ступінь відповідності продукції своїй потребі, тобто вимірює доступними для нього способами рівень споживчого ефекту кожного з товарів і порівнює ці ефекти.

Бажаючи придбати продукцію, яка найбільшою мірою відповідає потребам (тобто товар з найвищим споживчим ефектом), споживач не може абстрагуватися від розміру своїх витрат, що будуть пов'язані з цим товаром. Покупець прагне домогтися оптимального співвідношення між рівнем споживчих властивостей товару та своїми

витратами, тобто отримати у розрахунку на одиницю витрат максимум споживчого ефекту. Товар і є найбільш конкурентоспроможним, у якого це співвідношення найбільше порівняно з товарами-аналогами. Таким чином, щоб визначити конкурентоспроможність товару, необхідно врахувати витрати споживача, а не просто порівняти товари за ступенем їх відповідності конкретній потребі.

Порівнюючи споживчі властивості товару, споживачу однаково за рахунок яких коштів і за якого рівня витрат товаровиробника створено цей товар. Крім того, споживача не цікавить і структура продажної ціни товару, він і не в змозі отримати відомості про її склад. Так як споживача цікавить не сама продукція, а її здатність з найбільшим ефектом задовольняти конкретну потребу порівняно з іншими товарами, то для покупця продажна ціна є одним із головних параметрів, що зумовлюють ефект, а отже, конкурентоспроможність товару, який він купує.

Зведення ціни до рівня одного з показників, що визначають в очах покупця конкурентоспроможність товару, у жодному разі не знижує її важливості для вибору конкретного товару на ринку [9, с.498].

Звідси випливає, що конкурентоспроможність є відносним показником, оскільки її можна визначити лише порівнянням товарів. За сутністю конкурентоспроможність є характеристикою товару, що відображає його відмінність за рівнем задоволення конкретної суспільної потреби від товару-конкурента.

Конкурентоспроможність товару характеризують наступні групи показників: корисність (якість, свіжість продукції, безпечність, відповідність смаковим властивостям, величиною вмісту певних елементів (цукру)); ергономічні (характеризують товар щодо його відповідності властивостям людського організму у процесі виконання ним трудових операцій та взаємодії з цим товаром, вони включають: гігієнічні, антропометричні, фізіологічні, психофізіологічні, психологічні); естетичні (характеризують: інформаційну виразність, раціональність форми, цілісність композиції, досконалість виробничого виконання продукції, стабільність товарного вигляду); нормативні (відповідність товару стандартам, законодавству); конкурентоспроможність пропозиції (спосіб просування продукції на ринок, умови поставки та розрахунків, канал збуту, сервісне обслуговування та ін.); економічні (рівень витрат споживачів і утилізацію товарів, тобто ціну споживання).

Конкурентоспроможність товару та конкурентоспроможність підприємства тісно пов'язані між собою, так як підприємство не може бути конкурентоспроможним, якщо його товар не користується попитом. Проте конкурентоспроможність товару не завжди сприяє конкурентоспроможності підприємства, відповідно не всі підприємства галузі можуть бути конкурентоспроможними, так як і не всі галузі країни можуть забезпечувати її стійкі позиції на зовнішньому ринку.

Школьник О.О. під конкурентоспроможністю підприємства розуміє рівень його компетенції стосовно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його складових: технології ресурсів, менеджменту (особливо – стратегічного поточного планування), навичок і знань персоналу тощо, що знаходить виявлення у таких результативних показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо [9, с.499].

Місевич М.А. зазначає, що конкурентоспроможність підприємства характеризується можливістю забезпечувати випуск і реалізацію продукції, яка за своїми ціновими та неціновими факторами привабливіша, ніж продукція підприємств-конкурентів, використовуючи конкурентні переваги й потенційні можливості для забезпечення конкурентоспроможності продукції у майбутньому при зміні ринкової ситуації та попиту споживачів [7, с.127].

На сьогодні сільськогосподарські підприємства не мають потужного економічного потенціалу, не завжди конкурентоспроможні, потребують реформування виробничих відносин, розширення видів діяльності. Для забезпечення конкурентоспроможності та

поліпшення якісних характеристик сільськогосподарської продукції необхідно: 1) удосконалювати систему техніко-технологічних та агротехнічних заходів виробництва продукції та її збуту; 2) впроваджувати у виробництво нові енергозберігаючі технології вирощування, транспортування, зберігання, переробки й реалізації продукції; 3) здійснювати належний контроль за якістю продукції на всіх етапах її виробництва та збуту; 4) впроваджувати у виробництво нові високоврожайні сорти й гібриди сільськогосподарських культур та високопродуктивні породи тварин та птиці.

Одним із найважливіших напрямів підвищення конкурентоспроможності продукції є її цінова перевага, для забезпечення якої собівартість, як базова величина ціни, повинна формуватися за низьковитратним принципом, що досягається за рахунок удосконалення галузевої структури суб'єктів господарювання, науково обґрунтованої спеціалізації та концентрації виробництва, підвищення продуктивності праці, ефективним використанням ресурсів і виробничого потенціалу й урахуванням вимог ринку.

Для формування конкурентних переваг товаровиробника слід також враховувати вплив зовнішнього конкурентного середовища, вивчати ринок і потреби покупців.

Конкуренція через систему ринкових відносин та цінового механізму координує виробництво матеріальних благ, але в сільськогосподарському виробництві така конкуренція не здійснюється, оскільки держава не займається регулюванням цін, кредитуванням і дотуванням сільських товаровиробників, як це робиться в усіх цивілізованих країнах.

Зростання в нашій країні неплатоспроможності підприємницьких структур і населення, втрата мотивації праці щодо виробництва високоякісної продукції, підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва стали наслідком зниження рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. Для усунення цього та з метою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції необхідно відпрацювати фінансово-кредитну, податкову й цінову політику в агропромисловому виробництві, стимулювати розвиток підприємств з різними формами власності та господарювання, розвивати ринкову інфраструктуру, підвищити ефективність роботи маркетингових і менеджментських служб, забезпечити товаровиробників достовірною ринковою інформацією та рекламою, удосконалити антимонопольне законодавство стосовно формування ринкових відносин і розвитку конкуренції в агропромисловому комплексі країни.

З метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції необхідно здійснити такі заходи:

- забезпечити гарантування пріоритетного розвитку агропромислового виробництва з визначенням сільського господарства базовою галуззю економіки, створення умов для стабілізації та нарощування виробництва сільськогосподарської продукції;

- накласти мораторій на імпорт продовольства і, насамперед, того, виробництво якого в нашій країні вже припинено, або знаходиться в стадії зупинення;

- встановити суворий контроль за регулюванням економічного механізму господарювання в агропромисловому комплексі;

- встановити ціни на сільськогосподарську продукцію, які б не лише відшкодовували понесені на її виробництво витрати, а й забезпечували б певну масу прибутку для розширеного відтворення;

- обмежити кількість посередників із числа комерційних структур, що займаються збутом сільськогосподарської продукції і забезпеченням її виробників технічними ресурсами;

- впровадити державну підтримку всіх суб'єктів виробництва незалежно від

форм господарювання. Вона має бути спрямована на досягнення паритету доходів сільських товаровиробників з доходами працівників інших галузей народного господарства;

- установити систему пільг, стимулюючи закупівельні дотації для окремих видів сільськогосподарської продукції, зменшити податковий тиск на аграріїв;
- ввести механізм здешевлення ставок за користування кредитами;
- відновити інтеграційні процеси сільського господарства з переробними, торговими і сервісними організаціями, забезпечити паритетні умови їхнього функціонування;
- відновити роботу великих спеціалізованих підприємств і комплексів індустріального типу, а розвиток нових агроформувань спрямувати в русло спеціалізації товарного виробництва.

Як бачимо, без дієвого, грамотного і виваженого втручання держави при вирішенні цих питань аж ніяк не обійтися. Успішного функціонування сільського господарства, як показує світова практика, можна досягти, якщо галузь працюватиме на ринкових засадах за державної підтримки.

Висновок. Конкуренція – це комплексна категорія, яка у протиборстві об'єднує дві й більше сторін в одному сегменті, де визначається стан взаємовідносин продавця і покупця на ринку, що в кінцевому результаті сприяє одержанню вигоди першим і задоволення потреб останнього. Конкурентоспроможність являє собою систему економічних характеристик, які орієнтовані на задоволення потреб споживачів і можливості конкурентів, знання стану та тенденцій розвитку ринку, виробляти такий товар і так доводити його до споживачів, що вони серед всіх інших товарів конкурентів нададуть перевагу саме йому. Конкурентоспроможність продукції проявляється у момент реалізації товару на ринку, ступінь конкурентоспроможності товару визначається споживачем, який купуючи продукцію, з найбільшим ефектом задовольняє конкретну потребу порівняно з іншими товарами

Список використаних джерел :

1. Белов Б.О. Організаційно-економічний механізм розробки і реалізації підприємствами АПК маркетингових стратегій взаємодії / Б. О. Белов // Економіка АПК. – 2015. - № 10. – С. 124 -129.
2. Борисова В.А. Підвищення 102абл.102ається102102ваною102тр підприємств АПК//Економіка АПК. – 2016. - №5. – С.75-78
3. Дементьєва А. Конкурентоспроможність міжнародних компаній / А. Дементьєва // Маркетинг. – 2015. - № 3 – С.64.
4. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. Посібник / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2014. – 384 с.
5. Кардаш В.Я. Маркетингова товарна політика : навч. Посібник / В.Я. Кардаш. – К. : КНЕУ, 1997, - 156 с.
6. Мазур Н.А. Конкурентоспроможність виробництва сільськогосподарської продукції та основні напрями її підвищення / Н.А. Мазур, М.В. Місюк // Економіка АПК. – 2014. - № 2. – С.126-127.
7. Місевич М.А. Потенційна (ресурсна) конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області / М.А. Місевич // Економіка АПК. – 2016. - № 3. – С.127.
8. Шканова О.М. Маркетингова товарна політика : навч. Посіб. / О.М. Шканова. – К.: МАУП, 2013. –157 с. Школьник О.О. Управління конкурентоспроможністю АПК в умовах глобалізації / О.О. Школьник // Збірник наукових праць Луцького Національного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. - № 61 (84). – С.498-500.

УДК 658:005.922.1:33:631.11(477.73)

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.В. Коришуніна, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано наукове обґрунтування заходів зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, рівень економічної безпеки, агропромислові підприємства, фінансовий стан, оцінка ліквідності, оцінка фінансової стабільності.

Постановка проблеми. Ризиковий характер підприємницької діяльності та підвищення рівня конкурентної боротьби визначають необхідність формування економічної безпеки суб'єктів господарювання. Наявність ряду невирішених проблем, зокрема нестача власних коштів для забезпечення розширеного відтворення виробництва, неефективне використання ресурсного потенціалу, низький рівень кваліфікації управлінського персоналу, не дозволяють більшості сільськогосподарським підприємствам підтримувати високий рівень економічної безпеки. Водночас, підприємство функціонує як відкрита система у зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та складною динамікою його чинників.

Вищезазначене викликає необхідність формування економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, що підвищує їх спроможність ефективно нейтралізувати або попереджувати виникнення різного роду загроз стійкості підприємств до впливу негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Дотримання економічної безпеки дасть змогу захистити сільськогосподарські підприємства від дії деструктивних впливів, створити сприятливі умови для їх ефективного функціонування та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі дослідження використовувались законодавчі та нормативні акти України, Головного управління статистики в Миколаївській області, наукова література за темою дослідження, результати власних досліджень автора. У вітчизняній науковій літературі питанням економічної безпеки приділяється недостатньо уваги, чим і пояснюється незначна кількість наукових праць. Серед останніх досліджень варто відзначити роботи таких дослідників: О. Ареф'єва, Т. Васильців, О. Грунін, Т. Іванюта, С. Ільяшенко, О. Кириченко, Д. Ковальов, Н. Лоханова, Є. Олейникова, І. Плетнікова, Н. Подлужна, В. Пономарьов, Т. Сухорукова, А. Турило, В. Ярочкін та ін. Проте проблеми формування та зміцнення економічної безпеки потребують більш детального дослідження у теоретичному та прикладних аспектах.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних аспектів щодо формування та підтримки економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу досліджень. Економічна безпека підприємства це стан оптимального рівня використання його економічного потенціалу, за якого існуючі та можливі збитки нижче встановлених підприємством меж. Обмеженість існуючих теоретичних концепцій зумовила появу інтеграційної теорії, основним постулатом якої є інтеграція у часі – забезпечення безпечного існування та розвиток підприємства. Розуміння підприємства як системного інтегратора в часі і просторі різноманітних соціально-економічних процесів потребує особливої концепції безпечного існування,

здатності досягати зазначених потреб з максимальною ефективністю.

Основними принципами функціонування інтеграційної теорії є: гнучкість структури економічного потенціалу; безумовне задоволення загальних потреб підприємства та його робітників; постійне очікування загроз; здатність структури управління швидко реагувати на загрози та ефективно використовувати існуючі можливості; ефективна інформаційна забезпеченість процесів планування та використання стратегій підприємства; усвідомлення суспільством важливості створення сприятливих умов для здійснення підприємства заходів із підтримки власної економічної безпеки.

Для отримання достатньої інформації про стан та тенденції розвитку внутрішнього та зовнішнього середовищ у процесі обґрунтування та прийняття стратегічних рішень, спрямованих на досягнення та підтримку економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, необхідна системна методика діагностики економічної безпеки даних підприємства, яка повинна складатися з таких основних розділів: оцінка тенденцій розвитку підприємства; оцінка можливостей підприємства протидіяти загрозам; оцінка причин появи загроз із боку факторів внутрішнього середовища; систематичний аналіз стану та тенденцій розвитку зовнішнього середовища [2].

Наукова категорія «безпека» визначається з різних позицій. Зокрема, безпека – як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. З точки зору самостійності безпека визначається як стан суспільних відносин, при якому особистість, соціальна група, народ, країна (держава) може самостійно, суверенно, без втручання й тиску ззовні вільно обирати й здійснювати свою стратегію міжнародної поведінки, духовного, соціально-економічного й політичного розвитку. З позицій ризикованості безпека – це відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання збитків. З урахуванням системного підходу безпека визначається як такий стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до погіршення системи або до неможливості її функціонування й розвитку. Таким чином, існують різні підходи до визначення поняття «безпека», які враховують захищеність, ризики, забезпечення самостійності суб'єкта.

Оцінка економічної безпеки є передумовою формування стратегічних та тактичних планів підприємства. У науковій літературі розроблено значну кількість методичних підходів; деякі з них дуже схожі, а деякі принципово відрізняються один від одного.

Загалом відомі такі підходи, як ресурсно-функціональний (оцінювання рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів за спеціальними критеріями), фінансовий (критерієм економічної безпеки є прибуток в абсолютному (обсяг прибутку) та відносному (якість прибутку, прибутковість) вираженні), індикаторний (оцінка економічної безпеки встановлюється за результатами порівняння фактичних показників діяльності підприємства із індикаторами).

Ресурсно-функціональний підхід як найбільш поширений серед науковців є майже всебічним, адже охоплює усі функціональні сфери діяльності підприємства. Його перевагою є намагання оцінити стан ресурсів підприємства, здатних протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам у синтезі. Проте методика оцінювання стану ресурсів ототожнюється із методикою оцінювання ефективності використання ресурсів, що є відображенням неправильної, на наш погляд, позиції авторів відносно синонімічності економічної безпеки та ефективності.

Водночас при визначенні сукупного критерію питома вага кожної функціональної складової визначається на основі думки експертів, що свідчить про значний суб'єктивний вплив на рівень економічної безпеки.

Наведені характерні риси, притаманні ресурсно-функціональному підходу, який розробив Матвійчук Л.О. та представленою також у роботах Сиволап Л.А.. Подальші варіації цього підходу спрямовані на вирішення дискусійних питань щодо спектра функціональних складових економічної безпеки підприємства, переліку оцінкових критеріїв складових економічної безпеки, методики визначення вагомості складових у загальному інтегральному показнику.

Відтак, щодо функціональних складових, то крім загальноприйнятих фінансової, інтелектуальної і кадрової, техніко-технологічної, політико-правової, інформаційної, екологічної, силової спостерігається як розширення їх кількості (Сорокіна І.В. вважає, що функціональними складовими економічної безпеки є технічна, технологічна, просторова, фінансова, податкова, економіко-правова; Г. Є. Дем'яненко – доповнює попередні складові економічною безпекою внутрішньої діяльності, економічною безпекою зовнішньої діяльності, трудовою, інформаційними складовими), так і звуження (Караєва Н.В. виділяє такі складові: фінансову, техніко-технологічну, кадрову (інтелектуальну), екологічну, інформаційну; Близнюк А.Ю. – фінансову, техніко-технологічну, інвестиційну, людського фактору [5]; Зубко Т.Л. – виробничу, фінансову, інвестиційну).

Поряд із цим, незважаючи на переважну більшість науковців, які віддають перевагу експертному методу при визначенні вагомості окремих функціональних складових, деякі автори модифікують методику визначення вагомості складових у загальному інтегральному показнику. Відтак, О. М. Бондаренко пропонує окремо ранжувати внутрішні та зовнішні функціональні складові натуральними числами та за послідовністю рангів, які утворюють арифметичну прогресію, визначати вагу кожної складової з відповідним рангом.

Водночас Камтшикова Е.В. обґрунтовує доцільність розрахунку значення вагових коефіцієнтів відповідних локальних показників з урахуванням ризику щодо забезпечення необхідного (доцільного) рівня відповідних часткових показників економічної безпеки, як кількісну оцінку якого обирають коефіцієнт варіації, визначений на підґрунті часткових показників виробничої, фінансової та інвестиційної безпеки підприємства [3].

Слід зазначити і достатньо ускладнений методичний підхід розрахунку сукупного критерію економічної безпеки, який запропонували Карачина Н.П. та Кириченко О.А.. Очевидно, результати аналізу наявних варіацій ресурсно-функціонального підходу переконують у відсутності об'єднуючих позицій науковців та формуванні взаємозамінних методик оцінки економічної безпеки, хоча натомість доцільно було б сконцентрувати увагу на доповнювальних та уточнювальних елементах. Це сприяло б інтегруванню наукових розробок у формування єдиної методики оцінювання економічної безпеки за ресурсно-функціональним підходом.

Фінансовий підхід (за трактуванням автора), представлений в роботах Н.О. Подлужної, показує доцільність оцінювання економічної безпеки підприємства за остаточним фінансовим результатом: обсягом та якістю прибутку.

Вважаємо, що запропонований підхід відображає ототожнення сутності економічної безпеки із ефективністю, прибутковістю, ефективним розвитком, що суперечить позиції автора.

Індикаторний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки, який полягає у формуванні системи індикаторів та розрахунку інтегрального індикатора, є найбільш застосованим на макrorівні (на рівні держави), що розкрито у Концепції економічної безпеки України, у роботах Козаченко Г.В. (для оцінювання фінансової безпеки держави) та Марущак С.М. (у загальних теоретичних рисах). Проте інтерпретація цього підходу на рівні підприємства є абсолютно не розробленою і дослідження Пойда-Носик Н.Н. характеризуються поверхневістю. Адже відсутня

сукупність індикаторів, а саме порогових значень показників, які характеризують діяльність підприємства відповідно до визначеного рівня економічної безпеки.

Підсумовуючи результати аналізу значної кількості існуючих методик оцінювання економічної безпеки підприємства і узагальнюючи виявлені недоліки та перепони для практичного застосування, вважаємо, що ці підходи або достатньо складно використовувати у запропонованому трактуванні, що (за рахунок невизначеності інформаційної бази або не обгрунтованої перенасиченості математичного апарату), або спостерігається прямий вплив суб'єктивізму на остаточний результат рівня економічної безпеки.

Забезпеченість фінансовими ресурсами (а отже і фінансовий стан підприємства) залежить від виконання планів матеріально-технічного постачання, виробництва, реалізації та прибутку. Існує і зворотний зв'язок: відсутність грошових засобів може призвести до перебоїв у постачанні та виробництві. За визначенням, коефіцієнти показують зв'язки та залежності між різними сторонами бізнесу. Вони висвітлюють значущі взаємовідносини та необхідність гармонійної співпраці між окремими підрозділами економічної системи. Про ослаблення фінансової складової економічної безпеки свідчать: – зниження ліквідності підприємства; – збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості; – зниження фінансової стійкості. В якості інформаційної бази для обчислення показників рівня економічної безпеки ми використовували річну фінансову звітність за 2013–2016 рр.

Таблиця 1 Середні значення основних коефіцієнтів економічної безпеки аграрних підприємств м. Баштанки в Миколаївській області

Показники	2014р	2015р	2016р	2016 р. (+,-)до	
				2014р	2015р
Оцінка ліквідності					
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	2,82	19,98	15,02	12,2	-4,96
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	7,98	22,08	18,91	10,93	-3,17
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	11,31	101,78	51,19	39,88	-50,59
Оцінка фінансової стійкості					
4. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,94	0,99	0,98	0,04	-0,01
5. Коефіцієнт фінансової стійкості	14,46	122,66	57,71	43,25	-64,95
6. Коефіцієнт фінансування	0,07	0,01	0,02	-0,05	0,01
7. Коефіцієнт маневреності власних оборотних активів	0,71	0,82	0,99	0,28	0,17
8. Коефіцієнт обіговості всього капіталу підприємства	0,62	0,64	0,782	0,162	0,142
9. Коефіцієнт обіговості оборотних активів	0,84	0,77	0,90	0,06	0,13
10. Коефіцієнт обіговості необоротних активів	2,29	3,60	6,11	3,82	2,51
11. Коефіцієнт фінансового ризику	1,71	1,92	1,85	0,14	-0,07
Оцінка рентабельності					
12. Рентабельність активів	0,05	0,02	0,57	0,52	0,55
13. Рентабельність власних оборотних активів	0,08	0,02	0,58	0,5	0,56
14. Рентабельність продукції	0,34	0,16	0,83	0,49	0,67
15. Валова рентабельність продажів	0,08	0,03	0,60	0,52	0,57
16. Рентабельність власного капіталу	0,05	0,02	0,57	0,52	0,55

Продовження таблиці 1					
Оцінка майнового стану підприємства					
17. Коефіцієнт зношення основних засобів	0,32	0,31	0,29	-0,03	-0,02
18. Коефіцієнт придатності основних засобів	0,68	0,69	0,71	0,03	0,02
19. Фондовіддача	2,13	3,48	6,53	4,4	3,05
20. Фондоозброєність	72,1	66,9	49,5	-22,6	-17,4
21. Матеріалоємність	0,65	0,58	0,64	-0,01	0,06

Джерело: розраховано автором на основі статистичних звітів аграрних підприємств м. Баштанки в Миколаївській області

За даними таблиці 1 можемо зробити висновок, що коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності значно перевищують нормативне значення. Це означає, що господарство може у мінімальний термін оплатити 100 % короткострокової заборгованості за кошти абсолютно ліквідних засобів, тобто грошових коштів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності у 2016 р. збільшився порівняно 2014 року і становив 18,91. Це значить, що 100 % поточних зобов'язань можуть бути погашені за кошти абсолютно ліквідних та швидко реалізованих активів. Значення коефіцієнтів абсолютної ліквідності та швидкої ліквідності станом на кінець 2016 року значно перевищують їх граничне значення відповідно у 75 рази та в 27 рази.

Коефіцієнт загальної ліквідності у 2016 р. у порівнянні з 2014 р. збільшився на 39,88 і становив 51,19. Це свідчить про те, що величина обігового капіталу підприємств перевищує суму його короткострокової заборгованості в 51,19 рази, тобто підприємство здатне погасити 100 % поточних зобов'язань завдяки обіговим коштам.

Такі показники, як коефіцієнт фінансової незалежності та коефіцієнт фінансової стійкості з 2014 по 2016 р. відповідають нормативним значенням, але в динаміці спостерігається тенденція до зменшення.

Зростання коефіцієнтів фінансування і фінансового ризику в динаміці означає збільшення частки позикових засобів у фінансуванні підприємства, а, отже, й втрату фінансової незалежності. За результатами діяльності у 2016 році зазначені показники відповідають своїм граничним значенням, але наявність тенденції до їх збільшення характеризує загрозу можливої фінансовій незалежності.

Коефіцієнт маневрування власних обігових активів у динаміці збільшився, і відповідає нормативному значенню. Тобто, за результатами 2016 р. на 1 тис. грн власного капіталу припадає власних поточних активів: – 990 грн.

Коефіцієнт обіговості всього капіталу підприємства збільшився і відповідає граничному значенню (більше 0,5). Тобто, в 2016 р. на одну гривню активів припадало 0,78 грн реалізованої продукції.

Коефіцієнт обіговості оборотних активів збільшився і на кінець 2016 р. становив 0,90, тобто на 1 грн. оборотних активів припадало 0,90 грн. виторгу від реалізації продукції.

Рентабельність активів у 2016 р. у порівнянні з 2014 р. підвищилася на 0,52 відсоткових пункти і сягнула значення 57 %. Це означає, що на 1 грн. Майна (активів) припадає 57 % чистого прибутку.

Такі показники, як рентабельність власних оборотних активів, чиста рентабельність продажів, рентабельність власного капіталу, рентабельність продукції, валова рентабельність продажів у динаміці за період з 2014 по 2016 р. підвищилися, що свідчить про позитивну тенденцію зміни і, відповідно, про зміцнення економічної безпеки підприємства.

Показник фондівдачі збільшився, а матеріалоємність відносно знизилася, що свідчить про позитивну тенденцію зміни даних показників.

Коефіцієнт зносу основних засобів знизився і становив 29 %, що відповідає граничному значенню (<50 %). Відповідно коефіцієнт придатності, будучи доповненням до коефіцієнта зношування, також у 2016 р. перебував у межах норми (>50 %) і становив 71 %.

Стосовно специфіки суб'єкта господарювання та в залежності від значення коефіцієнта економічної безпеки, стан підприємства та рівень його безпеки можливо охарактеризувати як: 1) високий – коефіцієнти економічної безпеки знаходяться в межах відповідної норми, а міра використання наявного потенціалу близька до технічно обґрунтованих нормативів завантаження устаткування; 2) середній – значення коефіцієнтів економічної безпеки наблизилися до своїх бар'єрних значень і при цьому не були втрачені технічні і технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до загроз заходів попереджувального характеру; 3) низький – з'являються ознаки спаду виробництва, виснаження технічного ресурсу, скорочення персоналу підприємства; чинники та умови, що дозволяють підтримувати економічну безпеку на поточний період, знаходяться під загрозою щодо її забезпечення в найближчій перспективі; 4) кризовий – підприємство знаходиться в зоні економічної небезпеки, оскільки при незначному зниженні прибутку може опинитися на межі банкрутства; неминучим і невідворотним процесом на даному рівні є часткова втрата потенціалу підприємства. Таким чином, економічно безпечним є сільськогосподарське підприємство, яке здатне повністю уникати або мінімізувати випадкові та непередбачувані негативні впливи зовнішніх і внутрішніх чинників. Оскільки економічна безпека формується під впливом багатьох чинників, її варто розподілити на компоненти, до яких належать фінансова, кадрова, ресурсно- технічна, виробнича, екологічна та збутова складові. Враховуючи наведене, безпеку сільськогосподарських виробників слід визначати у межах кожної окремої складової із подальшим обчисленням узагальнюючого інтегрального показника.

Економічна безпека сільськогосподарського підприємства – це такий стан підприємства, що характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, їх здатністю забезпечувати реалізацію власних економічних інтересів, ефективно функціонувати та розвиватися в умовах невизначеності та господарських ризиків. Керівництву підприємства необхідно ефективно управляти ресурсами для забезпечення певного резерву стійкості та адекватної реакції на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Амбросов В.Я. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України у СОТ/ В. Я. Амбросов, В.М. Онегіна // Економіка АПК. – 2012. - № 2. – С.15- 19.
2. Ареф'єва О.В. Суперечності розвитку як основне джерело загрози безпеці рівноваги економічних систем / О.В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №3. – С. 57–64.
3. Бакушевич І. В. Економічна безпека регіонів України: аналіз сучасного стану та можливості забезпечення / І. В. Бакушевич, В. П. Мартинюк // Логістика : Вісник ДУ "Львівська політехніка". – 2011. – № 416. – С. 14–20.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія / Барановський О.І. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
5. Близнюк А.Ю. Аналіз методик оцінювання економічної безпеки підприємства / А.Ю. Близнюк // Економіка підприємства. – 2014. - № 3. – С.12-17.
6. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: навч. Посібник / В.О. Василенко. – К.: Центр учбової літератури, 2003. – 504 с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Н.Ю. Лук'янчук, магістр

Науковий керівник: канд. екон. наук, ас. Стільник В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто проблему організації ефективного управління персоналом, а також визначено основні напрямки удосконалення управління персоналом в аграрних формуваннях. Запропоновано нові підходи з планування, підбору, оцінки, адаптації кадрів, мотивації праці в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: персонал, управління персоналом, аграрне підприємство, продуктивність праці.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання роль людини у виробництві набула особливої актуальності, оскільки працівник є не тільки найважливішим елементом виробничого процесу на підприємстві, але й головним його стратегічним ресурсом. Тому, особливо гостро постає питання ефективного управління персоналом на всіх стадіях діяльності підприємства.

Провідне місце серед них належить людському чиннику, який задіює всі інші види ресурсів та є об'єктом і суб'єктом управлінських дій. Аналіз персоналу є одним з основних напрямів організації аналітичної роботи в підприємстві й потребує ґрунтовного вивчення. Ефективне управління персоналом сприяє покращенню діяльності підприємства в цілому та підвищенню всіх інших показників його функціонування.

Від того на скільки ефективно функціонує система управління трудовими ресурсами підприємства залежить рівень підготовки компетентного персоналу, здатного до продуктивної роботи в ринкових умовах, його раціональне структурне і просторове розміщення, зміна культури управління підприємства.

Без мотивованих і кваліфікованих співробітників жодна організація не в змозі створити добре працюючі системи маркетингу, продажу, фінансів або бухгалтерського обліку. Управління персоналом особливо важлива сфера діяльності у сучасних умовах глобальної конкуренції і стрімкого науковотехнічного прогресу, коли продукти, технології, операційні методи і, навіть, організаційні структури старіють, а знання та навички співробітників стають головним джерелом тривалого розквіту будь-якого підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці забезпечення персоналом аграрних підприємств та управління ним у своїх працях приділяли увагу такі вчені, як О.М. Бородіна, Н.І. Василенко, В.В. Вітвіцький, Й.С. Завадський, М.А. Лендел, М.Й. Малік, Г.В. Осовська, Ф.І. Хміль, Є.І. Хомаківський, Г.В. Черевко, О.Г. Шпикуляк, В.В. Юрчишин, К.І. Якуба та ін.

Автори в своїх роботах зазначають, що планування управління персоналом повинно здійснюватися у формі цільових комплексних програм відповідно до стратегії управління розвитком підприємства з обов'язковим врахуванням осн вних напрямів сучасної кадрової політики й демографічної ситуації, тенденцій науково-технічного прогресу, оцінки персоналу та результатів його трудової діяльності, удосконалення роботи з персоналом [1].

Однак, незважаючи на безумовну значимість проведених досліджень, система оцінки та механізм досягнення результативності діяльності управлінського персоналу підприємств аграрної сфери потребують глибшого дослідження та вдосконалення. Процеси формування й використання управлінського персоналу в контексті

забезпечення їх ефективності переважно розглядаються відокремлено, що не дає змоги здійснити об'єктивну оцінку роботи колективу, команди чи окремого керівника на основі співставлення результатів їх роботи з потенціалом, який був використаний.

Оцінка інтенсивності та характеру впливу соціально-економічних, технологічних й організаційних чинників на ефективність формування та використання персоналу на підприємствах аграрної галузі також потребує вдосконалення. Наразі є передумови створення високоефективного механізму реалізації персоналу у сфері аграрного виробництва. Однак для того, щоб задіяти такий механізм на практиці, необхідне його організаційне підкріплення у вигляді служб управління та розвитку персоналу.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення теоретичних і методологічних засад менеджменту персоналу, опрацювання пропозицій щодо удосконалення системи управління персоналом в аграрних формуваннях як засобу підвищення ефективності аграрного виробництва в умовах становлення ринкових відносин і функціонування робочої сили на умовах найму.

Виклад основного матеріалу досліджень. Управління персоналом є однією із найважливіших сфер діяльності організації, яка може багаторазово підвищити ефективність будь-якого виробництва, а вивчення проблем ефективного управління персоналу аграрних підприємств обумовлено об'єктивними якісними змінами, що характеризують сучасну діяльність і трансформації в аграрному секторі, активну і визначальну роль людських ресурсів в управлінні підприємством. Люди вирішують, процвітати підприємству чи бути банкрутом. Виникла необхідність використання ринкових форм, методів і технологій кадрової роботи, опанування високоефективним стилем управління персоналом.

Управління в сучасних аграрних формуваннях засноване на тому, що люди в процесі трудової діяльності розглядаються одночасно в якості працівників, які забезпечують реалізацію економічних цілей підприємства, і як особистості, що належать до єдиної організаційної системи. Тому, для того, щоб підприємство функціонувало ефективно, необхідно правильно організувати працівників, при цьому постійно контролюючи їх діяльність, використовуючи різні ефективні методи управління персоналом.

Управління персоналом – система взаємопов'язаних організаційно-економічних і соціальних заходів по створенню умов для нормального функціонування, розвитку і ефективного використання потенціалу робочої сили на рівні підприємства [1].

На сьогоднішній день ті процеси, що відбуваються у сільському господарстві, мають у повній мірі сприяти відродженню у працівника почуття господаря, розвитку його ініціативності і творчості. Підвищенню активності трудового колективу сприяє розвиток і удосконалення системи стимулювання. Керівник підприємства повинен піклуватися про те, щоб міра заохочення найповніше відповідала затратам праці і досягнутим результатам, щоб форми організації і оплати праці максимально зацікавлювали працівника у поліпшенні якісних і кількісних показників своєї роботи, визначали шляхи підвищенні ефективності виробництва[2].

Практика свідчить, що можна збільшувати капітальні вкладення, впроваджувати нову техніку і прогресивну технологію, мати хороші землі і достатню кількість трудових ресурсів, але якщо люди не будуть зацікавлені в ефективному використанні засобів виробництва і зміцненні економічного стану свого підрозділу і господарства в цілому, то сподіватися на успіх марно. Саме тому зацікавленості людей необхідно приділяти належну увагу. Необхідно відшукувати оптимальне поєднання матеріальних і моральних стимулів. Правильне поєднання матеріальних і моральних стимулів до праці – велика творча сила в боротьбі за зміцнення економіки кожного господарства і добробуту його працівників.

Матеріальне і моральне стимулювання слід застосовувати у комплексі: вони повинні доповнювати одне одного. Але різні форми даватимуть різний ефект. І один і той же вид стимулювання може по-різному впливати на різних людей, оскільки, крім власних якостей працівника, в певній мірі впливають і умови діяльності підприємства, і рівень розвитку колективу тощо.

Таким чином, проблема організації стимулювання, особливо матеріального, є, завжди була і буде, однією з найактуальніших для сільського господарства. Про це свідчать чисельні публікації, присвячені проблемам продуктивності оплати і праці.

Основним фактором економічного зростання та ефективності виробництва на підприємстві в сучасних умовах господарювання є наявність людських ресурсів, здатних професійно вирішувати поставлені перед ними виробничі завдання. Від професійного рівня працівників залежать темпи розвитку й зростання обсягів виробництва, можливості збільшення внутрішнього валового продукту, стійке економічне зростання та визначення цілей діяльності підприємства на найближчу та віддалену перспективу.

Сьогодні багато експертів звертають увагу на те, що «епоха роботодавців» закінчилась, почалась «епоха працівників». Якщо раніше роботодавець обирав собі працівників, оскільки існував дефіцит сільськогосподарських підприємств, які були б привабливими для кваліфікованих спеціалістів, то сьогодні працівники обирають собі роботодавця та самі диктують йому умови власного прийому на роботу. Незважаючи на останні тенденції на ринку праці деякі керівники аграрних підприємств продовжують сприймати персонал як другорядний об'єкт.

Однак, основними складовими концепції оцінювання персоналу сільськогосподарського підприємства є зростаюча роль особистості працівника, знання його мотиваційних установок, вміння їх формувати і направляти відповідно до завдань, що стоять перед організацією. Процес оцінки персоналу повинен ідентифікувати, чи розуміють співробітники організаційні цілі, власні можливості і внесок в досягнення мети організації. Управління персоналом дозволяє узагальнити і реалізувати цілий спектр питань адаптації людини до зовнішніх умов, врахувати особистісний фактор в побудові системи управління персоналом [3].

Дослідження існуючих систем оцінки персоналу на сільськогосподарських підприємствах показало, що ефективність управління персоналом визначається двома основними чинниками:

- здатністю організації чітко визначати, які посадові обов'язки працівники повинні виконувати для досягнення її цілей;
- а також які методи сприятимуть сумлінному виконанню співробітниками даних посадових обов'язків.

Тому, при оцінюванні персоналу, під ефективністю управління працівниками на сільськогосподарських підприємствах варто розуміти здатність забезпечувати три складові успіху: гарантування економічної вигоди для самого підприємства, удосконалення організації виробництва, забезпечення адекватних умов праці та соціальну вигоду для працівників.

Однак, більшість керівників сільськогосподарських підприємств досі не розглядають персонал як важливий ресурс для стратегічного успіху своєї компанії, вважаючи, що отримання вигідних банківських кредитів чи досконала матеріально-технічна база можуть забезпечити досить успішне існування підприємства у майбутньому. Це дійсно могло мати місце, коли ринок сільськогосподарської продукції в Україні тільки почав розвиватись, і сільськогосподарських компаній було недостатньо, а ефективних взагалі одиниці.

Більшість сучасних українських агрохолдингів досягли такого ступеня розвитку, коли ряд висококваліфікованих співробітників став їх головним капіталом. Як правило, це унікальні професіонали, замінити яких практично неможливо. Керівництву, щоб

утримати таких працівників, залишається тільки забезпечити якомога краще задоволення їх зростаючих потреб. Додатковим заходом щодо збереження системи виробництва в певній сільськогосподарській організації може бути підготовка цими фахівцями дублерів, однак часто це є занадто дорогим задоволенням. Витрати на таку підготовку здатні призвести до зниження конкурентоздатності.

Таким чином, особливу увагу сьогодні вимагає розробка нового підходу до управління персоналом на рівні господарюючої структури в сільськогосподарському виробництві. Даний підхід до управління персоналом передбачає зміну точки зору на персонал, яка істотно відрізняється від практик, які характерні для сільськогосподарських підприємств України на даний момент. Перш за все, точкою відліку для управління персоналом є система поглядів на кожного працівника підприємства. Важливо усвідомлювати, що при всіх переконаннях про важливість персоналу і створення найбільш сприятливих умов для розкриття потенціалу кожного співробітника, персонал розглядається як об'єкт, який підлягає управлінню з боку підприємства [4].

В умовах становлення та розвитку ринкових відносин, використання різних форм власності особливого значення набуває вивчення досвіду розвинених країн в галузі управління персоналом.

На даний час існує велика кількість мотиваційних теорій, які дозволяють заохочувати персонал. Застосування цих теорій і підходи до мотивації праці, створені закордонними вченими, в Україні і на Заході мають свої нюанси. На Заході проблема мотивації персоналу розробляється набагато ширше, ніж в Україні. Різниця в підходах до мотивації праці між Україною і західними країнами полягає в тому, що, окрім фінансової сторони, за кордоном помітна роль відводиться нематеріальним засобам мотивації. Західні менеджери з управління персоналом також дотримуються висновку про те, що співробітники – головна цінність компанії [5].

Найбільш розвиненими і поширеними в світі моделями систем мотивації управління персоналу є японська, американська, французька, англійська, німецька, шведська моделі. За кордоном накопичено великий досвід стимулювання праці найманого працівника, шляхом долучення працівника до справ фірми, підвищення його зацікавленості у результатах праці.

Японська модель характеризується випередженням зростання продуктивності праці щодо зростання рівня життя населення, в тому числі рівня заробітної плати. За основу системи управління праці береться групова робота, виховання колективізму, відданості фірмі, дбайливе й уважне ставлення до працівників. Основними мотивами високопродуктивної праці в Японії є: гарантія зайнятості та можливість просування по службі; рівень оплати, умови і зміст праці. Останнім часом в Японії почали вводити систему заробітної плати, рівень якої безпосередньо залежить від таких факторів, як кваліфікація працівника, індивідуальні підсумки роботи, фінансовий стан фірми.

Американська модель мотивації праці базується на підтримці підприємницької активності та збагачення найбільш активної частини населення. Основою цієї системи є оплата праці – модифікації погодинної системи оплати праці з нормованими завданнями, доповнені всілякими формами преміювання. На даний момент в США практикується нова система оплати праці, суть її полягає в тому, що заробітна плата залежить не тільки від виробітку, а також від рівня зростання кваліфікації та кількості освоєних професій. Після освоєння додаткової професії працівник отримує певну кількість балів, набравши необхідну суму яких, він може отримати передбачену надбавку до зарплати.

Тобто при встановленні розміру заробітної плати визначальними факторами виступають число освоєних «одиниць кваліфікації», рівень майстерності за кожною з них, кваліфікація за освоєним спеціальностями. Перевагою даної системи є підвищення мобільності робочої сили на підприємстві, зростання задоволеності працею, усунення

проміжних рівнів управління, скорочення загальної чисельності персоналу, в основному за рахунок робітників і майстрів.

Німецька модель мотивації праці забезпечує в рівній мірі як економічний добробут, так і соціальні гарантії. За основу моделі береться інтерес як однієї людини, так і інтереси суспільства в цілому, знаходження свого місця в системі «виробництво – споживання».

Ринкове господарство Німеччини отримало назву соціального в зв'язку з створенням державою рівних умов для всіх жителів та захисту мало забезпечених верст населення. Закордонні дослідники дійшли висновку, що комбінація з стимулювання праці та соціальних гарантій являє собою одну з найбільш оптимальних моделей, яка може забезпечувати підвищення добробуту, розмір соціальних гарантій.

Шведська модель мотивації праці визнає збагачення приватної власності та ринкового регулювання у виробничій сфері, в основу моделі покладено принципи високої соціальної захищеності населення, повної зайнятості і вирівнювання доходів. Хоча разом з тим, неможливо не відзначити деякі негативні фактори впливу цієї моделі. Численні дослідження показали, що висока соціальна захищеність людини в Швеції стала негативно впливати на трудову активність населення та є причиною зниження трудової мотивації людей, розвитку психології соціального утримання, що перешкоджає ефективному використанню трудового потенціалу та дестимулює підприємництво.

Особливістю мотивації праці у Великобританії є широке поширення партнерських відносин між підприємцями і робітниками. Це виявляється в активній участі персоналу у власності, прибутку і прийнятті рішень на підприємствах.

Розглянувши основи закордонної практики, можемо дійти висновку, що використання механізму мотивації праці робить істотний вплив на результативність роботи підприємств: покращує якість продукції, впроваджує нові методи і прийоми праці, ефективно використовує кваліфікаційний потенціал працівників, підтримує високий імідж підприємства.

Висновок. Управління персоналом в аграрному підприємстві повинно розкривати приховані знання персоналу, розширювати межі цих знань, змінювати відносини між людьми і тим самим збільшувати людський капітал, який сьогодні є найціннішим ресурсом аграрних організацій. Загальновідомо, що вихід сільськогосподарського підприємства на позиції лідера в конкурентній боротьбі можливий лише за умови становлення на інноваційний шлях розвитку. Водночас із практичним застосуванням соціально-економічних резервів ефективного використання робочої сили це матиме позитивний вплив не лише на формування та використання трудових ресурсів, а й підвищить рівень прибутковості підприємств аграрного сектора.

Список використаних джерел:

1. Виноградський М. Д., Беляєва С. В., Виноградська А. М. [та ін.]. Управління персоналом. Навч. Пос. для ВНЗ. – К. : ЦУЛ. – 2006. – 500 с.
2. Михайлова Л.І. Управління персоналом. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 248 с.
3. Крушельницька О.В. Управління персоналом: навч. Посіб. / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. – 2 вид., перероблене і доповнене. – К., «Кондор», 2006. – 308 с.
4. Янишин Я.С., Линдюк А.О. Планування потреби в менеджерському персоналі / Я.С. Янишин, А.О. Линдюк // Економіка АПК. – 2010. - № 4. – С. 118-120.
5. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: навч. Посіб. / А. М. Колот. – К.: КНЕУ, 1998. – 224 с.

УДК 331.108

ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*В.С. Патлах, здобувач вищої освіти**Науковий керівник: асистент Зінгаєва Н.Є.**Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто та визначено кадрову політику аграрних підприємств. Визначено особливості та різницю між кадровою політикою підприємств та кадрової політики аграріїв. Проаналізовано проблеми які виникають при розробці кадрової політики в аграрних підприємствах.

Ключові слова: *кадрова політика, трудові ресурси, кадри підприємства.*

Постановка проблеми. Кадри є не від'ємною частиною будь – якого підприємства, а робота з ними та їх підтримка дає можливості розкрити кадровий потенціал у потрібне для організації русло. Проблеми з роботою кадрів найчастіше виникає в аграрних підприємства. Тому що, в наш час більшість агропідприємств не здійснюють планування та координування кадрової політики, що, в свою чергу, призводить до нерозуміння працівниками цілей та мети підприємства. Сучасні умови функціонування аграрних підприємств вимагають внесок у розвиток кадрової політики, тому що вона є не від'ємною частиною роботи підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням кадрової політики займалися різні вітчизняні вчені, а саме: Маслова В.М. проаналізувала формування кадрової політики та її вплив на персонал, Іванух Р.А. розглянув питання розвитку аграрних підприємств, Воронкова В.Г. проаналізувала формування ефективної кадрової політики, Лебідь О.В. займається вивченням загальнотеоретичних аспектів управління персоналом.

Постановка завдання. В статі визначено складові кадрової політики. Проаналізовано етапи створення кадрової політики та її особливості в аграрних підприємствах. Визначено проблеми які виникають при створенні кадрової політики.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сільське господарство в Україні є одна з найважливіших галузей господарського комплексу, яка відіграє важливу роль у зміцненні економіки нашої країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем [3].

Ефективність аграрного виробництва, конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках залежать від рівня забезпечення, використання кадрового потенціалу та застосування науково обґрунтованих методів управління ним. Формування високопрофесійного, стабільного та оптимального збалансованого апарату управління виступає стратегічним завданням кадрової політики підприємств.

Відповідно до загальних вимог кадрова політика має бути:

- узгодженою зі стратегією розвитку підприємства;
- достатньо гнучкою;
- економічно обґрунтованою, виходити з реальних фінансових можливостей підприємства [1].

Кадрова політика – складова частина стратегічно орієнтованої політики організації, яка визначає цілі, пов'язані з відношенням підприємства до зовнішнього оточення, а також до свого персоналу. Вона виступає як генеральний напрямок кадрової роботи, являючи собою сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму по виробленню цілей і завдань, спрямованих на збереження, зміцнення і розвиток кадрового потенціалу, створення кваліфікованого і високопродуктивного згуртованого колективу, здатного своєчасно реагувати на постійно мінливі вимоги ринку з урахуванням стратегії розвитку організації і стратегії управління її персоналом.

Формування кадрової політики на аграрних підприємствах відбувається за рахунок стратегічних й оперативних системами управління, які вирішують такі питання: підняття престижу підприємства, дослідження атмосфери усередині підприємства, аналіз перспектив розвитку потенціалу робочої сили в даному регіоні, узагальнення й попередження причин звільнень із роботи й ін.

Сучасне комплектування підприємства кадрами й реалізація довгострокової, орієнтованої на майбутнє, кадрової політики є неможливим без чіткого кадрового планування [4].

Кадрова політика аграрних або сільськогосподарських підприємств має свої особливості. Ефективність аграрного виробництва, конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках залежать від рівня забезпечення, використання кадрового потенціалу та застосування науково обґрунтованих методів управління ним. Формування високопрофесійного, стабільного та оптимального збалансованого апарату управління виступає стратегічним завданням кадрової політики аграрних підприємств. Формування кадрової політики на аграрних підприємствах відбувається за рахунок стратегічних й оперативних системами управління, які вирішують такі питання: підняття престижу підприємства, дослідження атмосфери усередині підприємства, аналіз перспектив розвитку потенціалу робочої сили в даному регіоні, узагальнення й попередження причин звільнень із роботи й ін.. Також ще однією особливістю аграрних підприємств є потреба в сезонних працівниках, для забезпечення стабільної роботи. Для вирішення цього питання кадровий відділ використовує кадрове планування, що є системою комплексних рішень і заходів з реалізації цілей організації і кожного працівника, яка дозволяє: забезпечити організацію персоналом відповідно до кількості і вимог робочих місць; підібрати таких людей, які могли б вирішувати поставлені завдання як у поточному так і в майбутньому періодах; забезпечити високий рівень кваліфікації працівників; забезпечити активну участь працівників в управлінні організацією.

Враховуючи те, що кадрова політика направлена на роботу з кадрами, то її формування є обов'язковим на підприємстві, особливо це стосується аграрних підприємств, тощо кадри один із головних ресурсів таких підприємств. Основна мета кадрової політики полягає в забезпеченні кожного робочого місця і посади персоналом відповідної професії, спеціальності і, головне – кваліфікації.

Формуючись на підприємстві кадрова політика проходить три основні етапи:

Етап 1. Нормування - узгодження принципів і цілей роботи з персоналом, із принципами і цілями організації в цілому, стратегією та етапом її розвитку. Аграрні підприємства, як і будь-які інші, формуючи кадрову політику повинні спочатку визначити свою ціль та стратегію на основі якої формується не лише кадрова політика, а й підприємство. На аграрних підприємства інколи даний етап не використовується, особливо на маленьких підприємствах, де найчастіше працюють сезонні працівники, які направлені на отримання роботи та заробітної плати, тому стратегія і мета підприємства для них не важлива.

Етап 2. Програмування – розробка програм, шляхів досягнення цілей кадрової роботи, конкретизованих з урахуванням умов теперішніх і можливих змін ситуації. На даному етапі підприємства формують документообіг, визначають методи та засоби роботи з персоналом. Для аграрних підприємств це є визначення методів пошуку персоналу, особливо сезонних працівників. Також на цьому етапі визначають повний штат працівників.

Етап 3. Моніторинг персоналу – розробка процедур діагностики і прогнозування кадрової ситуації. Аграрним підприємствам дуже важливо моніторинг персоналу, тому що плінність кадрів під час посівів та збирання культур є дуже великою. У зв'язку з тим, що аграрні підприємства знаходяться в сільській місцевості більшість жителів є не

достатньо кваліфіковані, тому підприємствам необхідно пошук персоналу за межами їх місцевості.

Також якість роботи керівника підприємства залежить від виду кадрової політики, виділяють відкриту та закриту кадрову політику.

Відкрита кадрова політика характеризується «прозорістю» організації для потенційних співробітників на будь-якому рівні ієрархії і готовністю прийняти на роботу будь-якого фахівця, якщо він володіє відповідною кваліфікацією, без урахування того, чи працював він раніше в даній організації або споріднених їй. Такого типу кадрова політика може бути адекватна для нових організацій, що ведуть агресивну політику завоювання ринку, орієнтованих на швидкий ріст і стрімкий вихід на передові позиції у своїй галузі.

Закрита кадрова політика характеризується тим, що організація орієнтується на включення нового персоналу тільки з нижчого посадового рівня, а подальше заміщення відбувається тільки з числа працівників організації. Середній і вищий рівні управління непроникні для нового персоналу, прийнятого з боку. Кадрова політика даного типу характерна для організацій, орієнтованих на створення певної корпоративної атмосфери та організаційної культури [5].

Більшість аграрних підприємств є з відкритою кадровою політикою, але існують ще фермерські господарства, в яких працюють найчастіше родина, для них характерна більш закрита кадрова політика.

В реалізації кадрової політики можливі альтернативи з врахуванням реального стану економіки. Тому вибір її пов'язаний не тільки з визначенням основної мети, але й з вибором засобів, методів, пріоритетів.

На великих підприємствах кадрова політика, як правило, офіційно декларується і докладно фіксується у загальних корпоративних документах: це можуть бути меморандуми, інструкції, що регламентують найважливіші аспекти управління людськими ресурсами. У невеликих підприємствах вона, як правило, спеціально не розробляється, а існує як система неофіційних установок власників.

Вважається, що письмове оформлення кадрової політики дозволяє:

- чітко і наочно відобразити погляди адміністрації підприємства;
- переконати персонал у добрій волі адміністрації підприємства;
- поліпшити взаємодію підрозділів підприємства;
- внести послідовність у процес прийняття кадрових рішень;
- інформувати персонал про правила внутрішніх взаємин;
- поліпшити морально-психологічний клімат у колективі і т.д.

Основою формування кадрової політики підприємства виступає аналіз структури персоналу, ефективності використання робочого часу, прогнози розвитку підприємства і зайнятості персоналу та реалізовується через відділ з персоналу.

На великих підприємствах у складі відділу персоналу є функціональні групи: оформлення приймання на роботу, переведень і звільнень; обліку і звітності; аналізу якісного складу та плинності; діловодства; соціологічних досліджень. На середніх підприємствах питаннями, які належать до функцій відділу персоналу, займаються окремі спеціалісти, обов'язки яких визначаються посадовими інструкціями. На малих підприємствах ці функції покладаються на керівника підприємства. Таким чином, робота з кадрами – управлінська функція. Відділ кадрів виконує допоміжну або додаткову до головної та центральної функції підприємства, але це не означає, що він має меншу вагу, ніж виробничі підрозділи. Управління кадрами контролює всі підрозділи і функції підприємства та виробництва: виробництво, торгівля, фінанси та ін. Відділ кадрів створюється для того, щоб вивільнити керівника підприємства від виконання рутинної роботи щодо обліку кадрів, оформлення документів для виконання своїх функцій краще, ніж керівник виробничого підрозділу. Усі функції які виконує управління персоналом реалізує відділ кадрів [6].

Відділ кадрів створює свою кадрову політику який є механізмом для управління персоналом. Вона направлена на чітке виконання працівниками свої обов'язків, правила поведінки та роботи на підприємстві. Для визначення кадрової політики підприємство повинно визначити політику підприємства та стратегію. Тому що кадрова політика будується на загальній політики підприємства, особливостях роботи та традиціях які запроваджує власник підприємства або керівництво. Він підпорядковується керівнику підприємства і у своїй роботі керується його наказами та відповідним чинним законодавством. Структура цього відділу та кількість його штатних працівників визначається штатним формуляром підприємства.

Причинами підвищення значення кадрової політики є:

- з точки зору інтересів підприємства – зростання вимог до якості виконуваної персоналом роботи, скорочення ринку вузькоспеціалізованої робочої сили, безперервне зростання витрат на утримання персоналу підприємства і який чиниться персоналом соціальний тиск на керівництво;
- з точки зору працівників – кадрова політика повинна бути спрямована не тільки на створення сприятливих умов праці, а й на забезпечення можливості просування по кар'єрних сходах, на створення впевненості в завтрашньому дні;
- з точки зору інтересів окремої особистості – значне зростання протягом останніх десятиліть рівня життя, і як результат, зростання рівня і змісту вимог населення до професійної діяльності.

Найбільш важливим напрямком в організації роботи з кадрами стають постійне і всебічний розвиток кадрів, вдосконалення їх знань, професійних навичок і умінь. Суть роботи в цьому напрямку полягає в організації механізму, заснованого на особистому інтересі працівника, економічних стимулах і соціальних гарантіях, що спонукають персонал підприємства постійно підвищувати свою кваліфікацію і професіоналізм, що, зокрема, дозволить створити резерв для заміщення вищих посад або ротації кадрів відповідно до потреб виробництва. Центральною ланкою цього механізму є єдина система безперервної підготовки та перепідготовки кадрів. Результативність навчання і ефективність навчального процесу підвищуються за рахунок широкого застосування автоматизованих навчальних систем, тренажерних комплексів і різних імітаторів технологічних процесів і сучасних технічних засобів[6].

Кадрова політика аграрних підприємств є не досконалою, а на малих підприємствах вона зовсім відсутня. Факторами, що визначають на не ефективну кадрової політику є: наявність недостатньо чіткої кадрової стратегії організації; фокусування кадрової стратегії на поточний стан організації без урахування перспективних змін в її роботі; неможливість підприємств підвищити свою конкурентоспроможність; недостатня увага керівництва підприємств до управлінських здібностей керівників середньої ланки управління. Дані проблеми характерні не лише для аграрного підприємства, а й для інших підприємств. Це пов'язано з тим, що в наш час більшість керівників нехтують створенням кадрової політики, тому що підприємства більшість підприємств є не великими і вважають не доцільним її створювати. Нехтування кадровою політикою призводить до не ефективно роботи персоналу, колективу, в свою чергу це впливає на збільшення плинності кадрів та не якісну роботу всього підприємства. Особливо це виникає в аграрних підприємства, так як більшість працівників є сезонними, тому керівники вважають не доцільним створення кадрової політики.

Висновки. Здійснення діяльності підприємством, випуск продукції, яка була б конкурентоспроможною на ринках, залежить не тільки від технічного оснащення підприємства, наявності сучасних технологій, чітко поставленої системи контролю якості продукції, маркетингових досліджень ринкового середовища та послідовного впровадження концепції просування товарів на зарубіжні ринки, а й від кваліфікації співробітників підприємства, ефективного управління персоналом. Управління

персоналом набуває дедалі більшого значення як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства, досягнення успіху у реалізації його стратегії розвитку. Одним з інструментів управління персоналом є кадрова політика, яка є цілісна кадрова стратегія, об'єднуюча різні форми кадрової роботи, стиль її проведення в організації і плани по формуванню і використанню робочої сили. Можна також зазначити, що без якісно сформованої кадрової політики робота працівників особливо в аграрних підприємствах є не ефективною. Кадрова політика аграрних підприємств відрізняється від інших підприємств тим, що окрім основного планування, аграрії використовують додаткове планування під час потреби в сезонних працівниках. Якісне формування даної політики надає гарантії підприємству в забезпеченні кваліфікованих працівників, вчасно виконаної роботи, а головне ефективної роботи всього підприємства.

Проаналізувавши кадрову політику аграрних підприємств можна зазначити, що в більшості вона не ефективна, а в деяких підприємствах керівники не є зацікавленими у її створенні.

Розглядаючи усі проблеми хотілось би зазначити, що під час формування кадрової політики, найкраще узгодити наступні аспекти: розробка загальних принципів даної політики, визначення пріоритетів цілей; організаційно-штатна політика – планування потреби у трудових ресурсах, формування структури та штату, призначення, створення резерву, переміщення; інформаційна політика – створення умов та підтримка системи руху кадрової інформації; фінансова політика – формулювання засад розподілу коштів, забезпечення ефективну систему стимулювання праці; політика розвитку персоналу – забезпечення програми розвитку, профорієнтація і адаптація співробітників; оцінка результатів діяльності – аналіз відповідності кадрової політики і стратегії організації, виявлення негараздів у кадрової роботи, оцінка кадрового потенціалу (центр оцінки й інші методи оцінки ефективності діяльності).

Отже, кадрової політики це цілісна кадрова стратегія, об'єднуюча різні форми кадрової роботи, стиль її проведення в організації і плани по формуванню і використанню робочої сили. Ефективна кадрова політика важлива підприємства будь-якій галузі, особливо в сільському господарстві, де працівники це один із головних ресурсів існування підприємства. Для успішної роботи кадрової політики керівник підприємства повинен підтримувати стратегію щодо розвитку кадрів. Створення відділу кадрів на підприємстві допоможе контролювати персонал, знаходити проблеми які виникають в колективі та забезпечить підприємство високоякісними працівниками. Можна також зазначити, що робота з колективом повна бути одним з головним планів розвитку підприємства не залежно від виду діяльності.

Список використаних джерел:

1. Маслова В.М. Управління персоналом / В.М. Маслова // Підручник. – М.: 2015. – 492 с.
2. Іванух Р. А. Аграрна економіка і ринок / Р. А. Іванух, С. Л. Дусановський, Є. М. Білан // Навчальний посібник. – Т. : «Збруч», 2003. – 305
3. Лебідь О.В. Ефективність управління трудовими ресурсами та їх роль у розвитку підприємств агропромислового комплексу / О.В.Лебідь // міжнародна науково-практична конференція ДДАУ. – 2011. – №1. - 102-103
4. Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами / В.Г. Воронкова // Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 576с.
5. Довгань Л.Є. Практикум з управління персоналом / Л.Є. Довгань, Н.І Сімченко // Навчальний посібник. – К. : НТУУ „КПІ”, 2009. – 242 с.
6. Виноградський М. Д. Управління персоналом / М.Д. Виноградський, А.М. Виноградська, О.М Шканова // Навч. Посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 502 с.

УДК 005.96

СУТНІСТЬ ПАРТИСИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

*В.А. Перета, здобувач вищої освіти**Науковий керівник: канд.пед.наук, доцент Каращук Л.М.**Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто важливість використання партисипативного управління для поліпшення соціально-економічного становища та вирішення ряду проблем, що виникають на підприємстві, вплив партисипативного управління на взаємодію працівників, їх стимулювання, мотивацію та заохочення. Також були розглянуті напрямки та принципи партисипативного управління, висвітлені його переваги та недоліки.

Ключові слова: партисипативне управління, стимулювання, мотивація, менеджмент, працівник, інтерес.

Постановка проблеми. На підприємстві виникає ряд проблем через непорозуміння між керівництвом та працівниками. Партисипативне управління може вирішити ряд проблем, які виникають у роботодавців при роботі зі співробітниками, також партисипативне управління дозволяє більше використання потенціалу працівників, зниження плинності кадрів та конкурентну перевагу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При написанні статті методологічною основою послужили наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, присвячені питанням теорії і практики управління людськими ресурсами, мотивації і організації праці, продуктивності праці і результативності господарської діяльності підприємства.

Постановка завдання. Метою роботи є вивчити концепцію, напрямки та принципи партисипативного управління.

Виклад основного матеріалу досліджень. Термін «партисипація» запозичено із зарубіжної теорії і практики управління, він означає залучення найманих працівників до прийняття управлінських рішень. Концепція партисипативного управління виходить із положення, що якщо людина зацікавлено бере участь у різного роду діяльності організації, то вона тим самим отримує від цього задоволення, працює з більшою віддачею, краще, якісніше і продуктивніше. По-перше, вважається, що партисипативне управління, відкриваючи працівнику доступ до прийняття рішення з питань, пов'язаних з його діяльністю в організації, мотивує до кращого виконання своєї роботи. По-друге, партисипативне управління не тільки сприяє тому, що робітник краще справляється зі своєю роботою, але і призводить до більшої віддачі, більшого внеску окремого робітника в життя організації [1].

У 60-і рр. XX ст. все наполегливіше стали вимоги працівників корпорацій щодо поліпшення їх соціально-економічного становища. Паралельно з цим багато теоретиків менеджменту прийшли до переконання, що цілий ряд організацій не досягає своїх цілей через ігнорування протиріч у соціальному середовищі. Наслідком такого становища була поява доктрини «виробничої демократії» («демократії на робочих місцях»), пов'язаної з залученням в управління непрофесіоналів, як самого підприємства, так і споживачів товарів і послуг, посередників і т.д., тобто зовнішньої по відношенню до підприємства середовища. Деякі американські автори називають залучення непрофесіоналів до управління «третьою революцією» в управлінні.

Перша революція, на їхню думку, пов'язана з відділенням управління від виробництва і з виділенням його в особливий вид управлінської діяльності. Друга революція характеризується появою менеджерів, тобто людей особливої професії. «Виробнича демократія» (або партисипативне управління) стала розглядатися як форма співучасті всіх працівників організації у прийнятті рішень, які зачіпають їх інтереси. Авторами ідеї «виробничої демократії» прийнято вважати соціологів Дж. Коула і А. Горця, які пропонували управління корпораціями здійснювати за допомогою

виробничих рад, контрольованих робітниками. Завдяки участі в роботі цих рад, робочі поступово навчилися б контролювати весь процес виробництва спочатку в рамках однієї корпорації, а потім і в цілому по промисловості. Партисипативне управління можна розглядати як один із загальних підходів до управління людиною в організації. Метою партисипативного управління є вдосконалення використання всього людського потенціалу організації [2].

Партисипативне управління може бути реалізовано на базі наступних напрямків:

- працівники отримують право самостійно приймати рішення з приводу того, як їм здійснювати трудову діяльність з виконання планового завдання (гнучкий графік роботи, особистий контроль якості, технологія вирішення завдань);

- працівники залучаються їх безпосереднім керівником до прийняття групових рішень з питань виробництва (проекти планових завдань, використання ресурсів, форми оплати праці тощо);

- працівникам дається право операційного контролю якості продукції, і встановлюється особиста чи групова відповідальність за кінцевий результат (особисте клеймо якості, бригадний контроль якості, здача продукції з першого пред'явлення і ін.);

- працівники беруть приватне і групове участь в інноваційній, винахідницької та раціоналізаторської діяльності з різними способами винагороди за впровадження інновацій;

- виробничі і функціональні підрозділи (ділянки, бригади, служби, відділи) створюються з урахуванням побажань працівників. Цим досягається можливість перетворення неформальних груп в формальні підрозділи.

Партисипативне управління ґрунтується на наступних принципах:

- 1) добровільний характер участі працівників в управлінні за допомогою роботи у малих групах;

- 2) робота працівників у малих групах має бути регламентованою, також повинен існувати регламент в інших формах участі;

- 3) відсутність санкцій працівників за висунення ними ідей та пропозицій;

- 4) всі напрацювання працівників мають розглядатися, необхідний зворотний зв'язок щодо будь-якої ідеї;

- 5) всі ідеї, що знайшли схвалення мають впроваджуватися;

- 6) суперечності між керівниками та підлеглими не носять явного характеру, немає розподілу на «ми» й «вони», колектив сприймає себе як команду.

Партисипативне управління дозволяє зв'язати мотиви, стимули і потреби людей, що працюють в групах, на основі різноманітних форм самоврядування трудових колективів. Поряд з категоріями «мотив» і «інтерес» широко використовується термін «стимул». Стимул – спонукання до дії (матеріальне, моральне тощо), яке має цільову спрямованість. Стимулювання – це процес використання конкретних засобів на користь людини й підприємства й один із способів, за допомогою якого здійснюється мотивація трудової діяльності. Чим вищою є якість робочої сили, досконалішими трудові відносини, тим меншою є потреба у стимулюванні як способі управління персоналом [3].

Ціль стимулювання – не взагалі спонукати людину працювати, а зацікавити її працювати краще, продуктивніше, ніж це обумовлено трудовими відносинами. Працівник реалізує свої потреби самовираження, визнання і приналежності до соціальної групи, а підприємство досягає найважливіших результатів – високої продуктивності і якості.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають її поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації.

Важливим є питання про співвідношення «внутрішньої» і «зовнішньої» мотивації. Суть проблеми полягає в тому, що діяльність людини залежить як від мотивів, що виникають у внутрішньому світі людини, так і від мотивів, які виникають у відкритій її взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища, які породжують мотиви, що спонукають людину до певних дій.

Характерними різновидами зовнішньої мотивації є стимулювання згідно з діючим на підприємстві преміальним положенням, правилами внутрішнього трудового розпорядку, наказами та роз-порядженнями керівництва, правилами поведінки тощо. Проте на практиці майже неможливо розмежувати вплив лише внутрішніх чи лише зовнішніх мотивів. В одних випадках дії людини можуть бути сформовані переважно внутрішньою мотивацією, а в інших – переважно зовнішньою. Може бути й так, що спонукальні дії вод-ночас формуються обома системами мотивації.

Відсутність чіткого розмежування внутрішньої й зовнішньої мотивацій не знижує, а, навпаки, підвищує значення їх аналізу у практиці менеджменту.

Найпершим із застосовуваних на практиці методів мотивації став так званий метод «батога й пряника». При цьому батогом ви-ступали страх, голод, тілесне покарання, а пряником – певна матеріальна чи інша винагорода. Значний внесок у розвиток теорії і практики мотивації належить Ф.Тейлору, Ф.Гілберту й Л.Гілберт, Г.Емерсону, М.Фоллет, а також О.Шелдону, А.Файолю, Е.Мейо[4].

Партисипативне управління може реалізуватися через участь працівників у прибутках і власності; участь працівників в доходах або участь працівників в управлінні.

Участь працівників у прибутках і власності представляє програму їх мотивування шляхом розподілу деякої частини прибутку фірми між ними або за підсумками роботи у формі обумовлених виплат (премій), або після закінчення певного терміну у відповідності з угодами про довірче управління належать працівникам акціями.

Участь в доходах – це програма мотивування щодо скорочення витрат фірми за встановленими критеріями: зниження витрат на оплату праці і витрат робочого часу на одиницю продукції, поліпшення якості продукції і т.д.

Участь працівників в управлінні – це програма мотивування їх шляхом надання можливості брати участь в обговоренні та прийнятті рішень щодо діяльності фірми. Схеми такої участі, можуть здійснюються на рівні робочих груп. У такому випадку участь в управлінні здійснюється за допомогою обговорення та вироблення рішень членами цих груп в рамках представлених повноважень, наприклад, через застосування гуртків якості в Японії. Участь може забезпечити також принцип представництва. В ряді країн цей принцип закріплений законодавчо, наприклад, у Німеччині працівників включають до наглядових рад і правління [5].

Використовуючи партисипативний підхід до взаємодії з працівниками підприємства необхідно враховувати як його переваги, так і недоліки. Розглянемо найважливіші з них:

До недоліків партисипативного управління науковці та практики, які мають досвід його застосування, відносять те, що:

– Працівники схильні до прийняття рішень, в яких менше ризику, а при розподілі доходу орієнтуються на збільшення зарплати, а не на інвестиції.

– Працівники уникають прийняття інноваційних рішень.

– Працівникам важко пов'язати власні трудові зусилля з результатами діяльності фірми.

– Обговорення забирають дуже багато робочого часу.

Серед переваг партисипативного управління вважаємо за необхідне виділити ті фактори, що його застосування сприяє тому, що:

–Долається відчуженість працівників від результатів праці і зміцнюється інтеграція членів фірми.

–Підвищується інформованість працівників про діяльність фірми, що сприяє її ефективності та усунення конфліктних ситуацій.

–Зростає макроекономічна і макросоціальна стабільність [6, с.23].

Використання ідей партисипативного управління дає менеджерам ключ до побудови системи мотивації працівників організації. Важливо також, що участь найманих працівників в управлінській діяльності не означає посягання на принцип єдиноначальності. Партисипація в жодному разі не применшує ролі, прав і відповідальності керівників. В основі їх стосунків з найманими працівниками лежить делегування повноважень, використання дорадчих принципів. Одночасно треба зауважити, що на рівні первинних структур (бригад, ланок) допускається повна виробнича автономія на базі самоуправління. У компетенцію таких структурних утворень входить досить широке коло виробничо-організаційних питань. Нарешті можна зазначити, що цілі партисипативного управління полягають в тому, щоб, по-перше, досягти підвищення рівня задоволення працівників своєю діяльністю в організації, а по-друге, забезпечити ефективніше функціонування виробництва [7, с. 82].

Висновки. Об'єднання співробітників для вирішення спільних проблем буде сприятливо відбиватися на корпоративному дусі компанії, зусилля працівників можуть бути підкріплені матеріальною винагородою. А також, на мою думку, використання партисипативного управління допоможе мати перевагу в конкурентній боротьбі, адже об'єднання потенціалу всіх працівників підприємства буде безсумнівною перевагою над конкурентами.

В цілому щоб мати перевагу в конкурентній боротьбі, треба бути розумнішими своїх конкурентів. Тому, незважаючи на деякі обмеження щодо участі працівників в управлінні, тут існує одна безсумнівна перевага – це об'єднання потенціалу всіх працівників підприємства.

Список використаних джерел:

1. Сімакова Ю.С. Партисипативне управління як один із найперспективніших напрямів у теорії та практиці управління [Електронний ресурс] / Ю. С. Сімакова — Режим доступу: [http:// www. Drohobych. Net/ 2010/ pdf](http://www.Drohobych.Net/2010/pdf)
2. Поршнева А.Г., Рум'янцева З.П., Саломатіна Н.А. Управління організацією. /А. Г. Поршнева, З. П. Румянцева, Н. А. Саломатіна — М.:ИНФРА, 1999. —240 с.
3. Бугуцький О.А. Мотивація праці в умовах ринкової економіки/ О. А. Богуцький. — К.: Урожай, 1993. — 386 с.
4. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу / А. М. Колот — К. : КНЕУ, 2010. — 224 с.
5. Максимов М. М. Менеджмент. / М. М. Максимов, А. В. Игнат'єва — М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2007. — 320 с.
6. Якубенко В. Д. Партисипативне управління в соціалізації корпоративних відносин/ В. Д. Якубенко// Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ: Зб. Наук. Праць. Вип. IV. — Чернівці, 2003. — С 19-24.
7. Докучаєв О. А. Методи дослідження механізму мотивації персоналу підприємства / О. А. Докучаєв // Економіка та держава : Міжнародний науково-практичний журнал. — 2006. — № 8 — С. 79—82

УДК 658.5:338.43

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

А.І. Проскурня, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті систематизовано особливості діяльності сільськогосподарських підприємств та визначено їх вплив на аналітичне забезпечення управління. Розглянуті питання контролю в забезпеченні ефективного управління підприємствами аграрного сектора економіки.

Ключові слова: управління, управлінська діяльність, сільськогосподарські підприємства, контроль, керівник.

Постановка проблеми. Нестабільність вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції, існування значного ступеня ризику і високої конкуренції в аграрній галузі, а також особливості виробництва продукції рослинництва і тваринництва в комплексі спричиняють складність здійснення високоефективного управління підприємствами АПК України. Підвищення ефективності управлінської праці є однією з найбільш актуальних задач, вирішення якої забезпечує стійке положення підприємства на ринку й динамічний його розвиток. Результативність діяльності сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від ефективного управління, яке ґрунтується на якості його аналітичного забезпечення. Саме управлінські кадри забезпечують будь-якому підприємству стабільний стан, необхідний для адаптації до зовнішніх умов, що змінюються, визначення нових цілей у розвитку бізнесу й шляхів досягнення цих цілей. Вихід на сільськогосподарський ринок України закордонних підприємств вимагає від вітчизняного товаровиробника оптимізації усіх наявних ресурсів. В іншому випадку вони можуть стати неконкурентоспроможними. Ігноруючи доволі складне економічне становище, менеджери багатьох вітчизняних сільськогосподарських підприємств все ще використовують застарілу, малоефективну систему управління, не враховуючи при цьому специфіку функціонування зазначених підприємств, ринкові і галузеві тенденції та причини існуючих у сільському господарстві негативних явищ. Розглядаючи внутрішні чинники прямого впливу на підвищення ефективності управлінської праці, з'являється необхідність у з'ясуванні рівня її організації в аграрних підприємствах, забезпеченості процесів управління необхідною інформацією, відповідності кількісного і якісного складу працівників управління обсягу й складності управлінських робіт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти удосконалення аналітичного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств досліджували: Л.В. Балабанова, М.Д. Виноградський, Й.С. Завадський, В.М. Корженевська, С.О. Шевельова, А.В. Шегда та інші вчені. В їх працях, з теоретичної точки зору, досліджено поняття управлінської праці, її основні особливості, мета, об'єкт, предмет тощо. Однак, незважаючи на значну кількість проведених у вказаному напрямі досліджень і суттєвий обсяг наукових праць з даної тематики, у вітчизняному менеджменті все ще не вирішеною залишається проблема здійснення ефективного управління підприємствами аграрного сектора економіки.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розкриття та систематизація особливостей управління вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами, які повинні враховуватись керівниками при створенні результативної, дієвої і гнучкої системи управління підприємством аграрної галузі та визначення їх

впливу на аналітичне забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження. Фінансово-економічна криза, яка відбулася в світі, спричинила порушення стабільності вітчизняної економіки і, зокрема, стабільності розвитку АПК країни. Необхідно зазначити, що сільське господарство є однією з пріоритетних галузей національної економіки. Розвиток сільськогосподарської галузі сприяє підвищенню матеріального добробуту населення, зміцненню економічної і продовольчої безпеки держави, зростанню її експортного потенціалу. Водночас, сільськогосподарський сектор виробництва – один з найбільш ризикових секторів економіки, оскільки на його розвиток великий вплив має дія природних факторів та біологічних чинників.

Науковці зазначають, що більшість вітчизняних підприємств у період фінансово-економічної кризи виявилися неспроможними продовжувати свою діяльність та були вимушені піти з ринку. При цьому, основною причиною виходу з ринку, окрім невиваженої державної політики України та розповсюдження кризових явищ в економіці, стала нездатність керівництва підприємств грамотно та ефективно працювати [4].

Управлінська праця – переважно розумова праця. Вона є видом суспільної праці, основним завданням якого є забезпечення цілеспрямованої, скоординованої діяльності як окремих учасників спільного трудового процесу, так і трудових колективів в цілому. Управлінська праця, хоча безпосередньо і не виступає творцем матеріальних благ, є невід’ємною частиною праці сукупного працівника [1]. Тому не випадково оцінка діяльності керівників (і, насамперед, вищого керівництва) пов’язана з результатами діяльності підприємства, а ефективність діяльності організацій великою мірою залежить від кадрового управління. Управлінський вплив на об’єкт здійснює не тільки менеджер як керівник і лідер трудового колективу, а й група людей, яка виконує разом з менеджером управлінські функції, тобто сферою професійної діяльності якої є процеси управління. Цих людей прийнято називати управлінським персоналом, працівниками апарату управління, кадрами управління. Для ефективного впливу на об’єкт потрібна належна організація праці цієї специфічної частини трудового колективу організації чи підприємства, її обґрунтований поділ та кооперація [7].

До кадрів управління належать працівники, які виконують функції управління або беруть участь в їх виконанні, інакше кажучи, працівники, що професійно виконують процеси управління і входять до апарату управління.

Науково обґрунтована класифікація контролю дає змогу чітко визначити місце кожного елемента системи і характеристики кожного його виду та форми. Аналіз досліджень вітчизняних й зарубіжних учених-економістів показує, що єдиної думки щодо розмежування функцій контролю немає. В зв’язку з цим виникає необхідність в удосконаленні організаційних і методичних засад контролю за діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Кадри управління поділяють на три основні категорії: керівники, спеціалісти, допоміжно-технічний та обслуговуючий персонал. Кожна категорія характеризується специфічним місцем у системі управління, особливостями трудової діяльності, системою професійної підготовки і перепідготовки [2].

Необхідно відмітити, що управління сільськогосподарськими підприємствами вимагає від керівників всіх ієрархічних рівнів врахування специфіки аграрної галузі, яка, в свою чергу, визначає особливості функціонування і розвитку цих підприємств. Зокрема, до зазначених особливостей доцільно віднести наступне:

1. Взаємозв’язок сільського господарства з природою та середовищем існування людей.
2. Стратегічна важливість аграрної галузі, так як вона безпосередньо пов’язана з продовольчою безпекою держави.

3. Існування значного ступеня ризику (пов'язаного з природно-кліматичними факторами), високої конкуренції в межах даної галузі і повільної швидкості грошового обігу.

4. Нееластичність зв'язку між цінами на продукцію сільського господарства і попитом.

5. Існування певних технологічних особливостей здійснення сільськогосподарського виробництва.

6. Враховуючи стратегічну важливість аграрної галузі, можливість і необхідність здійснення у деяких випадках виробництва сільськогосподарської продукції навіть за умови збитковості зазначеного виробництва (надання збитковим підприємствам державної підтримки).

Організація праці в апараті управління ґрунтується на розробці комплексу регламентів, які визначають місце і роль кожного структурного підрозділу апарату управління і кожного працівника в системі управління, порядок взаємозв'язків між ними, норми взаємовідносин усередині апарату управління, форми впливу на діяльність об'єкта управління, способи контактів з навколишнім середовищем. Організація управлінської праці як система є результатом упорядкованої діяльності та невід'ємною складовою частиною управління.

У сільськогосподарському виробництві організація управлінської праці здійснюється під прямим та опосередкованим впливом різних факторів, пов'язаних з характером розвитку суспільно-політичного ладу, формами власності, галузевою специфікою аграрного сектора економіки. Методологія її дослідження в АПК повинна враховувати специфічні особливості сільського господарства, які безпосередньо впливають на кількісні та якісні параметри управлінських циклів як об'єктивні чинники: непередбачений вплив природних явищ, сезонність технологічних процесів у рослинництві, наявність живих організмів з притаманними їм біологічними законами розвитку, значна тривалість окремих технологічних процесів, просторова розосередженість виробничих об'єктів, багатогалузевий характер виробництва, недосконалість техніки і технології, низький рівень соціально-побутової сфери [3].

Управлінська праця як різновид розумової праці характеризується слабкою фізичною енергоємністю і водночас високим рівнем використання енергії блоків пам'яті людини і психічною напруженістю. Тому слід більше приділяти уваги умовам, за яких відбувається процес управлінської праці, механізувати й автоматизувати її процеси.

Особливістю організації управлінської праці в сільськогосподарському виробництві є також її специфічно виражений творчий характер, пов'язаний з постійним пошуком і розв'язанням завдань, на які не завжди можна знайти відповіді, керуючись тільки досвідом [6].

В свою чергу, до недоліків сучасної організації праці управлінців в аграрному секторі можна віднести асинхронність нинішніх перетворень в системі управління, відсутність комплексного підходу в створенні умов надійного функціонування і розвитку системи, підвищення її ефективності. Дії, направлені на розширення господарської самостійності підприємств, підвищення ефективності їх виробництва, переходу до ринкових форм діяльності, виявились не підкріплені відповідними змінами в системі управління, зокрема в її кадровому потенціалі. Перехід на економічний механізм господарювання неможливий без серйозного зміцнення економічних і бухгалтерських служб підприємств, корінної перебудови характеру їх діяльності, тобто без переходу від прямої і простої «трансляції» команд вищестоячих органів до аналітичної роботи, що передбачає системну оцінку резервів виробництва, облік стратегічних тенденцій його розвитку, обґрунтування необхідних умов для адаптації нових форм господарювання.

Практична управлінська діяльність керівників і спеціалістів аграрних підприємств безпосередньо узгоджується з трьома стадіями управлінського циклу: першій стадії відповідає робота з інформаційного забезпечення; з другою стадією пов'язується діяльність з прийняття рішення; з третьою стадією узгоджуються зусилля з реалізації рішень, наслідком чого будуть зміни в об'єкті управління як джерела появи нової інформації, що започаткує черговий управлінський цикл. Таким чином, суб'єктивна практична управлінська діяльність має свою внутрішню об'єктивну основу – циклічну зміну стану інформації та узгоджується з її стадіями.

Ефективне функціонування агропромислового виробництва в ринкових умовах передбачає значне підвищення якості організації управлінської праці, об'єм і складність якої постійно зростає. Звідси, - зростає і відповідальність керівників і спеціалістів за результати і якість роботи.

Проведені дослідження у напрямку оцінки ефективності управління показали, що єдиного підходу до вирішення завдання, який би охоплював усі сфери управління та діяльності підприємства, в цілому не існує. І навпаки, було встановлено наявність багатьох підходів, як схожих між собою, так і зовсім різних, до оцінки ефективності управління. Основна причина існування цих підходів полягає в тому, що управління тісно пов'язане з усіма економічними та соціальними процесами, що відбуваються на підприємстві.

Беручи до уваги визначення управління підприємством з точки зору системного підходу, усі підходи до оцінювання ефективності управління підприємством доцільно поєднати у три загальні підходи: селективний підхід до оцінювання ефективності управління підприємством, за яким пропонується оцінювати ефективність управління підприємством з точки зору одного елемента системи управління; комплексний підхід до оцінювання ефективності управління підприємством, коли оцінка здійснюється за комплексом окремих елементів системи управління; фрагментарний підхід до оцінювання ефективності управління підприємством, де оцінка проводиться за різними аспектами або компонентами управління, які не є елементами системи управління.

Існує три підходи до оцінювання ефективності управління підприємством згідно із системним підходом до управління:

Селективний підхід:

- Оцінка на основі ефективності виробництва (за результатами виробничої діяльності);
- Оцінка на основі економічної ефективності (за загальними результатами діяльності підприємства);
- Оцінка на основі ефективності витрат на управління;
- Оцінка на основі ефективності управлінської праці.

Комплексний підхід:

- Оцінка за кінцевими результатами роботи та ефективним використанням трудових ресурсів;
- Оцінка за ефективністю системних ресурсів;
- Оцінка за загальними показниками результативності діяльності конкретної системи управління;
- Оцінка на основі збалансування інтересів груп зовнішнього та внутрішнього середовища.

Фрагментарний підхід:

- Оцінка на основі ефективності управлінських рішень;
- Оцінка на основі ефективності вдосконалення управління;
- Оцінка на основі виміру вартості бізнесу [5].

Селективний підхід в своєму складі поєднує підходи до оцінювання ефективності управління підприємством, які ґрунтуються на оцінці ефективності

виробництва, економічної ефективності, ефективності витрат на управління та ефективності управлінської праці. До складу комплексного підходу до оцінювання ефективності управління підприємством увійшли підходи, що ґрунтуються на оцінці за кінцевими результатами роботи та ефективним використанням трудових ресурсів, оцінці за ефективністю системних ресурсів, за загальними показниками результативності діяльності конкретної системи управління та на основі збалансування інтересів груп зовнішнього та внутрішнього середовища. Фрагментарний підхід у своєму складі об'єднав підходи, які базуються на ефективності управлінських рішень, ефективності вдосконалення управління та на основі виміру вартості бізнесу. Слід також зауважити, що оскільки ефективність управління підприємством розглядається в роботі саме як відносна характеристика результативності управління, а результативність, у свою чергу, – це рівень досягнення цілей підприємства, то виділені два перші підходи до оцінювання ефективності управління підприємством безпосередньо будуть ґрунтуватися саме на такій оцінці, а тому підхід до оцінки ефективності управління підприємством на основі лише оцінки ступеня досягнення цілей буде входити до складу як першого, так і другого підходів до оцінювання ефективності управління.

Висновки. Сільське господарство є галуззю вітчизняної економіки з високим ступенем ризику здійснення в ній господарської діяльності, тому слабка і негнучка система управління підприємствами АПК – одна з основних причин їх виходу з ринку. У вітчизняній економіці все ще невирішеною залишається проблема низької ефективності виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах (зокрема низький рівень рентабельності виробництва). Необхідною умовою ефективного здійснення процесів управління є впровадження заходів з удосконалення організації управлінської праці в господарстві з одночасним збереженням всіх позитивних надбань; створення апарату управління, раціонального й економічного за своєю структурою і чисельністю зайнятих працівників, що має необхідні засоби матеріально-технічного забезпечення. Актуальним залишається перш за все розроблення концептуальних положень та системи практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності управління на підприємствах АПК в умовах посилення впливу ринкових відносин і конкуренції.

Список використаних джерел :

1. Балабанова Л. В. Організація праці менеджера. Навчальний посібник / Л. В. Балабанова, О. В. Сардак. – Київ : ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
2. Виноградський М. Д. Менеджмент організацій: [Навч. Посіб. Для студ. Екон. Спец. Вузів] / М. Д. Виноградський, А. М. Виноградська, О. В. Шканова – К., «Кондор», 2002. – 654 с.
3. Завадський Й. С. Управління сільськогосподарським виробництвом в системі АПК. [Підручник.] / Й. С. Завадський – К. : Вища школа, 1992. – 367 с.
4. Корженевська В. М. Дослідження факторів впливу на фінансовий стан підприємства / В. М. Корженевська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 7 (122). – С. 102-106.
5. Христенко Л. М. Удосконалення оцінки ефективності управління підприємством. – Дис. Канд. Екон. Наук: 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (підприємства машинобудівної та металургійної галузей). – Луганськ, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, 2007. – 325 с.
6. Шевельова С. О. Аграрний менеджмент. / С. О. Шевельова – Тернопіль, 1999. – 219 с.
7. Шегда А. В. Менеджмент – основа современного предпринимательства. / А. В. Шегда – К. : АниР, 1995. – 267 с.

УДК 331.123.353 (047.9)

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ УКРАЇНИ

М.В. Романчик, магістр

Науковий керівник: асистент Зінгаєва Н.Є.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто особливості стратегічного управління людськими ресурсами в Україні. Проаналізовано основні показники ринку праці України за останні роки. Визначено вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на показники стратегічного управління людськими ресурсами. Розглянуто стратегії та шляхи реалізації стратегічного управління людськими ресурсами та запропоновано шляхи покращення стратегічного управління людськими ресурсами.

Ключові слова: стратегічне управління, людські ресурси, ринок праці, стратегія, зайняте населення.

Постановка проблеми. Для теперішнього часу в Україні характерні підвищені темпи відновлення виробництва, посилення невизначеності зовнішнього середовища, еволюція систем управління. Чим більш складним і непередбаченим стає стан у сфері виробництва товарів і послуг, тим складніше управляти цими процесами. Тому все актуальнішим стає питання ефективного стратегічного управління людськими ресурсами в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років у науковій літературі все більше звертається увага науковців та дослідників з різних країн світу, а також України на обґрунтування теоретичних, методологічних та практичних аспектів стратегічного управління людськими ресурсами. Хочеться звернути увагу на роботи А. Дейнека щодо управління людськими ресурсами в умовах сучасного розвитку ринку праці [2]. Актуальні наразі питання стратегічних аспектів управління людськими ресурсами піднімає у своїх працях В. Красношопка [4]. Значимим є внесок Є. Матвійшина щодо стратегічного управління людськими ресурсами [5]. У зв'язку з постійною зміною внутрішнього та зовнішнього середовища, яке впливає на людські ресурси, процес стратегічного управління людськими ресурсами України потребує подальшого вивчення та аналізу.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення аналізу сучасного стану ринку людських ресурсів України, дослідження процесу стратегічного управління людськими ресурсами та надання пропозицій щодо зниження рівня безробіття на території України, що дозволить покращити стратегічне управління людськими ресурсами.

Виклад основного матеріалу досліджень. Стратегічне управління людськими ресурсами є дуже складним і багатофакторним процесом, оскільки людські ресурси – специфічний і найважливіший з усіх видів економічних ресурсів, який має свої особливості: люди не лише створюють, а і споживають матеріальні та духовні цінності; багатогранність людського життя не вичерпується лише трудовою діяльністю, щоб ефективно використовувати людську працю, потрібно завжди враховувати потреби людини як особистості; науково-технічний прогрес і гуманізація суспільного життя стрімко збільшують економічну роль знань, моральності, інтелектуального потенціалу та інших особистих якостей працівників, які формуються роками і поколіннями, а розкриваються людиною лише за сприятливих умов [1].

Стратегічне управління людськими ресурсами (УЛР) — це термін, що означає інтегрований підхід до розробки стратегій УЛР, які дають можливість організації досягти своїх глобальних цілей [2].

Необхідність стратегічного управління людськими ресурсами в сучасних умовах пояснюється такими причинами:

1) за останні роки радикально змінилося середовище, в якому діють вітчизняні організації. Нестійке економічне становище багатьох організацій пов'язане з відсутністю в більшості керівників глибоких економічних знань, управлінських навичок і досвіду роботи в умовах конкуренції.

2) відмова від централізованого планування, приватизація й увесь хід економічних перетворень в Україні вимагають від керівників уміння передбачення, формулювання стратегії, визначення цінностей і конкурентних переваг, ліквідації стратегічних погроз і небезпек, тобто використання всіх інструментів стратегічного управління.

3) застосування ідей і принципів стратегічного управління, необхідність змін у системі управління актуальні не тільки для великих компаній, з якими була пов'язана поява стратегічного управління, але й для середніх і навіть малих підприємств [5].

Для того, щоб оцінити стратегічне управління людськими ресурсами в Україні розглянемо його етапи:

1. Формулювання бачення й місії управління людськими ресурсами;
2. Стратегічний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища управління людськими ресурсами;
3. Визначення стратегічних цілей управління людськими ресурсами;
4. Розроблення і аналіз стратегічних альтернатив;
5. Вибір стратегії управління людськими ресурсами;
6. Розроблення механізмів реалізації стратегії;
7. Реалізація стратегії;
8. Оцінювання виконання й коректування стратегії з урахуванням зміни середовища [4].

Якщо брати до уваги Україну загалом, то можна сказати, що сучасному ринку праці в Україні притаманні такі ознаки: перевищення пропозиції робочої сили над попитом у більшості галузей; значні обсяги прихованого безробіття; регіональні диспропорції між наявністю і потребою в робочій силі; невідповідність спеціальностей і обсягів підготовки фахівців у вищих навчальних закладах реальним потребам регіональної економіки [1].

Для більш детального ознайомлення зі станом ринку праці України нами була побудована таблиця 1.

Таблиця 1. Основні показники ринку праці в Україні*

Роки	Економічно активне населення		у тому числі			
	в середньому, тис.осіб	у % до загальної кількості населення	зайняте населення		безробітне населення (за методологією МОП)	
			в середньому, тис.осіб	%	в середньому, тис.осіб	%
2011	19181,70	72,60	17520,80	91,34	1660,90	8,66
2012	19317,80	72,90	17728,60	91,77	1589,20	8,23
2013	19399,70	72,90	17889,40	92,21	1510,30	7,79
2014	19035,20	71,40	17188,10	90,30	1847,10	9,70
2015	17396,00	71,50	15742,00	90,49	1654,00	9,51
2016	17194,90	70,60	15428,00	89,72	1766,90	10,28

* Таблиця побудована на основі державних статистичних даних [3]

Виходячи з таблиці 1, ми бачимо, що число безробітних у відсотках до економічно активного населення з кожним роком збільшується, таким чином в 2016 році в порівнянні з 2011 роком, рівень безробіття в Україні збільшився на 1,62%, і становить 10,28% тобто в середньому – це 1766,90 тис. осіб. Причиною цього є неефективне стратегічне управління людськими ресурсами в Україні. Тобто, ми бачимо, що при стратегічному управлінні людськими ресурсами виникають певні проблеми безробіття і дефіциту працівників, які значною мірою вирішуються за допомогою відповідних механізмів ринкового саморегулювання, які також потрібно враховувати при стратегічному управлінні людськими ресурсами.

Необхідно дослідити вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на людські ресурси. Однією з проблем неефективного стратегічного управління людськими ресурсами у внутрішньому середовищі є низька ефективність роботи кадрових служб. Вона є однією з причин зниження якості і продуктивності праці на українських підприємствах. Для персоналу організацій, особливо державного сектору економіки, характерні 130демотивація праці, абсентеїзм, висока плинність кадрів. Неефективне використання праці значно обмежує конкурентоспроможність українських підприємств. Реформування кадрових служб українських організацій, на наш погляд, повинно здійснюватися з урахуванням стратегічної перспективи, що дасть можливість у майбутньому перейти до стратегічного управління людськими ресурсами. У сучасних умовах, також, доцільно надавати деякі функції кадрової служби зовнішнім виконавцям (на аутсорсинг). Це в першу чергу актуально для невеликих представництв іноземних компаній, які виходять на вітчизняний ринок [7]. У контексті стратегічного управління людськими ресурсами зовнішнє середовище формує умови наймання працівників, оплати праці, мотивації людських ресурсів. Зокрема, для вибору стратегії у сфері наймання працівників та оплати праці важливо враховувати 130як чинне законодавство, так і прогнози щодо його можливих змін. Наприклад, у зв'язку з поступовим збільшенням пенсійного віку в Україні відбулося вивільнення деяких посад та планування відповідного фонду оплати праці. Правовими аспектами, які також необхідно враховувати, є стан і прогнози щодо змін законодавства, яке регулює стандарти безпеки праці, норми оподаткування, дозвільну діяльність, контроль цін і заробітної плати тощо.

На сферу стратегічного управління людськими ресурсами чинить вплив соціальна складова зовнішнього середовища. Зокрема, важливо передбачати дію таких чинників як ставлення людей до праці, готовність людей до зміни місця проживання та професійна мобільність, їхні очікування щодо якості трудового життя, рівень освіти населення тощо. Ці чинники впливають як на інші компоненти зовнішнього середовища, так і на внутрішнє середовище. Соціальні процеси змінюються повільно, але їхня дія дуже відчутна тому вимагає постійної уваги [6].

Загалом, стратегічне управління людськими ресурсами в Україні має свої певні стратегії та шляхи їх реалізації, які допоможуть більш ефективно управляти людськими ресурсами та бути конкурентоспроможними на ринку. Цілі стратегії:

- досягнення короткострокового і довгострокового прибутку;
- посилення довгострокової конкурентної позиції;
- вихід на нові ринки; розробка нового товару.

Шляхи реалізації стратегії:

- захисні дії проти конкурентів;
- вирішення специфічних для підприємства завдань управління;
- пошук нових галузей, ринків, шляхів диверсифікації;
- дії щодо закріплення нових можливостей: НДДКР, об'єднання,

придбання.

Для подолання проблем пов'язаних з управлінням людськими ресурсами в Україні створюються програми розвитку людських ресурсів. До них ми можемо

віднести Державну цільову програму розвитку державної служби на період до 2016 року. Її метою було створення ефективної системи управління людськими ресурсами на державній службі.

Були можливі два варіанти розв'язання даної проблеми. Перший варіант передбачав розроблення і виконання заінтересованими державними органами, науковими установами та навчальними закладами, що здійснюють підготовку фахівців у галузі знань “Державне управління”, окремих заходів з питань реформування державної служби. У разі впровадження першого варіанта існує ризик невиправданого збільшення загальних витрат державних коштів та часових перевитрат через неврахування помилок і недоліків реформування державної служби окремими державними органами, різновекторність виконання завдань щодо впровадження нових засад управління персоналом на державній службі.

Другий варіант передбачав розроблення і прийняття Програми із залученням до її виконання учасників процесу розвитку державної служби. Зазначений варіант є оптимальним, оскільки у результаті його вибору буде забезпечено виконання комплексних завдань та заходів, що окреслені цією Концепцією. Така концентрація зусиль збереже необхідну послідовність у реформуванні державної служби та запровадженні нових підходів до управління людськими ресурсами, збільшить фінансові та технічні можливості для досягнення поставлених завдань, забезпечить належну координацію дій виконавців заходів і завдань Програми. Для впровадження був обраний другий варіант, що мав забезпечити реформування державної служби у визначені строки, посилити довіру до реформи як громадськості, так і державних службовців.

Завдання і заходи Програми спрямовані на розв'язання проблем розвитку державної служби, удосконалення технологій управління людськими ресурсами на державній службі шляхом:

1) впровадження механізму, стандартів та процедури управління людськими ресурсами на державній службі, зокрема:

- впровадження профілів професійної компетентності посад державної служби та механізму їх використання під час проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державної служби, оцінювання результатів службової діяльності та просування по службі державних службовців;

- забезпечення зв'язку між результатами оцінювання службової діяльності державних службовців та подальшим проходженням державної служби;

- оновлення змісту діяльності служб персоналу державних органів та їх апарату, посилення їх стратегічної ролі;

2) посилення інституціональної спроможності у системі державної служби, зокрема:

- наукового забезпечення розвитку системи державної служби, визначення методів і механізму модернізації державної служби відповідно до принципів роботи Європейського Союзу;

- посилення інституціональної спроможності служб персоналу державних органів та їх апарату;

- надання правової, консультаційної, методичної, організаційної та іншої допомоги державним органам та їх апарату з питань модернізації державної служби та визначення засад управління людськими ресурсами на державній службі з урахуванням міжнародного досвіду.

Виконання Програми дало змогу забезпечити:

- реалізацію державної кадрової політики у сфері державної служби;
- наукове супроводження реформи державної служби;
- проведення моніторингу результативності та ефективності реформування державної служби.

- реформування державної служби у визначені строки, створення умов для подальшого удосконалення державного управління з урахуванням демократичних цінностей і принципів урядування.

В результаті виконання програми відбулися такі зміни: зменшилась плинність кадрів на державній службі на 5 відсотків; підвищилась конкурентоспроможність, що відобразилося у покращенні рейтингу України, зокрема індикаторів державного управління Світового банку, але кризова ситуація в країні негативно вплинула на рівень безробіття, що, в свою чергу, знижує ефект від впровадження Програми.

Висновок. Стратегічне управління людськими ресурсами є дуже важливим для України на даний момент. Враховуючи те, що в останні роки в Україні почала збільшуватися частка безробітного населення внаслідок добровільного звільнення з метою пошуку більш сприятливого варіанта трудової діяльності, спаду виробництва на підприємствах, зниження попиту на ряд професій, поступовим збільшенням пенсійного віку та інших чинників, нам необхідно вжити заходів для покращення стану ринку праці України. Шляхами реалізації даних заходів є: захисні дії проти конкурентів; вирішення специфічних для підприємства завдань управління; пошук нових галузей, ринків, шляхів диверсифікації; дії щодо закріплення нових можливостей: НДДКР, об'єднання, придбання. В межах програми розвитку людських ресурсів було обрано другий варіант подолання проблем пов'язаних з управлінням людськими ресурсами в Україні, але даний варіант не зміг повністю себе виправдати. Тому на даний момент ефективніше було б запровадити перший варіант, який забезпечить розроблення і виконання заінтересованими державними органами, науковими установами та навчальними закладами, що здійснюють підготовку фахівців у галузі знань “Державне управління”, окремих заходів з питань реформування державної служби. На даний момент питання отримання освіти державними службовцями є дуже актуальним, так як саме загальна освіченість, культура державного службовця є запорукою ефективності його фахової діяльності та зростання рівня кваліфікації, що сприяє й підвищенню функціональної культури фахівця. Реалізація зазначеного варіанта сприятиме удосконаленню механізму вступу на державну службу та її проходження з урахуванням компетентнісного підходу шляхом визначення рівня знань, умінь та навичок, необхідних для виконання посадових обов'язків державних службовців. Профілі професійної компетентності посад державної служби стануть основою для організації управління людськими ресурсами на державній службі.

Список використаних джерел:

1. Богиня Д.П. Основи економіки праці: Навч. Посіб. / Д.П. Богиня. — К.: Знання-Прес, 2013.—261с.
2. Дейнека А. В. Управління людськими ресурсами / А. В. Дейнека, В. А. Беспалько. — М: Видавничо-торгова корпорація «Дашков і К», 2013. — 392 с.
3. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. — К.: Державна служба статистики України. 1998. — Веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. — Мова 132абл., рос., 132абл.. — Дата останнього доступу: 4.10.2016. — Назва з екрану.
4. Красношопка В.В. Управління людськими ресурсами / В.В. Красношопка // Науковий вісник НЛТУ України. — 2012. № 20/6.
5. Матвійшин Є. Г. Стратегічне управління людськими ресурсами / Є. Г. Матвійшин. — Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2011. — 200 с.
6. Никифорова В.Г. Стратегічне управління людськими ресурсами: Навчально-методичний посіб. / В.Г. Никифорова. — Одеса: Атлант, 2014. — 209 с.

УДК 338.245.5.329.177.2(721)

ЗАГРОЗИ, РИЗИКИ ТА НЕБЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ю. М. Семенчук, магістр

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.,

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено підходи до визначення термінів «загроза», «ризик» та «небезпека». Зазначено, що під впливом загроз і ризиків підприємство змушене постійно навчатися і вдосконалювати свої захисні механізми в системі економічної безпеки.

Ключові слова: загроза, ризик, небезпека, система, економічна безпека, підприємство.

Постановка проблеми. Надійне забезпечення безпечного функціонування в сучасних умовах є проблемою для всіх організацій незалежно від форм власності та виду діяльності. Необхідно відзначити, що ринкова економіка та жорстка конкуренція є базовим джерелом виникнення ризиків, загроз, небезпек та непередбачуваних ситуацій. Загрози, ризики та небезпеки в діяльності суб'єктів господарювання висувають нові вимоги до побудови та організації діяльності систем їх безпеки, а рівень економічної безпеки характеризує здатність суб'єктів господарювання протистояти їй загрозам у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що дослідженню сутності та взаємозв'язку понять «ризик», «небезпека», «загроза», а також їх впливу на підприємницьку діяльність приділено багато уваги як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Зокрема, вивченням цих питань займалися О. Барановський, Т. Васильців, В. Гєєць, В. Кузнецов, Д. Зеркалов, М. Зубок, Є. Олейніков, М. Куркін. Однак, незважаючи на численні проведені дослідження, нині не існує єдиної думки щодо сутності та взаємозв'язку таких економічних категорій, як «загроза», «ризик» та «небезпека».

Мета статті полягає в уточненні сутності понять ризику, загрози, небезпеки та виявленні їх взаємозв'язку із системою економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мінливість зовнішнього середовища висуває більш жорсткі вимоги до системи економічної безпеки підприємства. Така система повинна враховувати наявні загрози, ризики та небезпеки, а також прогнозувати потенційні для мінімізації їх негативних наслідків. Дослідження особливостей управління економічною безпекою підприємства потребує розмежування понять «загроза» та «небезпека», оскільки поняття «економічна безпека підприємства» пов'язане із захищеністю від загроз. Проведені дослідження показали, що поняття «загроза» є близьким за сутністю і рівнем впливу на об'єкт загрози до терміну «небезпека».

Події, які спричиняють шкоду або порушення нормального функціонування підприємства і, як наслідок, є причиною збитків та які виникають під дією певних чинників (зовнішніх та внутрішніх), тому потребують комплексу заходів із боку підприємства для їх нейтралізації та усунення. В економічній літературі разом із поняттям «загроза» використовують такі поняття, як «ризик» та «небезпека», вони є досить близькі за змістом, однак ототожнювати їх не варто. Під небезпекою на рівні підприємства слід розуміти об'єктивно наявну можливість негативного впливу на його функціонування, внаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, яка навіть може призвести до кризового стану. Відповідно, безпека – це такий стан підприємства, за якого підприємство здатне зберегти рівень розвитку під впливом руйнівного внутрішнього або зовнішнього середовища, стан захищеності підприємства від негативного впливу певних чинників внутрішнього і зовнішнього характеру [15]. Із

поняттями «безпека» та «небезпека» формується зміст поняття «загроза», як дії дестабілізуючих природних факторів або суб'єктивних, пов'язаних із недобросовісною конкуренцією і порушенням законів і норм, що може спричинити потенційні або реальні втрати для підприємства. Основними причинами виникнення загроз економічній безпеці можуть бути: недостатня адаптація окремих підприємств до умов ринку, що постійно змінюються; загальна неплатоспроможність організації; споживчий менталітет значної кількості громадян; низький рівень трудової дисципліни та відповідальності працівників; недостатнє правове регулювання певних видів діяльності; низький професійний рівень частини керівного складу і працівників та ін. [4]. Важливим методологічним положенням є визначення сутності і походження джерел небезпеки (загрози, ризику). Джерелом загроз є певні негативні чинники й умови функціонування фінансової системи підприємства, це може бути як один чинник (умова), так і їх сукупність. Однак джерелом загрози є не сам негативний чинник, а його деструктивна дія на можливості реалізації конкретних фінансових інтересів підприємства і забезпечення його фінансової безпеки під впливом різних факторів [6].

Усі фактори джерел небезпеки та загроз можуть бути згруповані за різними класифікаційними ознаками:

- за можливістю прогнозування (прогнозовані, непередбачені);
- за джерелом походження (об'єктивні, суб'єктивні);
- за можливістю запобігання (форс-мажорні, передбачувані);
- за ймовірністю настання (явні, латентні);
- за природою виникнення (економічні, політичні, правові, техногенні, екологічні, конкурентні, контрагентські);
- за значимістю або істотністю збитку (несуттєві, істотні, значні, катастрофічні);
- за ступенем імовірності (неймовірні, малоймовірні, ймовірні, досить імовірні, неминучі);
- за ознакою їх здійснення в часі (безпосередня, близька, далека);
- за ознакою їх здійснення в просторі (макросередовища, мікросередовища, внутрішнього середовища);
- за способами здійснення (промислове шпигунство, розкрадання, вербування і підкуп персоналу, психологічний вплив на персонал, технологічний доступ та ін.);
- за сферою виникнення (внутрішні фактори, зовнішні).

До зовнішніх загроз і чинників належать: протиправна діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм і фізичних осіб, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством, неспроможних ділових партнерів, раніше звільнених за різну провину співробітників підприємства, а також правопорушення з боку корумпованих елементів з представників правоохоронних органів і органів контролю.

До внутрішніх загроз і чинників належать дії пасивності (у тому числі умисні і ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам його комерційної діяльності, наслідком яких можуть бути нанесення економічного збитку компанії, витік або втрата інформаційних ресурсів (у тому числі відомостей, що становлять комерційну таємницю), підрив її ділового іміджу в бізнес-колах, виникнення проблем у взаємостосунках з реальними і потенційними партнерами, конфліктних ситуацій з конкурентами, правоохоронними органами і органами контролю тощо.

До основних загроз розвитку аграрного сектора необхідно віднести низьку ефективність сільськогосподарського виробництва; недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення; проблему деформації цінових пропорцій; нераціональне використання земель сільськогосподарського призначення; проблему забезпеченості основними виробничими засобами; недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури аграрного ринку; низьку матеріальну зацікавленість робітників АПК тощо (рис.1) .

Рисунок 1 – Ризики та загрози економічній безпеці сільськогосподарських підприємств

Джерело: побудовано автором з використанням [3]

Крім того, великий вплив на діяльність підприємства мають такі фактори, що не враховувалися раніше: рівень та ефективність фінансово-економічної політики держави; політична нестабільність; наявність кризи в інших країнах; помилки та зловживання в управлінні фінансовою системою держави; низький рівень соціальної

орієнтованості економіки; міжнародна політика щодо країни та її стабільність; зростання економічної злочинності та корупції; інфляційні процеси; руйнування ринку; зростання фінансових утрат у результаті збільшення масштабів і поглиблення соціальної напруженості у сфері економічних відносин; відсутність розвитку ринку страхових послуг; життєвий цикл підприємства; відсутність ефективних методів стимулювання праці; неврахування фінансових ризиків; енергетична залежність від інших країн світу; відсутність стратегічного управління та відсутність культури управління на підприємствах.

Зазначимо, що, оскільки в основі виникнення небезпеки в процесі функціонування підприємства лежить непрофесійна реакція менеджменту підприємства на мінливість зовнішнього середовища та застарілість технологій, що використовуються для виробництва продукції, пропонується до цієї класифікації додати групу управлінських, інформаційних та інноваційних чинників. Своєю чергою, у кожній групі чинників, що впливають на діяльність підприємства, виокремлюються фактори, що спрацьовують в кожному разі вибірково.

В системі економічної безпеки підприємства найважливіше місце займають фактори внутрішнього порядку, такі як стадія життєвого циклу підприємства, оскільки фінансові результати підприємства, а також його платоспроможність є основними критеріями ефективності управлінських рішень та критеріями рівня економічної безпеки підприємства, а побудована крива стадії життєвого циклу повною мірою може бути джерелом інформації, на підставі якої розроблятимуться заходи щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві.

Для нейтралізації небезпечних факторів та підтримки життєдіяльності підприємства необхідні такі умови:

- по-перше, чітке бачення стратегічної цілі подальшого розвитку підприємства;
- по-друге, інформація про поточний стан зовнішнього середовища та передбачення його можливої зміни в майбутньому, оскільки без таких знань неможливо заздалегідь передбачити вплив зовнішнього середовища на підприємство та, відповідно, розробити заходи, які можуть швидко його нейтралізувати;
- по-третє, інформація про стан та можливі зміни (відповідно до умов зовнішнього середовища) внутрішнього середовища за допомогою певних фінансових показників.

Ризиковий характер підприємницької діяльності, невизначеність та підвищення рівня конкурентної боротьби обумовлюють необхідність зміцнення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Зазначена проблема є особливо актуальною для сільськогосподарських підприємств, з огляду на підвищену ризикованість їх діяльності, що пов'язано із природно-кліматичним чинником та використанням землі як основного засобу виробництва. трансформаційні процеси в аграрному секторі України відбуваються без достатньо сформованих механізмів правового, економічного та соціального спрямування, що негативно впливає на діяльність інфраструктури ринку і господарських відносин у виробничому секторі. Негативні економічні наслідки економічних реформ перетворились у вагомій загрози національній безпеці країни у всіх її сферах, особливо в аграрній.

Виявлення основних проблем функціонування сільськогосподарських підприємств та перспектив зміцнення їх економічної безпеки дасть змогу захистити товаровиробників від дії деструктивних впливів та створити сприятливі умови для їх розвитку у майбутньому.

Спроможність протидіяти впливу зовнішнього середовища дає змогу трактувати безпеку як процес, який повинен включати: – аналіз загроз негативних дій відповідно до політико-правової економічної безпеки; – оцінку поточного стану фінансової

безпеки; – планування комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки; – розроблення рекомендацій щодо їх реалізації.

Отже, забезпечення стабільності системи економічної безпеки має відбуватися шляхом підтримки відносно постійних параметрів, які характеризують економічні інтереси підприємства, і відвернення загроз економічній діяльності. Водночас стабільність системи економічної безпеки підприємства слід розглядати у динаміці, тобто враховуючи сталі тенденції зміни параметрів економічної безпеки завдяки стійким темпам приросту власних фінансових ресурсів.

Для забезпечення фінансової безпеки на сільськогосподарських підприємствах і можливості передбачення ризиків на підприємстві повинна існувати система органів управління фінансовою безпекою, що мають проводити діагностування стану підприємства, прогнозувати можливі загрози та вживати низку заходів із забезпечення стабільності системи фінансової безпеки аграрних підприємств. З цією метою слід здійснювати ефективне управління економічною безпекою через створення відповідної спеціалізованої структури – служби економічної безпеки. Її діяльність повинна 137абл.137ається на дотриманні принципів: керованості, послідовності, системності, пріоритетності, справедливості, збалансованості та узгодженості. Склад служби економічної безпеки може змінюватися залежно від розмірів сільськогосподарського підприємства. Для малих сільськогосподарських підприємств рекомендовано створення посади антикризового менеджера або ж отримання консультативних послуг у сфері управління економічною безпекою від спеціалізованих консалтингових компаній.

Висновки. Отже, незважаючи на відмінність підходів до визначення понять «загроза», «ризик», «небезпека», спільним для всіх є певний еволюційний складник, оскільки під впливом загроз і ризиків підприємство змушене постійно навчатися і вдосконалювати свої захисні механізми. Для своєчасного попередження та подолання цих загроз та небезпек необхідно чітко розуміння сутності поняття, взаємозв'язку категорій та їх різновидів. Ідентифікація загроз економічній безпеці підприємства дає змогу розробити конкретні заходи щодо усунення цих загроз. Перспективою подальших досліджень є формування та реалізація заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки існування ефективної системи економічної безпеки підприємства залежить не тільки від можливості протистояти загрозам, а й від гнучкості системи і гармонізації інтересів суб'єкта господарювання із зовнішнім середовищем.

Список використаних джерел :

1. . Клейнер Г.Б. Предприятия в нестабильной экономической 137абл.: риски, стратеги, безопасность : [137абл.137] / Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев, Р.М. Качалов. – М. : Экономика, 1997. – 288 с.
2. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предпри- 137аб: подходы и принципы / В.Ф. Гапоненко, А.А. Безпалько, А.С.Власков. – М. : Ось-89, 2006. – 208 с.
3. Тамбовцев В.Л. Объекты экономической безопасности Рос- сии / В.Л. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 45–54.
4. Основы экономической безопасности (Государство, 137абл.137, предприятие, личность) / Под 137абл. Е.А. Олейникова. – М. : ИнтелСинтез, 1997. – 288 с.
5. Матвеев Н.В. Экономическая безопасность предприятия : 137абл. ... 137абл. экон. Наук / Н.В. Матвеев. – М., 1999. – 224 с.
6. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-пра- вова категорія / А. Пекін // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 23–25.
7. Ярочкин В.И. Предприниматель и безопасность : Ч. 2. / В.И. Ярочкин. – М. : Экспертное бюро, 1994. – 112 с.
8. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Еко- номіко-правовий аспект / М.І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.

УДК 331.104.2

ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ

*Н. Д. Чуприна, магістр**Науковий керівник : канд. екон. наук, доцент Максименко А. Г.**Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розкрито, проблематику взаємодії людей в виробничому колективі, обґрунтоване стратегічне значення психологічної стабільності. А також проаналізовано, значення керівника у створенні сприятливого психологічного клімату в колективі.

Ключові слова: *соціально-психологічний клімат, трудовий колектив, сприятлива психологічна обстановка, атмосфера колективу, конфлікти, команда.*

Постановка проблеми. Питання психологічного мікроклімату в колективі, завжди були й залишаються актуальними. Адже, він відображає стійкий психічний настрій у колективі, який остаточно формується відповідно до умов життя кожної особистості, її діяльності в міжособистісній взаємодії, а також мікроклімат в колективі прямо впливає на продуктивність праці кожного працівника.

Створення нормальних взаємин – основне завдання керівника в досягненні успішності функціонування організації. Вивчення даного питання пов'язане з необхідністю вдосконалення підвищення ефективності організації, і при цьому вимагає систематичного вивчення психології і соціально-психологічних взаємин на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням даної проблеми займалося багато вчених, серед яких можна виділити: Паригіна Б. Д., Мансурова М. С., Шепеля В. М., Буєву Л. П., Ложкіна Г. В., Бенедикта Р. К., Далларда Дж., Якокка Л. Е., Філіпов А. В. та інші. Що стосується України, соціально-психологічний клімат досліджували Сасіна Л. О., Виноградов Г. В., Балабанова Л. В., Смирнова В. Г., Ходаковський Є. І. та багато інших. Під їх розгляд підпадали питання не тільки соціально-психологічного клімату, а й соціально-психологічні конфлікти і вдосконалення взаємин в колективі.

Постановка завдання. Метою дослідження є дослідження теоретичних питань особливостей соціально-психологічного клімату колективів, а також формування сприятливого психологічного клімату.

Викладення основного матеріалу дослідження. Кожен з нас значну частину свого часу проводить в різних групах – вдома, на роботі, в навчальному закладі, в гостях, на заняттях і т.д. При цьому люди вступають у певні контакти з іншими людьми, так чи інакше взаємодіють з ними – допомагають один одному, або навпаки, конкурують. Часом люди в групі переживають одні й ті ж психічні стани, і це певним чином впливає на їх діяльність. Особливо велику роль це відіграє в організації, де від діяльності кожного працівника залежить успішність підприємства в цілому.

Професійної діяльності ми присвячуємо значну частину свого життя, тому бажання відчувати себе серед колег комфортно і впевнено цілком зрозуміло. Але, на жаль, людей, що йдуть на службу як на свято, не дуже-то багато. Часто причиною тому – робоче оточення. Як і будь-які людські спільноти, трудові колективи не можуть існувати без конфліктів. Періодично виникають психологічні тертя, негативні наслідки яких відомі: зниження працездатності, зниження мотивації, зростання плинності кадрів і як наслідок – погіршення економічних показників.

Вивчення і вдосконалення соціально-психологічного клімату на сучасному етапі стають невід'ємною складовою частиною управління персоналом організації і реалізуються в повсякденній роботі керівника.

Адже, створити хороший психологічний клімат у колективі, підібрати команду фахівців так, щоб всі її члени не тільки успішно взаємодіяли, а й

гармоніювали між собою як особистості, побудувати правильні взаємини в колективі – велике мистецтво і велика психолого-педагогічна праця.

Тому хороший керівник повинен розуміти, як це важливо – вміти проаналізувати соціально-психологічну обстановку в колективі, його клімат, а також повинен вчасно вплинути на колектив, усунути всі негативні фактори, створити працівникам сприятливі умови для діяльності. Саме в цьому випадку підприємство здатне добитися найвищих показників, отримати найбільший прибуток (що, власне, і є основною метою його існування).

Удосконалювання соціально-психологічного клімату колективу – це завдання розгортання соціального й психологічного потенціалу суспільства й особистості, створення найбільш повнокровного способу життя людей. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату трудового колективу є однією з найважливіших умов боротьби за зростання продуктивності праці і якості послуг, які пропонуються. Разом з тим, соціально-психологічний клімат є показником рівня соціального розвитку колективу і його психологічних резервів, здатних до більш повної реалізації. А це, у свою чергу, пов'язане з перспективою зростання соціальних факторів у структурі виробництва, з удосконалюванням як організації, так і умов праці. Від рівня оптимальності соціально-психологічного клімату кожного окремого трудового колективу багато в чому залежить і загальна соціально-політична, ідеологічна атмосфера суспільства, та країни в цілому.

Проаналізувавши літературу, можна сказати, що психологічний клімат – є результатом сумісної діяльності людей, їх міжособистісної взаємодії. Найчастіше суть психологічного клімату зводять до таких психологічних явищ: стану колективної свідомості; відображення особливостей взаємодії людей; емоційно – психологічному настрої групи; психологічній єдності членів групи; результату спільної діяльності людей; взаємовідносинах в групах і колективах та ін.

Одним з перших, категорію «психологічний клімат» увів Н.С.Мансуров, він досліджуючи фактори підвищення продуктивності праці, звернув увагу на організацію благосприятливого психологічного клімату в колективі ” і проаналізував деякі шляхи його створення. Автор розглядав соціально-психологічний клімат, як «емоційно-психологічний настрій, що проявляється в тих взаєминах, які встановлюються на основі об'єктивних і суб'єктивних взаємозв'язків. Емоційно-психологічний настрій визначається ціннісними орієнтаціями, моральними нормами й інтересами членів колективу» [1].

Поряд з терміном «соціально-психологічний клімат» в науковій літературі використовується і ряд інших. Так, у вітчизняній літературі зустрічаються такі терміни: «психологічна атмосфера», «морально-психологічна установка», «морально-психологічні умови», «соціально-психологічна атмосфера», «морально – психологічний настрій» і «морально-психологічна обстановка». У зарубіжній літературі, зокрема, в американській психології та психологічній теорії організації центральне місце займає поняття «клімат організації» або «організаційний клімат» , зустрічаються також «культура організації», «клімат середовища»[2].

Сприятливий соціально-психологічний клімат є умовою підвищення продуктивності праці, задоволеності працівників працею і колективом. Клімат колективу виникає спонтанно. Але хороший клімат не є простим наслідком проголошених девізів і зусиль окремих керівників. Він являє собою підсумок виховної роботи з членами колективу, здійснення спеціальних заходів, спрямованих на організацію відносин між керівниками і підлеглими. Якість соціально-психологічного клімату в колективі визначає відношення керівника до суспільства в цілому, до своєї організації і до кожної людини окремо. Якщо в його розумінні людина представляється як ресурс, сировинна і виробнича база, то такий підхід не дасть належного результату, в

процесі управління виникне перекіс і недолік або перерахунок ресурсів для виконання конкретного завдання.

Сприятливий морально-психологічний клімат у колективі характеризується:

- правильним розумінням співробітниками цілей діяльності органів внутрішніх справ та свого підрозділу;
- здатністю і готовністю спільними зусиллями добиватися виконання поставлених завдань;
- ступенем комфортності роботи, соціального самопочуття колективу;
- рівнем розвитку взаємин, заснованих на чесності та принциповості у поєднанні з товариської взаємодопомогою і повагою;
- позитивними службовими традиціями, згуртовує колектив.

Одним із напрямів, що допомагають створенню сприятливого психологічного клімату, є організація людей у виробничі колективи на основі їхньої психологічної сумісності, під якою розуміється психологічна близькість партнерів, взаємна симпатія, схожість їхніх характерів, спільність інтересів та нахилів. Створення сприятливого психологічного клімату передбачає подолання тих бар'єрів психічної напруженості, які можуть виникнути в процесі спілкування між людьми. Стан клімату, ступінь його стимулюючого впливу на особистість може розглядатися, як один із суттєвих показників ефективності діяльності керівника колективу.

Для формування сприятливого соціально-психологічного клімату, в колективі необхідно [3]:

- створювати умови для організації сумісної діяльності працівників, заохочувати активність, ініціативу, креативність;
- знаходити спільні інтереси, які б об'єднали членів колективу;
- формувати традиції колективу;
- заохочувати працівників проводити разом вільний час;
- прагнути до залучення у життя колективу, кожного робітника;
- примножувати загальнолюдські цінності в житті колективу;
- прислухатися до інтересів кожного, зупинятися на спільному, компромісному рішенні;
- створювати умови для підвищення комфортності самопочуття та збереження позитивних відносин між керівниками та робітниками;
- розвивати комунікативну культуру та навички спілкування;
- проводити спеціальні тренінги для підвищення згуртованості колективу та виробітку навичок праці у команді.

Формування та вдосконалення соціально-психологічного клімату – це постійна практична задача керівників будь-якого рангу. Створення сприятливого клімату є справою не лише відповідальним, але і творчим, що вимагає знань його природи і засобів регулювання, уміння передбачати можливі ситуації у взаєминах членів колективу. Формування хорошого соціально-психологічного клімату вимагає, особливо від керівників та психологів, розуміння психології людей, їх емоційного стану, настрою, душевних хвилювань, відносин один з одним.

Роль керівника є дуже важливою. Керівник не тільки організовує роботу колективу, але й несе відповідальність за налагоджене спілкування, співпрацю підлеглих, а також зміст, структуру та стан колективної психології в цілому. При проблемах у керівництві необхідно використовувати примуси та авторитарні методи управління і враховувати психологічні особливості кожного працівника, його моральний стан, характер та взаємодію з іншими індивідами. Постійними завданнями керівника є: зміцнення трудової дисципліни, регулювання соціально-психологічних процесів у внутрішньому середовищі організації, попередження конфліктів та вирішення різного роду питань, пов'язаних з психологічним кліматом колективу.

Як стверджують успішні менеджери (Л. Якокка «Кар'єра менеджера») для створення і процвітання фірми необхідно, щоб люди службовці в цій установі відчували себе «командою» [4]. Однією з ознак «команди» є згуртованість, взаємовиручка, підтримка і одночасно вимогливість до себе і інших. Одним з найважливіших показників, що колектив «команда» є хороший соціально-психологічний клімат. Як показують американські та японські дослідження в галузі менеджменту, стабільних результатів досягають фірми, в яких панує спокійна морально-психологічна обстановка. Тобто це такий стан в колективі, коли кожному його члену надаються оптимальні умови для реалізації його здібностей і схильностей.

Керівник несе особисту відповідальність за стан соціально-психологічного клімату в службових колективах і зобов'язаний проводити роботу по його формуванню. Заступник керівника по роботі з особовим складом зобов'язаний аналізувати морально-психологічний стан особового складу, стан соціально-психологічного клімату, розробляти і реалізовувати заходи щодо підвищення ефективності морально-психологічного забезпечення.

У зв'язку з зазначеним для керівника важливо не просто володіти загальним уявленням про соціально-психологічному кліматі в підрозділі, але періодично мати точну оцінку його стану. Управлінець може намагатися отримати інформацію про соціально-психологічному стані колективу з бесід зі співробітниками і особистих спостережень, однак найбільш точні і обгрунтовані оцінки може дати лише фахівець.

Торкаючись факторів, які реалізуються керівником в більшій мірі через підлеглих для оптимізації соціально-психологічного клімату, потрібно відзначити насамперед підбір психологічно сумісних членів робочих груп, створення практики професійно-психологічної допомоги персоналу, позитивних традицій в його професійній життя.

Існує чотири види сумісності: психофізіологічна, психологічна, соціально-психологічна і соціальна. Психофізіологічна сумісність (особливо для екстремальних умов праці) передбачає узгодженість таких характеристик людей, як реактивність нервової системи (темперамент), витривалість, працездатність і ін. Психологічна сумісність проявляється на рівні подібності в характері, стереотипах поведінки і т.д. Соціально-психологічна сумісність ґрунтується на узгодженості ціннісних орієнтацій, інтересів і схильностей співробітників, їх типів обробки інформації та ряду поведінкових характеристик. Соціальна сумісність базується на схожості співробітників в освіті, соціально-економічному становищі, в статусах і ролях. Чим більш вдається досягти узгодженості співробітників за вказаними видами сумісності, тим краще взаєморозуміння, взаємини і результати діяльності учасників створюваних робочих груп.

Керівник і співробітники зобов'язані підтримувати сприятливий морально-психологічний клімат у службовому колективі, що виражається в позитивному емоційно-моральному стані, високому моральному дусі співробітників, їх відношенні до моральних цінностей і ступеня мотиваційної готовності до виконання оперативно-службових завдань.

В результаті досліджень соціально-психологічного клімату в виробничих колективах встановлено прямий вплив на нього матеріально-технічних та організаційно-управлінських умов. Це пояснюється тим, що соціальне регулювання міжособистісних відносин в колективі здійснюється через систему виробничих відносин на основі встановлених в суспільстві принципів розподілу праці та заробітної платні, зафіксованих в адміністративно-правовій організації колективу.

Організаційно-управлінські умови зумовлюють структуру відносин в колективі і спонукають людей до певного виду взаємовідносин. В цьому розумінні організаційно-управлінські умови є важливими фактором соціально-психологічного клімату, за допомогою яких можливо його змінювати.

Конкретні організаційно-управлінські умови в тій чи іншій мірі впливають на соціально-психологічний клімат, на прояв індивідуальних рис учасників, спільної діяльності.

Так до прикладу в умовах командної роботи різко зростає роль особистості в колективі, її індивідуально-психологічного потенціалу, що міститься в професійній майстерності, знаннях, здібностях, вміннях, навичках, характері, здоров'ї та інших особливостях людини.

При більш глибоких та тісних взаємовідносинах людей в процесі сумісної діяльності в колективі саме взаємодоповнення психологічних якостей може стати важливою умовою формування позитивних відносин, покращення соціально-психологічного клімату.

В багатьох дослідженнях встановлюється різноманітність психології людей, що залежить від статі, віку, національності, професії. Ці розходження виступають як психологічні умови між особистісної взаємодії, заважаючи чи сприяючи успішному розвитку позитивних взаємовідносин між людьми. Виходячи з впливу соціально-демографічних характеристик членів колективу на форми між особистісних відносин, можна виявити деякі тенденції в розвитку взаємовідносин та намітити тактику психолого-педагогічної дії на них з метою покращення соціально-психологічного клімату колективу [5].

Важливу роль в формуванні соціально-психологічного клімату відіграють загальнокультурні умови діяльності людини в колективі. Тут мова йде не тільки про естетику промислового та побутового інтер'єру, а й художню культуру людини, котра в процесах міжособистісного спілкування неофіційного рівня може піднімати її авторитет в колективі. Взагалі суспільні відносини, виявляються в статутно-рольовому взаємозв'язку членів колективів, в суспільстві з допомогою спілкування реалізуються в міжособистісних відносинах людей. В рольових характеристиках особистості закріплені функції людини в колективі та суспільстві. Чим різноманітніша діяльність людини, тим більше ролей їй треба виконувати. На роботі вона здійснює виробничі функції, і в залежності від них їй доводиться виступати, наприклад, в ролі директора, замісника, менеджера по персоналу та ін. Кожна з ролей має той чи інший рівень суспільного визначення (престижність) в суспільстві та колективі, що визначає у взаємовідносинах людей авторитет особистості.

Висновки. Отже, формування здорової моральної атмосфери в колективі – складний і тривалий процес. Він проявляється в таких групових ефектах, як настрої і думка колективу, індивідуальне самопочуття і оцінка умов життя і роботи особистості в колективі. Головна його мета – досягнення такого становища, коли праця приносить задоволення, коли вони виконують спільну справу з радістю. Прийти до цього можна лише через вмілу організацію праці, справедливу оцінку і винагородження працівників, сприяння їх професійному зростанню, а також розуміння їх труднощів і проблем.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В. Управління персоналом: Навчальний посібник / Л. Балабанова, О. Сардак – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 512 с.
2. Смирнова В. Г. Організаційна культура: підручник для академічного бакалаврата / В. Смирнова – М. : Видавництво Юрайт, 2014. – 306 с.
3. Ходаковський Є. І. Психологія управління: навчальний посібник / Є. Ходаковський, Ю. Богоявленська, Т. Грабар. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 608 с.
4. Яккока Л. Е. Кар'єра менеджера / С. Клайнфілд – М. : Видавництво Попуррі, 2007. – 90 с.
5. Філіпов А. В. Робота з кадрами: психологічний аспект / А. Філіпов. – М. : Економіка, 1990. – 168 с.

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ І МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.83

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ РОБОТИ КЕРІВНИКІВ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

К.О. Грушенко, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядаються особливості роботи керівників у системі державного правління на прикладі Великобританії, Німеччини та Франції.

Ключові слова: державне управління, державна служба, державний службовець, керівник, держава

Постановка проблеми. Україна стоїть на межі євроінтеграції та потребує великої кількості реформ, пристосування сьогодишнього законодавства до законодавства ЄС, приближення до європейських стандартів та норм тощо. Тому постає питання ознайомлення та вивчення досвіду європейських країн в системі державного управління.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженнями зарубіжного досвіду проходження державної служби присвячено досить широке коло праць вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких можна виділити публікації В. Авер'янова В. Бакуменка, О.Воронько, І. Грицяка, Р. Граверта, К. Деммке, С. Дубенко та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз європейського досвіду роботи керівників у системі державного правління та можливості його адаптації в умовах вітчизняної адміністративної реформи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості країн світу корінну модернізацію й реформування державної служби було розпочато ще в 70-80-ті роки минулого століття і на сьогодні ці процеси дали можливість позитивно вплинути на показники ефективності роботи державного сектору, побудувати професійну і якісну державну службу, а тому з метою здійснення в Україні адміністративної реформи та її ключового напрямку – реформування державної служби, визначення ефективних складових вдосконалення її проходження доцільно проаналізувати зарубіжний досвід реформування та проходження державної служби [3].

Реорганізація державної служби в Нідерландах проводиться з 1980 року. Водночас починається рух за регіоналізацію управління. Він розпочався з формування нових регіональних адміністрацій у великих містах і прилеглих до них територіях [4].

Починаючи з 2000 р. державна служба Нідерландів перебуває в стадії поступового реформування із завданням створення «інших» органів державної влади, орієнтованих на виконання запитів громадян та прагнення до самовдосконалення на основі поліпшення форм і методики діяльності. Фактично ця ідея, як і в багатьох інших європейських країнах, полягає у формуванні ефективно функціонуючого державного апарату, який, з одного боку, користувався б довірою громадян, а з другого – був би більш відповідальний за вирішення поставлених перед ним завдань.

Ключовим є завдання зміцнення етичних норм поведінки державних службовців і подолання роздробленості в кадровій політиці на основі діяльності BABD. Суттєвою особливістю державної служби Нідерландів є функціонування Бюро забезпечення етики та доброчесності у сфері державного управління – BIOS (Бюро), яке також засновано як структурний підрозділ Міністерства внутрішніх справ Королівства Нідерландів у 2006 р. для надання допомоги державним органам у зміцненні своїх стратегій доброчесності. Разом з тим кожен орган державного управління хоча і за допомогою Бюро, але сам несе персональну відповідальність за свою стратегію доброчесності.

Надалі було підвищено компетенцію та надано повноваження приймати рішення з питань місцевого значення місцевим органам управління; вони ж стали брати участь у призначенні представника центру на місцях. Все це отримало назву «співуправління». Для фінансування муніципалітетів і провінцій був сформований Муніципальний і провінційний фонд, очолюваний центральним урядом і фінансований частково за рахунок державних податків.

На думку керівників країни, для успішної модернізації державного управління необхідні три умови, безпосередньо пов'язані з діяльністю вищих чиновників, та які на нашу думку варто дотримуватися і в Україні: загальне бачення стратегічного розвитку країни, розділене політиками і адміністраторами; сталість принципів і поглядів на стратегію реформування; єдність слова і справи, особливо на вищому рівні.

На нашу думку, заслуговує на увагу, Модель компетентності вищих чиновників, так званий «Управлінський портфель» у Нідерландах, який складається з семи ознак, яким повинен відповідати держслужбовець, а саме:

1. Системне управління: бачення майбутнього; управління за цілями; формування союзів; лідерство.

2. Вирішення проблем: аналіз інформації; формування альтернатив; концептуальна гнучкість; прийняття рішень.

3. Міжособистісні відносини: вміння слухати; розуміння реакції оточуючих; гнучка поведінка; допомога підлеглим у професійному розвитку.

4. Оперативна ефективність: ініціативність; оперативний контроль; делегування повноважень; вміння зосередитись.

5. Вплив на людей: усні презентації; впевненість у собі; вміння переконувати; розробка плану дій.

6. Особисті якості: енергійність; стійкість до стресів; мотивація на якісну роботу; здатність вчитися.

7. Управління з урахуванням середовища: усвідомлення зовнішнього середовища; розуміння політичних факторів; чесність і етика; усвідомлення своєї ролі.

У цілому дана модель відповідає політиці уряду який прагне змінити адміністративні цінності і висунути на перший план відкритість, прозорість, орієнтацію на споживачів [5]. До основних компетенцій керівників в системі державної служби в Нідерландах належать: загальні менеджерські уміння; комунікативні навички; міжособистісні навички; уміння вести співбесіди та переговори; попереднє переміщення в рамках організації. Технічні кваліфікації: обізнаність з адміністративних, фінансових питань та контролю; спеціальні знання політики співтовариства, мов, законодавства і програм, особливо тих, що стосуються даної посади [1].

На відміну від інших держав світу, де питання державної служби регулюються Конституцією країни або іншими законами. У Великобританії діє система норм, що складається з окремих парламентських статутів, і в тому числі на основі королівської прерогативи і норм Загального права. В законодавчому плані регулюються лише окремі аспекти державної служби (наприклад Закон про пенсії та ін.). Державними службовцями в цій країні вважаються всі службовці публічного сектору (в тому числі цивільні службовці, що працюють в міністерствах і відомствах, службовці збройних сил, поліції, публічних корпорацій місцевих органів влади, системи охорони здоров'я, шкільної освіти та ін.).

Службовців публічного сектору називають «посадовими особами», службовців міністерств – цивільними службовцями. Цивільним службовцем у вузькому значенні цього поняття вважається державний службовець, що перебуває на державній службі в будь-якому міністерстві або відомстві і одержує заробітну плату з коштів, які виділяються за рішенням парламенту. Таким чином, всі державні службовці

поділяються на публічних і цивільних. У свою чергу, цивільні службовці поділяються на дві великі категорії: промислові і непромислові [2].

Для характеристики особливої структури державного управління в Німеччині вже в ранні часи вкоренилась поняття «канцлерська демократія». Воно вірно виражає те, що політичним центром закріпленого Основним Законом Федеративної Республіки Німеччина демократичного ладу є глава уряду – федеральний канцлер. Парламент ФРН, завдяки обранню федерального канцлера, є органом, що створює верхівку федерального уряду. Основний Закон ФРН визнає федерального канцлера главою уряду. Хоча в його статті 62 сказано: федеральний уряд складається з федерального канцлера і федеральних міністрів (що підкреслює кабінетний характер цього уряду), інші положення конституції забезпечують чолі уряду таке визначальний вплив, що канцлер аж ніяк не є в ньому тільки «першим серед рівних», а виконує ряд важливих державних функцій.

У 80-х рр. XX ст. у німецькій теорії з'явилося поняття «ключові компетенції», яке включає в себе індивідуальні характеристики (гнучкість, здатність до співпраці, етичність, моральну стійкість). У рамках німецької моделі виділено професійно-технічні «компетенції дії», предметні компетенції, особистісні компетенції і соціальні компетенції. Компетенції, що належать до професійної діяльності, описують готовність і здатність виконувати завдання, вирішувати проблеми й оцінювати результат залежно від визначених цілей.

Особистісні компетенції включають ключові кваліфікації та можуть бути визначені в термінах здатності і готовності розвиватися самому, так само як розвивати навички, мотивацію і відносини, щоб не тільки ефективно працювати.

Соціальні компетенції можуть бути визначені як здатність і готовність відповідально співпрацювати, взаємодіяти з іншими.

Посади на публічній службі у Німеччині об'єднані в «кар'єру», тобто групу посад від нижчої до вищої, які вимагають однакового освітнього рівня для вступу на них, однак відповідальність і складність завдань на різних рівнях вимагають досвіду й удосконалення професійних навичок.

Службовці Німеччини перебувають в одному з трьох видів правового статусу, які відрізняються рівнем правової захищеності й обсягом функціональних обов'язків:

1. Підготовча служба. Характеризується найменшою правовою захищеністю, службовця можуть звільнити за вчинення дисциплінарного проступку. Він не обіймає жодної посади, а проходить теоретичну і практичну підготовку.

2. Випробувальна служба починається з призначення на посаду і триває від одного року у службовців простого рівня до трьох років у службовців високого.

3. Пожиттєве призначення отримують службовці, яким на момент призначення виповнилося 27 років і які мають успішно закінчену випробувальну службу. Формальності, пов'язані з призначенням за внутрішнім набором, не численні, оскільки особова справа службовця вже перебуває в адміністрації, однак цей службовець не має жодної переваги перед зовнішнім кандидатом, і керівник служби, призначаючи на вакантну посаду певну особу, не зобов'язаний вивчати кандидатури службовців спочатку. Тобто на службу може бути прийнята особа, що є найбільш професійно придатною [6].

У Франції становлення і розвиток компетентнісного підходу розпочався у 80-х рр. XX ст. Багато підприємств у 90-х XX ст. стали активно використовувати систему індивідуальної оцінки компетенцій, оскільки вона була більш гнучкою для процесу управління. На той час появляються інструменти для розвитку та вимірювання компетенцій, а самі компетенції все більше акцентувались на управлінні людськими ресурсами. Так, у рамках французького підходу були виділені знання, функціональні компетенції і поведінкові компетенції. Підхід, що склався у Франції, є всебічним,

оскільки у ньому простежується поєднання усіх підходів, і його можна розглядати в трьох аспектах: знання, досвід і поведінкові характеристики.

Законодавство Франції регулює у повному обсязі як організацію державної служби так і керівників органів влади. Законодавство має відмінності між державною та місцевою службою.

Відповідно до принципів та правил участі чиновників у самоуправлінні і визначені умов праці, існує чотири категорії консультативних органів: Вища Рада державної публічної служби, паритетні адміністративні комісії, паритетні технічні комітети, комітети гігієни та охорони праці.

Відмінною особливістю державної служби Франції, є те, що вона ґрунтується на принципах кар'єрного росту службовців. Виходячи з цього особи, які пройшли відбір вступають на державну службу не з метою зайняти певну посаду, а для того, щоб зробити службову кар'єру. Конкурсний відбір розроблений таким чином, що б найбільш здібні та потенційні службовці мали змогу кар'єрного росту.

Варто відмітити, що концепція кар'єри передбачає сприймання державної служби як діяльності, яка потребує наявності в людини особливих якостей та повної відданості в служінні державних інтересів. Система кар'єрного росту також дає службовцю гарант стійкого та поступового зростання матеріального добробуту тільки при якісному виконанні службових обов'язків. Крім того, для залучення і закріплення на службі в держави гідних управлінських кадрів необхідно, щоб ця служба мала високий суспільний статус, а службовці користувалися деякими привілеями. Характерними рисами державної служби у Франції є розуміння її важливості і престижності в суспільстві. Це проявляється в самому принципі підходу держави до організації державної служби, оскільки щорічно на утримання державних службовців, а це 8,2% активного населення країни, виділяється 39,2% державного бюджету.

Висновки. Про спільність багатьох підходів до організації державної служби з українською практикою свідчить проведений аналіз досвіду роботи керівних кадрів державних службовців провідних європейських країн. Але крім однакових суспільних рис існують також розбіжності. Це стосується сфери мотивації кадрів державної служби та забезпечення їх кар'єрного росту, питань постійного підвищення кваліфікації вищих посадових осіб державної служби. Особливу увагу треба приділити конкурсному відбору керівних кадрів для державної служби, який використовується в багатьох провідних європейських країнах. Застосування цього механізму в Україні сприятиме модернізації та покращенню державних інститутів в Україні і загальному підвищенню значення державної служби. Найбільш значущим та важливим завданням вдосконалення системи державної служби в Україні і роботи керівників органів влади є забезпечення розмежування політики і адміністрування на правовій основі, що є важливим елементом державного управління в країнах-членах ЄС.

Список використаних джерел :

1. Becking K. Excellent Public Leadership: 7 Competencies for Europe /Koen Becking, Nikol Hopman // ROI-REEKS, SduUitgevers, 2005
2. Європейський досвід державного управління : курс лекцій / [уклад. : О.Ю.Оржель, О.М.Палий, І.В.Кравчук та І.А.Бабак].-К. : Вид-но НАДУ, 2007.- 76 с.
3. Кізілов Ю.Ю. Зарубіжний досвід проходження державної служби та можливості його використання в Україні в умовах адміністративної реформи <file:///C:/Users/ARM304/Downloads/271-303-1-SM.pdf>
4. Kovbasyuk Yu.V., Zahorodnyuk, S.V., Krajnik P.I., Dejneha, X.M., 2015. Svitovi modeli derzhavnoho upravlinnya: dosvid dlya Ukrayiny, NADU, Kyiv (in Ukrainian).
5. Работа с высшим административным персоналом в Голандии. – Режим доступа : http://vasilieva.narod.ru/ptpu/25_2_00htm
6. Система державного управління Федеративної Республіки Німеччина: досвід для України / за заг.ред. Ю.В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2010. – 76 с.

УДК 339.137.2

СТРАТЕГІЧНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

*А.В. Камашев, здобувач вищої освіти**Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.**Миколаївський національний аграрний університет*

У статті проаналізовано фактори формування конкурентоспроможності регіону. Здійснено аналіз існуючого економічного стану Миколаївської області. Обґрунтовано підходи до формування іміджу регіону з метою підвищення його регіональної конкурентоспроможності.

Ключові слова: *регіон, конкуренція, конкурентоспроможність, регіональна конкурентоспроможність, мезорівень.*

Постановка проблеми. З переходом в постіндустріальну епоху і активізацією процесів глобалізації та посиленням міжнародної конкуренції, актуальними стають питання підвищення конкурентоспроможності не тільки країн, але і їх регіонів. Ця особливість розвитку проявляється на внутрішньому і зовнішніх ринках, що відбивається як на мікро-, так і на мезо- і макrorівнях. При цьому регіональна конкуренція є найважливішим фактором, що стимулює підвищення ефективності національної економіки.

Аналізо останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення конкурентоспроможності регіону присвячено наукові праці вітчизняних ізарубіжних вчених, таких як: Є. Ахромкін, В. Андерсон, І. Бузько, І. Вахович, М. Жук, І. Заблодська, О. Карлова, В. Куйбіда, Л. Кутідзе, Т. Лакхманан, Д. Лі, Т. Логутова, В. Льюїс, М. Маниліч, Д. Норт, Р. Нурксе, А. Самуельсон, І. Сало, Д. Солоха, Д. Стеченко, К. Фісун, Б. Хіггінс, Є. Чернявська, В. Чиж, І. Школа та інші. Проте, до невирішеної частини проблеми конкурентоспроможності регіону слід віднести виділення найбільш впливових факторів, також факторів, які є суттєвими у забезпеченні розвитку регіону.

Постановка завдання. Мета полягає у формуванні стратегічних факторів підвищення конкурентоспроможності Миколаївського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній економічній теорії прийнято розрізняти кілька аспектів конкурентоспроможності: конкурентоспроможність товарів, конкурентоспроможність товаровиробників (фірм, підприємств), конкурентоспроможність регіонів (країн, націй).

Під конкурентоспроможністю товарів розуміють здатність товарів відповідати вимогам конкурентного ринку, запитам споживачів в порівнянні з іншими аналогічними товарами, представленими на ринку і продаватися в зв'язку з цим за цінами не нижчими від середньо ринкових [3].

Конкурентоспроможність товаровиробників (фірм, компаній) – це об'єктивні можливості виробників і продавців товарів конкурувати зі своїми суперниками, які поставляють на ті ж ринки аналогічні товари або прагнуть проникнути на ринки [3].

Конкурентоспроможність країни, держави, регіонів – можливість вітчизняної економіки брати участь в міжнародній торгівлі, утримувати і розширювати певні сегменти на світових ринках, виробляти продукцію, що відповідає світовим стандартам [1]. Отже, термін «конкурентоспроможність», в першу чергу, трактується, як здатність відповідати вимогам конкурентного ринку, тобто суб'єкт успішно функціонує, досягає поставлених цілей і відстоює свої інтереси в умовах протидії зовнішнього оточення.

Для регіону як суб'єкта конкурентної боротьби забезпечення високого рівня конкурентоспроможності означає, з одного боку, необхідність підвищення

ефективності заходів, спрямованих на розвиток, з іншого – можливість сприяти економічному зростанню в країні.

Конкурентоспроможність є не тільки динамічною і результативною характеристикою регіону, щодо сталого розвитку територій, а й вказує на джерело такого розвитку на основі регіональних конкурентних переваг. Крім того, конкурентоспроможність визначає роль органів влади в управлінні конкурентоспроможністю регіону [2]. Так як, регіони самі є суб'єктами конкуренції, і, отримуючи ті чи інші переваги в конкурентній боротьбі, вони надають їх своїм товаровиробникам.

Існують різні класифікації факторів конкурентоспроможності регіонів. Узагальнивши теоретичний матеріал, виділимо п'ять ключових груп факторів: традиційні, економічні, соціальні, інституційні та інфраструктурні.

Традиційні чинники (наприклад, географічне положення) описують умови розміщення регіону та підприємств на його території визначають потенціал для розвитку конкретних підгалузей [5].

В свою чергу економічні фактори полягають у: вивчені і аналізі попиту на кваліфіковану працю завдяки створенню нових виробництв та сфер праці, оскільки це є дієвим стимулом розвитку конкурентоспроможності; умови для підвищення якості трудового потенціалу, тобто освіченості, ініціативності та інноваційної активності населення; забезпеченні довготермінових конкурентних переваг регіону завдяки активізації зайнятості населення в найбільш пріоритетних та стратегічних галузях, аналізі і вивченні інвестиційного клімату регіону, здатності вводити інновації та змінювати правила гри на ринку.

Соціальні фактори описують рівень життя та особистих доходів населення, оскільки рівень добробуту є похідним від конкурентоздатності людського потенціалу; соціальну напругу, спричинену явним та прихованим безробіттям; протікання процесів трудової еміграції працездатного населення; умови для реалізації носіями соціально-трудоного потенціалу професійних знань, навичок та здібностей, що підвищуватиме конкурентоспроможність регіону [7].

Особливу роль у формуванні факторів конкурентоспроможності сучасних економік регіону відіграють саме інституційні, основою яких є інституційне середовище. Інституційне середовище визначається правовою та адміністративною системами, у рамках яких приватні особи, фірми й органи влади взаємодіють з метою створення доходу та підвищення економічного добробуту в регіоні. Якість суспільних інститутів робить значний вплив на конкурентоспроможність і зростання.

Більшість сучасних концепцій дослідження конкурентоспроможності національної економіки визнають державу, науково-дослідні інститути і транснаціональні компанії країни як основні інституціональні фактори, що впливають на конкурентоспроможність національної економіки на макроекономічному та глобальному рівнях.

Економічні, соціальні та інституційні групи факторів характеризують поза просторові аспекти конкурентоспроможності регіону, такі як соціально-економічне «оточення», в якому діють суб'єкти економічного життя і з якими вони співпрацюють. При розгляді цих груп факторів особлива увага приділяється ефекту соціальних взаємин в регіоні, які беруться до уваги при прийнятті бізнес-рішень в ринкових умовах. Роль цих факторів допомагає зрозуміти, як організовані виробничі і соціальні зв'язки між уже існуючими суб'єктами регіону, які технології використовуються, яка структура виробництва регіону і як розподілені ролі та в чому полягають особливості між учасниками процесу взаємодії [6].

Інфраструктурні фактори дають уявлення про технічні особливості території і її конкурентоспроможності в транспортно-логістичному та комунікаційному аспектах. Вони показують ступінь забезпеченості регіону усіма необхідними матеріалами та

зв'язками з ринками збуту продукції (доступ до транспортних магістралей, якість ресурсів і екологічна обстановка в регіоні; можливості для відпочинку і культурного дозвілля, наприклад, спортивні споруди, театри і музеї, концертні майданчики).

Після проведеного аналізу наукової літератури, нами виділено в таблиці 1, фактори та індикатори, що впливають на конкурентоспроможність регіону, та які дають змогу оцінити якість дії того чи іншого фактора у конкретному регіоні, враховуючи його соціально-економічні та природно-ресурсні особливості.

Одним з сучасних і нових факторів підвищення конкурентоспроможності регіону, на нашу думку, є імідж регіону. Імідж регіону – враховуює всі перелічені вище фактори, що впливають на формування громадської думки і багато іншого. Грамотне позиціонування регіону робить його пізнаваним серед інших регіонів країни, формує в середовищі стратегічних цільових груп образ території, сприятливої для вкладення капіталу і ведення бізнесу.

В результаті конструювання та просування позитивного іміджу регіону сприяє вирішенню ряду таких питань, як: розширення ринків збуту продукції регіональних виробників, залучення висококваліфікованих трудових ресурсів, благоустрій території, розвиток туризму, зниження рівня безробіття і створення нових робочих місць тощо. Крім того, сутність іміджу проявляється і в побудові взаємовигідних відносин бізнесу і влади, коли підприємцям вигідно інвестувати кошти в проекти, що реалізуються в регіоні, і бути соціально відповідальними, а влади – забезпечувати умови для успішного розвитку бізнесу, залучаючи в господарський оборот ресурсний потенціал території.

Репутація стабільного, динамічного в розвитку, демонструючого впевнене соціально-економічне та інноваційне зростання регіону – основний фактор просування загальнодержавних і регіональних зовнішньоекономічних та суспільно-політичних проектів, найважливіша конкурентна перевага для налагодження довготривалого взаємовигідного співробітництва між вітчизняними та зарубіжними діловими колами в різних сферах економіки [4].

Таблиця 1. Фактори і індикатори конкурентоспроможності регіонів

Фактор	Індикатор
Ринок праці	Середньодушові грошові доходи населення, грн на місяць
	Чисельність економічно активного населення, тис. осіб
Транспортна і енергетична інфраструктура	Щільність залізничних колій загального користування (на кінець року; кілометрів шляхів на 10000 кв. км)
	Щільність автомобільних дорож загального користування з твердим покриттям (на кінець року; кілометрів доріг на 1000)
	Відправлення вантажів залізничним транспортом, млн. т.
	Перевезення вантажів автомобільним транспортом організацій всіх видів діяльності (млн. т)
Людський капітал	Число студентів на 10 тис. чол. населення
	Населення в працездатному віці в процентах від загальної чисельності населення, %
	Чисельність населення на одного лікаря, осіб
Наукова діяльність	Видача патентів по країні
	Інноваційна активність організацій (у %)
Бюджетні можливості фінансової підтримки інвестиційної діяльності	Вартість основних фондів
	Валовий регіональний продукт, млн. грн
	Інвестиції в основний капітал на душу населення

Джерело: узагальнено автором

Таким чином, позитивний імідж регіону виступає в якості нематеріального чинника, що сприяє через залучення капіталу, зокрема, інвестиційних ресурсів і економічно і соціально активного населення, стимулювати інтенсивний розвиток території.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження можемо дійти висновку, що ключовими рушійними силами конкурентоспроможності регіону виступають стратегічні фактори, а саме: традиційні, економічні, соціальні, інституційні та інфраструктурні. Слід розуміти, що для кожного регіону існують свої характерні тільки йому фактори і враховують тільки його особливості. Кожному регіону слід виділити свої індикатори за допомогою яких можна буде аналізувати вплив певного фактору на конкурентоспроможність регіону як всередині країни, так і, при необхідності, за її межами. Тому важливим завданням є розробка правильного набору індикаторів.

Головними зв'язними виступають підприємства, навчальні заклади та органи державного управління. Конкурентоспроможність регіонів визначається, перш за все, процесом управління. Весь перелік оціночних показників формується на основі єдиної умови – процесу успішного управління системою. Поряд з цим, для кожного регіону актуальним є формування позитивної популярності регіону, що є запорукою підвищення його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. У зв'язку з цим фактом імідж території часто є реальним управлінським ресурсом, що детермінує успішність політичних, економічних і соціальних позицій регіону.

Отже, дослідження стратегічних факторів, які впливають на конкурентоспроможність, виділення їх в певні блоки та формування, на основі отриманих даних, програм розвитку регіонів – це основне стратегічне завдання місцевої влади, виконання якого допоможе національній економіці вийти на більш високий рівень розвитку та стати конкурентною на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Антошкін В. К. Методологічні засади врахування та регулювання соціальних складових формування економічної безпеки регіонів країни / В. К. Антошкін // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 1. – С. 74-77.
2. Афанасьєва М. Г. Методичні підходи до комплексної інтегрованої оцінки рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях / М. Г. Афанасьєва // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 15(1). – С. 22-29.
3. Вавдіюк Н. С. Економічна безпека регіону як важлива складова економічної безпеки держави / Н. С. Вавдіюк // Право і Безпека. – 2004. – Т. 3, № 3. – С. 156-159.
4. Головне управління статистики у Миколаївській області: офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
5. Двігун А. О. Антидепресивна компонента економічної безпеки регіонального розвитку / А. О. Двігун, А. І. Мокій, А. М. Гуменюк, О. І. Дацко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 3. – С. 38-47.
6. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / [за заг. Ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла] ; Нац. Ін-т стратег. Досліджень. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
7. Світовий центр даних. Профілі країн [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://wdc.org.ua/uk/services/country-profiles-visualization>

УДК 353.5

ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СТАН, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

А.С. Кичата, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано динаміку формування об'єднаних територіальних громад, розвиток законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення реалізації реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації. Встановлено, що впродовж 2016 – першої половини 2017 рр. прийнято низку законодавчих та нормативних актів, що врегулювали проблемні питання процесу формування та розвитку спроможних територіальних громад. Визначено основні напрями та заходи щодо удосконалення законодавчого забезпечення процесу формування спроможних територіальних громад.

Ключові слова: децентралізація, інституційне забезпечення, об'єднані територіальні громади (ОТГ), спроможні територіальні громади.

Постановка проблеми. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації, концептуальні засади якої були схвалені у 2014 році [1], а практична реалізація розпочалась у 2015 році, виявилась серед найрезультативніших і найпомітніших із проголошених стратегічних реформ. Реформа децентралізації спрямована на створення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії, наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, що забезпечать місцевий економічний розвиток, надання населенню високоякісних та доступних публічних послуг. Роль об'єднаних територіальних громад у забезпеченні інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території має стати ключовою. Досягнуті позитивні результати в реалізації реформи децентралізації значною мірою обумовлені особливою увагою до неї з боку найвищих посадових осіб та органів влади в державі. Зокрема, реформа децентралізації постійно перебувала в полі зору Президента України. Указом Президента України «Про першочергові заходи розвитку місцевого самоврядування в Україні на 2017 рік»[2] підвищення інституційної спроможності місцевого самоврядування визначено одним із пріоритетів розвитку держави на 2017 рік. Кабінет Міністрів України у вересні 2016 р. своїм розпорядженням затвердив нову редакцію плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1]. Але основні проблеми розвитку та формування об'єднаних територіальних громад на сьогодні не розглянуті в повній мірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням напрямів та заходів щодо удосконалення законодавчого забезпечення процесу формування спроможних територіальних громад займаються такі проектні організації як USAID, а саме проект «Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні» (проект ДІАЛОГ), Асоціація міст України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України та Кабінет Міністрів України.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз динаміку формування об'єднаних територіальних громад, розвиток законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення реалізації реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації. Визначення основних напрямів та заходів щодо удосконалення законодавчого забезпечення процесу формування спроможних територіальних громад.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними заходами передбачено розроблення концептуальних засад секторальних реформ у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту тощо, удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення реформи, посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за прийняті ними рішення, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, надання консультативно-методологічної допомоги територіальним громадам. У квітні 2017 р.

Урядом прийнято розпорядження «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік»[4]. У середньостроковому плані реформа децентралізації визначена серед ключових пріоритетів у формуванні системи ефективного врядування в державі. Таким чином, прийнято середньострокову маршрутну карту реформи, що дає можливість громадам планувати і бюджети, і свій розвиток не на рік, на перспективу.

Середньостроковим планом передбачено 100 % об'єднання місцевих рад базового рівня у спроможні територіальні громади до 2020 року. Реформа децентралізації отримала доволі широку підтримку громадськості та експертного середовища України. Причому найвищу підтримку реформи зафіксовано у регіонах, що є лідерами у формуванні об'єднаних територіальних громад.

Практична реалізація процесу об'єднання територіальних громад розпочалась в середині 2015 року, таким чином, наразі можемо проаналізувати результати дворічної роботи. У 2015 році було утворено 159 ОТГ (рис. 1), що об'єднали 793 територіальні громади. 25 жовтня 2015 р. в цих громадах було обрано нові органи місцевого самоврядування, з 1 січня 2016 р. вони перейшли на прямі бюджетні розрахунки з Державним казначейством і за результатами 2016 року показали помітну позитивну динаміку свого розвитку. Ці громади отримали розширені повноваження і додаткові ресурси, що дозволило їм реалізовувати проекти розвитку інфраструктури: ремонтувати і навіть будувати школи, дитсадки, водогони, дороги, системи вуличного освітлення, закуповувати комунальну техніку, створювати комунальні підприємства, дбати про благоустрій території тощо.

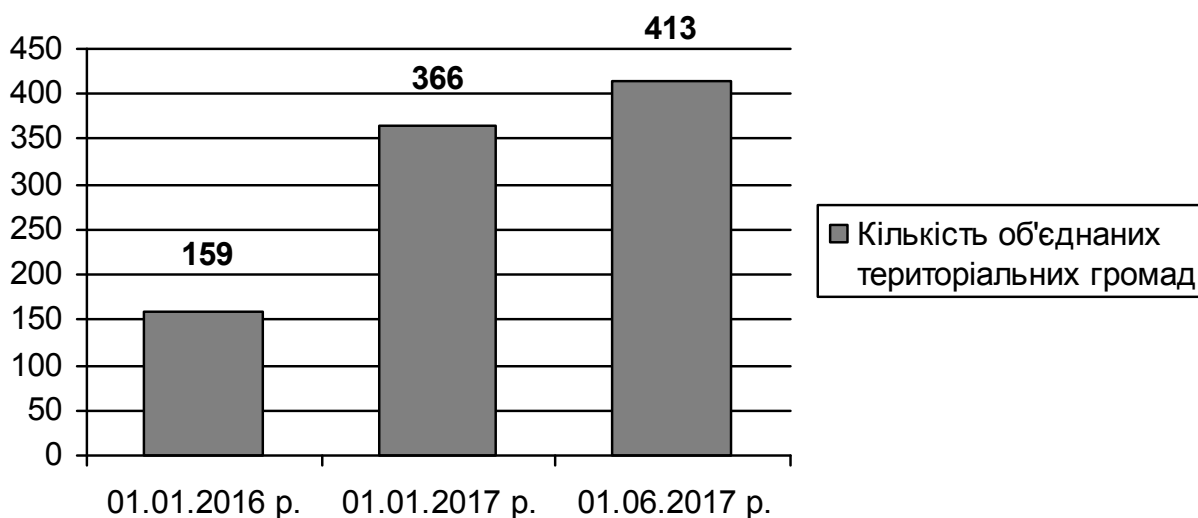

Рисунок 1 – Кількість об'єднаних територіальних громад в Україні за період 2016-2017 р.

У 2016 році відбувся суттєвий прогрес у формуванні ОТГ – їхня кількість зросла у 2,3 рази.

Таким чином, станом на початок 2017 р. в Україні налічувалось 366 ОТГ, які об'єднали 1740 місцевих рад, в яких проведено перші місцеві вибори. Ці громади у

2017 році перейшли на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом України. У 2016 р. розпочався процес обрання старост у селах і селищах об'єднаних громад. У 2017 році після прийняття низки законів, що врегулювали проблемні питання об'єднання, процес формування ОТГ отримав новий імпульс до активізації. 30 квітня 2017 року відбулись перші місцеві вибори ще у 47 ОТГ.

Таким чином, станом на кінець травня 2017 року в Україні утворено 413 ОТГ, що об'єднали 525 населених пунктів [2], і в яких відбулись перші вибори органів місцевого самоврядування. В одній громаді – Річківській сільській громаді Сумської області місцеві вибори не відбулись.

Загалом, за результатами моніторингу Мінрегіону, станом на 16 червня 2017 р., на фінальних стадіях формування знаходиться 185 об'єднаних громад: 106 ОТГ чекають на рішення ЦВК щодо призначення перших виборів місцевих голів та депутатів, облдержадміністрації готують звернення до ЦВК ще по 12 ОТГ, 49 ОТГ приймають остаточні рішення про об'єднання, 18 ОТГ чекають на висновок ОДА [5] .

Найбільше об'єднаних громад, які вже чекають на рішення ЦВК, у Дніпропетровській, Чернігівській, Полтавській, Черкаській, Волинській, Херсонській областях.

Разом з тим, зберігається значна нерівномірність між регіонами у проведенні процесу об'єднання територіальних громад (рис. 2).

Рисунок 2 – Кількість створених об'єднаних територіальних громад в регіонах України

Найбільшу кількість ОТГ створено у Тернопільській (36 ОТГ), Дніпропетровській (34 ОТГ), Житомирській (32 ОТГ), Хмельницькій (26 ОТГ), Львівській (25 ОТГ), Вінницькій та Запорізькій (по 24 ОТГ) областях.

Сумарна частка перших трьох із зазначених регіонів становить чверть (24,6 %) всіх ОТГ країни. Водночас окремі регіони суттєво відстають у процесі формування ОТГ, серед них Київська (2 ОТГ), Харківська та Закарпатська (по 5 ОТГ) області. У 2017 році активніше почав працювати і механізм співробітництва територіальних громад. Якщо станом на 1 квітня 2016 р.

Реєстр договорів про співробітництво територіальних громад містив дані про 35 договорів щодо реалізації спільних проектів у 7 областях, то станом на 10 травня 2017 року Реєстр містить дані вже про 82 договори про співробітництво, учасниками договорів є 399 місцевих рад. З них 34 договори про співробітництво (41,5 %) укладено в Полтавській області, 10 – в Івано-Франківській, 8 – у Волинській, по 6 договорів – у Черкаській та Чернігівській областях. Водночас у 8 областях (Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька) не укладено жодного договору про співробітництво [1].

Значна відмінність між регіонами за динамікою формування об'єднаних територіальних громад, запровадження механізму співробітництва громад передусім обумовлена різним ставленням місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в регіонах до запровадження реформи децентралізації.

Практичний процес формування об'єднаних територіальних громад постійно виявляє проблемні питання, що потребують законодавчого або нормативного врегулювання.

Так, у 2016 р. прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад» [2], якою врегульовано питання внесення змін до перспективних планів формування територій громад областей, подання таких змін на розгляд Уряду, а також офіційного підтвердження складу об'єднаних територіальних громад, включених до відповідного перспективного плану.

Подальша успішна реалізація реформи територіальної організації влади та місцевого самоврядування на засадах децентралізації вимагає продовження роботи щодо удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення реформи.

Зокрема, необхідно:

- відновити роботу над законопроектом щодо внесення змін до Конституції України з питань децентралізації, яким має бути удосконалена конституційна база для функціонування нової системи територіальної організації влади та системи адміністративно-територіального устрою держави;
- прийняти базовий закон «Про адміністративно-територіальний устрій України», в якому визначити засади державної політики у цій сфері, конструкцію нового адміністративно-територіального устрою, уніфіковані вимоги і критерії до адміністративно-територіальних одиниць усіх рівнів, чіткі процедури утворення і ліквідації адміністративно-територіальних одиниць, порядок встановлення і зміни їх меж тощо;
- підготувати й прийняти нову редакцію Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», удосконаливши забезпечення функціонування повноцінного місцевого самоврядування на різних рівнях управління, перерозподіл повноважень в системі органів місцевого самоврядування та між органами місцевого самоврядування та державними органами виконавчої влади;
- прийняти закон «Про місцевий референдум, оскільки з ухваленням Закону України «Про всеукраїнський референдум» у 2012 р. було втрачено правовий механізм проведення місцевого референдуму, що є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення;

- внести зміни до закону «Про співробітництво територіальних громад» щодо запровадження процедури приєднання територіальних громад до вже існуючих договорів про співробітництво;

- внести зміни до закону «Про регулювання містобудівної діяльності» щодо внесення до переліку документів з просторового планування на місцевому рівні плану об'єднаної територіальної громади, який включатиме функціональне зонування території, формування інженерно-транспортної інфраструктури, благоустрою території тощо.

Для вирішення проблемних питань та забезпечення успішної реалізації процесу подальшого формування об'єднаних територіальних громад необхідно:

- доопрацювати і внести зміни до перспективних планів формування територій громад для кожного регіону на основі положень Методики формування спроможних територіальних громад; встановити терміни доопрацювання перспективних планів та відповідальність обласних державних адміністрацій;

- законодавчо врегулювати питання виконання районними радами визначених законом повноважень в районах, територія яких повністю або частково охоплена створеними об'єднаними територіальними громадами;

- унормувати питання оптимізації структури та чисельності працівників районних державних адміністрацій в районах, територія яких повністю або частково охоплена створеними об'єднаними територіальними громадами;

- опрацювати питання удосконалення механізму державної фінансової підтримки добровільного об'єднання територіальних громад та забезпечення стабільних джерел такої підтримки.

Висновки. Отже, продовження запровадження політики децентралізації управління має стати дієвим фактором стабілізації соціально-економічної ситуації, подолання суперечностей між різними рівнями влади, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління. Головні завдання децентралізації на середньострокову перспективу полягають у завершенні формування спроможних територіальних громад на всій території країни, посиленні інституційної та ресурсної спроможності громад, запровадженні стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад, розбудові інфраструктури громад, підвищенні якості надання всього спектру публічних послуг населенню.

Список використаних джерел:

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/regional-dev/reformuvannyamiscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-643805>

2. Методика формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 214– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-p/paran10#n10>

3. Мінрегіон [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/news/announces/decentralizaciya-vladii-reforma-miscevogo-samovryaduvannya/> / Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

4. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rozvytok.in.ua/library/955->

5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015, №157-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

УДК 336.14(477)

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ***Т.В. Коломієць, здобувач вищої освіти******Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.******Миколаївський національний аграрний університет***

Розглянуто основні принципи, інструменти та заходи антикризового управління на рівні місцевих бюджетів. Проаналізовано основні проблеми системи державного регіонального управління в контексті сучасної політико-економічної кризи з урахуванням специфіки соціально-економічного та політичного розвитку України, запропоновано комплекс практичних заходів з антикризового управління на рівні місцевих бюджетів.

Ключові слова: антикризове управління, антикризове управління, місцеві бюджети

Постановка проблеми. Основним джерелом фінансових ресурсів місцевих органів самоврядування є їх місцеві бюджети вкрай необхідним, з огляду на світовий досвід, залишається запровадження ефективної системи їх формування та використання. Поряд з цим, процес функціонування значної кількості українських місцевих бюджетів найчастіше має нестабільний, кризовий характер, високу значущість має проблема розробки ефективних механізмів антикризового управління на місцевому рівні, спрямованих не лише на усунення, але і на недопущення переходу місцевих соціально-економічних систем у кризовий стан, що і актуалізує їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових досліджень. І публікацій свідчить про постійну увагу до проблематики здійснення антикризової політики та управління таких дослідників як: І. Бланк, О. Беляєва, В. Василенка, С. Гранатурова, М. Грачова, В. Геєця, Х. Гумби, Г. Іванова, Е.Короткова, М. Лапуста, Л. Лігоненко, С. Медведєва, Н. Паліги, А. Поддєрьогіна, П. Рогожина та інші.

Постановка завдання. Метою статті науково-теоретичне обґрунтування впровадження антикризового управління на рівні місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У розвинутих країнах світу місцеве самоврядування відіграє провідну роль у реалізації інтересів населення та здійсненні соціально-економічних перетворень. Натомість в Україні органи місцевого самоврядування в переважній більшості їх владних повноважень позбавлені права та реальної здатності самостійно вирішувати важливі для територіальних громад соціально-економічні питання.

До основних питань розвитку місцевого самоврядування в Україні, що вимагають невідкладного вирішення належать [3]:

1) відсутність чіткого розмежування самоврядних прав територіальних громад, що співіснують у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці;

2) мала чисельність населення значної кількості самоврядних територіальних органів, що залишається однією із причин невідповідності місцевої дохідної бази і потреб щодо фінансування соціально-економічного розвитку;

3) відсутність визначених меж багатьох адміністративно-територіальних одиниць або встановлення значної частини меж таких одиниць без урахування місцевих природних, історичних та інших факторів, перспектив розвитку регіонів і населених пунктів. Це породжує постійні компетенційні суперечки між органами місцевого самоврядування й місцевими органами державної влади, зокрема, щодо права власності на землю, комунальне майно та податки;

4) неврегульованість правової бази щодо розмежування сфер компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування й розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування різного рівня, що призводить до дублювання функцій і збільшення безвідповідальності [2]. Функції виконавчого органу більшості

місцевих рад залишаються в компетенції місцевих органів державної виконавчої влади, що майже повністю позбавляє органи місцевого самоврядування щодо ефективності здійснення і управління бюджетним процесом місцевого рівня;

5) низький рівень фінансового забезпечення переважної більшості територіальних громад (крім міст обласного значення). Понад 90 % усіх бюджетів в Україні є дотаційними, що підриває економічну сутність самодостатності місцевого самоврядування.

Вважаємо, що саме місцевий рівень здійснення управління найбільше піддається негативному впливу економічної кризи. Це пов'язано передусім з податковою та бюджетною системою нашої держави, яка ставить місцеві бюджети суб'єктів місцевого самоврядування (села, селища, міста) у невідгідне становище, залишаючи на місцях меншу частину зібраних як податки коштів. Функціонування кризових явищ на рівні місцевого самоврядування виявляється в тому, що бюджет знаходиться у розбалансованому стані, як наслідок – не вистачає коштів на підтримку місцевих господарюючих суб'єктів, оплату праці працівників та службовців установ і організацій місцевого самоврядування: шкіл, лікарень, поліклінік, підприємств побутового обслуговування населення, житлово-комунального господарства тощо. Це може викликати великі суспільні потрясіння, акції протесту серед населення та інше.

Антикризове управління в аспекті даного дослідження становить собою скоординовану та систематичну діяльність уповноважених органів місцевого самоврядування, яка спрямована на аналіз причин виникнення кризи, послаблення негативного впливу кризових явищ на економіку, цілковите усунення даних явищ, а також недопущення їх прояву в майбутньому, і при якій для досягнення поставлених цілей застосовується спеціальний комплекс методів впливу на суспільні відносини [5].

В сучасних умовах понятійний апарат у відношенні поняття «антикризове управління» використовується на різних рівнях економіки та з урахуванням результатів дослідження особливостей перебігу кризових процесів на місцевому рівні, під антикризовим управлінням фінансовою стійкістю територіальної громади пропонується розглядати систему, яка включає наступні три підходи:

- антикризове управління як процес управління в умовах кризи, метою якого є стабілізація діяльності територіальної громади ;
- антикризове управління як процес запобігання кризі – діяльність яка орієнтована на своєчасне виявлення симптомів кризи з метою його недопущення;
- антикризове управління як управління процесами виходу з кризової ситуації з метою забезпечення досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку в умовах невизначеності, дефіциту часу чи ресурсів.

З вище викладеного можна зробити висновок, що основною метою антикризового управління місцевими бюджетами є збереження цілісності, основного призначення та властивостей місцевого бюджету.

Система антикризового управління на рівні місцевих бюджетів повинна базуватися на таких основних принципах: діагностика кризових явищ на ранніх стадіях прояву з метою своєчасного використання можливостей їх нейтралізації; реагування на кризові явища, оскільки кожен прояв кризового процесу не тільки має тенденцію до розширення, а й породжує негативні явища; адекватність вибору механізмів антикризового управління на рівні місцевих бюджетів в залежності від ступеня реальної загрози цілісності та можливостям досягнення цілей місцевих бюджетів; повна реалізація внутрішніх можливостей місцевих бюджетів для виходу з кризового стану [4].

Здійснення антикризового управління на регіональному рівні, на нашу думку, передбачає моніторинг зовнішнього та внутрішнього соціально-економічного середовища регіону з метою виявлення ознак кризи, оперативної оцінки та аналізу соціально-економічного стану регіону, розробки та наступного впровадження заходів

щодо подолання кризової ситуації. При цьому зовнішнє середовище регіонального розвитку формується під впливом загальнодержавної регіональної політики та міжрегіонального поділу праці, а внутрішнє середовище регіону визначається, насамперед, його власними ресурсами та досягнутим рівнем соціально-економічного розвитку. Діагностика і попередження кризи є запорукою успішної діяльності підприємств. Для того, щоб вчасно розпізнати і запобігти фінансовій неспроможності підприємства, необхідно систематично прогнозувати його майбутній стан, що дозволить виявити початкові симптоми кризи і прийняти відповідні заходи.

Слід зауважити, що реалізація антикризового управління на місцевому рівні є достатньо складним завданням, разом з тим – виконання цього завдання є цілком реалістичним, адже вітчизняне законодавство наділяє органи місцевого самоврядування широким переліком повноважень, що при належному застосуванні дозволять не лише самостійно подолати кризові явища в економіці, але і здійснювати успішну економічну політику. Норми ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування» встановлюють виключну компетенцію базових органів місцевого самоврядування таким чином [6]:

- встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом;
- прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності;
- вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;
- вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;
- затвердження відповідно до закону ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що є у власності відповідних територіальних громад;
- вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;
- прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;
- прийняття рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань;
- затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування [6].

Система антикризового управління на рівні місцевих бюджетів має базуватися на таких основних принципах:

- діагностика кризових явищ на ранніх стадіях прояву з метою своєчасного використання можливостей їх нейтралізації;
- реагування на кризові явища, оскільки кожен прояв кризового процесу не тільки має тенденцію до розширення, але і спричиняє негативні явища;
- адекватність вибору механізмів антикризового управління на рівні місцевих бюджетів залежно від ступеня реальної загрози цілісності та можливостям досягнення цілей місцевих бюджетів;

- повна реалізація внутрішніх можливостей місцевих бюджетів для виходу з кризового стану.

У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці інструментів антикризового управління для органів державної влади регіонів, серед яких необхідно виділити найбільш поширені у світовій практиці, а саме такі як: визначення нових напрямів розвитку; підтримка та розвиток інноваційної інфраструктури; розвиток людського капіталу; коригування податкової системи; заходи щодо захисту внутрішнього ринку; стимулювання експорту підтримка малих підприємств; створення в регіонах сприятливих умов для об'єднання та злиття найбільш потужних в економічному плані підприємств, створення концернів, асоціацій, які на основі кластерної моделі будуть активно співробітничати та допомагати депресивним підприємствам; раціональне управління пакетами акцій підприємств, що перебувають у власності держави або муніципалітетів [1]; різноманітні державні програми технічної реконструкції тощо.

Здійснення антикризових заходів найбільш доцільно проводити на рівні адміністративних регіонів, адже саме області та райони реалізують найстійкіші соціально-економічні, політичні й культурні зв'язки з іншими адміністративно-територіальними утвореннями, що входять до їх складу. Самодостатнє місцеве самоврядування на регіональному рівні здатне забезпечити результативне проведення антикризових заходів для покращення рівня життя і задоволення потреб жителів сіл, селищ, міст, що входять до складу відповідних областей та районів.

Висновки. Таким чином, антикризове управління на рівні місцевих бюджетів можна трактувати як процес запобігання або регулювання впливів на стан місцевих бюджетів, спрямований на досягнення визначених цільових орієнтирів його розвитку, за допомогою застосування системи взаємно узгоджених підходів, інструментів і програм, оптимізованих за ресурсами та строками. Саме рівень територіальної громади дозволить здійснювати безпосередню протидію кризовим явищам найбільш ефективно. Сприяє цьому можливість прямого контакту органів управління з керованими об'єктами, а також точніше врахування усіх характерних особливостей системи господарювання в тому чи іншому регіоні. Також, для запобігання зазначеним негативним тенденціям у майбутньому необхідно розробити теоретико-методологічне обґрунтування антикризового управління в контексті регіональної політики, ґрунтуючись на конкретних прикладах з практики протистояння вітчизняних регіонів фінансово-економічній кризі.

Список використаних джерел:

1. Бобылева А. Развитие механизма государственного антикризисного управления [Електронний ресурс] / А. Бобылева // Эффективное антикризисное управление. – Режим доступу : <http://www.soautprf.ru/site.xp/057049056.html>
2. Кузнецова Н. Реформа місцевого самоврядування в Україні: організаційно – правовий аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/newsfoto/file/Djankoy/Kuznecova.doc>
3. Кулай А. Перспективні напрями реформування місцевих бюджетів України / Кулай А. Масюк О. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10023/1/245-247.pdf>
4. Коритько Т.Ю. Основні принципи та процедури антикризового управління на рівні місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/>
5. Крикун В. Б. Особливості здійснення антикризового управління економікою на рівні місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/561-samovryad/14749-2011-01-19-01-56-34.html>
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24.

УДК 332.122:338.2

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Ю.А. Мосінзова, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено еволюцію розробки стратегій соціально-економічного розвитку сільських територій. Визначено зовнішні та внутрішні суб'єкти стратегічного планування.

Ключові слова: стратегічне планування, сільська територія, сталий розвиток, територіальна громада.

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасної системи управління є запровадження стратегічного планування на всіх рівнях адміністративно-територіальних одиниць держави. Стратегічне планування розвитку територій на сьогоднішній день розглядається як один із найбільш перспективних та ефективних механізмів реалізації довгострокової регіональної політики в умовах посилення самоорганізації сільських територіальних громад різних рівнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні теоретичні положення стратегічного планування відображено в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених: Р. Акоффа, О. Алімов, Р. Брусак, Б. Буркинський, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Горбулін, В. Гриньова, В. Гришко, Б. Данилишин, М. Долішній, Я. Жаліло, М. Зверяков, А. Качинський, М. Кондратьєва, І. Крючкова, Н. Кухарська, В. Ляшенко, А. Мельник, В. Савченко, І. Санжаровський, Ю. Сафонов, М. Скрипніченко, Дж. Стрікланда С. Струмліна Б. Суховірський, А. Сухоруков, В. Фомішина та інші.

Постановка завдання. Дослідити еволюцію розробки стратегій соціально-економічного розвитку сільських територій. Визначити зовнішні та внутрішні суб'єкти стратегічного планування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку територій розглядається як науково обґрунтоване та практично орієнтоване прогнозування розвитку, яке передбачає визначення напрямів і параметрів розвитку територій, їхньої економіки, соціальної сфери, заходів щодо реалізації намічених програм та проектів, засоби та шляхи їхнього досягнення на довготермінову перспективу.

Концепція сільського розвитку є ширшою порівняно з концепцією розвитку аграрного сектору, який є важливою складовою в розвитку сільських територій. Необхідною умовою успішного втілення в життя концепції є розроблення стратегічного планування, яке потребує постійного вдосконалення.

Основні етапи (стадії) стратегічного планування:

1. Детальна оцінка наявних ресурсів громади
2. Оцінка сильних та слабких сторін ресурсного забезпечення (SWOT-аналіз)
3. Визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку громади
4. Організація між секторної взаємодії на основі кооперативного планування (обговорення пріоритетних питань соціально-економічного та культурного розвитку з жителями села, селища, бізнесменами, громадськими організаціями з метою прийняття компромісних рішень)

5. Стадія внесення змін та уточнень в стратегічний план

6. Моніторинг та контроль за виконанням стратегічного плану

Стратегічне планування дозволяє підвищити конкурентоспроможність соціально-економічних систем завдяки можливості виявити найважливіші проблеми їх

поточного розвитку, визначити такі напрями майбутнього стану справ, для яких створено найсприятливіші умови та необхідні ресурси. Наперед ураховуючи можливості й загрози зовнішнього оточення та допускаючи розроблення декількох варіантів сценаріїв і моделей майбутнього розвитку соціально-економічних систем, які за потреби коригуються та адаптуються до змін, які відбуваються в економіці й суспільстві, стратегічне планування сприяє більш ефективному реагуванню на глобальні зміни, а також дозволяє адаптувати до динамічних умов зовнішнього оточення політику їх розвитку.

Конкурентні виклики XXI ст., як про це говориться в аналітичній доповіді національного інституту стратегічних досліджень України, ставлять перед країною стратегічне завдання – забезпечити економічне зростання на місцевому рівні на засадах сталого розвитку (метою якого визначено задоволення потреб сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби), а також визначати майбутнє місцевого економічного розвитку на основі публічності і відкритого діалогу трьох основних суб'єктів національної економіки “територіальної громади – бізнесу – влади”, що об'єднає народ і сформує в Україні громадянське суспільство.

Досліджуючи світовий досвід стратегічного планування, науковці вказують на те, що стратегії можуть формуватися одним із таких підходів [4, с.17]:

- керівництвом території (представниками влади), коли розробку стратегії орган влади доручає своїм підрозділам;
- зусиллями зовнішніх консультантів, коли на конкурсних засадах до розробки стратегії залучається конкурсна організація, науково-дослідна установа чи вищий навчальний заклад, що мають відповідний потенціал розробки стратегії;
- зусиллями міжнародних експертів, коли до розробки стратегії залучаються міжнародні фахівці;
- змішаним (так званим партнерським) підходом, коли до розробки стратегії залучаються усі зацікавлені сторони стратегічного планування.

Звернувшись до історії, можна висунути гіпотезу відносно того, що розглянуті підходи еволюційно змінюють один одного як реакція владних структур на глобалізаційні виклики сучасного світу (рис. 1).

За таких умов керівництвом усвідомлюється, що стратегія не є суто адміністративним документом, вона перетворюється у «спільний договір громадської згоди» [4].

Є. В. Петрухіна пропонує дещо інший, більш деталізований підхід, до типології наявних способів стратегічного планування, та виділяє такі їх типи [3, с. 138]: відомчий – розробка стратегії виконується вузьким колективом усередині адміністрації, найчастіше одним управлінцем або департаментом. За такого підходу виявляється неможливим узгодження діяльності навіть різних департаментів і відділів адміністрації, які знаходяться у конкурентних відносинах щодо місцевого бюджету; адміністративний – розробка стратегії виконується багатогалузевим колективом усередині адміністрації.

Бізнес і громадськість регіону, а також інші зацікавлені особи лише інформуються про результати, але не залучаються до роботи над стратегією; технократичний, за якого серед розробників стратегії, якими виступають академічні працівники, викладачі вищих навчальних закладів, домінує уявлення про можливість усе детально й точно спрогнозувати та розрахувати. У зв'язку з цим, стратегія виявляється суто науковою розробкою; елітарний – до стратегічного планування залучається вузьке коло регіональних еліт, які намагаються приватизувати ресурси території і зробити їх джерелом індивідуального або корпоративного прибутку.

Рисунок 1 – Еволюція підходів до розробки стратегій соціально-економічного розвитку сільських територій

Робота з планування ведеться закрито, результати не публікуються; популістичний – розробка стратегії пов’язується з певним політичним лідером; зміст плану навмисно спрощується, зводиться до політичних обіцянок і можливості досягнення суспільного добробуту; прагматичний – розробка стратегії виконується під зовнішнім адміністративним впливом, підпорядковується завданню вкласти у заздалегідь визначені строки, видати документ заданої структури та йде по жорсткому графіку. Для розробки стратегії залучаються професійні консультанти; демократичний – у роботі над розробкою стратегії беруть участь професіонали з адміністрації, експертно-аналітичні групи, представники бізнесу й громадськості, зовнішні зацікавлені суб’єкти. Акцент робиться на розвиток і об’єднання учасників процесу планування.

Керівним органам управління стратегія необхідна як демонстрація громаді того, що влада знає, як вирішити наявні проблеми, до яких дій і в який спосіб потрібно вдаватися аби досягти головної мети управління – підвищення якості життя громадян.

Проте, адміністрація території (міста, регіону, району, тощо), як основний замовник стратегії, за сучасних умов адміністрування не може обмежитися взаємодією лише з профільними міністерствами і відомствами, природними монополіями та крупним бізнесом. Розробка стратегії в умовах демократизації суспільства вбачається не як кабінетний процес, а як відмічає науковець В. Г. Марача “комунікативний процес, до якого мають залучатися усі суб’єкти, що мають та готові обговорювати власну позицію з приводу стратегічного розвитку” соціально-економічної системи [4, с.41]. Такими суб’єктами стратегічного планування розвитку територіальних систем окрім влади є бізнес-суспільство (у тому числі інвестори) та громадське суспільство.

Для бізнесу важливість стратегії пояснюється тим, що чітко окреслені цілі та орієнтири розвитку території дозволяють підприємницьким структурам побачити перспективи економіки, перспективи розвитку та державної підтримки галузей і з урахуванням нових підходів та цілей, що декларує у планових документах місцева влада, будувати свої плани на майбутнє. Громадськість, у тому числі населення відповідної території, на підставі стратегії отримує уявлення про те, що очікує її з

позиції умов життя у віддаленій перспективі.

Отже, у контексті проблематики розробки стратегій соціально- економічного розвитку територій суб'єктами стратегічного планування варто визнати будь-яку установу, організацію, підприємство, особу чи групу осіб, які мають інтерес до стратегічних заходів щодо сприяння зростанню добробуту територіальної громади за рахунок стимулювання економічного розвитку, можуть претендувати на увагу відповідного суб'єкта стратегічного планування соціально-економічного розвитку територій, його ресурси чи результати діяльності, а також впливати на такі рішення або зазнавати зворотного впливу.

Важливим кроком в аналізі суб'єктів є з'ясування того, хто конкретно до них належить. Адже, потрібно мати на увазі, що вони можуть бути як внутрішніми так і зовнішніми. Можливими внутрішніми суб'єктами є: керівні владні структури, бізнес, громадськість, політичні партії, громадські утворення. Зовнішніми – можуть виступати: міжнародні організації, фонди, іноземні інвестори.

Проте, залежно від того, який між ними характер зв'язків, які обов'язки покладаються на суб'єктів планування. Залежатиме визначення формальних і неформальних обов'язків і повноважень суб'єктів планування, а також визначення конкретних вимог і приблизних меж поля їх діяльності. Залучення до розробки стратегії зацікавлених сторін передбачає творчу та добровільну співпрацю органів влади, бізнесу, громади, органів самоорганізації громадян, наукових, конфесійних та культурних організацій, а також їх об'єднань, асоціацій та інших потенційних суб'єктів розвитку територій. Основою такого підходу до опрацювання майбутнього бачення територій є усвідомлення важливості та практична реалізація ідеї ділового партнерства всіх секторів національної економіки у процесі розробки стратегій і відповідальність за їх втілення у життя.

Підхід до стратегічного планування соціально-економічного розвитку територіальних систем, за якого "...влада будує свої дії виключно на побажаннях громадськості" [1, с. 7] використовується у країнах західної Європи. Саме звідти бере свій початок розуміння того, що коли територіальна громада відчуває, що вона приймає реальну участь у будівництві і розвитку рідного села, міста, району, області, країни, що її думка потрібна владі і важлива, спрацьовує ефект "звикання людей до того майбутнього, яке вони самі ж планують" [2, с.92].

Отже, три суб'єкти національної економіки – влада, бізнес і громадськість мають разом, шляхом консенсусу, створювати спільну стратегію соціально-економічного розвитку мезосистеми, як сукупності стратегічних цілей, які поєднані у програму дій на основі виявлених внутрішніх переваг і недоліків соціально-економічної господарюючої системи, наявних ресурсів, можливостей і загроз зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Комплексна стратегія розвитку Львова 2012-2025 [Електронний ресурс] // Львівська міська рада. – 114 с. – Режим доступу : http://www.city-institute.org/images/stories/files/strategy_last.pdf.
2. Лех І. І. Досвід стратегічного планування розвитку Запорізької області із залученням громади / [І. І. Лех, С. А. Могильний, В. В. Назаренко] ; за ред. І.М. Санжаровського – К. : "К.І.С.", 2008. – 96с.
3. Петрухина Е. В. Механизм стратегического планирования инновационного развития мезоэкономических систем / Е. В. Петрухина // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 6. – С. 136-140.
4. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону : практичний посібник / [А. Вігода, Б. Боврон, В. Мамонова та ін.] ; за ред. І. Санжаровського. – К. : К.І.С., 2008. – 214с.

УДК 316.472.47

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

С.В. Ніцак, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано підходи до визначення сутності поняття «соціальний потенціал територіальних громад» в контексті євроінтеграції, виділено основні його ознаки. Розглянуто підходи науковців до компонентного наповнення соціального потенціалу територіальних громад в контексті євроінтеграції, на основі узагальнення яких розроблено авторський підхід. Дано характеристику визначеним складникам формування потенціалу територіальних громад.

Ключові слова: соціальний потенціал, територіальні громади, соціальний потенціал територіальних громад, євроінтеграція, Український Фонд Соціальних Інвестицій (УФСІ).

Постановка проблеми. Соціальний потенціал територіальних громад є складною соціально-економічною категорією, вивченню якої на сьогодні приділено досить мало уваги. Крім того, складність дослідження обумовлюється тим, що соціальний потенціал можна розглядати як утворення, яке формується на різних рівнях, змінюючи при цьому своє змістове наповнення та структуру в процесі євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацювання джерел наукової інформації показало, що питання дослідження складових соціального потенціалу територіальних громад висвітлювали такі українські та зарубіжні вчені як Коленда Н. [1], Штирбул С.А. [2], М. Белорусова [3], І. Бобух [4], Л. Панкова [5], Ю. Привалов, О. Рогожин, Ю. Саєнко [6], Н. Тютюнник [7] та інші. Проте науковцями були проведені дослідження, які на жаль, не мають системного характеру, тобто окремі вчені вивчали соціальний потенціал особистості, інші – підприємства, ще одні – суспільства, мало уваги було приділено саме соціальному потенціалу територіальних громад. Спробу узагальнити вивчення соціального потенціалу зробила Штирбул С.А. [2]. Вона у своїй дисертаційній роботі виділила рівні соціального потенціалу територіальних громад, його суб'єкти та функції в контексті євроінтеграції.

Постановка завдання. Метою дослідження є дослідження процесу формування соціального потенціалу територіальних громад в контексті євроінтеграції.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах нестабільності економічної та політичної ситуації в державі потрібно шукати ті базові компоненти й складники, які дають змогу сформувати та об'єднати суспільство задля досягнення соціальної злагоди й економічного добробуту. Одним із таких підґрунть може бути формування соціального потенціалу територіальних громад та його подальша реалізація [1, с. 22].

Досить детально поняття соціального потенціалу було розглянуто та проаналізовано в працях Коленди Н. Вона вважає, що основоположниками теорії соціального потенціалу в Україні Ю. Приваловим, О. Рогожином та Ю. Саєнком розглянуто соціальний потенціал як суму суспільних й індивідуальних можливостей [6, с. 73]. Це трактування неповне, але не відображає основних особливостей соціального потенціалу як економічної категорії. Зокрема, не зрозуміло, які ці можливості, як вони формуються та за яких умов реалізуються.

Подібне визначення подала у своїй дисертації Н. Тютюнник. Зокрема, вона трактує соціальний потенціал як сукупність багатьох суспільних можливостей – демографічних, освітніх, професійних, соціально-інфраструктурних та інших, які має країна або регіон на сьогодні та майбутнє [7, с. 208].

За іншим підходом, М. Белорусова соціальний потенціал трактувала як систему елементів, що безпосередньо визначають соціальну активність населення цього регіону та, відповідно, можливості здобуття його населенням соціально значимих результатів у різних сферах суспільного буття, – трудовій, соціально-політичній і духовній [3, с. 166].

На думку Коленда Н., у визначенні доцільно було б не акцентувати увагу на соціально значимих результатах, тому що при реалізації соціального потенціалу не менш важливе отримання економічного та екологічного ефектів. Це також стосується й сфер реалізації соціального потенціалу територіальних громад в контексті євроінтеграції. Вони значно ширші, ніж виділені М. Белорусовою.

С. Штирбул характеризувала соціальний потенціал як систему стосунків, які націлені на формування мотивів економічного розвитку та забезпечують нові форми з'єднання чинників виробництва та ресурсів [2, с. 5]. У цьому визначенні увагу акцентовано на економічному результаті від реалізації соціального потенціалу, а інші з поля зору науковця упущено. Також дискусійним Коленда Н. вважає визначення потенціалу як системи відносин.

Найбільш влучним Н. Коленда вважає визначення І. Бобух, оскільки соціальний потенціал вона розглядає як вартісну характеристику сукупності ресурсів доступу до інформації та влади через мережі, відносини, норми й інститути, опосередкованого певним рівнем довіри, через які люди реалізують або отримують можливості реалізації власних здібностей і впливають на прийняття рішень, що складається із соціального капіталу та незадіяного (некапілізованого) потенціалу [4, с. 69].

Тому під соціальним потенціалом територіальних громад у контексті євроінтеграції пропонуємо розуміти стосунки, які націлені на формування мотивів економічного розвитку, через характеристику сукупності ресурсів доступу до інформації та влади через мережі, відносини, норми й інститути, через які територіальні громади реалізують або отримують можливості реалізації власних ресурсів і впливають на прийняття рішень при формуванні загального потенціалу територіальних громад в контексті євроінтеграційних аспектів.

Формування соціального потенціалу територіальних громад в контексті євроінтеграції здійснюється в процесі підтримки об'єктів соціальної інфраструктури громад, надання соціальних послуг громадянам тощо. Таку підтримку надає Український Фонд Соціальних Інвестицій (УФСІ) [8], що діє за допомогою таких партнерів як:

- Європейський союз;
- Світовий банк;
- Уряд Німеччини через Німецький банк розвитку (KfW);
- Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA);
- Уряд Японії;
- Міністерство у справах міжнародного розвитку Уряду Великої Британії (DFID);
- Фонд імені Чарльза Стюарта Мотта;
- Міжнародний фонд «Відродження»;
- Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН);
- Канадське агентство міжнародного розвитку.

Український фонд соціальних інвестицій мобілізує ресурси та спрямовує їх на покращення соціально-комунальної інфраструктури та соціальних послуг.

Через партнерство між органами центральної та місцевої влади, громадами та приватними і громадськими організаціями, УФСІ вирішує нагальні потреби місцевих громад у ефективний та прозорий спосіб. Виконуючи свої функції, УФСІ сприяє зміцненню громад та допомагає у побудові регіонального потенціалу щодо ефективного виконання програм на рівні громад, які націлені на соціальний розвиток.

Підтримка об'єктів соціальної інфраструктури територіальних громад є одним з основних напрямків діяльності УФСІ. За роки існування фондом реалізовано майже 1000 мікропроектів по всій території України. Серед них є дитячі садки, школи, фельдшерсько-акушерські пункти, клуби, водогони, дороги.

У рамках мікропроектів проводяться ремонтно-будівельні роботи, закуповується обладнання, проводиться навчання у територіальних громадах. Ремонтно-будівельні роботи, в першу чергу, спрямовані на збереження будівель та реалізацію енергозберігаючих заходів: укріплення фундаментів, заміну покрівель, будівництво нових, більш економних котелень; заміна приладів опалення, які вийшли з ладу, на сучасні; утеплення стін та верхнього перекриття для приведення зовнішніх огорожуючих конструкцій до вимог сучасних норм з енергозбереження; заміна вікон та зовнішніх дверей на металопластикові, що мають кращі теплозберігаючі властивості; влаштування мощення; ремонт інженерних мереж (водопостачання, водовідведення, опалення, електрика); заміна підлоги тощо.

Також УФСІ надає соціальні послуги територіальним громадам. Впровадження мікропроектів із створення інноваційних соціальних послуг для вразливих груп населення було одним з компонентів спільного проекту Світового банку та Уряду України «Фонд соціальних інвестицій» (2002-2008 рр.).

Ціллю компонента було створити нові та інноваційні послуги соціального захисту як альтернативу послугам, що надаються в спеціальних закладах.

УФСІ реалізував 80 таких мікропроектів у семи областях України: Харківській (12), Хмельницькій (26), Львівській (25), Дніпровській (5), Полтавській (5), Чернівецькій (5), Київській (2) областях. Загальна вартість цих мікропроектів становила 7,8 млн. дол. США. Користь від їх впровадження отримує 74 665 бенефіціарів (на момент завершення Проекту).

В 2017-му році Український фонд соціальних інвестицій на кошти уряду Німеччини (через німецький державний банк розвитку KfW) впроваджує грантовий проект «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури, УФСІ V» (фаза I та II).

Проект «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури. УФСІ V» (фаза I) спрямований на розвиток сходу України і впроваджується у 3-х областях: Дніпровській, Харківській та Запорізькій. Впровадження першої фази проекту розпочалось у 2015-му та триватиме до 2018-го року. Сума гранту Уряду Німеччини складає 9 мільйонів євро.

Головне завдання проекту – відновити соціальні об'єкти для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з Криму та Донбасу. Серед пріоритетів – відновлення об'єктів соціальної інфраструктури (школи та дитячі садки) у тих громадах, які приймають переселенців. Також будуть здійснені ремонти в трьох закладах соціального захисту для вразливих груп населення – Верхівцевський і Преславський психоневрологічні інтернати, а також Вовчанський геріатричний пансіонат.

Друга фаза проекту «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури. УФСІ V» впроваджується в Києві та Львові за кошти гранту Уряду Німеччини на суму 5 мільйонів євро. Головний пріоритет другої фази проекту – створення додаткових груп у дитячих садках для дітей з родин переселенців. У Києві проектом охоплені 36 дитячих садків, у яких створюється 96 груп. Ще один дитячий садок та один житловий об'єкт відновлюються у Львові.

Український фонд соціальних інвестицій також залучений до Проекту Світового банку та Уряду України «Модернізація системи соціальної підтримки населення». Цей проект впроваджується Міністерством соціальної політики України з 2014-го року.

Передбачається, що УФСІ реалізує заходи по відновленню будинків сімейного типу та трансформації інтернатів у 3-4 областях України, що дасть змогу покращити

якість життя дітей-сиріт та дітей інвалідів. Орієнтовна вартість проектної частини, яку виконуватиме УФСІ – 5 мільйонів доларів США.

28 квітня 2017-го року Українському фонду соціальних інвестицій виповнилося 17 років.

Станом на 1 січня 2017-го року УФСІ та місцеві громади впровадили 1206 мікропроектів в усіх регіонах України. Користь від проектів отримали понад один мільйон українців.

Спеціально для реалізації цієї компоненти було розроблено систему впровадження мікропроектів з інноваційних соціальних послуг. Процес створення інноваційних соціальних послуг територіальних громад мав такі складові:

- розробка дизайну інноваційних послуг для кожного мікропроекту. Дизайн містив концепцію, опис цільової групи, ціль, зміст соціальних послуг, методики, рекомендації до змін в нормативно-законодавчу базу, вимоги до приміщень, обладнання та персоналу).
- створення умов для надання інноваційних послуг: виконання ремонтно-будівельних робіт; закупівля обладнання та товарів; навчання персоналу.
- апробація послуг та їх надання.

Для кожного мікропроекту виконано дизайни соціальних послуг, які стали основою для формування проектів державних стандартів якості соціальних послуг. У рамках більшості мікропроектів проведено ремонтно-будівельні роботи. У рамках всіх закуплено меблі, обладнання та проведено навчання персоналу.

З метою розповсюдження досвіду, отриманого протягом впровадження інноваційних послуг на рівні територіальної громади, проведено 8 конференцій, 21 засідання за круглим столом. Проводилися відкриті презентації інноваційних соціальних послуг для партнерів агенцій по впровадженню мікропроектів. Підготовлено та видано методичні рекомендації за 12 видами соціальних послуг.

Завдяки реалізації мікропроекти з інноваційних соціальних послуг:

- сформовано політику організацій в управлінні якістю;
- створено підґрунтя для введення державних стандартів якості в існуючу практику;
- впроваджено механізми формування послуг адекватних потребам вразливих груп населення територіальних громад;
- визначено межі соціальних послуг;
- розвинуто професійну компетенцію надавачів соціальних послуг;
- сформовано вимоги до персоналу, який має бути залучений до роботи з вразливими групами клієнтів;
- покращено імідж недержавних організацій, як рівнозначних партнерів в наданні соціальних послуг;
- продемонстровано місцевим мешканцям територіальних громад та владі їх спроможність у залученні додаткових ресурсів.

Особливістю Проекту було впровадження інноваційних економічно обґрунтованих моделей соціальних послуг, які базуються на принципах інтеграції вразливих груп у суспільство, децентралізації і деінституціалізації надання соціальних послуг. Це дозволило відпрацювати нові стандарти надання соціальних послуг, створити підґрунтя для їх розповсюдження країною в цілому, протестувати механізми соціального замовлення та соціального контракування.

В процесі проведення в Україні економічних та соціальних реформ, з'явився ряд несприятливих факторів, які негативно впливають на стан сімей. Передусім це стосується демографічної ситуації, економічного стану, сімейного безробіття, виховання дітей у сім'ї та їх навчання. Потребують розв'язання проблеми професійної підготовки, продуктивної зайнятості, охорони здоров'я, соціального забезпечення.

Крім того, варто зауважити, що Коленда Н. [1, с. 26] розглядає ієрархічну структуру соціального потенціалу. Тому його компонентна структура включатиме елементи індивідуального, групового соціального потенціалів, соціального потенціалу територіальних громад.

У зв'язку з цим формування соціального потенціалу територіальних громад, крім заходів, передбачених для регіонального рівня, потребує:

- стабілізації політичної ситуації в державі;
- проведення політики протекціонізму суспільних цінностей і традицій;
- удосконалення законодавчої бази у сфері регулювання соціальної складової частини розвитку суспільства;
- налагодження національної мережі соціальних зв'язків;
- усунення перешкод на шляху включення населення в соціум.

Подібно реалізація соціального потенціалу територіальних громад, крім завдань, стосовно соціального потенціалу регіону, повинна:

- підвищити солідарність членів суспільства в розв'язанні соціальних проблем;
- стати основою й джерелом захисту громадянами своїх прав;
- сприяти підвищенню стабільності суспільства.

Висновки. Таким чином, ми дійшли висновків, що соціальний потенціал територіальних громад в умовах євро інтеграційних процесів є складною соціально-економічною категорією, вивченню якої на сьогодні приділено досить мало уваги.

Проведений нами аналіз підходів до визначення сутності поняття «соціальний потенціал територіальних громад» допоміг нам сформулювати більш точне, авторське бачення дефініції. На нашу думку, головними складником формування соціального потенціалу територіальних громад в контексті євроінтеграції є Український Фонд Соціальних Інвестицій, що здійснює підтримку об'єктів соціальної інфраструктури громад, надає соціальні послуги громадянам тощо.

Список використаних джерел:

1. Коленда Н. Особливості формування та реалізації соціального потенціалу суспільства // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Р. 2. Економіка й управління національним господарством. – 2015. – № 4. – С. 22-26.
2. Штырбул С. А. Социальный капитал и социальный потенциал: субъекты и функции : автореф. дис. канд. экон. наук / С. А. Штырбул. – М. : МГУ, 2010. - 27 с.
3. Белорусова М. А. Оценка использования социального потенциала региона / М. А. Белорусова // Економіка і організація управління. – 2010. – № 1 (7). – С. 163–168.
4. Бобух І. Соціальний потенціал як новітня складова національного багатства / І. Бобух // Економіст. – 2011. – № 4. – С. 68–74.
5. Панкова Л. І. Ефективність управління соціальним потенціалом підприємства / Л. І. Панкова // Особливості регулювання в державному секторі економіки : зб. Наук. Пр. Донецького держ. Ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2006. – Т. VII, вип. 73. – Серія «Економіка». – С. 119–123.
6. Привалов Ю. Соціальна експертиза: підходи й методи / Ю. Привалов, О. Рогожин, Ю. Саєнко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 12. – С.69–80.
7. Тютюнник Н. С. Сутність та склад соціального потенціалу економіки як об'єкта прогнозування / Н. С. Тютюнник // Вісник Донецького університету економіки та права – 2012. – № 1. – С. 207–211.
8. Український Фонд Соціальних Інвестицій [Електронний ресурс] – [Режим доступу] : <http://usif.org.ua/uk/pronas/2011-11-30-13-28-06.html>.

УДК339.5

NEW PUBLIC MANAGEMENT I PUBLIC GOVERNANCE – НОВЕ ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В МІСТАХ УКРАЇНИ

Ю.А. Підгаєцька, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Зроблено аналіз концепції NewPublicManagement та PublicGovernance, включаючи основні положення, принципи та характеристики. Означено основні питання, пов'язані з можливим упровадженням концепцій в управління Україні.

Ключові слова: *New Public Management, Public Governance, NPM, government, governance.*

Постановка проблеми. Сучасний стан державно-управлінської сфери тасоціально-політичних відносин в Україні свідчить про потребу переосмислення практики й застосування нових ефективних підходів та механізмів. Реформування системи державного управління має відбуватися з метою підвищення ефективності та результативності, оптимізації процесів керування, поліпшення державно-суспільної комунікації в містах України.

Винаходження моделі публічного управління, яка б відповідала українським реаліям та була дієвою в нашій країні, є важливим завданням, для вирішення якого необхідне вивчення світового досвіду, що містить напрацювання в цьому напрямку. Серед концепцій публічного управління, які прийняті в міжнародній практиці, концепція NewPublicManagement та PublicGovernance зарекомендували себе як ефективні у багатьох країнах світу, тому вивчення їх основних засад, переваг і недоліків на сьогодні є актуальним з точки зору впровадження в практичну площину управління розвитку міст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція нового публічного менеджменту розглядається в роботах таких закордонних дослідників, як Г. Грюнінг, П. Безе, Д. Демазіре, Т. Пітерс, М. Роста та інші. Також обговорення концепції ведеться російськими авторами Д. Тюїним, А. Клименко, Є. Троїцькою, С. Силакшиним. У вітчизняній науці аналізу концепцій публічного управління та нового публічного менеджменту присвячували свої праці Л. Новак-Коляєва, В. Солових та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та змістовних ознак концепції NewPublicManagement і PublicGovernance як нове державне управління в містах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом під моделлю управління розуміється теоретично вибудована цілісна сукупність уявлень про те, як виглядає (чи як має виглядати) система управління, які її структура і принципи функціонування, як вона взаємодіє з різноманітними суб'єктами, як адаптується до змін у зовнішньому середовищі тощо.

Численні взірці систем публічного управління, наявні в різних державах, демонструють різноманітні підходи до самого розуміння державного управління, його структури, принципів формування та функціонування, відносин з населенням, фізичними та юридичними особами, муніципальними органами та іншими суб'єктами тощо. Проте із усього розмаїття систем публічного управління можна виокремити декілька основних моделей державного управління, які набули найбільшого поширення, та здійснити їх детальний аналіз.

Перша практика NewPublicManagement виникла у Великобританії під керівництвом прем'єр-міністра Маргарет Тетчер. Будучи главою уряду, вона провела політичні та економічні реформи для скасування того, що вона вважала занепадом

країни. Її політична філософія і економічна політика ґрунтувалися на скороченні державного регулювання, особливо фінансової системи, забезпеченні гнучкого ринку праці, приватизації державних підприємств і зменшення впливу профспілок.

Термін NewPublicManagement був представлений для опису підходів, які були розроблені протягом 1980-х років, як частина спроби зробити публічну службу більш «діловою» та підвищити ефективність її використання за допомогою моделей управління приватним сектором. Як і в приватному секторі, який зосереджується на «обслуговуванні клієнтів», реформи NPM часто зосереджувалися на «центральному поінформованості громадян, які отримували послуги» [1].

NewPublicManagement підкреслює необхідність перетворення великих бюрократичних структур в напівавтономні агентства, що відрізняються високим ступенем рухливості, здібністю до конкуренції і схильністю ухвалювати ризиковані рішення.

Ключовими темами в NPM були «... фінансовий контроль, співвідношення ціни та якості, підвищення ефективності, визначення та встановлення цілей та постійний моніторинг продуктивності, передача повноважень вищому керівництву». Продуктивність оцінювалася за допомогою аудитів, контрольних показників та оцінок ефективності [1].

NPM закликає зосередитись на використанні підходів приватного сектору – корпоративного або ділового світу, який може бути успішно застосований у державному секторі та в контексті державного управління.

NPM намагається згладити відносини між керівниками державних служб та їх політичними начальниками шляхом встановлення паралельних відносин між ними. Підхід NPM контрастує з традиційною моделлю державного управління, в якій інституційні процеси прийняття рішень, формування політики та надання державних послуг регулюються нормами, законодавством та адміністративними процедурами.

Після проведеного дослідження можемо зробити висновок, що NewPublicManagement – це модель державного управління, в основі якої лежить запозичення методів корпоративного управління, які застосовуються в бізнесі та некомерційних організаціях.

Наступним елементом удосконалення управління в містах України є PublicGovernance, основою якого є врядування.

Нове значення терміна «врядування», з'явилося в широкому вжитку недавно, воно має глибокі історичні коріння (зокрема його вживали у Франції ще у XIII ст.). Починаючи з 90-х рр. XX ст. з'явилася безліч трактувань змісту поняття governance. Найбільш часто його ототожнюють з іншим близьким за змістом поняттям – government(уряд) [2, с. 212-213].

В європейській політичній традиції склався стійкий консенсус відносно того, що саме уряд має нести основну відповідальність за вирішення суспільних проблем. Можливості власне суспільства до розрахунку не приймалися.

Наприкінці XX ст. ця точка зору здавалась остаточно застарілою. Укорінення демократії та становлення самодостатнього громадянського суспільства в країнах Заходу перетворили уряд з монопольного суб'єкта суспільного розвитку в одного із «гравців» або акторів на соціальному полі. У понятті governanceфіксується, яким чином уряд взаємодіє з громадськими організаціями і представниками бізнесу.

Учасники Всесвітньої конференції з якісного управління, яка відбулася в 1999 р. у Манілі (Філіппіни), відкинули традиційне уявлення про governanceяк сферу виняткової компетенції уряду. Governanceрозглядалося на конференції як елемент, складова і держави (державного управлінського апарату), і громадянського суспільства, і приватного сектору [4].

Саме концепція governance поєднала цінності та інтереси громадян, діяльність законодавчих, виконавчих і юридичних установ у такий спосіб, який припускає

взаємодію між ними, що, у свою чергу, може мати значні наслідки для державної політики.

Концепція governance розглядається і як свого роду методологія, що визначає засади переходу колишніх соціалістичних країн до демократії.

Таким чином, як зауважують вітчизняні дослідники Корженко В. В., Нікітін В. В., адекватного й загальноприйнятого перекладу терміна governance українською (як, утім, і більшістю інших мов) поки не існує [4].

Р. Роудз один із видатних авторитетів запропонував концепцію, так зване «нове врядування» (public governance, new governance) – модель, що утверджується в управлінні суспільним процесами в епоху глобалізації і зміни функцій національної держави. Підвидом останнього є також «добре врядування» як концепт, що закладає нормативний стандарт урядування під час його застосування до країн, у яких відбувається процес модернізації суспільних і управлінських систем [3].

Під час упровадження нової моделі публічного врядування слід урахувати її переваги та ризики. Головним, що з'являється нового з переходом до публічного врядування, є зміна ролі держави (або уряду в широкому розумінні) у процесах управління суспільством. Змінюється спосіб урядової діяльності: замість «правити» вона «скеровує», зменшується обсяг її функцій; тож говорять про виникнення «порожньої держави», яка є своєрідною оболонкою і управлінським органом для інших суспільних агентів управління. Межі між трьома секторами – публічним (урядовим, політичним), приватним та громадським – розмиваються, а форми взаємодії, втручання і контролю примножуються [2, с. 214].

Новий публічний менеджмент нині відступає перед новим публічним урядуванням. Його метою є керованість, ефективність та результативність, яких досягають завдяки залученню наявних суспільних суб'єктів, не маючи на меті їх заміни. У деяких країнах Африки серед суб'єктів урядування згадують лендлордів (поміщик, великий феодалний землевласник у середньовічній Англії), а в Україні – це олігархи (доки в їхніх руках зосереджена значна частина бізнесу).

Сутність Public Governance, на нашу думку, можна визначити як систему правил, процесів і поведінки, що впливають на засоби партнерської взаємодії народу, державної влади, місцевого самоврядування, приватного сектору і громадянського суспільства, особливо такі, як відкритість, участь, підзвітність, ефективність і погодженість.

Основною метою застосування сучасних технологій New Public Management і Public Governance для проектів місцевого розвитку є суттєве підвищення здатності органів місцевого самоврядування задовольняти конкретні потреби місцевої громади.

Запровадження механізмів New Public Management в систему державного управління передусім пов'язано з адміністративною реформою. Як зазначається в Концепції адміністративної реформи в Україні: існуюча в Україні система державного управління залишається в цілому неефективною. Ця система є внутрішньо суперечливою, незавершеною, громіздкою і відірваною від людей, внаслідок чого існуюче державне управління стало гальмом у проведенні соціально-економічних і політичних реформ. Тому зміст адміністративної реформи полягає, з одного боку, у комплексній перебудові наявної в Україні системи державного управління всіма сферами суспільного життя, з другого – в розбудові деяких інститутів державного управління, яких Україна як суверенна держава ще не створила.

Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвиненої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дасть їй можливість стати впливовим чинником у світі та Європі. Ця система державного управління буде підконтрольною народowi,

прозорою, побудованою на наукових принципах і ефективною. Витрати на утримання управлінського персоналу будуть адекватними фінансово-економічному стану держави.

Ефективне застосування принципів New Public Management і Public Governance на місцевому рівні в багато чому залежить від результативності функціонування управлінського апарату, укомплектованого компетентними та висококваліфікованими кадрами. У сучасних умовах публічні службовці мусять володіти технологіями стратегічного управління для розв'язання актуальних проблем життєдіяльності громадян, надання їм якісних публічних послуг, забезпечення ефективності функціонування системи публічного управління.

Таким чином, на нашу думку, подальший розвиток служби в органах місцевого самоврядування є можливим лише на засадах реалізації системного та комплексного підходу, що зумовлює необхідність розробки Концепції законодавчого забезпечення розвитку служби в органах місцевого самоврядування, а в перспективі – ухвалення нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Висновки. Реформування державного управління – це справа не тільки держави, вона вимагає широкої участі громадян, тісного співробітництва між державними і недержавними установами, насамперед, при визначенні цілей і завдань реформ. Зусилля з реформування державного управління повинні бути узгоджені з цінностями і нормами суспільства.

Новий державний менеджмент (New Public Management) – як спроба включити в публічне управління елементи управління бізнесом. Окремі елементи (передусім орієнтацію на ефективність) були сприйняті, але не було сприйнято вузьку ринкову спрямованість змін.

Концепція «Governance» наголошує на політичних аспектах самого процесу адміністрування, на інститутах і механізмах, через які органи влади взаємодіють з громадянським суспільством і через які організовані групи громадян, окремі громадяни виражають і узгоджують свої інтереси, реалізують законні права.

При запровадженні елементів концепції у практику вітчизняного публічного управління в містах України необхідним є дослідження реформ у взаємозв'язку з професійними групами, чия діяльність є об'єктом модифікування. При цьому необхідно мати на увазі, що в новому публічному менеджменті немає якоїсь стандартної моделі, яка б працювала у всіх країнах. Тому її загальні підходи, засади та заходи їх реалізації є індивідуальними для кожної країни. Використання передових практик управління для забезпечення ефективності та результативності потребує дослідження еволюції публічного управління та вивчення його основних концепцій.

Список використаних джерел:

1. New Public Management Model [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.managementstudyguide.com/new-public-management.htm>
2. Гордієнко Л. Ю. Публічне врядування : навчальний посібник / Л. Ю. Гордієнко, С. В. Лукашев. – Х. : ХНЕУ 172аб. С. Кузнеця, 2015. – 388 с.
3. Колодій А. Концепція публічного (нового) врядування в її застосуванні до демократичних і перехідних систем / А. Колодій // Демократичне врядування. Науковий вісник. – 2012. – Вип. 10.
4. Корженко В. В. Методологічні та евристичні інтенції сучасної концепції governance [Електронний ресурс] / В. В. Корженко, В. В. Нікітін. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=

УДК 330.837:327

МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ КОЛЕКТИВУ ПІДПРИЄМСТВА

О.С. Тудой, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: д-р екон. наук, професор Гончаренко І.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито сутність поняття «мотивація» як основного чинника ефективної праці персоналу підприємства. Досліджено ставлення вчених різних поколінь до мотивації працівників. Розглянуто сучасні методи мотивації праці та їх вплив на результативність діяльності працівників.

Ключові слова: мотивація, ефективність праці, мотиваційна стратегія підприємства, дієві стимули, система мотивації.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах швидкоплинної зміни ринкового клімату, саме колектив часто є вирішальним чинником, що створює підприємству гарну репутацію та забезпечує успішне, довготривале функціонування. Внаслідок зниження продуктивності праці персоналу, зменшення рівня його зацікавленості та відповідальності, менеджмент багатьох підприємств неефективно використовує різні види ресурсів, що є гострою перешкодою для розвитку стимулювання підприємства.

На сучасному етапі розвитку економіки надзвичайно важливим стає креативне, продуктивне, інтелектуальне ставлення працівника, спрямоване на досягнення високих показників діяльності підприємства. Мета мотивації праці – створити бажання працювати краще, більш відповідально ставитись до своїх обов'язків, спонукати до стараннішого виконання роботи. Тому мотивація праці персоналу, створення всіх необхідних умов для його зацікавленості в результатах діяльності підприємства стають нагальними завданнями підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мотивації колективу підприємства досліджувалось багатьма науковцями та активно висвітлено у їх працях.

Аналізуючи літературу за даною тематикою дослідження, виявлено, що існує велика кількість підходів до трактування мотивації та відповідних їм технологій впровадження засобів підвищення зацікавленості працівників підприємства у результатах своєї роботи.

Зокрема, Л. Червінська, Й. Завадський, О. Криворучко, В. Шинкаренко, Г. Гоголь досліджували мотивацію праці та її вплив на результати діяльності [10]. В своїх працях автори розглядають мотивацію як одну з чотирьох складових циклу менеджменту та як інструмент забезпечення ефективної діяльності підприємства.

О. Красноносова, Ю. Зайцев, І. Кравчук та інші основну увагу приділяють проблемам матеріального стимулювання; О. Сирота, В. Янік [10] висвітлювали систему мотивації праці персоналу з погляду множини взаємопов'язаних заходів, що стимулюють окремого працівника або трудовий колектив в цілому для досягнення коротко- та довгострокових цілей діяльності підприємства.

Проаналізувавши літературні джерела можна згрупувати погляди авторів щодо сутності мотивації таким чином:

- науковці, які відстоюють принципи патерналізму та партнерства (Є. Абаєва, Р. Яковенко, Г. Кучер, З. Живко [5]);
- науковці, які пропагандують жорсткий контроль над підлеглими і вірять, що саме страх покарання є найбільш сильним мотиваційним чинником (І. Маринич, К. Субоч, В. Мілашенко, С. Дуда [12]);
- науковці, які займають нейтральну позицію (Д. Богиня, К. Гурова, Г. Завіновська, О. Грішнова, А. Колот, Л. Пельтек [14], О. Іляш [8]).

Суттєвий внесок у дослідження сутності мотивації зробили Д. Богиня, О. Грішнова [2], Г. Завіновська [7], які вивчали сутність мотивації праці у контексті управління персоналом підприємства.

Аналіз різних літературних джерел дав змогу з'ясувати, що існують дві основні групи теорій мотивації – змістовні та процесні. До найяскравіших представників змістовних теорій зараховують А. Маслоу, Ф. Герцберга, Д. МакКлеланда. Виділяють три основні процесні теорії мотивації: теорія справедливості Стейсі Адамса, теорія очікування Віктора Врума та об'єднана модель мотивації Портера–Лоулера.

Зазначимо, що, незважаючи на велику кількість праць, що стосуються мотивації персоналу, мало дослідженим залишається аспект розвитку мотивації праці в умовах кардинальних змін середовища господарювання підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення сутності мотивації колективу підприємства та дослідження заходів мотивування ефективної праці. Завданнями дослідження є: розкрити економічну сутність мотивації персоналу підприємства; розглянути методичні підходи до мотивації праці; дослідити взаємозв'язок між мотивацією та ефективністю праці.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін «мотивація» походить від лат. *Movere* – «рухати» [3]. Сутність його полягає в зовнішньому і внутрішньому спонуканні економічного суб'єкта до діяльності задля досягнення конкретних цілей, динамічному процесі фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, характеризує її організованість, активність і стійкість; її здатність діяльно задовольняти власні потреби.

У загальному трактуванні сутність мотивації можна виразити так: мотивація – це вид управлінської діяльності, який забезпечує процес спонукання особи до діяльності, спрямованої на досягнення особистих цілей чи цілей організації [4].

Розуміння змісту мотивації – головний показник професійної майстерності та високої кваліфікації справжнього менеджера. Знання про поведінку та психологію людей – необхідна передумова для того, щоб допомогти їм реалізувати власні цілі. Кожна людина має свої інтереси та потреби, цінності, у задоволенні яких полягає зміст людського життя.

Абрагам Маслоу зазначає, що будь-яка поведінка є 174 полідетермінованою, тобто має складну мотивацію

Французький філософ Гельвецій стверджував, що будь-яке порівняння речей між собою передбачає увагу, всяка увага – праця, а будь-яка праця – причину, яка до праці спонукає. Причина, яка викликає працю формується відповідно до визначення внутрішнього характеру та природи самої праці, з урахуванням особистих якостей виконавця.

У ролі мотивів можуть виступати потреби й інтереси, потяги й емоції, установки та ідеали. Проте головним мотивом, що спонукає людину до будь-якої діяльності, є потреби.

Потреба – це особливий стан психіки особистості, усвідомлена нею незадоволеність, відчуття браку чогось, відображення невідповідності між внутрішнім станом і зовнішніми умовами [5].

Під час дослідження питання мотивації персоналу необхідно враховувати те, що потреби працівників увесь час змінюються залежно від їхнього культурно-освітнього рівня:

- працівники цінують себе більше, ніж раніше, вони відчули, що їхні побажання мають певну вагу і недоцільно їх відкидати;
- працівники вже не хочуть того, що хотіли раніше, не бажають робити одне й те саме по кілька разів, вони хочуть мати змогу пізнати й випробувати свою відповідальність, а для цього необхідно більше свободи у використанні власного часу;

- працівники хочуть відчувати, давати волю інтуїтивним, непередбачуваним рисам своєї натури [10], тому надають перевагу тим підприємствам, де можуть відчувати себе колегами, працівниками, а не підлеглими.

Ефективність праці – це її результативність. Ефективною можна вважати працю, якщо є максимальний результат за мінімальних витрат праці. Результатом варто вважати отриманий дохід внаслідок реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг.

У широкому розумінні зростання ефективності праці означає постійне вдосконалення людьми економічної діяльності, постійне знаходження можливості працювати краще, виробляти більше якісніших благ при тих самих або і менших затратах праці.

Продуктивність праці – це найважливіший із показників ефективності праці, що виражається відношенням виробленої продукції (послуг) до відповідних витрат безпосередньої, живої праці.

Інтенсивність праці – ступінь напруженості праці в процесі виробництва. Цей показник характеризує витрати фізичних та нервових зусиль, які потрібні працівникові для виконання своєї роботи.

Якість праці – це сукупність властивостей процесу трудової діяльності, зумовлених здатністю і прагненням працівника (колективу) виконувати певне завдання відповідно до встановлених вимог [2].

Варто зазначити, що зростання показників ефективності праці не лише визначає розвиток підприємства, а й відповідає принципам мінімізації витрат виробництва, а отже, слугує основним критерієм результативності управління на всіх рівнях.

Задоволеність працівників матеріальними умовами праці (заробітною платою, матеріальною допомогою тощо) не у всіх випадках призводить до підвищення результативності праці.

У сучасних умовах задоволення різноманітних потреб та запитів працівників підприємств реалізується через велику кількість методів мотивації результативності діяльності, які можна поділити на три групи:

- економічні (прямі) – ставка, почасова оплата, премії за раціоналізацію, участь у прибутках, оплата навчання, виплати за максимальне використання робочого часу;
- економічні (непрямі) – пільгове харчування, доплати за стаж, пільгове користування житлом, транспортом та інше;
- негрошові – збагачення праці, гнучкі робочі графіки, охорона праці, програми підвищення якості праці, просування по службі, участь у прийнятті рішень на вищому рівні.

Матеріальні та нематеріальні стимули на підприємстві реалізуються через побудову системи мотивації, яку А. Колот трактує як інструмент стимулювання бажаної поведінки працівників [4]. Система мотивування працівників на підприємстві має передбачати кілька етапів.

Перший етап – розроблення і впровадження методики матеріального і морального стимулювання. Залежно від можливостей підприємства необхідно передбачити досить високий рівень надбавок і премій для того, щоб продемонструвати реальну зацікавленість керівника підтримати прагнення до якісної роботи.

При оплаті праці варто використовувати такі залежності:

- між засобами на оплату праці і результатом економічних цілей підприємства;
- між якістю, результативністю праці кожного працівника та заробітною платою;
- між рівнем заробітної плати і можливістю задоволення основних потреб працівників (забезпечення так званого соціального мінімуму);
- між результатами праці працівників та їх економічним і моральним суспільним визнанням.

Ефективними факторами мотивації є:

- виховання особистості, самоповаги працівників;
- формування системи лідерства і визнання лідерів;
- здійснення принципів командної роботи;
- довіра і делегування повноважень;
- оцінка якості роботи працівників з боку керівництва.

Особливу увагу під час проектування системи мотивування необхідно приділяти процесам, що впливають на конкурентоспроможність продукції. Це передбачає розробку другого етапу – системи мотивування працівників у напрямі творчої діяльності.

На другому етапі пропонують покращення системи мотивування працівників, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Третій етап характеризується створенням загальної системи мотивації, що базується на підготовленій філософії якості й передбачає глибокі зміни у розумінні якості праці. Мова йде про формування цінностей і установок персоналу на більш динамічне оновлення всіх аспектів діяльності для завоювання передових позицій у конкурентній боротьбі [4].

Доцільним також є моніторинг, який передбачає аналіз наявної системи мотивації, аналіз якісного складу працівників, мотиваційної сфери персоналу та оцінку необхідності зміни системи мотивації.

Існує низка вимог до системи мотивації персоналу підприємства, а саме:

- об'єктивність: розмір винагороди працівника має визначатися на основі об'єктивної оцінки результатів його праці;
- передбачуваність: працівник має знати, яку винагороду він одержить залежно від результатів своєї праці;
- адекватність: винагорода має бути адекватною трудовому внеску кожного працівника в результат діяльності всього колективу, його досвіду й рівню кваліфікації;
- своєчасність: винагорода має слідувати за досягненням результату якнайшвидше (якщо не у формі прямої винагороди, то принаймні у вигляді обліку для подальшої винагороди);
- значущість: винагорода має бути для працівника значущою;
- справедливість: правила визначення винагороди мають бути зрозумілі кожному працівнику організації й бути справедливими, зокрема з його позицій [8].

Як свідчить практика, недотримання цих вимог призводить до нестабільності в колективі й справляє сильний демотивуючий ефект, а це набагато гірше позначається на продуктивності праці персоналу компанії, ніж відсутність хоч яких механізмів визначення винагороди за результати праці.

Висновки. Вивчення публікацій за обраною тематикою дало змогу з'ясувати, що сьогодні існує велика кількість підходів до трактування поняття мотивації, оскільки в ролі мотивів можуть виступати потреби й інтереси, потяги та емоції, установки й ідеали.

Розглянуті наукові роботи доводять, що ефективність праці вимірюється її продуктивністю, якістю та інтенсивністю. При цьому найважливішим показником ефективності праці є її продуктивність, яка характеризує витрати праці на виробництво одиниці продукції.

Аналізуючи інформацію з цього питання, було виокремлено три основні підходи до створення системи мотивації: патерналістський, жорсткий та змішаний. Проте, незважаючи на наявність високого рівня свободи у виборі системи мотивації на підприємстві, досліджено, що побудова системи мотивації на підприємстві має здійснюватися на базі низки принципів і враховувати матеріальний і нематеріальний аспект мотивації.

Кожне підприємство має свободу вибору засобів мотивації, базуючись на досвіді інших компаній, розробляючи власні ідеї або беручи за основу праці класиків.

Незмінним лишається основне призначення мотивації – змусити людину працювати краще, відповідальніше ставитися до своїх обов'язків, докладати до виконання роботи більше зусиль.

Саме в цьому і полягає, на нашу думку, зв'язок мотивації з ефективністю праці персоналу. Доведено, що підвищення ефективності праці залежить від соціально-економічних показників, які пов'язані із кваліфікацією й освітою виконавців, умовами праці, застосуванням оптимальних режимів праці і відпочинку, психологічним кліматом у колективі, його згуртованістю і внутрішньо колективними стосунками. Перспективи подальшої роботи над темою мають бути спрямовані на розгляд практичного аспекту впровадження різних способів мотивації на українських підприємствах та дослідження впливу цих нововведень на ефективність праці персоналу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Абаєва Є. Н. Оптимізація системи мотивації працівників промислового підприємства / Є. Н. Абаєва // Науковий вісник ДГМА. – 2009. – № 2. – С. 190–197.
2. Богиня Д. П. Основи економіки праці : навчальний посібник / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – К. : Знання-Прес, 2006. – 313 с.
3. Гурова К. Д. Формування системи мотивації персоналу підприємства в умовах глобалізації / К. Д. Гурова // Бізнес-інформ. – 2010. – № 4. – С. 102–104
4. Мотивація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
5. Живко З. Б. Аналіз та оцінка системи мотивації персоналу як чинника безпеки / З. Б. Живко // Демографія, економіка праці, соціальна економіка, політика. – 2009. – № 5. – С. 65–73.
6. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 337 с
7. Живко З. Б. Аналіз та оцінка системи мотивації персоналу як чинника безпеки / З. Б. Живко // Демографія, економіка праці, соціальна економіка, політика. – 2009. – № 5. – С. 65–73
8. Маринич І. А. Мотивація як фактор підвищення ефективності праці працівників / І. А. Маринич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 15.5. – С. 376–380.
9. Завіновська Г. Т. Економіка праці: начальний посібник / Г. Т. Завіновська. – К. : КНЕУ, 2003. – 300 с.
10. Маринич І. А. Мотивація як фактор підвищення ефективності праці працівників / І. А. Маринич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 15.5. – С. 376–380.
11. New Public Management Model / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.managementstudyguide.com/new-public-management.htm>
12. The International Trade Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intracen.org>

УДК339.5

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ INTERNATIONALTRADECENTRE У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Н. П. Шведова, магістр

Науковий керівник: д-р екон. наук, професор Гончаренко І. В.

Миколаївський національний аграрний університет

Зроблено аналіз інформаційної платформи InternationalTradeCentre, включаючи онлайн-інструменти аналізу ринку, їх характеристика та можливості використання. Розглянуто необхідність використання подібних ресурсів з метою розвитку міжнародного бізнесу, зокрема для підприємств України.

Ключові слова: *InternationalTradeCentre, Trade Map, аналіз ринку, онлайн-інструменти ІТС, інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, міжнародний бізнес, інформаційні технології.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації економічних відносин рівень інформаційного забезпечення є основою ефективної управлінської діяльності. «Хто володіє інформацією, той володіє світом» – вислів, що влучно відображає тенденції сьогодення. В умовах жорсткої конкуренції підприємцям вкрай важливо оперативно реагувати на будь-які зміни факторів зовнішнього середовища, чітко прослідковувати тенденції на міжнародному ринку.

З метою розвитку міжнародного бізнесу створено платформу InternationalTradeCentre, яка має ряд онлайн-інструментів для аналізу ринкової ситуації світу. Вивчення та практичне використання таких ресурсів є однією з умов забезпечення стійкого розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні аспекти зростання ролі інформації, розвитку інформатизації, міжнародної конкурентоспроможності знайшли певне висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, основи теорії інформації та теоретичні питання розвитку інформаційного ресурсу висвітлено в роботах Н. Віннера, К. Ерроу, І. Неймана, Р. Хартлі, Ю. Шрейдера.

Проблеми інформаційного забезпечення в умовах сучасної міжнародної конкуренції розглядаються в роботах П. Юхименко, В. Крупіна, Т. Барташук, С. Блудової, І. Кузнецової, І. Гончаренко, Ю. Козака. Можливості використання Інтернету в цілях моніторингу ринку досліджували Т. Поповата та Ю. Максименко та інші науковці.

Метою статті є дослідження інформаційного онлайн-ресурсу InternationalTradeCentre з метою розвитку міжнародного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вихід підприємств на міжнародний ринок супроводжується збільшенням ролі факторів ризиковості діяльності. В основному, це відбувається через проблеми у забезпеченості інформацією про умови та стан ринкового середовища, куди прагне проникнути підприємство.

Сучасні інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати, переробляти великі масиви інформації, забезпечувати ефективні способи її подання споживачеві, стають важливим елементом життя суспільства й засобами підвищення ефективності управління всіма сферами економічної й суспільної діяльності [1].

В наш час умовою стійкого функціонування та подальшого розвитку багатьох підприємств, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, є використання нових комплексних інформаційних баз, за допомогою яких підприємство може отримати всю необхідну йому інформацію.

Інформація – головний стратегічний ресурс міжнародного бізнесу[4]. Ключовою проблемою при цьому є не лише обмеженість у обсягах інформації, а її неактуальність чи недостовірність. З кожним роком масштаби проблеми ростуть, інформація стає засміченою, важкодоступною. Тому вона може стати чинником зростання економічних втрат підприємства. Фільтрація інформації та виділення з усієї сукупності найбільш вагомих даних є дуже клопітким процесом і не завжди успішним.

З метою подолання вищезгаданих проблем та розвитку міжнародного бізнесу міжнародні організації створюють інформативні центри, які публікують важливі статистичні економічні дані, сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності та конкурентоспроможності.

1964 року створено InternationalTradeCentre за рішенням членів ГАТТ з метою надання зовнішньоторговельної інформації і консультаційних послуг у торгівлі та здійсненні конкретних проектів. ІТС є міждержавною організацією системи ООН, підпорядкованою одночасно ЮНКТАД та СОТ.

Штаб-квартира Центру міжнародної торгівлі розташована в Женеві (Швейцарія). Над забезпеченням безперервного роботи проекту працюють приблизно 300 співробітників, що охоплюють понад 80 національностей. Крім того, ІТС має відділення проектів на базі країн, де працюють експерти з конкретного регіону.

Генеральна рада СОТ і Рада з торгівлі та розвитку ЮНКТАД визначають керівні принципи діяльності ІТС, вони є його вищим органом. Об'єднана консультативна група є виконавчим органом. Вона надає рекомендації з розробки програм вищому органу; розробляє план роботи Центру.

Фінансування здійснюється рівними коштами від СОТ і ООН.

Діяльність організації заключається в наданні технічної допомоги країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою в сфері міжнародної торгівлі, включаючи проведення спеціалізованих семінарів і підготовку аналітичних документів і рекомендацій.

Цілі й функції ІТС відповідають змісту основних сфер діяльності Центру [3]:

- розвиток ринку продуктів;
- розвиток ринку послуг;
- торговельна інформація;
- підготовка кадрів;
- міжнародне управління попитом і пропозицією;
- планування заходів, спрямованих на стимулювання торгівлі.

Ці напрями діяльності були визначені резолюцією ЕКОСОР в 1973 році.

Значна увага приділяється утворенню національної системи інформації по товарах, послугах, ринках і торговельній діяльності підприємств та організацій.

Платформа ІТС являє собою розгалужену інформаційну систему з питань міжнародної торгівлі, надає широкі можливості пошуку статистичних даних за категоріями.

В рамках програми «Технічне співробітництво з національними торговельними палатами» ІТС співпрацює з Торгово-промисловими палатами: проводить навчання, семінари, презентації. В свою чергу Палати спрямовують інформацію до підприємств регіонів, в яких вони працюють, надають консультації, аналізують ринок з метою оптимізації їх діяльності.

Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області також активно користується платформою InternationalTradeCentre. Використання достовірної, поточної інформації підвищує рівень обслуговування клієнтів РТПП та якість послуг. Існування ІТС знижує трудомісткість праці при аналізі ринку, відкриває можливості для розвитку підприємництва регіону.

InternationalTradeCentre розробив безкоштовні онлайн-інструменти (табл.1). Кожен інструмент має свою інформаційну базу, що відображає певний напрям аналізу

ринку, таким чином спрощуючи пошук необхідних даних. Вся інформація представлена в зручному вигляді: таблиці, графіки, діаграми та інше.

Таблиця 1. Онлайн-інструменти аналізу ринку ІТС

Назва онлайн-інструменту	Характеристика
Trade Map (Торговельна Карта)	Дає змогу компаніям та країнам визначати, які товари та послуги потрібно експортувати, а також куди.
MarketAccessMap (Карта доступу до ринку)	Допомагає користувачам ідентифікувати експортні ринки; збирає інформацію про митні тарифи, квоти тарифних ставок, торгові засоби захисту, правила та сертифікати походження, нетарифні заходи та торговельні потоки.
Investment Map (Інвестиційна Карта)	Сприяє визначенню пріоритетних секторів для стимулювання інвестицій, потенційних інвесторів у певному секторі, країн-конкурентів для внутрішніх інвестицій та можливостей для двосторонніх інвестицій.
TradeCompetitivenessMap (Карта конкурентоспроможності торгівлі)	Допомагає оцінити конкурентоспроможність національних та галузевих показників торгівлі та визначати пріоритетні продукти та ринки для розвитку торгівлі як для фірм, так і для торговельних установ.
Standards Map (Карта стандартів)	Надає прозору інформацію про більш ніж 200 добровільних стандартів стійкості, що стосуються питань, починаючи від якості продуктів харчування до безпеки.
Procurement Map (Карта закупівель)	Дозволяє ідентифікувати потенційних покупців, пропонуючи користувачам докладну інформацію понад 150 000 публічних тендерів.
EuroMedTradeHelpdesk (Торговельний довідник)	Інформує про тарифи та збори, процедури імпорту та експорту, ринкові вимоги; сприяє розвитку Європейсько-Середземноморського регіону

Джерело: складено автором на основі офіційного веб-сайту InternationalTradeCentre

Розглянувши таблицю 1, можна уявити масштаби і напрями діяльності ІТС та цінність інформації, яка є в широкому доступі абсолютно для всіх і абсолютно безкоштовно.

Інформація на сайті завжди актуальна, так як, постійно оновлюється. Показники відображають щомісячні, квартальні та річні дані про торгівлю.

Найперша проблема, що постає перед підприємцем – куди експортувати вироблену продукцію. Процес прийняття рішення значно спрощується при використанні інструментів TradeMap. Перетворюючи великий обсяг первинних торгових даних в доступний, зручний для користувача веб-формат, Trade Map надає показники ефективності експорту, міжнародного попиту, альтернативних ринків і ролі конкурентів. Trade Map охоплює щорічні дані про торгівлю для 220 країн і територій на 5300 продуктів гармонізованої системи.

ІТС має розвинуту інформаційну структуру. Бази постійно оновлюються на основі статистики Всесвітнього Банку, Світової організації торгівлі і національних статистичних даних. Це єдина потужна база на сьогоднішній день у відкритому

доступі, де можна безкоштовно отримати інформацію з різних позицій: в тому числі, які тарифи на товари і послуги існують в різних країнах, які застосовуються заходи тарифного регулювання та інше.

Регулярно публікуються книги, довідники, огляди ринків, навчальні матеріали. Центр має бібліотеку, яка містить широку інформацію, призначену, переважно, для організацій. Служба новин Центру публікує збірку " International Trade Forum".

Торгова карта є безкоштовною для користувачів завдяки достатній підтримці Європейської комісії, Департаменту міжнародного розвитку Великобританії, Світового банку та донорів в цільовому фонді.

Висновки. В епоху інформаційного суспільства розвиток міжнародних операцій набуває нових рис, а вагомою конкурентною перевагою для підприємств стає вміння пошуку інформації.

З метою активізації підприємницької діяльності, налагодження міжнародного бізнесу міжнародними організаціями створена інтернет-база даних InternationalTradeCentre.

Онлайн-інструменти платформи надають можливість самостійно провести високопрофесійний аналіз ринку, знайти цінну інформацію про торговельні операції, визначити пріоритетні напрями ведення зовнішньоекономічної діяльності, оцінити перспективи, ризики та власну конкурентоспроможність.

Інформаційний ресурс підтримується міжнародними авторитетними організаціями, які проводять моніторинг та аналіз ринкової ситуації, користуючись лише достовірними даними, наданими національними статистичними управліннями та Світовим Банком, що підвищує його значимість серед інших інтернет-джерел.

Отже, користуючись ресурсом, підприємці здатні самостійно починати зовнішньоекономічні відносини, не залучаючи професійних експертів та аналітиків. Особливо, це стосується малого та середнього бізнесу, які існують в умовах гострої обмеженості ресурсів як матеріальних, так і інформаційних, потребують досвіду та обізнаності в здійсненні зовнішньо-торговельних операцій.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко І. В. Інформатизація та активізація комунікаційних зв'язків сільських поселень у розвитку сільських територій Миколаївської області / І. В. Гончаренко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2010. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 135-141.
2. Гончаренко І. В. Формування та перспективні напрями застосування інформаційних систем сільських територій / Гончаренко І. В., Лопушанська В. В. – Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України // Інноваційний розвиток регіональних суспільних систем // Щорічник наукових праць. – ІРД НАН України. – Львів, 2008. – Випуск 5(73). – С. 213-222.
3. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник / Ю. Г. Козак. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 228 с.
4. Юхименко П. І. Міжнародний менеджмент: навчальний посібник / П. І. Юхименко, Л. П. Гацька, М. В. Півторак. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.
5. The International Trade Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intracen.org>

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ТА ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 338.439:633.1:330.341.1:631.11

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ю.О. Аркуша, магістр

Науковий керівник: канд.екон. наук, доцент Іваненко Т. Я.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено теоретичні підходи щодо розкриття сутності інновацій, інноваційного розвитку, визначено особливості зернового господарства як складової виробництва сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано теоретичні основи розвитку зерновиробництва на інноваційній основі.

***Ключові слова:** інновації, зерновиробництво, інноваційна діяльність, інноваційна модель, інноваційний розвиток.*

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво переживає глибоку економічну кризу, вихід з якої передбачає впровадження інноваційних технологій, формування якісно нових продуктивних сил, оптимізації процесу виробництва, створення сприятливих умов для підвищення його економічної ефективності. Важливу роль у підвищенні прибутковості галузі відіграє зерновиробництво, яке займає чільне місце в його структурі. Нині одним з основних гальмівних чинників розвитку зернового господарства є відсутність ведення більшістю сільськогосподарських підприємств цілеспрямованої інноваційної діяльності. Адже випуск конкурентоспроможної продукції галузі можливий тільки на основі використання сучасних технологій, а також здійснення інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок з питань інноваційного розвитку зерновиробництва зробили такі вчені як В. Амбросов, Л. Антонюк, В. Бойко, С. Володін, О. Гудзинський, О. Гончаренко, М. Кропивко, О. Лапко, В. Россоха, П. Саблук та інші. Однак проблеми розвитку зерновиробництва на інноваційній основі вимагають подальших поглиблених досліджень.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження теоретичних засад ефективного розвитку зерновиробництва на інноваційній основі в сільськогосподарських підприємствах

Виклад основного матеріалу досліджень. Важливу роль у розвитку економіки будь-якої країни відіграє аграрне виробництво, яке постачає на ринок продукти харчування і сировину для виготовлення предметів споживання. Досвід розвинених країн світу показує, що прискорення розвитку сільського господарства, підвищення його ефективності та конкурентоспроможності в сучасних умовах досягається переважно за рахунок активізації інноваційної діяльності.

У ХХІ ст. впровадження інновацій стає вирішальним чинником у розвитку сільськогосподарського виробництва та основним напрямком підвищення його ефективності. Одним з перших розглянув роль інновацій в економічному розвитку Й. Шумпетер. Він виділив п'ять типових змін:

- використання нової техніки, нових технологічних процесів або нового ринкового забезпечення виробництва;
- впровадження продукції з новими якостями;
- зміни в організації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення;
- поява нових ринків збуту[7].

Окремі вчені стверджують, що інновація – це результат творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу тощо. Інші вважають, що це зміни в техніці, технології чи організації, які в майбутньому призведуть до задоволення певних суспільних потреб. Також існує думка, відповідно до якої інновації є результатом впровадження наукових знань та науково-дослідних робіт у сферу аграрного виробництва, що спричиняє покращення його ефективності.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери[1].

Загальноприйнятим є визначення інновацій як результату творчої праці, який втілюється у вигляді нового або удосконаленого продукту, технічного процесу, що реалізується на ринку і використовується у практичній діяльності.

Інноваційна діяльність у сільському господарстві, охоплюючи період з моменту народження наукової або науково-технічної ідеї до впровадження її у виробництво, включає цілий комплекс заходів, що спрямовані на ефективну реалізацію інноваційних ідей і подальше практичне використання отриманих результатів і розробок в аграрному секторі економіки. Інноваційну діяльність можна представити у вигляді наступних етапів: науковий розвиток ідеї; проведення теоретичних і експериментальних досліджень; експериментально-конструкторська розробка; виробництво; доведення до стадії впровадження відповідними службами.

На сьогоднішній день ефективним способом конкурентної боротьби є зростання підприємства внаслідок інноваційного розвитку, який передбачає активне впровадження результатів наукової діяльності у виробництво. Однак серед науковців немає єдиного підходу до визначення інноваційного розвитку підприємства.

На думку Т.М. Пілявоза інноваційний розвиток підприємства - це процес цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану синергетичної дії зовнішніх і внутрішніх факторів, що визначають стійкість організаційно-функціональної системи підприємства в умовах ринкової економіки, який характеризується результатом якості, досягнутим залежно від інтенсивності та швидкості інноваційних процесів на підприємстві[5].

С. Ілляшенко вважає під інноваційним розвитком підприємства процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту[2].

В економічній літературі представлено два основних підходи до розуміння терміну «інноваційний розвиток»:

1) предметно-технологічний або орієнтований на науковий результат, при якому інноваційний розвиток розглядається як кінцевий результат наукової чи науково-технічної діяльності;

2) функціональний, при якому інноваційний розвиток пов'язується із функціями створення, впровадження, поширення нововведень, реалізації інноваційних проектів.

Нині в більшості випадків у дослідженнях вітчизняних та іноземних науковців термін «інноваційний розвиток» використовується, коли йдеться про відповідний тип розвитку на макрорівні і проводяться дослідження щодо механізму реалізації науково-технічного прогресу в процесі економічного розвитку країни, регіону, пошуку нових джерел економічного зростання, побудови державної інноваційної моделі розвитку тощо. При цьому під інноваційним типом розвитку розуміють спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних

нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, а інноваційною вважають таку модель розвитку, яка безпосередньо ґрунтується на отриманні нових наукових результатів та їх технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП головним чином за рахунок виробництва і реалізації наукоємної продукції та послуг.

Інноваційний розвиток передбачає як еколого-економічну ефективність, так і раціональне природокористування та ресурсозбереження. У свою чергу, інноваційний потенціал формує та підвищує рівень конкурентоспроможності підприємств аграрного виробництва, що є пріоритетним завданням національного економічного розвитку України.

Інноваційний тип економічного розвитку виступає фундаментом, який визначає економічну потужність країни та її перспективи на світовому ринку.

Інноваційний розвиток аграрного виробництва означає його якісне реформування, що базується на зростанні виробничих показників із одночасним удосконаленням соціально-економічного механізму сільського господарства, а також взаємопов'язаних з ним галузей. Даний процес повинен забезпечуватися впровадженням заходів з використання новітніх досягнень науки та техніки. Це удосконалення старих або створення нових знарядь праці, вирощування високопродуктивних, придатних для певної зони районованих сортів сільськогосподарських культур та порід тварин, впровадження наукових розробок і т.д. Інноваційний розвиток передбачає використання сучасних технологій агровиробництва, високоефективних сільськогосподарських культур, інформаційних та управлінських технологій.

У свою чергу інноваційний розвиток зерновиробництва можна трактувати як сукупність відповідних організаційно-економічних та техніко-технологічних заходів, спрямованих на здійснення інноваційних процесів і прискорення науково-технічного розвитку виробництва зерна, що ґрунтується на запровадженні прогресивних техніко-технологічних, організаційно-економічних та управлінських рішень щодо збільшення й поліпшення якості зернової продукції, підвищення ефективності та конкурентоспроможності її виробництва.

Зерно є одним із найважливіших джерел багатства держави. Воно завжди належало до конкурентоспроможних продуктів на світовому ринку. У сучасних умовах зернове господарство визначає рівень розвитку всього аграрного сектора економіки України, а тому інноваційна діяльність у сфері зерновиробництва є важливою складовою продовольчої безпеки країни. Стратегічним завданням розвитку зернової галузі держави є створення високопродуктивного і конкурентоспроможного зернового господарства.

Найважливішою передумовою забезпечення конкурентоспроможності зернового господарства та переведення його на інноваційну модель розвитку є зміцнення матеріально-технічної бази, раціональне використання виробничих ресурсів, техніко-технологічне оновлення галузі з урахуванням вимог екологічної безпеки.

Враховуючи зарубіжний та вітчизняний досвід, можна виділити декілька основних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку зернового господарства:

- реструктуризація й оновлення матеріально-технічної бази зернопродуктового підкомплексу;
- використання нових сортів, які забезпечать підвищення продуктивності та якості зерна;
- впровадження інноваційних (енергозберігаючих та інтенсивних) технологій виробництва зерна;
- удосконалення структури посівних площ в господарствах.

Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності і ефективності зернового виробництва є подальша його інтенсифікація на основі інноваційної діяльності. У свою чергу, інноваційна діяльність є засобом досягнення інтенсифікації виробництва, підвищення ефективності виробництва та зростання рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Для забезпечення підвищення якісних характеристик зерна та його конкурентоспроможності існує багато шляхів – напрямків роботи сільськогосподарських підприємств: удосконалення системи техніко-технологічних та агротехнічних заходів з виробництва зерна та його збуту; впровадження у виробництво нових енергозберігаючих технологій вирощування, транспортування, зберігання, переробки та реалізації зерна; здійснення належного контролю за якістю продукції на всіх етапах її виробництва та збуту; впровадження у виробництво нових високоврожайних сортів і гібридів зернових культур; запровадження нових технологічних проектів, які базуються на сучасних досягненнях аграрної науки; інтенсифікація виробництва за рахунок використання сучасних технологій; відтворення, підвищення та охорона родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення; розвиток інфраструктури аграрного ринку. Реалізація цих напрямків дасть можливість суттєво посилити стійкість і конкурентоспроможність підприємств зернового підкомплексу, експортний потенціал галузі та надійність продовольчої безпеки.

Застосування інноваційних технологій на підприємствах значно підвищує ефективність діяльності підприємств, а постійне залучення нових ефективних факторів виробництва виступає невід’ємною складовою інвестиційного розширення. При цьому конкурентоспроможність капіталу в багатьох аспектах ґрунтується на готовності до впровадження інновацій. В умовах, коли вартість матеріально-технічних і енергетичних ресурсів значно зросла порівняно з вартістю сільськогосподарської продукції, проблема енерго- та ресурсозбереження стала пріоритетною у зерновиробництві й поставила перед науковцями завдання пошуку шляхів зниження витрат матеріально-технічних та енергетичних ресурсів.

Інтеграція України у світовий економічний простір потребує переведення вітчизняного аграрного виробництва на якісно нову – інноваційну модель розвитку та формування сучасної ринкової технологічної і технічної політики.

Важлива роль у забезпеченні стабільного розвитку та підвищенні ефективності функціонування зернового господарства належить організаційно-економічним чинникам, які передбачають обґрунтування заходів щодо раціонального використання ресурсного потенціалу з урахуванням конкретних природно-економічних умов господарювання. Особливості зернового господарства потребують виваженої державної підтримки та захисту інтересів товаровиробників.

Головними особливостями впровадження інновацій аграрними підприємствами є тривалий термін розробки й апробації інновацій, покращувальний характер більшості впроваджуваних інновацій, дослідження живих організмів, провідна роль науково-дослідних установ, залежність від природних зон і клімату, неможливість у деяких випадках повного привласнення результатів впровадження інновацій, високий рівень ризику, від якого не можливо захиститися превентивними заходами тощо.

Основними проблемами у формуванні та функціонуванні національної інноваційної системи є слабка інноваційна активність аграрних підприємств та низький рівень взаємодії науково-дослідного та підприємницького середовища у сільськогосподарському виробництві. Низька платоспроможність сільськогосподарських товаровиробників і недостатня їх інформованість щодо новітніх досягнень вітчизняної сільськогосподарської науки стримують оновлення аграрного виробництва новими сортами, породами, технікою та технологіями.

Суттєвими проблемами застосування інноваційних розробок у сільськогосподарському виробництві є нерозвиненість ринку інноваційної продукції, відсутність ефективного організаційно-економічного механізму управління інноваційними процесами.

Виробництво зерна має стати високодохідною галуззю аграрної економіки, при цьому система фінансування має забезпечити виробників зерна необхідними фінансовими ресурсами для інноваційного відтворення зернового виробництва.

Державну інноваційну політику в аграрному секторі економіки необхідно спрямувати на створення і підтримку відповідних інститутів і механізмів, які забезпечують просування у виробництво ресурсозберігаючих проектів та розробок, стимулювання інноваційної активності підприємств шляхом страхування ризиків, податкових послаблень, зваженої митно-тарифної політики, створення об'єктів із високим науковим і виробничим потенціалом..

Висновки. Зерновиробництво є однією з пріоритетних галузей сільського господарства і в сучасних умовах визначає рівень розвитку всього аграрного сектора економіки України, а тому інноваційна діяльність у сфері зерновиробництва є важливою складовою продовольчої безпеки країни. Стратегічним завданням розвитку зернової галузі держави є створення високопродуктивного і конкурентоспроможного зернового господарства.

Найважливішою передумовою забезпечення конкурентоспроможності зернового господарства та переведення його на інноваційну модель розвитку є зміцнення матеріально-технічної бази, раціональне використання виробничих ресурсів, техніко-технологічне оновлення галузі з урахуванням вимог екологічної безпеки.

Можна виділити декілька основних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку зернового господарства: реструктуризація й оновлення матеріально-технічної бази зернопродуктового підкомплексу; використання нових сортів, які забезпечать підвищення продуктивності та якості зерна; впровадження інноваційних технологій виробництва зерна; удосконалення структури посівних площ в господарствах.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 // ВВР. – 2002. – № 36. – С. 266
2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком : навчальний посібник / С.М. Ілляшенко – 2-ге вид., переробл. і доп. – Суми : Університетська книга, 2005. – 324 с.
3. Лапко О.О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання : [монографія] / О.О. Лапко. – К. : ІЕП НАН України, 1999. – 254 с
4. Лишенко М.О. Інноваційні пріоритети розвитку зерновиробництва в Україні / М.О. Лишенко // Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та макrorівні в контексті сталого розвитку : матеріали Міжнародної Інтернет-конференції / Київський університет технологій і дизайну. - К. : КНУТД, 2015.
5. Пілявоз Т.М. Інноваційний розвиток підприємства як важливий аспект розвитку економіки / Т.М. Пілявоз // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4 (30). – С. 185–190.
6. Россоха В.В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: [монографія] / В.В. Россоха. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 444 с.
7. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер / Пер. С англ. – М. : Прогресс, 2010. – 455 с.

УДК 338.439:633.1:631.145(447.73)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВІТОВСЬКОГО РАЙОНУ

Ю. М. Голєнков, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Карєба М.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сучасний стан зерновиробництва у Вітовському районі Миколаївської області. Проаналізовано основні показники економічної ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Досліджено розвиток галузі в динаміці за останні роки. Визначено важливість зернових культур в економіці сільськогосподарських підприємств району. Запропоновано альтернативні способи підвищення економічної ефективності зерновиробництва.

Ключові слова: галузь рослинництва, зерновиробництво, тенденції розвитку, аграрне виробництво.

Постановка проблеми. Виробництво зернових культур є стратегічною галуззю економіки України, адже зерно – це основа стабільності продовольчого ринку, тому питання виробництва зернових культур є надзвичайно актуальним, особливо в умовах глобальної продовольчої кризи. Зерно і вироблені з нього продукти завжди були ліквідними, оскільки вони становлять основу продовольчої бази і безпеки держави. Це не тільки джерело хлібобулочних виробів, але й кормова база для виробництва тваринницької продукції, а також сировина для переробної промисловості.

Аналізостанніздосліджень і публікацій. Проблема розвитку зернопродуктового підкомплексу досліджувалася багатьма відомими вітчизняними вченими. Вагомі здобутки в економічному обґрунтуванні розвитку галузі належать В.І. Бойку, О.В. Захарчуку, В.В. Лихочвору, В.Я. Месель-Веселяку, П.Т. Саблуку, В.С. Уланчуку та іншим науковцям. Але, незважаючи на вагомі розробки в цій сфері, питання оптимізації розвитку зернопродуктового підкомплексу з урахуванням сучасних світових тенденцій потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Висвітлити розвиток зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах Вітовського району Миколаївської області, виявити тенденції розвитку в районі, дослідити вплив факторів на ефективність галузі та визначити шляхи її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку сільського господарства важливою задачею є забезпечення належних обсягів виробництва зерна, яке має вирішальне значення для всього аграрного сектора економіки. Зернове господарство – основа аграрного виробництва, а рівень його розвитку є одним з найважливіших показників стану економіки України. Україна належить до країн із значними обсягами виробництва зерна. Зернопродуктовий підкомплекс є важливою складовою економіки України, його розвиток великою мірою визначає рівень забезпечення населення достатньою кількістю вітчизняних продуктів харчування та соціально-економічну ситуацію в країні. Особливе і виняткове місце серед галузей рослинництва займає зернове виробництво, яке складає основу рослинництва і всього сільськогосподарського виробництва.

Проблема виробництва достатньої кількості зерна для повного забезпечення потреб кожного регіону і держави в цілому набуває дедалі більшої актуальності.

Вітовський район є потужним та одним із найбільших за площею використання сільськогосподарських угідь у Миколаївській області. Площа сільськогосподарських угідь в районі складає 121 154 га, зокрема ріллі – 109 326 га та багаторічних плодових насаджень – 1 448 га.

Сільськогосподарську діяльність на території району ведуть 131 сільськогосподарське підприємство, 420 фермерських та 10500 одноосібних господарств. Основними напрямками їх діяльності є виробництво зернових, технічних та овочевих культур, фруктів та винограду.

Щорічно товаровиробники сільськогосподарської продукції району виробляють близько 100 тис. тонн зерна, понад 20 тис. тонн соняшнику, понад 100 тис. тонн овочів, близько 20 тис. тонн картоплі та близько 4 тис. тонн фруктів.

Рельєф району низовинний, слабо розчленований, ґрунтовий покрив головним чином складається з південних чорноземів звичайних середньо- і малогумусних, місцями зустрічаються засолені ґрунти.

Обсяги сільськогосподарського виробництва району за 2016 рік склали: зернові та зернобобові – 203 900 т, картопля – 20 200 т, овочі – 185 930 т, м'ясо – 2 550 т, молоко – 19 500 т [1].

У 2016 році виробництво зерна у вазі після доробки в усіх категоріях господарств району за рахунок розширення зібраних площ (на 8,7%) та підвищення їх продуктивності (на 0,3%) збільшилося порівняно з 2015 роком на 9,1% і становило 2 015,1 тис. ц.

Для забезпечення сільськогосподарських товаровиробників якісним посівним матеріалом в районі функціонує 6 насінницьких господарств з виробництва насіння зернових культур: ДП ДГ «Еліта» МДСДС ІЗЗ НААН», ДУ «Миколаївська ДС ДС», ФГ «Таврія», ТОВ НВА «Землеробець», ТОВ «Золотий Колос», ТОВ «Насінпром».

Детальніше динаміку зерновиробництва на півдні України показано в таблиці 1.

Таблиця 1. Динаміка зерновиробництва на півдні України

Показники	Роки				
	2000	2005	2010	2015	2016
<i>Зібрана площа, тис.га.</i>					
Україна	12586,8	14605,2	14575,7	14627,3	14640,9
- по Миколаївській області	628	846,9	876,8	940,7	948,2
- по Вітовському району	48	59,1	60	58,1	63,1
<i>Валовий збір зерна, тис. т.</i>					
Україна	24459	38016	39271	63859	60126
- по Миколаївській області	921,3	1763,4	2200,7	2864	2896,4
- по Вітовському району	190	89,1	136	184,7	201,5
<i>Урожайність, ц/га</i>					
Україна	19,4	26	26,9	43,7	41,1
- по Миколаївській області	14,7	20,8	25,1	30,4	30,5
- по Вітовському району	18	20	23,2	32,7	31,9

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних Головного управління статистики та Держкомстату

Рівень розвитку зернового господарства визначається насамперед обсягами виробництва зерна, що залежить від розмірів та структури посівних площ, а також врожайності. Так, по Миколаївській області найбільшою посівною площею зернових була в 2016 році – 943,2 тис. га, а найменшою – в 2000 році – 628 тис. га.

По Вітовському району у 2016 році спостерігається не значне збільшення посівної площі, і становить 63,1 тис.га, тобто більше, ніж у 2015 році на 8,6%, та на 5,1% більше, ніж у 2014 році.

Дані таблиці 1 свідчать про те, що зернові відіграють провідну роль в економіці аграрних підприємств Миколаївщини, яка до того ж в останні роки помітно зростає.

Зернове господарство як основа аграрного виробництва є одним з найважливіших показників стану економіки Вітовського району.

Слід зазначити, що в Україні майже 20 млн. га сільськогосподарських угідь знаходиться в ризикованій зоні, де посухи, суховійні вітри і пилові бурі наносять великої шкоди сільському господарству, а південна зона є найбільш чутливою.

В посушливі роки, які повторюються через кожні 4–5 років, Україна недобирає 10–15 млн. т зерна. Посуха спричиняє дуже великі збитки, які обчислюються мільярдами. В зоні ризикового землеробства є близько 10 млн. га земель, які вимагають зрошення.

Варто зауважити, що урожайність основних культур в Україні, незважаючи на стабільне зростання в останні роки, як і раніше, відстає від урожайності в більшості розвинутих країн. Зокрема, згідно з даними асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) темпи приросту врожайності в Україні повторюють світові тенденції 10-річної давності. За останні п'ять років урожайність кукурудзи в Україні зросла з 4,5 до 6,05 т/га, соняшнику – з 1,5 до 1,92 т/га, ріпаку – з 1,5 до 2,4 т/га. [3].

Сьогодні основним заходом припинення й запобігання розвитку негативних процесів та кризових явищ у землеробстві є науково обґрунтована сівозна, що відкриває додаткові можливості збільшення виробництва якісної сільськогосподарської продукції, зменшення витрат на її вирощування та позитивно впливає на стан довкілля.

Основним показником, за допомогою якого визначається спеціалізація сільського господарства, є структура його грошових надходжень від реалізації товарної продукції.

Таблиця 2. Динаміка посівних площ зернових культур в сільськогосподарських підприємствах Вітовського району

Показники	Роки			2016 у % до:	
	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2014 р.	2015 р.
Рілля, всього, га	34146	34810	34101	99,9	98,0
Чисті пари	15008	17448	2559	17,1	14,7
Площа посіву, га:	19138	17362	20010	104,6	121,0
Пшениця озима	9358	7864	11575	123,7	147,2
Пшениця яра	130	87	93	71,5	106,9
Жито	6	10	45	750,0	450,0
Гречка	56	40	86	153,6	215,0
Ячмінь озимий	5451	7348	8065	148,0	109,8
Ячмінь ярий	2801	926	746	26,6	80,6
Кукурудза на зерно	582	450	50	8,6	11,1
Горох	307	226	60	19,5	26,5
Овес	10	20	-	-	-
Просо	128	281	154	120,3	54,8
Сорго	259	60	85	32,8	141,7
Інші зернові та зернобобові	50	50	51	102,0	102,0

Джерело: розраховано на основі зведених статистичних даних сільськогосподарських підприємств Вітовського району (ф. № 29-сг)

Серед зернових та зернобобових культур провідні позиції займають пшениця озима, яка в господарствах району займає 13,9%, ячмінь озимий – 8,4%, менше становить ячмінь ярий та кукурудза на зерно – 1,6 і 1,4% відповідно.

Зернове виробництво Вітовського району, як свідчить дослідження, незважаючи на сучасні організаційно-економічні ускладнення господарювання, є основною спеціалізацією більшості сільськогосподарських підприємств, тому зернова продукція є основним джерелом доходів сільськогосподарських підприємств.

Аналізуючи склад та структуру посівних площ, слід відзначити, що площа ріллі в 2016 році зменшилась порівняно з 2015 роком та 2014 роком на 2% та на 0,2% відповідно. При цьому посівні площі збільшились на 15,2% та 5% відповідно.

Переважно збільшення посівних площ відбулося за рахунок розширення посівів пшениці озимої на 23,7% порівняно з 2014 роком та 47,2% порівняно з 2015 роком, а також посівів ячменю озимого, площі якого порівняно з 2014 роком збільшились на 2614 га, або на 48%.

Збільшення посівної площі привело до зменшення площі чистого пару, яка порівняно з 2014 роком зменшилась на 12449 га, або 82,9%, та порівняно з 2015 роком – на 14 889 га, або 85,3%, але слід зазначити, що в 2014–2015 роках площа чистих парів була досить великою, що свідчить про дотримання сільськогосподарськими підприємствами Вітовського району чергування культур на основі науково-обґрунтованих сівозмін, що приводить до підвищення родючості ґрунту і є наслідком отримання значного валового збору зернових культур у 2016 році, що зазначено в табл. 3.

Таблиця 3. Валові збори зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Вітовського району Миколаївської області

Показники	Роки			2016р. у % до:	
	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2014	2015
Пшениця озима	206255	323430	487504	236,4	150,7
Пшениця яра	3108	2208	3564	114,7	161,4
Жито	78	277	1576	2020,5	569
Гречка	356	656	706	198,3	107,6
Ячмінь озимий	107780	309903	298143	276,3	96,2
Ячмінь ярий	32854	23510	19615	59,7	83,4
Кукурудза на зерно	51515	31047	4266	8,3	13,7
Горох	5029	5117	2680	53,3	52,4
Овес	308	702	-	-	-
Просо	1327	3098	1894	142,7	61,1
Сорго	1802	250	337	18,7	134,8

Джерело: розраховано на основі зведених статистичних даних сільськогосподарських підприємств Вітовського району (ф. № 29-сг)

Аналіз даних таблиці 3 свідчить про те, що у 2016 році значно підвищились валові збори пшениці озимої порівняно з 2014 роком, а саме на 136,4%, та порівняно з 2015 роком – на 50,7%, що зумовлено як збільшенням урожайності, так і розширенням посівних площ. Валові збори ячменю озимого також значно збільшились, якщо порівнювати 2016 рік з 2014 роком, на 136,6%, що обумовлено підвищенням врожайності та розширенням посівних площ, але порівняно з 2015 роком вони зменшились на 3,8%. Також збільшились валові збори пшениці ярої, жита та гречки як за рахунок збільшення посівних площ, так і за рахунок кращих показників урожайності у 2016 році.

Величина та якість врожаю сільськогосподарських культур значною мірою залежить від кондиції насіння: чим більше площі засіяно насінням нових, найбільш

перспективних сортів, тим за інших рівних умов вище середній врожай, а також краще якість продукції. Нарощування виробництва зернових культур в умовах ринкових інноваційних процесів неможливе без належного забезпечення зерновиробників у високоякісному кондиційному насінні зернових культур, адже від ефективності системи насінництва залежить ефективність важливої та невід'ємної ланки зерновиробництва – процесу сортозаміни та сортооновлення [3].

Сьогодні у виробництво впроваджені нові високопродуктивні сорти та гібриди, які забезпечують повну реалізацію можливостей інтенсивної технології, як зазначає В.В. Лихочвор. На ринку України присутні світові лідери з виробництва насіння: «Піонер», «Монсанто», «Лембке», «Сингента», КВС, «Лімагрейн», «Заатен Уніон», «ЄвралісСеменс» тощо. Насіння якісно підготовлене, відкаліброване, для більшості культур оброблене інсектицидними та фунгіцидними протруйниками, надзвичайно високої якості [2].

Отже, загалом підприємствам Вітовського району слід провести ряд заходів стосовно зниження собівартості, основними з яких є:

- впровадження прогресивних систем землеробства, науково обґрунтованих сівозмін і передової технології виробництва;
- удосконалення галузевої структури підприємств з орієнтацією на вимоги ринку, досягнення при цьому раціональної концентрації виробництва, що забезпечує краще використання ресурсів, більш швидке запровадження досягнень науки, техніки, передової практики.

Висновок. Аналіз основних показників економічної ефективності виробництва зернових у сільськогосподарських підприємствах Вітовського району за період з 2014 по 2016 роки свідчить про поступове підвищення ефективності їх виробництва.

Сільгоспвиробники масово намагаються дотримуватись інноваційного шляху розвитку зерновиробництва, впроваджуючи нові сорти та поступово оновлюючи техніку, про що говорить підвищення валового збору.

Аналізуючи залежність валового збору зернових від площі посіву та урожайності у Вітовському районі, необхідно зазначити, що зерновиробництво розвивається загалом інтенсивним шляхом, тобто за рахунок збільшення урожайності, оскільки посівні площі щороку коливаються, а урожайність лише підвищується.

Для того, щоб сектор зерновиробництва зайняв в економіці країни належне місце, потрібно забезпечити економічне зростання агропідприємств на основі інтенсифікації виробництва. Нерозвиненість виробництва та збуту зерна сільськогосподарськими підприємствами на даний час полягає у відсутності: ефективного механізму забезпечення регіональних зернових запасів; забезпечення рівноваги між попитом і пропозицією на зернову продукцію; достатнього рівня продовольчого забезпечення населення.

Розвиток підприємств зернопродуктового підкомплексу має відбуватись на інноваційній основі, що є передумовою підвищення конкурентоспроможності продукції й сприятиме збільшенню інвестиційних надходжень, вирішенню проблеми зайнятості населення, формуванню виробничої, ринкової та інвестиційної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Лихочвор В.В. Про революційні міни у технологіях в рослинництві // В.В. Лихочвор, В.Ф. Петриченко // Зерно. – 2010.
3. Потіха А.В. Урожай-2015: здобутки і перспективи // А.В. Потіха // Резонанс. – 2015.
4. Сільське господарство Миколаївщини за 2015 рік : статистичний збірник / за ред. З.А. Лук'яненко. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2016.

УДК 001.895.631.1

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ

*А.М. Гриб, магістр**Науковий керівник: канд.екон. наук, доцент Іваненко Т. Я.**Миколаївський національний аграрний університет*

В Україні створилися необхідні умови для переведення економіки на інноваційну модель функціонування та розвитку. Сільське господарство останнім часом досягло стабільної позитивної динаміки, все більше нараощуючи валове виробництво сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: інновації в АПК, розвиток зерновиробництва, ефективність, тенденції розвитку.

Постановка проблеми. Функціонування суб'єктів господарювання, забезпечення їх прибуткової діяльності, а також багатьох аспектів розширеного відтворення, нині досить важко й навіть неможливо уявити без ефективної галузі виробництва зерна. Отже, ми ведемо мову про необхідність оцінювання тенденцій розвитку, визначення місця й ролі виробництва зерна у формуванні ефективності сільськогосподарських підприємств, у чому полягає постановка проблеми та її актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні аспекти наукового пошуку й аналітичні дослідницькі напрацювання з піднятої проблематики належать багатьом науковцям, зокрема щодо: розвитку аграрного підприємництва та ефективності його функціонування – В.Г. Андрійчуку, Ю.Е. Губені, Л.В. Забураїш, Ю.О. Лупенку, М.Й. Маліку, О.Г. Шпикуляку; розвитку агропродовольчого і зернопродуктового підкомплексу – О.В. Боднару, В.І. Бойко, В.А. Колодійчуку, В.Я. Месель-Веселяку, В.В. Липчуку, М.Г. Лобас, Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравський, О.М. Шпичаку та ін. Однак питання висвітлення ролі виробництва зерна у формуванні ефективності сільськогосподарських підприємств потребує постійної уваги [1, 2, 3, 4].

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення наукових основ інноваційного розвитку зерновиробництва, оцінка впливу результатів інноваційної діяльності підприємств галузі рослинництва на рівень ефективності їх господарювання в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу досліджень. Поступовий перехід України до інноваційного способу виробництва сільськогосподарської продукції ставить перед аграрною сферою нові завдання. При цьому, як показує досвід країн із розвинутою ринковою економікою, саме активна інноваційна діяльність є вихідною рушійною силою всього господарського життя, і переважний приріст сільськогосподарського виробництва забезпечується саме за рахунок практичної реалізації науково-технічних досягнень та впровадження в господарську практику інноваційних технологій.

Поняття «інновація» як економічна й правова категорія становить сутнісну основу для ряду понять, зміст яких характеризує різні аспекти відносин, пов'язаних з розробкою, запровадженням прогресивних інновацій, стимулюванням подібного виду діяльності та можливістю її здійснення. Головними із зазначених є поняття «інноваційна діяльність» й «інноваційний процес».

Варто відзначити, що у вітчизняній науці нині не сформовано узгодженого погляду стосовно того, що являють собою поняття “інноваційний процес” та “інноваційна діяльність” і яким чином вони співвідносяться між собою. На нашу думку,

інноваційну процес в аграрній сфері є ширшим поняттям, ніж інноваційна діяльність підприємств АПК. Він може бути розглянутий з різних позицій та ступеня деталізації.

По-перше, його можна розглядати як паралельно-послідовне здійснення науково-дослідної, науково-технічної, впроваджувальної й виробничої діяльності в аграрному секторі.

По-друге, інноваційний процес можна розглядати як етапи життєвого циклу аграрної і технології від виникнення ідеї до її розробки і практичного запровадження[5].

Певною мірою інноваційний процес тісно пов'язаний з змінами, впровадженнями, або навіть кардинальними перетвореннями які відбуваються у виробництві, керуванні і плануванні в тій чи іншій мірі кожна доробка повинна бути досить доцільно обгрунтованою, для її прийняття та включення в процес зерновиробництва. Повинні бити враховані всі сектори можливих провалів, ризиків та додаткові шляхи їх вирішення економічно обгрунтованими.

Впровадження інновацій можуть бути не завжди економічно ефективними, але в більшості випадків застосування інноваційних технологій призвели до економічного зростання, розширення обсягів виробництва, показників рентабельності.

На сьогодні основним поставленим завданням на інноваційну доробку в зерновиробництві це як не секрет є отримання максимального прибутку за мінімум вкладених активів. Інноваційна діяльність впливає на прибуток за рахунок таких основних чинників як: нові технічні засоби, методи та методики вирощування, зберігання та переробки отриманої продукції, новітні технології обробітку ґрунту, застосування нових сортів та гібридів культур, енергозберігаючих технологій, використання нових підходів до управління, організації виробництва.

Зі сторони оцінки економічної ефективності та доцільності впровадження прогресивної інноваційної діяльності стоїть отримання якнайбільшого доходу, розвитку зернового комплексу, захват як найбільшого сектору виробництва та збуту за рахунок виходу на досить високого конкурентного авторитету.

Аналізуючи роль зерновиробництва в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району Миколаївської області слід відмітити, що питома вага зерновиробництва в економіці сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району Миколаївської області є досить впливовою на економіку сільськогосподарського виробництва. А саме аналіз проводився за три останніх роки, та були отримані такі результати, що валова продукція в постійних цінах 2010 року з усього об'єму від сільськогосподарських продукції зерновиробництво склало 33,9 відсотка. Отриманий валовий дохід від зерновиробництва у структурі всього по господарству склав третю частину, а саме 33,6 %. Питома вага прибутку зерновиробництва від ведення сільськогосподарської діяльності склав 20.1 %, що є досить великим потенціалом для розвитку зернового виробництва, та введення в нього інноваційних прогресивних технологій.

Вознесенський район розташований у центральній частині Миколаївської області. На сьогодні територія складає 1391,9 кв. км, це майже 6% від всієї території області. Межує з сьома сусідськими районами, а саме з Арбузинським, Сланецьким, Новоодеським, Доманівським, Братським, Веселинівськими районами.

Аналізуючи склад та структуру посівних площ слід відмітити, що з кожним роком рілля була використана на 93,9%. Це прикрий приклад невикористання всіх можливостей отримати найбільший валовий збір врожаю взагалом.

Слід відмітити, що в питомій вазі всієї посівної площі в середньому за 4 проаналізованих роки дуже велику частку (42,2%) займає посів технічних культур, а саме соняшнику, який при невідповідній сівозміні шкодить землі. Також значну питому вагу займає посів пшениці озимої (28,9%).

Доцільно буде розглянути та проаналізувати зміни посівних площ зернових та технічних культур в розрізі сільськогосподарських підприємств Вознесенського району (таблиця 1).

Таблиця 1. Динаміка зміни посівних площ зернових та технічних культур сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району Миколаївської області, га*

Культури	2 014р.	2 015р.	2 016р.	2016 р. у % до	
				2 014р.	2 015р.
ТОВ «Дружба»					
Пшениця озима	2710	1090	2445	90,22	224,31
Ячмінь озимий	-	300	330	-	110,00
Ріпак озимий	-	875	258	-	29,49
Соняшник	3467	3129	1724	49,73	55,10
ФГ Горового В.В.					
Пшениця озима	102	260	365	357,84	140,38
Кукурудза на зерно	-	-	15	-	-
Ячмінь озимий	46	268	190	413,04	70,90
Просо	-	-	5	-	-
Ячмінь ярий	-	-	25	-	-
Овес	-	10	20	-	200,00
Соняшник	125	457	363	290,40	79,43
ТОВ «Нива Березногувате»					
Пшениця озима	2150	692	1461	67,95	211,13
Ячмінь озимий	-	423	367	-	86,76
Ячмінь ярий	-		352	-	-
Соняшник	2108	2445	1317	62,48	53,87
Ріпак озимий	-	583	368	-	63,12

* Розраховано на основі статистичних даних сільськогосподарських підприємств (ф. 29-сг).

Аналізуючи зміни посівних площ по господарствах, можемо зробити висновок, що великі посівні площі зернових у ТОВ «Дружба» та ТОВ «Нива Березногувате»

Показники економічної ефективності зерновиробництва у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району більшість уваги будемо приділяти розміру отриманого прибутку, або збитку з одного гектара та на рівень рентабельності (збитковості).

Отже за 2015 рік по зимі пшениці з одного гектара було отримано 1627,3 гривні, або 10,1% рентабельності, на це вплинув той факт що урожайність склала 56,7 центнера, при собівартості 282,9 гривні, ціна реалізації на ринку дорівнювала 311,6 гривні. Найбільший прибутковий рік для сільськогосподарських виробників став 2016. Так як був досягнутий такий результат, як з одного гектара посіяного ячменю озимого було отримано 2472,9 гривень прибутку, або 32,8 % рентабельності, на це вплинув той факт що урожайність склала 37,9 ц, при собівартості 198,7 гривні, ціна реалізації на ринку дорівнювала 263,9 гривні.

Кукурудза на зерно у 2016 році, як з одного гектару було отримано 1628,7 грн прибутку, або 46,4 % рентабельності, на це вплинув той факт що урожайність склала 20,2 ц/га, при собівартості 173,8 грн, ціна реалізації на ринку дорівнювала 254,4 грн.

Для більш економно-доцільного здійснення сільськогосподарської діяльності постає головне питання, у підвищенні економічної ефективності виробництва зернової продукції на сьогодні та планового періоду. В цій меті набуває актуальності завдання виявлення найбільш впливових складових зерновиробництва, раціональне використання яких дозволить підвищити економічну ефективність, а також створити передумови підвищення економічної ситуації по підприємству.

Наші дослідження показали, що підвищення економічної ефективності зернового виробництва доцільно здійснювати за рахунок: підвищення урожайності, що буде включати в себе:

- заміну сорту на більш прогресивний;
- внесення оптимальних норм мінералотних добрив;
- обґрунтування собівартості в розрізі зернових культур;
- реконструкція посівних площ і впровадження раціональних сівозмін.

До організаційних заходів, щодо збільшати врожайності зернових культур ми передбачаємо скорочення строків збирання, що призведе до меншої втрати продукції. Також нами планується проведення заміни сорту на більш прогресивний та більш сприятливий до поганих погодних умов, а саме планується збільшення в середньому на 1,2- 2,2 ц/га по зерновим. На превеликий жаль, нами не передбачається внесення органічних добрив, оскільки всім відомо, що тваринництво в нашому районі, та й в загалі по країні, зменшує свої обсяги.

На нашу думку зміна структури посівних площ зернових культур, а саме з урахуванням планової урожайності, дозволить суттєво збільшити валові збори зерна, а це потребує трібання насіння на суму 2304,4 тис. грн, мінеральних добрив на 7995,4 тис. грн, хімічних засобів для захисту посівів вартістю 1416,3 тис. грн.

В кінцевому рахунку основні економічні показники впровадження скорегованої технології дозволить суттєво підвищити ефективність зерновиробництва (таблиця 2).

Таблиця 2. Основні економічні показники розвитку зерновиробництва у ТОВ «Нива Березнегувате» Вознесенського району

Показники	Фактично	Проект	Проект у % до факту
Врожайність, ц з 1 га	62,7	69,4	110,7
Виробнича собівартість 1ц, грн.	170,5	180,9	106,1
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	188,5	200,9	106,6
Середня ціна реалізації 1ц, грн	213,4	350,0	164,0
Прибуток у розрахунку на 1ц, грн	24,9	149,1	598,3
Прибуток у розрахунку на 1га, грн	1562,4	10346,4	662,2
Рівень рентабельності, %	13,2	74,3	61,0

Прибуток на 1 га від впровадження проекту зерновиробництва збільшеться у 6,6 рази до 10346 грн. Рівень рентабельності збільшиться з 13,2 до 74,3%.

Для переробки зернових на високоякісну продукцію круп'яних буде задіяний агрегатний універсальний крупозавод «ОПТИМАТИК-К-07», який розрахований на переробку зерна пшениці, ячменю, гороху, кукурудзи з отриманням пшеничного, ячної, перлової, кукурудзяної крупи. Конструкція і оснащення крупозаводу забезпечує вихід і якість крупи не нижче вимог діючих норм, що дозволяє впевнено задовольнити вимоги сучасного ринку.

Агрегатний універсальний крупозавод «ОПТИМАТИК-К-07» поставляється з несучої металоконструкцією, сходами і майданчиком обслуговування, бункерами, системою аспірації, системою пневмотранспорту, електричної частиною і автоматикою. Оскільки під час виготовлення крупозавод проходить стадію контрольного складання, то його повне складання та запуск в роботу на місці експлуатації займає не більше трьох днів. При цьому необхідність робіт з різання, зварювання та свердління металу на місці збірки повністю виключена.

Нами отримані такі витрати виробництва крупи таблиця 3.

Таблиця 3. Собівартість виробленої крупи у ТОВ «Нива Березнегувате»
Вознесенського району

Показники	План
Умовно постійні витрати, тис. грн	232,22
Змінні витрати, тис. грн	1200,41
Собівартість виробленої продукції, тис. грн	1432,63
Собівартість 1 т продукції, грн	4505,13
Собівартість 1кг продукції, грн	4,51

За проведеними розрахунками проекту очікується тримати 3060,5 тис. грн. за 15 років здійснення діяльності. Період окупності капіталовкладень склав 3,14 років, внутрішня норма прибутковості дорівнює 26 %.

Висновки. Реалізація даного проекту є доцільною при всіх відсоткових ставках, оскільки за проведеними розрахунками проекту очікується отримати 3060,5 тис. грн за 15 років здійснення діяльності, внутрішня норма прибутковості дорівнює 26 %. Також позитивним моментом є невеликий період окупності проекту, який при ставці дисконтування 30% складає приблизно 3,14 років. Отже, даний проект буде прибутковим.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Проблемні аспекти регулювання функціонування агропромислових компаній / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2014. – №2. – С. 5-21
2. Губені Ю.Е. Підприємництво [Текст] : навч. посіб. для студ. екон. спец. ОКР "Бакалавр" та "Магістр" у ВНЗ аграр. профілю III-IV рівнів акредитації / Юрій Губені. – Л. : Українські технології, 2012. С – 568.
3. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: моногр. / [Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
4. Шпикуляк О.Г. Ефективність виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами : теоретико-методологічний аспект / О.Г. Шпикуляк, О.А. Материнська, Г.Ф. Мазур // Економіка АПК. – 2014. – № 12. – С. 42.
5. Шубравська О.В. Розвиток агропродовольчого виробництва України / О.В. Шубравська // Економіка АПК. – 2016. – № 4. – С. 5-12.

УДК 631.15/16 (477.73)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

І. В. Мірошніченко, А. В. Кем здобувачі вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Калюжна О. В.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено та проаналізовано роль та напрямки застосування стратегій на сільськогосподарських підприємствах. Розглянуто стратегії розвитку підприємств залежно від їх ринкових позицій.

Ключові слова: стратегія, економічний розвиток, ринкова економіка, аграрний сектор.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації ринку та нестабільного зовнішнього середовища у сільськогосподарських підприємств виникає необхідність застосування ефективного механізму стратегічного планування діяльності для забезпечення конкурентоспроможності власної продукції. Динамічний розвиток сучасного ринку та стрімкий вплив науково-технічного прогресу, посилюють необхідність стратегічного планування розвитку діяльності аграрних підприємств. Розроблення стратегій діяльності - один із способів забезпечити виживання і ефективне функціонування підприємствам аграрного сектору в агресивному конкурентному середовищі.

Актуальність дослідження визначається тим, що незважаючи на трансформацію підходів, принципів та завдань планування в умовах ринку, незмінним залишається розуміння керівництва в необхідності розробки стратегій сільськогосподарського підприємства на всіх етапах його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми стратегічного розвитку підприємств аграрного сектору досліджували такі науковці, як Саблук П. Т. [8], Завадський Й. С. [4], Гудзинський О. Д. [3], Андрійчук В. Г. [1] та інші.

Кожен науковець вніс свій вклад у формування поняття стратегічного менеджменту, але різноманітність підходів, щодо формування стратегій викликала необхідність в обґрунтованому аналізі існуючих підходів та їх детальної систематизації.

Постановка завдання полягає у вивченні особливостей формування стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та досягнення ефективного функціонування необхідно застосовувати підходи стратегічного менеджменту. Різноманітність трактування стратегічного менеджменту, призводить до відсутності єдиного та однозначного тлумачення даного поняття. Дослідивши змістовність поняття робимо висновок, що стратегічне менеджменту – це набір дій і рішень керівництва підприємства, які спрямовані на розробку специфічних стратегічних планів, які спрямовані на досягнення поставлених цілей та місії підприємства. Стратегічне планування базується на основі взаємозв'язку зовнішніх та внутрішніх економічних процесів. Перш за все стратегія підприємства ідентифікує головні напрямки розвитку та встановлює основні цілі, які направлені на загальну стратегію розвитку в цілому, шляхом координації усіх підрозділів.

В основу розробки стратегій покладено програму розвитку економічної системи, картину майбутнього, управлінські рішення, використання ресурсів. Головною основою для побудови стратегії є розробка методів посилення конкурентних переваг, з метою швидкої адаптації до зовнішнього середовища.

Найважливіша проблема будь-якого сільськогосподарського підприємства, що працює в ринкових умовах – це проблема його виживання і забезпечення безупинного

розвитку. Ефективне вирішення цієї проблеми полягає у створенні і реалізації конкурентних переваг, що значною мірою можуть бути досягнуті на основі правильно розробленої й ефективної стратегії розвитку підприємства[1].

В економічному словнику: економічна стратегія – це «довготерміновий курс економічної політики, який передбачає вирішення великомасштабних економічних і соціальних завдань»[8]. Термін стратегія в теорії менеджменту трактується як модель дій, набір правил і прийомів, за допомогою яких досягають довгострокових цілей розвитку організації[1]. А. Чанднер надає наступне тлумачення поняттю стратегія: «визначення базових довготермінових цілей та орієнтирів підприємства, вибір основних дій та забезпечення необхідних для досягнення таких цілей ресурсів»[2]. Основним процесом у виборі та розробці стратегії він визначав раціональне планування.

Пропонуємо трактувати поняття «стратегія», як набір заходів по визначенню місії, завдань та способів їх досягнення, ураховуючи можливості господарського суб'єкту.

У науковій літературі виокремлюють три основних види стратегій розвитку підприємства, кожний з яких повністю обґрунтований специфікою виробництва:

1) стратегія зростання (розвитку) відображає намір підприємства збільшувати обсяги продажу, прибутку, капіталовкладень;

2) стратегія стабілізації (сталості) характеризує прагнення підприємства зберегти досягнуті обсяги виробництва в умовах суттєвої нестабільності обсягів продажу і прибутку;

3) стратегія виживання (скорочення) – оборонна стратегія в умовах глибокої кризи діяльності підприємства.

Стратегію зростання обирають сільськогосподарські підприємства, які функціонують у динамічних галузях з швидкозмінною технологією. Господарський суб'єкт намагається застосувати свої сильні сторони та можливості зовнішнього середовища. За мету ставиться збільшення обсягів продажу та підвищення ефективності виробництва, а також значну увагу акцентують на шляхи виходу та захоплення нових ринків. У зв'язку з розширенням підприємств різними способами, виділяють різновиди цієї стратегії, такі як інтенсивне зростання, інтегроване зростання або диверсифіковане зростання. Стратегії зростання передбачають розширення підприємства через концентрацію, інтеграцію чи диверсифікацію [6].

Стратегія розвитку повинна стати пріоритетною для суб'єктів господарювання, адже саме вона здатна забезпечити його конкурентоспроможність. Підприємство може зростати в результаті збільшення масштабів своєї поточної діяльності; запровадження нових напрямків роботи або розширення технологічних можливостей; розширення групи споживачів [5].

Стратегії розвитку для сільськогосподарських підприємств здійснюються через такі способи як збільшення їх розмірів, застосування сучасних підходів керування, поглинання конкуруючих підприємств, злитті та створення спільних підприємств. Для забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств стратегія зростання має стати пріоритетною при плануванні діяльності. Слід зазначити, що лише збільшення розміру підприємства не приведе до розвитку сільськогосподарського підприємства. При цьому необхідно розробити стратегічний набір, який буде узгоджений з специфікою діяльності та розвитку підприємства.

Стратегія стабілізації характерна сільськогосподарським підприємствам, які зосереджені на вже існуючих видах діяльності та спрямовують усі сили на їх підтримку. Вище зазначена стратегія характерна для підприємств, які функціонують у сформованих галузях із застосуванням стабільної технології. При застосуванні стратегії сталості, управлінці ставлять за мету в майбутньому дотримуватися вже давно діючої стратегії та утримання завойованої частки ринку, але при такому ході дій підприємство

ризикає вчасно не зреагувати на зміни в зовнішньому середовищі. Найчастіше, стратегія сталості викликається інфляцією. Даний тип стратегії може обиратися лише фінансово стійкими сільськогосподарськими підприємствами на певний строк. Як правило, такі сільськогосподарські виробничі одиниці працюють за сучасними технологіями виробництва. Обираючи стратегію стабільності господарські суб'єкти можуть не змінювати напрям своєї діяльності та залишатися на стабільному рівні прибутковості або можуть обрати напрям діяльності, метою якого буде отримання більшого прибутку. Але в останньому випадку не виключено, що аграрному підприємству слід буде відмовитися від не прибуткових галузей, що вплине на соціальну та економічну перспективу такого підприємства.

Сільськогосподарським підприємствам з нестабільним фінансовим станом в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища неможливо забезпечити стабільність діяльності на тривалий період. В таких умовах господарський суб'єкт повинен швидко впровадити заходи для відновлення сталості діяльності. Для таких фінансово нестійких аграрних підприємств слід обирати стратегії скорочення.

Стратегію виживання, а також в економічній літературі її називають стратегією скорочення, аграрні підприємства обирають в умовах тяжкої кризи, інфляції та загальної нестабільності. Використовуючи стратегію виживання, господарство має на меті пристосуватися та знайти шляхи функціонування в існуючій ситуації. Існують такі стратегії нижчого порядку реалізації стратегії виживання, як стратегія розвороту, відокремлення та ліквідації.

За характером стратегії можуть бути активними та пасивними. Активна стратегія супроводжується розширенням діяльності, постійним пошуком конкурентних переваг, впровадження нової продукції та новітніх технологій в діяльність суб'єкта. Пасивна стратегія, яку іноді називають реактивною стратегією, характеризується направленістю на конкретний сегмент ринку та ставить на меті зайняти лише певну частку ринку. Реактивна стратегія реалізується у двох формах – рецептивній та адаптивній. Для першої форми реалізації, характерне використання вже перевірених часом управлінських методів та рішень, без інноваційних нововведень. Адаптивна форма реалізації стратегії, навпроти активно використовує новаторські підходи до управління.

Досвід зарубіжних країн підтверджує, що саме орієнтація на розвиток, напрямок якого визначається стратегіями росту, забезпечить конкурентоспроможність підприємству. При таких обставинах стає можливим підвищення рівня конкурентоспроможності галузі та країни в цілому. Проте на даному етапі більшість українських підприємств використовують стратегію виживання.

Для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств та досягнення ефективного його функціонування необхідно застосовувати підходи стратегічного планування. Різноманітність трактування стратегічного планування, призводить до відсутності єдиного та однозначного тлумачення даного поняття. Дослідивши змістовність поняття робимо висновок, що стратегічне планування – це набір дій і рішень керівництва підприємства, які спрямовані на розробку специфічних стратегічних планів, які спрямовані на досягнення поставлених цілей та місії підприємства. Стратегічне планування базується на основі взаємозв'язку зовнішніх та внутрішніх економічних процесів. Перш за все стратегія підприємства ідентифікує головні напрямки розвитку та встановлює основні цілі, які направлені на загальну стратегію розвитку в цілому, шляхом координації усіх підрозділів.

В основу розробки стратегій покладено програму розвитку економічної системи, картину майбутнього, управлінські рішення, використання ресурсів. Головною основою для побудови стратегії є розробка методів посилення конкурентних переваг, з метою швидкої адаптації до зовнішнього середовища[3]. В сучасних умовах стратегії вітчизняних сільськогосподарських підприємств повинні базуватися на інвестиційно-

інноваційних рішеннях та розроблятися на основі нововведень. Власне інвестиційні рішення є логічним підґрунтям для прийняття стратегічних рішень. Складання стратегічних планів базуються на детальному прогнозі майбутнього стану, аналізі загроз та переваг на зовнішньому середовищі підприємства, глибокому дослідженні сучасних.

Виходячи з того, що стратегічний потенціал підприємства є системним відображенням його внутрішнього середовища і складається з системи ресурсів, джерел їх поповнення, можливостей та управлінських здібностей, то в основі формування має лежати стратегія його розвитку. В стратегічному управлінні стратегія розглядається як довгостроковий якісно визначений напрямок розвитку підприємства, який стосується сфери його діяльності, системи внутрішніх зв'язків, розвитку відносно зовнішнього середовища, що приводить підприємство до цілей. Вибір стратегії й в цілому успішність діяльності підприємства в значній мірі залежить від його стратегічної позиції.

Розробка стратегії розпочинається з визначення того, що підприємство повинно, а чого не повинно робити, і бачення того, куди потрібно просуватися, які позиції завоювати. Стратегічне бачення і місія завжди індивідуальні. Вони відокремлюють одне підприємство від іншого і наділяють його власними відмінними рисами, напрямом діяльності і шляхом розвитку [5].

Коли обирається стратегія, керівництво повинне чітко усвідомлювати, до якого типу відноситься сільськогосподарське підприємство, оскільки стратегії для малих, середніх та великих суб'єктів відрізняються.

Стратегії розвитку для сільськогосподарських підприємств реалізуються шляхом збільшення їх розмірів, застосування сучасних підходів керування, поглинання конкуруючих підприємств, злиття та створення спільних підприємств. Слід зазначити, що лише збільшення розміру підприємства не приведе до розвитку сільськогосподарського підприємства. При цьому необхідно розробити стратегічний набір, який буде узгоджений з специфікою діяльності та розвитком підприємства.

Формування стратегії розвитку підприємства має базуватись на результатах системного аналізу впливу факторів його внутрішнього і зовнішнього середовища, що має розглядатись як двоїстий. З одного боку, ефективність формування стратегії залежить від забезпеченості підприємства кваліфікованим персоналом, інформаційними ресурсами, певною технікою та методиками, що необхідні для своєчасного і адекватного прийняття управлінських рішень, а з іншого – рівень розвитку його стратегічного потенціалу обумовлює не тільки спроможність до адаптації, а й здатність впливати на фактори зовнішнього середовища. Крім того дана стратегія повинна ґрунтуватися на: забезпеченні перманентного підвищення якості продукції, її привабливості для споживача; оптимізації пропозиції товарів і доступних споживачеві цін; створенні ефективної збутової мережі на основі стабільних контактів з посередницькими торговими фірмами та агенціями; врахування національних особливостей та специфіки запитів споживачів у різних регіонах.

Реалізація стратегії розвитку має приводити до подолання і попередження виникнення криз на підприємстві. Оскільки криза має двоїстий характер: вона є наслідком протиріч на підприємстві та формою їх вирішення, стратегічне управління розвитком має бути націленим на розв'язання існуючих протиріч і передбачення (прогнозування) їх утворення. Отже, стратегії розвитку підприємства доцільно класифікувати за спрямованістю на такі, що направлені на вирішення протиріч між елементами внутрішнього середовища підприємства як системи та між його внутрішнім і зовнішнім середовищем

Таким чином, стратегія розвитку підприємства повинна бути взаємопов'язаною з стратегіями кожної ланки господарюючого суб'єкта. Базуючись на практиці зарубіжних підприємств та використовуючи адаптовані підходи стратегічного

планування сільськогосподарські підприємства матимуть змогу стабілізувати свою діяльність та забезпечити успішний розвиток діяльності в цілому.

В процесі розробки стратегій стає очевидним, що насамперед, сільськогосподарському підприємству необхідно визначити стратегічні пріоритети розвитку, обґрунтувати організаційний механізм реалізації стратегій в існуючому середовищі, який забезпечить конкурентоспроможність підприємства та його продукції, як на зовнішньому так і на внутрішньому ринку. При цьому стратегія розвитку підприємства повинна бути взаємопов'язаною з стратегіями кожної ланки господарюючого суб'єкта, тобто повинна бути розроблена загальна стратегія на досягнення спільної мети. Базуючись на практиці зарубіжних підприємств та використовуючи адаптовані підходи стратегічного планування українські аграрні підприємства матимуть змогу стабілізувати свою діяльність та забезпечити успішний розвиток діяльності в цілому. Методи стратегічного планування широко застосовуються у світовій практиці та спрямовані на вирішення поставлених проблем, шляхом досягнення поставлених цілей на перших етапах планування підприємства. Безумовно, існує необхідність забезпеченості чіткої послідовності планів, їх взаємозв'язок та структурність поставлених завдань. Загальна стратегія повинна визначати найефективніші та найраціональніші напрями використання потенціалу підприємства, що забезпечить успішний розвиток господарської одиниці та забезпечить його конкурентоспроможність на ринку. Побудова такої стратегії досить складний та ємкий процес, оскільки сільськогосподарські підприємства функціонують у важко передбачуваному середовищі і тому виникає необхідність постійного моніторингу ринку, прогнозуванні зовнішніх та внутрішніх факторів, аналізі конкурентів та побудові можливих моделей ринкової поведінки.

Висновок. Розробляючи загальну стратегію планування діяльності, кожне сільськогосподарське підприємство обирає для себе індивідуальну схему планування, яка відповідає поставленим цілям, потребам та фінансовому стану господарського суб'єкта. Сільськогосподарським підприємствам з стійким фінансовим станом доцільно реалізовувати стратегії розвитку або стабільності, для збиткових господарств з фінансово нестійким станом слід застосовувати антикризову стратегію.

Список використаних джерел :

1. Андрійчук В. Менеджмент: прийняття рішень і ризик / В. Андрійчук, Л. Бауер. – К. : КНЕУ, 1998. – 314 с.
2. Алімов О.М. Балансування стратегій в стратегічному наборі підприємства / О.М. Алімов, І. А. Ігнатієва // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №7. – С. 109–115.
3. Гудзинський О.Д. Менеджмент у системі агробізнесу. Навчальний посібник / О.Д. Гудзинський. – Київ "Урожай", 1994. – 237 с.
4. Завадський Й.С. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК: підручник / Й.С. Завадський. – К.: Вища школа, 1992. – 367 с.
5. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент [Електронний ресурс] / Г.І. Кіндрацька. – Режим доступу: <http://www.library.if.ua/book/44/3014/3015.html>
6. Маркетинговий менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л.В. Балабанової. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К.: Знання, 2004. – 354 с.
7. Мельничук А.Ю. Формування і реалізація стратегічного управління аграрними підприємствами як чинника підвищення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку / А.Ю. Мельничук // Економіка та управління АПК. – 2009. – Вип. 1(66). – 113–119 с.
8. Саблук П.Т. Основні напрями розробки стратегічного розвитку АПК в Україні / П.Г. Саблук // Економіка АПК. – 2004. – №12. – С. 3-15.

УДК338.43:330.341.1

ІННОВАЦІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

В. В. Омелянович, магістр**Науковий керівник: д-р. екон. наук, професор Червен І. І.****Миколаївський національний аграрний університет**

У статті досліджено сутність поняття інновації та особливості інновацій в сільському господарстві. Висвітлено основні стримуючі напрями інноваційного розвитку в сільському господарстві та основні завданнями, що сприятимуть інноваційному розвитку підприємств сфери агробізнесу.

Ключові слова: інновації, сільське господарство конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інвестиції.

Постанова проблеми. На сьогодні постійне впровадження новітніх розробок є реальною запорукою сталого розвитку сільського господарства. У зв'язку з цим особливої уваги вимагає питання виявлення позитивних та негативних наслідків впровадження передових агроінноваційних технологій, як запорука ефективного виявлення та усунення загроз технологічній безпеці аграрної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційний розвиток господарства в цілому і інноваційний розвиток підприємств аграрного сектору досліджували відомі вчені такі як: Шумпетер Й. [1], Янковська О.І. [2], Височан О. С. [3], Руденко Г. Р. [4], Трубилін А.І. [5], Ушачев І.Г. [6], Дацій О.І [7], Ганієва І.А [8], Червен І.І. [9], Микитюк П.П. [10], Крачок Л.І [11] та багато інших. Незважаючи на цінність проведених досліджень, інноваційний процес саме в сільському господарстві на сьогодні є найменш вивченим.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення сутності поняття інновацій та визначення основних тенденцій у протіканні інноваційного процесу в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу досліджень. Законом України "Про інвестиційну діяльність" інноваційна діяльність розглядається як складова частина інвестиційної діяльності, спрямована на розробку, створення й поширення нових виробів, технологій, організаційно-управлінських форм розвитку, які звісно є базовою підставою для формування або підтримки належної конкурентоздатності підприємств.

Термін і поняття "інновації", як нової економічної категорії, ввів австрійський учений Йозеф Шумпетер. Й. Шумпетер уперше розглянув питання впливу інновацій на розвиток і дав визначення інноваційного процесу. Термін "інновація" Й. Шумпетер став використовувати в 30-і роки XX-го століття. При цьому під інновацією він мав на увазі зміну з метою впровадження й використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості. Згідно Й. Шумпетеру, інновація є головним джерелом прибутку, а він є результатом впровадження новацій: без розвитку немає прибутку, без прибутку немає розвитку [1].

В процесі аналізу поняття інновацій, що запропоновані різними вченими, погоджуємося з Янковською О. І., що інновації – це створенні чи удосконалені конкурентоспроможні технології (продукція чи послуги), які в даний період часу впроваджуються в діяльність підприємства [2].

Найважливішим завданням сільського господарства є виробництво конкурентоспроможної продукції, яке можливе лише при використанні досягнень науково-технічного прогресу, в основі якого лежать інноваційні процеси, що дозволяють вести безперервне оновлення сільськогосподарського виробництва. Використовуючи і впроваджуючи інноваційних розробки, сільськогосподарське

підприємство знижує витрати, збільшує обсягів по ми виробництва, прибуток, завойовує ринки збуту, сприяє підвищенню економічної ефективності та розвитку національної економіки[3].

Інноваційна діяльність у сільському господарстві має певні особливості, пов'язані із його специфікою, а саме: наявністю живих організмів, сезонністю та підвищеними ризиками тощо. Із впровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей.

Інноваційний шлях розвитку агропромислового виробництва має три взаємопов'язаних і взаємообумовлених напрями:

- інновації в сфері людського фактора – підготовка спеціалістів масових професій, здатних експлуатувати нову техніку і обладнання, застосовувати наукоємні технології, підвищення їх кваліфікації і перепідготовка; підготовка спеціалістів середньої і вищої ланок, які володіють теоретичними і практичними знаннями на рівні сучасних вимог, інформаційно-комунікаційними технологіями; організація безперервної освіти, у тому числі й дистанційними методами;

- інновації в сфері біологічного фактора – розробка і освоєння нововведень, які забезпечують підвищення родючості земель сільськогосподарського призначення, зростання урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності сільськогосподарських тварин (розробка нових методів обробки ґрунтів, меліорації земель, створення нових сортів агрокультур і багатолітніх насаджень, порід і типів тварин, рецептур кормів, мінеральних добрив, хімічних і біологічних засобів захисту біологічних об'єктів – рослин і тварин; сортооновлення і сортозміна сільськогосподарських культур і т.п.);

- інновації в сфері техногенного фактора – забезпечують удосконалення техніко-технологічного потенціалу агропромислового виробництва на основі енерго- і ресурсозберігаючої техніки і наукоємних технологій, які дозволяють різко підвищити продуктивність праці і ефективність господарської діяльності, впроваджувати в широких масштабах зберігаюче і прецизійне землеробство [4].

Інноваційну діяльність в сільському господарстві в сучасних умовах доцільно розглядати як процес управління складними природно-економічними системами і освоєння нових технічних, хімічних і біологічних засобів, технологічних процесів.

Впровадження інновацій пов'язане з особливостями сільського господарства в Україні, а саме:

- 1) відмінності регіонів України за природно-кліматичними умовами;
- 2) тривалий процес розробки інновацій;
- 3) різноманітність продукції, що вирощується, та різниця у технології годівлі тварин тощо;
- 4) залежність технології виробництва у сільському господарстві від природно-кліматичних умов, дорожньо-транспортного розташування, центрів постачання та збуту продукції;
- 5) різний кваліфікаційно-освітній рівень робітників сільського господарства;
- 6) необхідність дослідження живих організмів та ін. [5].

У аграрно-промисловому комплексі інновації являють собою реалізацію в господарській практиці результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і кросів птиці, продуктів харчування, матеріалів, технологій рослинництва, тваринництва та переробної промисловості, добрив і засобів захисту рослин і тварин, методів профілактики і лікування тварин і птиці, форм організації, фінансування і кредитування виробництва, підходів до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, форм організації та управління різними сферами економіки, підходів до соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва.

Аграрній економіці інновації вельми необхідні: вона повинна розвиватися за рахунок модернізації і науково-технічного прогресу. В першу чергу це стосується

заміни машинно-тракторного парку країни, який на сьогоднішній день зношений на 80%. Цей захід дозволить в 3-5 разів збільшити продуктивність галузі. Підприємці, які підуть шляхом переозброєння, встануть в один ряд з європейськими виробниками, ризик руйнування їхніх господарств знизиться, а рентабельність зросте.

Проте невирішеність багатьох проблем організації та розвитку інноваційних процесів в сільському господарстві актуалізує необхідність дослідження всіх проблем, протиріч, потенціалу і перспектив розвитку інновацій в аграрному секторі економіки країни з метою створення умов для розробки стратегічних напрямків державної політики в сфері інноваційної діяльності.

Стримуючі фактори інноваційного розвитку сільського господарства:

- вкрай слабкий розвиток інноваційної інфраструктури аграрного сектора;
- низька інноваційна активність сільгоспвиробників;
- недостатній рівень фінансової держпідтримки;
- зниження витрат на аграрну науку;
- брак власних коштів у сільгосппідприємств на наукові розробки та впровадження інноваційної продукції;
- дефіцит кваліфікованих кадрів на селі;
- погана маркетингова робота;
- наявність механізмів, що стимулюють розвиток інноваційного процесу в сільському господарстві та ін.

Інноваційний розвиток АПК неможливо поліпшити, не маючи для цього належних умов: відповідної інфраструктури інноваційної діяльності або сукупності матеріальних, технічних, законодавчих та інших засобів, що забезпечують інформаційне, експертне, маркетингове, фінансове, кадрове та інше обслуговування інноваційної діяльності.

В сучасних умовах важливо удосконалити організаційний механізм прискорення впровадження науково-технічного прогресу. Це стосується прогнозування і планування, реалізації спеціальних науково-технічних програм. Необхідно поглиблювати і розширювати інтеграцію науки і виробництва, створювати і вдосконалювати інформаційно консультативні служби АПК для забезпечення сільськогосподарських товаровиробників досягненнями науки і техніки.

Для вітчизняної аграрної науки характерні: висока міра складності організаційної структури (багато міністерств і відомств, що беруть участь у вирішенні проблем АПК); різноманіття форм науково-технічної і інноваційної діяльності; значна питома вага в наукових дослідженнях проблем, що мають регіональний, галузевий і міжгалузевий характер; велика тривалість дослідження деяких проблем, пов'язаних з відтворювальним процесом. Ця специфіка створює певні труднощі в управлінні аграрними науковими дослідженнями і аграрною наукою в цілому [6].

Наукові дослідження потребують щорічного масштабного фінансування і всебічної державної підтримки, оскільки від цього залежить науковий рівень та якість новачків, що надзвичайно важливо в умовах поширення на українському ринку науково-технічної продукції конкурентоспроможних іноземних техніки й технологій, які за своїми техніко-економічними параметрами не поступаються, а часом і перевершують вітчизняні аналоги. Особливо це стосується імпорту сільськогосподарської техніки, насіння іноземних сортів культур рослин і засобів захисту рослин. Фінансова підтримка інноваційної діяльності необхідна також на інших етапах інноваційного процесу, оскільки стимулювання впровадження має забезпечити попит на вітчизняні наукові розробки [7].

Для успішної інноваційної діяльності потрібна більш активна робота по вивченню нововведень, координації розробок інноваційних проектів та діяльності технопаркових формувань.

Необхідно також зосередитися на вирішенні проблем підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю. До числа найбільш значущих з них слід віднести проблеми формування системи управління витратами на технологічні інновації.

Одним з найважливіших напрямків у розвитку інноваційних галузей є створення комплексного середовища для модернізації, інноваційної діяльності та комерціалізації інновацій. Розвинена система інститутів дозволить забезпечити весь інвестиційний цикл, залучати для інноваційних проектів капітали різних рівнів: від стартового до портфельних і стратегічних. Важливо також постійно розглядати можливість застосування податкових та інших пільг як для інвестиційних компаній, так і для сільгосппідприємств, які активно впроваджують нові технології, інновації та модернізацію своєї техніки.

Необхідно підняти престиж науки, збільшити витрати на науку, ширше залучати наших вчених і підприємців, а також студентську молодь (створювати сприятливі умови для створення малих форм інноваційних підприємств при вузах).

Цікавим є досвід грантів в розвитку інноваційної діяльності: дуже важливо сформулювати зв'язки між підприємствами, що забезпечують поширення інновацій. Для цього потрібна державна підтримка створення і поширення інновацій на конкурсній основі у формі грантів, яка направлена на отримання наукових розробок за умови їх спільного фінансування, апробації в господарствах і передачі для поширення до центру трансферу аграрних технологій. Організація, що виконує грант, повинна здійснювати підвищення кваліфікації у цьому напрямі спеціалістів сільського господарства. Повинен проводитися конкурсний відбір інноваційних проектів за участі провідних вчених і представників сільськогосподарських товаровиробників, що є новаторами [8].

У зв'язку з нестачею в нашій країні вітчизняних джерел фінансування важливою рушійною силою розвитку інноваційної діяльності є іноземні інвестиції. До числа факторів, що гальмують залучення в Україну іноземних інвестицій, насамперед слід віднести:

- нестабільність розвитку економіки нашої країни;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- несприятливу макроекономічну ситуацію;
- високі податки;
- досить низьку платоспроможність населення;
- недостатній рівень прибутковості функціонування сільгосппідприємств;
- високу ризикованість аграрного виробництва;
- нерозвиненість інфраструктури ринку тощо.

Ефективним кроком на шляху нарощування обсягів виробництва вітчизняної продукції є створення спільних з іноземними інвесторами підприємств. Держава має сприяти залученню сільськогосподарськими формуваннями інвестицій з інших галузей національної економіки та сусідніх країн, причому необхідно збільшити державну підтримку середніх і малих сільськогосподарських формувань [9].

Основними завданнями, що сприятимуть інноваційному розвитку підприємств сфери агробізнесу, так і інших галузей економіки мають стати:

- структурна перебудова національної економіки;
- створення адаптивної інфраструктури інноваційної діяльності;
- цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;
- створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності;
- широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій;
- удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності;
- підвищення інноваційної культури суспільства [10].

Отже, для забезпечення стабільного розвитку сільського господарства, зміцнення економічної та технологічної безпеки галузі необхідне впровадження новітніх прогресивних технологій. Використання інновацій та техніко-технологічних розробок в аграрній галузі дасть змогу підвищити результативність її діяльності. За рахунок інтенсивних технологій ведення вітчизняного сільськогосподарського виробництва можна досягти збільшення виробництва валової продукції, покращити її якість, скоротити витрати ресурсів, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності та прибутковості агровиробництва[11].

Висновок. Інновації – це створенні чи удосконалені конкурентоспроможні технології, які в даний період часу впроваджуються в діяльність підприємства. Інноваційна діяльність спрямована на розробку, створення та поширення нових виробів, технологій, організаційно управлінських форм розвитку. В аграрній економіці інновації уже необхідні, і важливо щоб наші сільгоспвиробники встали на шлях переозброєння та змогли випускати на ринок високоякісну конкурентоздатну продукцію. А це можливо тільки за допомогою глобальної державної політики щодо модернізації економіки, розвитку інноваційних галузей, зміні технологічного укладу. І тільки через модернізацію економіки і розвиток інноваційних галузей ми зможемо піднятися на якісно новий рівень економічного розвитку країни.

Список використаних джерел :

1. Шумпетер, Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 174 с.
2. Янковська О. І. Особливості інновацій в сільському господарстві / О. І. Янковська // Економіка ХХІ століття: виклики та проблеми. – 2012. – № 4. – С. 30–33.
3. Височан О. С. Наукові підходи до визначення понять «інновації» та «інноваційна діяльність» у сільському господарстві / О. С. Височан, Ю. В. Пікуш // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 101–104
4. Руденко Г. Р. Особливості впровадження інновацій у діяльність сільськогосподарських підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11029/1/>
5. Трубилин А.І. Инновационный путь развития агропромышленного производства / А.И. Трубилин // Власть. – 2009. – № 2. – С. 8–11
6. Ушачев І.Г. Проблемы формирования системы управления инновационной деятельностью в АПК / И.Г. Ушачев // Материалы международной научно-практической конференции «Инновационная деятельность в АПК: опыт и проблемы» (13-14 января 2005г.). - М., 2005. - С.3.
7. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України/ Олександр Іванович Дацій. – К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2004. – 428с.
8. Ганиева І.А. Разработка инструментов для управления инновационной деятельностью в сельском хозяйстве / И.А. Ганиева, Е.А. Ижмулкина, А.Е. Шамин // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – 2013. – №3. – С. 116-119.
9. Червен І.І. Активізація інноваційної діяльності – найважливіший напрямок підвищення ефективності аграрного виробництва/ І.І. Червен , М.І. Кареба// Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2013. – Вип. 2 .С.3-10.
10. Микитюк П.П. Інноваційна діяльність : навч. посіб. / П. П. Микитюк, Б.Г. Сенів. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с
11. Крачок Л.І. Новітні технології у сільському господарстві: проблеми і перспективи впровадження / Л.І Крачок// Міжнародний науково-виробничий журнал Сталий розвиток економіки – 2013. №3. – С. 224-231.

УДК 338.439:633.1:330.341.1

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

М.М.Онда, А.О.Чала здобувачі вищої освіти

Науковий керівник: канд.екон.наук, доцент Калюжна О.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті виділено наступні стадії процесу розроблення маркетингової стратегії для підприємств аграрного сектору: визначення готовності до впровадження стратегій; аналіз чинників внутрішнього, мікро- та макросередовища визначення (або уточнення) місії та цілей, формування загальної стратегії підприємства та системи допоміжних стратегій; реалізація стратегії та контроль досягнення визначених цілей.

***Ключові слова:** стратегія, стратегічне управління, конкурентоспроможність, стратегічний розвиток, ефективність, диверсифікація, стратегічний менеджмент.*

Постановка проблеми. Головним фактором розвитку будь-якого підприємства є правильно сформована керівництвом стратегія, яка дає можливість досягти чіткої поставленої мети. В умовах жорсткої конкуренції, яка посилюється на вітчизняному ринку агропродовольчої продукції, коли непрофесійні дії керівництва можуть коштувати великих втрат, а в окремих випадках і банкрутства підприємства, поволі проходять часи інтуїтивного ухвалення рішень на основі суб'єктивного вибору напрямів і шляхів розвитку учасників ринку. Все частіше жорстко ставиться проблема вибору чіткої та погодженої стратегії, політики стратегічного управління і планування як для кожного підприємства окремо, так і для галузі в цілому.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти стратегічного розвитку підприємств аграрного сектору досліджували такі науковці, як Андрійчук В.Г., І. Ансофф, Гудзинський О.Д., Євчук Л.А., Завадський Й.С., Саблук П.Т., та інші.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних положень, а також дослідити теоретичні основи сутності стратегічного управління в діяльності аграрних підприємств та проаналізувати умови функціонування системи стратегічного управління аграрними підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рішення проблеми полягає у виробленні комплексної системи стратегічного управління як усіх аграрних підприємств, так і на кожному підприємстві зокрема. Сільське господарство залишається на сьогодні основою аграрного виробництва. Поширення негативних тенденцій в сільському господарстві, посилення конкуренції, погіршення соціального положення товаровиробників, неефективність існуючих методів управління економічними процесами вимагають нових підходів до підвищення ефективності господарювання аграрних підприємств, формування нового типу мислення у керівників.

Термін “стратегічне управління” був введений в лексикон вчених і бізнесменів у кінці 60-70-х років XX століття з метою розмежування поточного управління на рівні виробництва і управління, яке здійснювалося на вищому рівні.

Теоретичним і методологічним аспектам стратегічного підходу в управлінні присвячена значна кількість окремих досліджень і монографій як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Початкові положення стратегічного управління, зокрема, дефініції поняття стратегії, організаційної структури, корпоративних і бізнес стратегій були сформовані одним з класиків сучасного менеджменту І. Ансоффом [1].

Сучасні західні фахівці мають різні погляди на суть і природу стратегічного управління. Так, Саблук П.Т вважає, що воно застосовується підприємствами, готовими до революційних змін, до яких їх підштовхує динаміка зовнішнього оточення.

Підприємство, що постійно трансформується, повинно, на його думку, володіти механізмом самовизначення, тому що це і є стратегічне управління [4].

Стратегічне управління аграрними підприємствами – це сукупність заходів з попереднім аналізом сильних і слабких сторін, а також внутрішнього та зовнішнього середовища аграрного підприємства, направлених на реалізацію обґрунтовано поставлених завдань, пов'язаних з високою ефективністю діяльності даного підприємства, що здійснюється на інноваційній основі та з покращенням соціальної сфери на селі.

Здійснити точний прогноз ситуації, з якою підприємство може зіткнутися в майбутньому практично неможливо. Умови, в яких функціонує підприємство, постійно змінюються і підприємство повинне адекватно реагувати на все, що відбувається навколо, будь то поява на ринку нової технології або нового продукту. Для цього необхідно створити гнучку систему управління, яка змогла б внести необхідні коректування до плану, і тим самим дозволить підприємству отримати кращий результат.

Менеджмент розвитку виявляється в різних формах, зокрема у стратегічному плануванні, розвитку культури організації, організаційному розвитку, а також у таких конкретних технологіях менеджменту, як бізнес- планування, групи якості та ін. Основною формою, в якій утілюється в життя менеджмент розвитку, є стратегічне планування, що у свою чергу є однією зі складових стратегічного управління.

Стратегічне управління можна розглядати як динамічну сукупність п'яти взаємозв'язаних управлінських процесів. Ці процеси логічно складають єдиний цілісний механізм, в середині якого існує стійкий зворотний зв'язок і, відповідно, зворотний вплив кожного процесу на інших і на всю їх сукупність. Саме у цьому полягає особливість структури стратегічного управління.

Найбільш доцільним й ефективним для вирішення проблеми стратегічного управління аграрними підприємствами, є застосування дієвого механізму реалізації стратегічного управління який використовує взаємодію систем стратегічного менеджменту, стратегічного планування, системи забезпечення аграрних підприємств управлінською інформацією та висококваліфікованими кадрами.

Найчастіше для великотоварних підприємств АПК застосовується комбінована стратегія, що містить у певному співвідношенні елементи трьох попередніх. Головна стратегія має спиратися на систему стратегій другого рівня (конкурентних, продуктово-ринкових, ресурсно-ринкових, інтеграційних) і функціональних стратегій (фінансові, організаційні, виробничі, кадрові та ін.). У системі стратегій підприємств аграрного сектору України чільне місце займають продуктово-ринкові стратегії (сукупність стратегічних рішень, що визначають номенклатуру, обсяг та якість продукції і способи поведінки підприємства аграрного сектору на ринку) й ресурсно-ринкові стратегії (сукупність стратегічних рішень, що визначають поведінку підприємства чи галузі на ринку виробничо-фінансових та інших факторів і ресурсів виробництва).

Доведено, що стратегія диверсифікації за несприятливих зовнішніх умов виступає важливим засобом підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору; її реалізація повинна здійснюватися на підставі проведення ринкових досліджень і визначення ролі маркетингових структур в підвищенні ринкових можливостей підприємства. Механізм реалізації стратегії диверсифікації включає такі елементи: організація маркетингової діяльності, планування диверсифікаційних заходів і їх економічне обґрунтування. Зміст поняття стратегії диверсифікації для підприємств аграрного сектору може включати суттєву зміну асортименту продукції з допомогою нових технологій і технічних рішень, або вихід за межі основної діяльності з метою забезпечення стабільних умов функціонування підприємства за рахунок, перш за все, внутрішніх резервів для інноваційного шляху розвитку. Прийняття рішення про диверсифікацію передуює визначення техніко-економічних, фінансових, стратегічних

мотивів диверсифікації, разом з цим переслідуються цілі збереження спеціалізації, тенденцій та прискорення темпів розвитку аграрного підприємства, нарощування обсягів продажів, скорочення витрат, підвищення рентабельності, зменшення залежності від контрагентів, зниження комерційного ризику, зміна та оновлення асортименту продукції, створення та підтримання стійких конкурентних переваг.

Стратегічне управління можна розглядати як динамічну сукупність п'яти взаємозв'язаних управлінських процесів. Ці процеси логічно складають єдиний цілісний механізм, в середині якого існує стійкий зворотний зв'язок і, відповідно, зворотний вплив кожного процесу на інших і на всю їх сукупність. Саме у цьому полягає особливість структури стратегічного управління.

Аналіз середовища є першим процесом стратегічного управління, оскільки він забезпечує основу для визначення цілей підприємства і для розробки стратегії. Аналіз середовища передбачає вивчення макросередовища і безпосередньо середовища підприємства [4].

Аналіз макросередовища – це вивчення впливу економіки, правового регулювання та управління, політичних процесів, природного середовища і ресурсів, соціальної і культурної складової суспільства, науково-технічного і технологічного розвитку, а також інфраструктури. Безпосереднє макросередовище аналізується, як правило, за такими компонентами, як покупці, постачальники, конкуренти, ринок робочої сили.

Від дослідження зовнішнього середовища необхідно переходити до аналізу внутрішнього середовища підприємства (кадри, організація управління, виробництво, фінанси, маркетинг, корпоративна культура). Для підприємства дуже важливо підтримувати не тільки баланс між входом і виходом у процесі виробництва, але й баланс інтересів різних соціальних груп людей, які зацікавлені у функціонуванні підприємства та впливають на нього. Баланс інтересів визначає вектор спрямованості підприємства, який формально подається у вигляді місії та стратегічних цілей.

Місія підприємства – це послання, адресоване як зовнішнім, так і внутрішнім користувачам, у якому висловлюється причина існування підприємства та характерні риси, які відрізняють його від інших; це спосіб сприйняття, імідж підприємства, визначення напрямів його діяльності та розподілу ресурсів. Місія відіграє роль мотиватора для співробітників підприємства а також формує інтерес до нього з боку навколишнього середовища. Місія повинна бути сформульована так, щоб, з одного боку, однозначно вказувати причину існування підприємства, а з іншого – місія повинна мати достатньо загальний характер, щоб не було необхідності часто її змінювати.

Добре сформульована місія полегшує формулювання стратегічних цілей підприємства, які повинні деталізувати та уточнювати місію. Після цього настає час для вибору стратегії. Цей процес є центральним в стратегічному управлінні і полягає не тільки у визначенні генерального плану дій на довгостроковий період. Визначення стратегії як процес - це ухвалення рішення для того як розвивати бізнес в цілому і його окремі сектори, як протидіяти конкурентам, яке місце займати конкурентам і тому подібне.

Процес управління стратегією вимагає виняткової уваги і контролю. Цю функцію вирішує такий процес, як оцінка і контроль виконання стратегії, який забезпечує: визначення того, що і за якими параметрами необхідно контролювати; оцінку стану контрольованих об'єктів відповідно до прийнятих стандартів або інших еталонних показників; з'ясування причин відхилень, якщо такі виявляються; здійснення корегування.

При контролі реалізації стратегій ці завдання набувають певної специфіки, оскільки стратегічний контроль прямує на з'ясування ступеня досягнення стратегічної мети підприємства за допомогою вибраної стратегії. Корегування наслідків

стратегічного контролю може стосуватися як самої стратегії, так і стратегічних цілей підприємства. Тому процес управління є замкнутим циклом.

Таким чином, стратегія аграрного підприємства у конкурентному середовищі передбачає знання суті стратегічного аналізу, уміння визначати місію аграрного підприємства, оцінювати і контролювати виконання стратегії як основи для вироблення та здійснення ефективної політики в ринкових умовах.

У сучасних умовах господарювання, питання стратегічного управління і планування діяльності аграрних підприємств на практиці знайшли слабе застосування. Керівники агроформувань до питань стратегічного управління ставляться формально і в переважній більшості випадків не застосовують сучасних технологій стратегічного менеджменту.

Як показує практика, у агропідприємств знижена функція контролю та інформаційна забезпеченість процесу стратегічного управління. У більшості випадків управлінські рішення ухвалюються інтуїтивно, без детального аналізу дії чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, економічного обґрунтування ефективності стратегічних альтернатив і обліку фінансових ризиків. Також відсутній взаємозв'язок і послідовність у здійсненні заходів, що не дає можливість отримання синергетичного ефекту.

Особливості сучасного стану державного управління розвитком агропромислового комплексу країни, характеризуються відсутністю регіонального підходу при складанні стратегії розвитку аграрних підприємств. Знижена визначальна, регулююча, контролююча і стимулююча функції держави як основного органу, який формує загальний напрям розвитку АПК на національному рівні.

Так само необхідно відзначити брак кваліфікованих кадрів, які могли забезпечити дієвий науковий супровід при розробці стратегій розвитку різних рівнів, і ефективно здійснювати стратегічне управління на самих аграрних підприємствах.

В такій складній ситуації аграрним підприємствам Миколаївської області необхідно шукати внутрішні організаційні резерви підвищення ефективності своєї діяльності, які не пов'язані з фінансовими витратами. При існуючій організації управління підприємствами в регіоні, зміни в стратегічному управлінні повинні носити комплексний, багаторівневий, довготривалий, і щоне менш важливо, згоджувальний з іншими заходами реформування характер [2].

На думку науковців основними напрямками підвищення ефективності стратегічного управління аграрними підприємствами є:

- формування дієвого механізму реалізації стратегічного управління з розробкою системи стратегічного менеджменту на кожному підприємстві. Даний механізм повинен враховувати найбільш ефективне і збалансоване співвідношення всіх компонентів, що дозволяло б з максимальним ефектом і своєчасно реалізовуватися управлінським рішенням. Система, що рекомендується, повинна передбачати чітке виділення функції стратегічного управління з формалізацією положення про стратегічне управління безпосередньо на самих аграрних підприємствах із закріпленням функціональних обов'язків за кожним з повернутих співробітників у відповідних посадових інструкціях;
- розробка на підприємствах системи стратегічного планування яка ґрунтувалася б на принципах індикативного планування, жорсткого контролю і своєчасного коректування діяльності підприємств відповідно до системи економічних індикаторів;
- створення чіткої системи забезпечення управлінською інформацією, що повинна бути закріплена у внутрішньому документообігу з чітким порядком подачі своєчасної, в необхідному об'ємі достовірної інформації. [3].

Досягнення поставлених цілей можливе тільки за умови впровадження і роботи чітко регламентованого процесу стратегічного планування, який, на наш погляд змусить аграрні підприємства регіону сконцентрувати свої зусилля на вирішенні актуальних завдань і збільшити ефективність роботи.

Встановлено, що маркетингова стратегія товарної диференціації повинна зайняти ключову роль у галузі переробки сільськогосподарської продукції. Це забезпечить значну конкурентну перевагу виробникам і дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних продуктів харчування на внутрішньому та зовнішньому ринках. Чинниками диференціації при цьому можуть бути розроблення і впровадження ДНК-технологій диференціації та ідентифікації сортів рослин, забезпечення високої якості продукції на основі використання систем управління якістю, стандартизації та сертифікації; застосування органічного землеробства, вирощування культур на екологічно чистих ґрунтах; забезпечення доставки продукції до споживача або переробника, її фасування тощо.

Механізм реалізації маркетингової стратегії підприємств аграрного сектору становить послідовність процесів та етапів, відповідних процедур та інструментів від початку встановлення готовності (визначення стратегічного статусу) до зміни стратегії підприємства до декомпонування і подальшого коригування з врахуванням досягнутих результатів. Цей механізм передбачає відповідне фінансове, кадрове, правове, організаційне, інформаційне, технічне й методичне забезпечення.

Найвагомішими чинниками впливу на ефективність реалізації стратегії підприємств АПК є наявність в них системи довгострокового (та/або стратегічного) планування діяльності, використання окремих елементів маркетингової діяльності до початку впровадження стратегії, рівень адаптації до ринкових умов (проринкова активність керівництва); достатній рівень корпоративної культури (включаючи організаційну культуру).

Для підвищення ефективності маркетингових стратегій аграрних підприємств необхідно: проводити попередні дослідження можливих цільових сегментів ринку, потреб споживачів, забезпечувати зворотний зв'язок з ними; використовувати елементи прямого маркетингу; забезпечувати навчання власників дрібнотоварних господарств маркетингу та основам спільної роботи; власникам об'єднуватися у територіальні або спеціалізовані за виробництвом продукції групи з метою зменшення витрат на закупівлю ресурсів, організації більш ефективного збуту продукції та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу господарств.

Висновок. Отже, управління аграрним підприємством в умовах ринкової економіки неможливе без планування господарської діяльності на всіх рівнях: стратегічному, тактичному й оперативному. Найважливішим є стратегічний рівень, на якому приймаються життєво важливі для подальшого розвитку підприємства управлінські рішення. Стратегічний рівень управління – це найвищий рівень, забезпечуючою функцією якого є правильно визначена й чітко сформульована стратегія.

Список використаних джерел :

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб.: Питер, 1999. – 416с.
2. Євчук Л.А. Стратегічний менеджмент як механізм забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / Л.А. Євчук // Економіка АПК. – 2011. – № 9. – С.103–107.
3. Гордієнко П. Л. Стратегічний аналіз: навч. посіб. / П.Л. Гордієнко. – К.: Алерта, 2006. – 404с.
4. Саблук П. Стан та перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С.24.

УДК 338.49

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В. С. Решетніков, магістр

Науковий керівник: канд.екон. наук,доцент Кареба М.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито проблематику розвитку сільських територій України, розроблено шляхи підвищення рівня багатофункціональності в сільській місцевості, обґрунтовано стратегічне значення сільського розвитку в цілому; проаналізовано основні шляхи покращення державної політики щодо впровадження інновацій із урахуванням специфіки соціально-економічного та політичного розвитку України.

Ключові слова: сільські території, регіон, інновації, державне управління, соціальна інфраструктура, політична система, соціальна сфера.

Постановка проблеми. Вирішення проблем розвитку економіки та підвищення добробуту населення України певною мірою визначається розвитком сільських територій. У нашій країні протягом багатьох десятиліть основним шляхом розвитку сільських територій був вузькогалузевий аграрний підхід. Це призвело до одностороннього їх розвитку, нераціонального розміщення на них продуктивних сил, нерозвиненості соціальної інфраструктури та інших серйозних проблем. Сучасні орієнтири розвитку сільських територій України як складової частини економічної політики держави потребують використання інноваційних підходів, забезпечення можливості ефективного розвитку економічних відносин. Використання інноваційних засад розвитку економіки є необхідною умовою інтеграції України у світовий простір із високим рівнем конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інноваційної діяльності на сільських територіях приділяли увагу Й. Шумпетер, М. Портер, О. Жилінська, М. Дем'яненко, П. Березівський, О. Даций, М. Брик, А. Гайдуцький, П. Музика та інші. Однак, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі питання, пов'язані з виявленням характерних особливостей світового досвіду розвитку сільських територій та їх адаптації до національних умов, потребують подальшого висвітлення.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення першопричин і витоків нинішньої ситуації, пов'язаної з недостатнім інноваційним розвитком сільських територій України, а також у формуванні орієнтирів інноваційного розвитку сільських територій України, спрямованих на виправлення ситуації.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасний стан сільських територій України як складової частини економічної політики держави потребує використання інноваційних підходів, адже однією з найгостріших проблем упродовж останніх років залишається надзвичайно низький рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання, що працюють в аграрній сфері.

Проблеми села, сільського населення в Україні перебувають в центрі уваги суспільства. Дана проблема актуалізує необхідність виявлення причин і витоків нинішньої ситуації, бо щорічно українські села десятками зникають із мапи нашої країни. За даними Державної служби статистики, за роки незалежності країна втратила 475 сіл, а нових утворилося лише 71 [1].

Одним з основних аспектів соціально-економічної політики України є побудова моделі розвитку сільських територій, яка б відповідала стандартам розвинутої європейської країни. Сучасні умови потребують дієвих механізмів створення

сприятливих умов для комплексного розвитку сільських територій, високоефективного конкурентоспроможного аграрного сектору, розв'язання соціальних проблем села. Вирішення вказаних проблем пов'язано з розробленням програм ефективного розвитку економічного потенціалу, становленням інноваційної моделі розвитку сільських територій.

Інноваційний розвиток сільських територій України на даному етапі можливий лише на основі відповідної моделі, яка має розроблятися в кожному регіоні і враховувати його особливості та можливості. Становлення інноваційної моделі розвитку сільської території вимагає вирішення наступних завдань:

- формування економічних механізмів стимулювання попиту на інноваційну продукцію, пільгове кредитування ресурсів, кредитної підтримки і пільгового оподаткування інноваційних проектів;
- підвищення рівня фінансування регіональної аграрної науки за рахунок усіх джерел;
- створення гнучкої системи регіональної інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити швидкий перехід від фундаментальних і прикладних досліджень до практичного застосування їх результатів.

Інноваційний підхід передбачає створення регіональних модельних центрів розвитку сільських територій. У них повинні наглядно відтворюватися моделі – приклади села ХХІ століття, в яких виробництво й побут побудовані на інноваційних технологіях. Але саме головне – у них необхідно зосередити інвестиційні ресурси, регіональні і місцеві бізнес-проекти, які привабливі для потенційних сільських підприємців. Модель, яка має назву “Нова сільська громада”, в Україні вже створена згідно з наказу Міністерства аграрної політики України № 280 від 01.06.2010 р. [2]. Вона спрямована на розробку та реалізацію демонстраційних програм соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад у: Поліссі (Житомирська область), Карпатському регіоні (Івано-Франківська) і дає можливість запровадити конкурентоспроможне та екологічно безпечне сільськогосподарське виробництво, підвищити рівень життя сільського населення, створити комфортні умови проживання на селі і на цій основі забезпечити сталий розвиток сільських територій. Головними завданнями моделі “Нова сільська громада” є: диверсифікація виробництва, підвищення рівня зайнятості сільського населення та зменшення трудової міграції; стимулювання створення нових робочих місць і розвитку підприємницької діяльності; розвиток партнерства держави, бізнесу і територіальних громад; узгодження економічних інтересів держави та суб'єктів господарювання.

Складність та глибина проблем вимагає пошуку нових підходів до комплексного та системного розв'язання цих проблем, а реалізація реформ без модернізації державного управління стає завданням примарним. Керований вплив має бути цілеспрямованим, а не становити собою сукупність випадкових, стихійних, не пов'язаних між собою управлінських дій. Це означає, що стратегія реформ, управління АПК на регіональному рівні, розвиток соціальної інфраструктури повинні мати чіткі управлінські цілі. Важливо, щоб не відбулося заміни основних цілей другорядними. Під метою управління необхідно розуміти певний кінцевий стан системи (наприклад АПК регіону), набір кількісних значень параметрів, які необхідно забезпечити на кожному етапі управління. У довільному стані мета відображається конкретно плановою точкою, у яку необхідно перевести систему із поточного стану її розвитку [3].

В сучасних умовах заходи інноваційного розвитку аграрного виробництва повинні бути доповнені проектами комплексного та стійкого розвитку сільських територій, які включають не лише сільське господарство, але й місцеву промисловість, будівництво, торгівлю, туризм, соціально-побутове обслуговування. Без цього неможливо підвищити ефективність економіки та покращити умови проживання в сільській місцевості.

Сільські території – не тільки фундамент для ведення бізнесу, а й природне середовище та місце життєдіяльності людей. Саме тому від людини, її культурно-освітнього рівня, професійної підготовки, навичок, вмотивованості, бажання та вміння працювати і господарювати залежить ефективність використання території. Але, на жаль, 0,5% українських селян не вміють писати і читати, біля 10% мають лише початкову освіту. Причому серед малограмотних знаходяться не пенсіонери, а молоді люди, які народилися в кінці 80-х – середині 90-х років ХХ ст. [4].

Основним чинником, що характеризує низький рівень розвитку сільських територій України, є недосконалість соціальної інфраструктури: відсутність клубів, кінотеатрів, стадіонів, спортивних майданчиків, а в деяких селах навіть шкіл, які одними з перших потрапили до переліку необов'язкових для фінансування об'єктів. Незадовільний загальний стан охорони здоров'я, висока захворюваність населення в репродуктивному віці, низький рівень медичного забезпечення на селі відсутність обладнання, ліків, а іноді й лікаря є важливими факторами пріоритетності реформування сільських територій.

Такий стан речей треба змінювати шляхом створення нової унікальної бізнес-моделі сільськогосподарського співтовариства, використовуючи орієнтири інноваційного розвитку сільських територій, засновані на принципах наукового підходу ведення господарства. Головним має бути той, хто працює на землі, і він має отримувати основний прибуток, метою посередника має бути не заробіток на асиметрії інформації, а забезпечення доступності сучасних технологій і компетенцій. Об'єктивна необхідність пріоритетності переведення аграрної економіки на інноваційну модель розвитку пов'язана з певними орієнтирами. Першим орієнтиром інноваційного розвитку сільських територій є концепція економіки замкнутого циклу, тобто економічної системи, яка базується на повторному використанні продуктів і матеріалів. Українська економіка працює переважно за принципом «бери – використовуй – викидай», однак зараз світова спільнота обирає інший підхід – «досліджуй – бери – використовуй – утилізуй – відновлюй». Концепція економіки замкнутого циклу з'явилася як відповідь на прагнення до стійкого зростання через виснаження світових ресурсів та погіршення стану навколишнього середовища. Дана модель економіки є запорукою сталого розвитку сільських територій, оскільки вона дає реальні практичні відповіді на те, як можна зменшити споживання природних ресурсів, зберегти цінність продукту, матеріалів, з яких він зроблений, якомога довше всередині виробничого циклу. Концепція економіки замкнутого циклу як пріоритетний напрям розвитку дасть змогу збільшити додану вартість аграрній продукції завдяки поглибленій переробці продукції тваринництва та організації замкнутого циклу виробництва в рослинництві та рибництві, що створить додаткові робочі місця та знизить ціну готової продукції внаслідок її реалізації безпосередньо за місцем виробництва [5].

Другий орієнтир інноваційного розвитку пов'язаний із Шумпетерівською теорією використання видів економічної діяльності на сільських територіях, яка заснована на твердженні, що жодна сільська територія не буде ефективно функціонувати без розвитку на ній промисловості і сектора послуг. Зокрема, Й. Шумпетер уважав основним фактором економічного зростання саме конкуренцію, засновану на інноваціях, яка призводить до «творчого руйнування» сформованих галузей і ринків, а також творчість людини як новатора-підприємця, здатної втілити нові ідеї в ефективні економічні рішення [6].

Результати впровадження інновацій віддзеркалюються в збільшенні обсягу продаж, зниженні собівартості продукції, зростанні фондоозброєності та продуктивності праці, підвищенні рентабельності роботи й інших виробничо-фінансових показників діяльності аграрних підприємств, а також соціально-економічного розвитку сільських територій.

Одним із найважливіших напрямів політики держави щодо підвищення життєвого рівня населення, яке проживає в сільській місцевості, є забезпечення функціонування та розвитку соціальної сфери села. Однак глибока економічна криза негативно позначилася на розвитку соціальної інфраструктури села, що привело до катастрофічного скорочення мережі його підприємств і організацій, спостерігається низький рівень забезпеченості населених пунктів об'єктами соціального призначення, внаслідок чого жителі все дедалі більшої кількості сіл не можуть задовольнити свої найневідкладніші життєві потреби. Внаслідок процесів реформування в сільському житті склалася ситуація, коли за створення соціальної інфраструктури практично ніхто не несе відповідальності, крім органів місцевого самоврядування, яким, як правило, бракує фінансування.

Наявна система державного управління розвитком сільських територій має перехідний, еклектичний характер, оскільки продовжує поєднувати в собі як механізми, притаманні адміністративно-командній системі управління, так і ті, що виникли в процесі становлення ринкових відносин. Як результат цього система управління розвитком сільських територій, включаючи АПК, сільську інфраструктуру тощо, і на загальнодержавному, і на регіональному рівнях є внутрішньо-суперечливою, незавершеною і громіздкою. Як наслідок маємо ряд проблем та перешкод, які чітко акцентовані в Комплексній державній програмі реформування та розвитку сільського господарства України, прийнятій у 2010 р.

Найважливішою функцією держави являється економічне регулювання інноваційних процесів в АПК на основі розробки комплексної політики. Основним завданням є здійснення базових інновацій конкретно для кожної галузі виробничого комплексу, створення при цьому адаптованої інфраструктури, розробка прогнозів впровадження нововведень на середньо- і короткострокову перспективу, забезпечення формування джерел інвестування інноваційної діяльності як на державному так і на регіональному рівні та на рівні окремого підприємства чи організації, зокрема, являється специфічною організаційно-управлінською системою. Слід зазначити, що великий інноваційний потенціал має система кооперації. Вона може бути розповсюджена на всі сфери життєдіяльності сільських мешканців: виробництво, переробку, закупівлю, збут сільськогосподарської продукції, житлове будівництво, розвиток підприємництва. Розвиток мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів сприятиме не тільки підвищенню прозорості каналів реалізації продукції на внутрішньому ринку, зменшенню витрат сільгоспвиробників та зростанню інтенсивності просування продукції, але й допоможе збільшити обсяги та ефективність експорту аграрної продукції.

Готовність працівників, державних службовців до сприйняття нововведень є принциповою умовою позитивного інноваційного розвитку, що включає відповідну послідовність - "підготовку управлінських зв'язків", "готовність державних службовців діяти адекватно викликам відносно змін". При цьому велика увага приділяється "оцінці ризиків, контролю над процесом нововведення, технології їх реалізації, подоланню опору змінам, формуванню інноваційної культури", але такий рівень професіоналізму можливий лише при відповідній професійній підготовці державного службовця, яка "включає можливість використання експертних знань та вмінь" [13]. Без змін у системі підготовки фахівців, у тому числі і державних службовців, готових мислити креативно, сприймати нове та інноваційне, впровадження концепцій інноваційного розвитку буде вкрай складним, якщо взагалі можливим. З орієнтацією на означені цілі урядом розроблена та схвалена в 2011 р. "Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки", де зазначено, що "сучасний стан економіки країни потребує створення нової системи інноваційного розвитку агропромислового сектору "аграрна освіта - аграрна наука - аграрне виробництво" і поглиблення співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади у вирішенні питань функціонування й розвитку аграрної освіти та

науки. Сьогодні існує проблема підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів, фахівців з вищою освітою, готових до впровадження вітчизняних наукових розробок в агропромисловому комплексі. Функціонування аграрної освіти та науки не повною мірою відповідає соціально-економічним потребам суспільства, рівню розвитку виробництва та продовольчої безпеки держави.

Нині майже 2200 сільських родин, об'єднаних у сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи або громадські організації з багатьох регіонів України, отримали племінну худобу, тренінги та іншу технічну допомогу, упроваджуються в життя агроекономічні проекти. Важливими компонентами кожного проекту є навчання ефективним методам господарювання, навикам підприємництва, сприяння розвитку зеленого туризму, використання інноваційних технологій. В інноваційному розвитку сільських територій особлива роль відводиться і дорадчим службам. Ці служби повинні бути універсальними, тобто працювати над комплексним вирішенням проблем розвитку сільських територій, а саме: надання консультацій сільськогосподарським товаровиробникам із технологічних, економічних, юридичних та інших питань; практичної допомоги у створенні та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, кооперативних агроторгових домів, сільських комунальних підприємств, кредитних спілок, суб'єктів малого й середнього бізнесу; кваліфікованої допомоги сільській громаді в розробці комплексних програм соціально-економічного розвитку села та всебічне інформаційне забезпечення [7].

Висновки. Зміни та реформи в сільськогосподарській галузі, які проводяться, малоефективні, від них важко очікувати позитивного результату без використання інноваційного потенціалу сільських територій. Від результативності цього процесу залежить побудова інноваційної моделі економіки України в цілому. Від розвитку соціальної інфраструктури, відтворення трудового потенціалу сільських територій, його кількісних параметрів та якісних характеристик залежить виробнича спроможність господарюючих ланок, що може забезпечити ефективне функціонування виробництва на селі. Цей процес потребує також державної підтримки й підготовки таких державних службовців, які здатні розглядати соціально-економічні проблеми й тенденції розвитку суспільства з позиції відповідальності, впроваджувати в практику державної служби нові форми роботи з використання творчої активності громадян, постійно підвищувати вимоги до рівня власного професіоналізму й компетентності.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – К. : НБУВ, 2015–2016 – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Галузева програма соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад (модельний проект “Нова сільська громада”) від 01.06.2010. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.6420.0>.
3. Бородіна О.В. Державна підтримка сільського господарства [Електронний ресурс]: концепція, механізми, ефективність / О.М. Бородіна – Режим доступу : www.ief.org.ua/Arjv_EP/Borodina106.pdf.
4. Мельник С.І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села / С.І. Мельник. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – С. 342–354.
5. Афендікова Н.О. Тенденції, чинники та перспективи розвитку сільських територій у контексті євроінтеграції / Н.О. Афендікова // Економіка, фінанси, право. – Київ, 2012. – № 10. – С. 13-15.
6. Шумпетер И. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер ; предисл. В.С. Автономова. – М. : ЭКСМО, 2007. – 864 с
7. Кооперування та агропромислова інтеграція виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroua.net/economics/documents>.

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ ТА МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

УДК 316.77

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРС ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ І ГРОМАДЯН В ЕЛЕКТРОННОМУ УРЯДІ

М.О. Горячковська, магістр

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент Ручинська Н.С.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядаються інформаційно-комунікативні технології та, зокрема, урядові інтернет-портали як інструмент механізму взаємодії органів влади і громадян в державному управлінні. Також розглянуті основні принципи функціонування урядового інтернет-ресурсу і визначено потреби різних категорій користувачів урядових веб-ресурсів.

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, державне управління, електронний уряд, інтернет-ресурси, урядовий портал, ІТ-архітектура.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що характерні для сучасної України, поширення інформаційних технологій практично в усіх галузях життя суспільства, особливо в бізнес-процесах, неминуче веде до їх впровадження на всіх рівнях державного і муніципального управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи щодо розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів влади та впровадження системи електронного уряду в державне управління обґрунтовуються такими українськими дослідниками, як: О. Баранов, О. Голобуцький, Д. Дубов, І. Клименко, К. Линьов, Ю. Машкаров, О. Орлов, В. Пархоменко, О. Радченко, С. Чукут, О. Шевчук та ін.

Постановка завдання. Дослідження теоретичних джерел дозволяє визначити сукупність інтернет-технологій, що забезпечують взаємодію державних органів і громадян, а також взаємодію державних органів між собою, як «електронний уряд», а механізм взаємодії уряду з громадянами – «електронна демократія».

У стратегії електронного уряду США зазначено, що його призначення – «дати можливість агентствам об'єднати зусилля задля поліпшення якості послуг та зменшити витрати» [3].

Виклад основного матеріалу досліджень. Поняття «електронна демократія» в широкому сенсі відноситься до процесів і інститутів, які охоплюють всі форми електронних комунікацій між урядом і громадянином. У більш вузькому розумінні електронна демократія відноситься до процесів і інститутів, що включає всі форми електронної взаємодії між електоратом і обираються органами влади [1, 2].

Згідно з даними UNPAN, впровадження ІКТ в державне управління проходить п'ять основних етапів: виникає веб-присутність, розширена веб-присутність, інтерактивна взаємодія, транзакційна взаємодія та мережева взаємодія [6].

1. Веб-присутність, яка тільки започатковується (Emerging Presence), є першою стадією готовності електронного уряду (e-government readiness), яка полягає в наданні лімітованої статичної інформації. Уряд представлено в Інтернеті за допомогою офіційного веб-сайту, веб-сторінки або урядового порталу.

2. Розширена веб-присутність (Enhanced Presence). Наявність деяких розширених можливостей в області побудови електронного уряду, проте обмежена інформація для громадян в основному надана без впровадження механізмів зворотного зв'язку.

3. Інтерактивна взаємодія (Interactive Presence). Дана стадія складніша і свідчить про готовність електронного уряду до надання державних послуг онлайн. Характеризується переходом до інтерактивного режиму з метою підвищення зручності користувача. Інтерактивний режим передбачає наявність доступних для скачування бланків щодо сплати податків, бланків заяв на заміну водійських прав та інших документів, які повинні бути надані на паперовому носії, але при цьому можуть бути відправлені у відповідне відомство поштою. Зазвичай, подібні послуги громадянин отримує тільки при особистій явці у відповідне відомство. На веб-ресурсі представлені аудіо- і відеоматеріали, що містять важливу інформацію для громадськості, а також електронні адреси та інші контактні дані урядовців. Даний ресурс регулярно оновлюється, контролюється актуальність інформації, яка викладається на порталі. На цій стадії ще не в повній мірі використовує можливості урядового веб-ресурсу для впровадження повноцінних механізмів зворотного зв'язку, однак спілкування з громадянами відбувається через електронну пошту, телефон, факс тощо.

4. Трансакційна взаємодія (Transactional Presence) є четвертою стадією розвитку електронного уряду. Користувач отримує можливість скористатися тією чи іншою послугою через Інтернет в будь-який час. Зазвичай на цій стадії веб-ресурс забезпечено зрозумілими інструкціями, електронні сервіси усувають необхідність особистої присутності громадянина в тому чи іншому відомстві і дозволяють сплатити податки, подати заяву на отримання посвідчення особи, свідоцтва про народження або паспорта, посвідчення водія за допомогою Інтернету. Громадяни мають можливість оплатити відповідні державні послуги або зробити інші платежі (наприклад, штрафи за порушення правил дорожнього руху, податки, платежі за поштові послуги), використовуючи банківські картки.

5. Мережева взаємодія (Networked Presence) – вищий рівень розвитку електронного уряду, що характеризується інтеграцією таких рівнів взаємодії, як «уряд – уряд» (G2G), «уряд – бізнес» (G2B) (і навпаки), «уряд – населення» (G2C) (і навпаки). Тобто громаду прагнуть залучити до процесу двосторонньої взаємодії. Використовуючи можливості форумів і інноваційних механізмів онлайн-консультування, вивчається думка респондентів, які виступають в якості споживачів державних послуг. Основною особливістю даного етапу є колективне прийняття рішень на основі багатосторонніх консультацій.

На кожному з перелічених етапів інтернет-ресурс як інструмент державного управління служить для реалізації конкретних цілей державного управління: інформаційних, роз'яснювальних та діяльнісно-праксіологічних (рис. 1).

Рисунок 1 - Класифікація механізмів взаємодії органів влади і громадян у електронному уряді [1]

З інформаційними цілями тісно пов'язані роз'яснювальні цілі, які полягають в наданні громадянам інформації про те, які завдання вирішує держава і чим вона керується в процесі прийняття рішень.

Використовуючи ресурси ІКТ, уряд не тільки надає прозору інформацію про свою діяльність, а й створює можливість для зворотного зв'язку. Таким чином, участь в процесі прийняття рішень стає доступнішим для громадян, спрощується процес взаємодії між урядом і населенням, при цьому органи державної влади, оперативно одержуючи інформацію, мають можливість швидко коригувати свої дії.

Крім того, інтернет-ресурс служить досягненню діяльнісно-практичологічних цілей, тобто оптимізації людського фактора і конкретизації діяльності всіх структур і складових частин управлінської системи.

У зв'язку з цим вдосконалення дослідження процесу і механізму обміну інформацією між різними ланками управлінської системи, розробка заходів по оптимізації внутрішніх інформаційних систем і усунення внутрішньовідомчих і міжвідомчих бар'єрів є важливим науковим і практико-прикладним завданням.

Оскільки урядовий інтернет-ресурс орієнтований насамперед на одержувача державних послуг, базова ідея створення урядового порталу полягає в інтегруванні інформації з різних джерел (з урахуванням того, що функції з надання певної послуги часто розподілені між різними відомствами). Таким чином, відбувається зменшення кількості державних службовців, а державні послуги стають доступнішими, оскільки користувач може отримати послугу за принципом «одного вікна».

Даний принцип стосовно до урядового інтернет-ресурсу полягає в тому, що забезпечується доступ громадян до інформації про конкретні послуги (заміна документа, реєстрація транспортного засобу тощо) без конкретизації до якого органу державної влади їм слід звернутися. На такому урядовому веб-ресурсі інформація розподілена за принципом відповідності можливим завданням користувачів.

Серед послуг, які держава може надавати населенню за допомогою Інтернету, пріоритетними можна назвати наступні [2]:

- надання інформації про нарахування податків на доходи, про можливості отримання соціальної допомоги, допомога в пошуку роботи;
- обробка особистих документів, реєстрація автомобілів;
- оформлення документів у зв'язку з народженням дітей і вступом у шлюб;
- організація роботи публічних закладів, наприклад, бібліотек;
- організація прийому до вищих навчальних закладів, обробка заяв про зміну місця проживання;
- послуги охорони здоров'я.

Взаємодія органів державної влади з бізнесом за допомогою інтернет-ресурсу може охоплювати наступні завдання [2]:

- оформлення соціальних відрахувань на службовців, нарахування податків з підприємств;
- реєстрація нових компаній;
- подача статистичних даних, подача митних декларацій;
- отримання дозволів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища;
- державні закупівлі.

Таким чином, урядові портали нового покоління мають відповідати наступним вимогам [1]:

- забезпечувати єдиний інтерфейс для доступу до інформації та послуг різних департаментів;
- реєструвати і динамічно розпізнавати користувачів і віртуальних спільнот (або категорій користувачів, включаючи окремих громадян і представників бізнесу);
- надавати послуги різних департаментів для певних користувачів або спільнот;
- підтримувати інтерфейси нових і успадкованих систем управління внутрішніми потоками завдань в різних відомствах;
- підтримувати як прості транзакції (наприклад, сплата внесків або обробка запитів), так і більш складні (наприклад, реєстрація шлюбу);
- забезпечувати простий доступ до неурядових сайтів, пов'язаних з урядовим порталом по визначеній тематиці.

1. Погодитися з пропозицією Міністерства юстиції щодо реалізації пілотного проекту у сфері державної реєстрації актів цивільного стану (далі - пілотний проект) з метою створення сприятливих умов для отримання фізичними особами адміністративних послуг у зазначеній сфері.

2. Взяти до відома, що реалізація пілотного проекту полягає у:

- прийнятті відділами державної реєстрації актів цивільного стану з використанням Інтернету як альтернативного способу реалізації прав фізичних осіб їх заяв, сформованих за допомогою програмних засобів Державного реєстру актів цивільного стану громадян, з подальшим їх підписанням у таких відділах, або заяв з накладенням електронного цифрового підпису;
- здійсненні з використанням Інтернету попереднього запису на прийом до відділу державної реєстрації актів цивільного стану;
- відсутності необхідності у пред'явленні фізичними особами документів про державну реєстрацію актів цивільного стану за наявності в зазначеному Реєстрі відомостей, що містяться в таких документах;
- наявності можливості здійснення оплати за надання адміністративних послуг з використанням платіжних систем у режимі он-лайн без подання до відділу державної реєстрації актів цивільного стану документів про внесення плати.

3. Міністерству юстиції:

- визначити відділи державної реєстрації актів цивільного стану, в яких реалізовуватиметься пілотний проект, затвердити порядок їх роботи із заявами фізичних осіб та строки реалізації пілотного проекту;

– за результатами реалізації пілотного проекту розглянути питання щодо доцільності його запровадження в інших відділах державної реєстрації актів цивільного стану.

Згідно із законодавством України (ст. 121 ч. 6) усі транспортні засоби повинні бути зареєстровані. За керування незареєстрованим транспортним засобом з водія стягується штраф від 170 до 255 грн (при першому порушенні), від 255 до 510 грн (при повторному порушенні). Крім того, можуть прописати громадські роботи від 30 до 40 годин з оплатним вилученням транспортного засобу.

Державна реєстрація (перереєстрація) транспортних засобів проводиться на підставі:

- заяв власників, поданих особисто або уповноваженим представником;
- документів, що посвідчують їх особу, підтверджують повноваження представника (для фізичних осіб – нотаріально посвідчена довіреність);
- правомірності придбання, отримання, ввезення, митного оформлення транспортних засобів;
- відповідності конструкції транспортних засобів установленим вимогам безпеки дорожнього руху, а також вимогам, які є підставою для внесення змін до реєстраційних документів.

Не допускаються до державної реєстрації транспортні засоби з правим розташуванням керма (за винятком транспортних засобів, які були зареєстровані в підрозділах Державтоінспекції до набрання чинності Законом України «Про дорожній рух»).

Інформацію на урядовому порталі необхідно структурувати відповідно до потреб різних категорій користувачів з урахуванням ймовірності приналежності відвідувача до різних категорій користувачів, а також забезпечувати засоби персоналізації відомостей і доступу до інтерактивних сервісів, що надаються державними органами. При цьому необхідно брати до уваги різний рівень технічної підготовки відвідувачів порталів, проблеми користувачів з обмеженими можливостями. Крім того, важливим є забезпечення підтримки різноманітних засобів доступу до порталу (персональний комп'ютер, КПК, планшет, мобільні пристрої тощо).

Структура інформації, розміщеної в рамках порталу, повинна мати на увазі максимальну зручність відвідувачів (наприклад, важливо, щоб користувач отримав необхідну інформацію або послугу за мінімальне число «кліків»).

Важливою складовою урядового порталу є система безпеки. Окремі громадяни і представники бізнесу передають державним органам і отримують від них інформацію приватного характеру, яка не повинна бути доступна стороннім. Саме тому в процесі розробки порталу необхідно передбачити систему захисту персональних даних, наприклад, засоби шифрування.

Найважливішим елементом урядового інтернет-ресурсу є також впровадження ефективної пошукової системи, які забезпечують точне індексування інформації, що міститься на порталі, і гнучкі пошукові механізми.

Висновки. Вирішальне значення в процесі функціонування урядового порталу має також адекватне управління контентом, що припускає оперативне оновлення та моніторинг актуальності відомостей, які представлені на веб-ресурсі.

З точки зору технічного забезпечення велике значення має використовувана при створенні порталу програмно-апаратна платформа і відповідна технологічна інфраструктура, яка повинна відповідати всім стандартним вимогам, які пред'являються до масштабних інформаційних систем. До цих вимог відноситься підтримка відкритих стандартів і масштабованість, які дозволять об'єднати різноманітні системи різних органів виконавчої влади, розширити функціональні можливості системи без її кардинальної перебудови і гнучко реагувати на збільшення кількості

користувачів, інтегрувати існуючі платформи і бази даних, в тому числі успадковані [1].

При цьому функціонування повноцінної урядової інформаційної системи неможливо без створення єдиної ІТ-архітектури державних структур, що спрощує процес міжвідомчої взаємодії [2].

Таким чином, можна сказати, що урядові інтернет-ресурси є важливим інструментом державного управління. Розвиток і вдосконалення таких ресурсів, а також комплексне використання ІКТ для забезпечення ефективної взаємодії громадян і органів державної влади, впровадження механізмів «електронного уряду» може привести до реорганізації самої системи державного управління та розширення участі громадян в прийнятті політичних рішень.

Співпраця уряду з громадянами в соціальних мережах відкриває додаткові шляхи до побудови ефективних комунікативних майданчиків між суспільством і владою. Зокрема, утворення співтовариств, де держструктури контактують з громадянами; створення блогів, де представлені і обговорюються державні послуги; залучення суспільства до роботи з поліпшення законодавства – доступ громадян в режимі онлайн до інформації державного сектору, чинних законів та тих, що розробляються; пряма звітність чиновників перед громадянами; оперативне обговорення і вирішення в режимі онлайн проблем, що виникають у країні і регіонах.

Отже, на тлі поєднання і взаємопроникнення інформаційних і нових соціальних технологій, соціальні мережі дають змогу громадянам та громадським рухам, громадянському суспільству, що формується, досягати ефективнішої і швидшої комунікації. Завдяки цьому зростають ресурси контролю за владними структурами та окремими функціонерами, підвищуються шанси реалізації громадських ініціатив. Можемо констатувати, що мережева комунікація веде до зростання активності громадськості та підвищення її ролі у прийнятті рішень, а здатність до підтримання комунікації з боку влади стає одним з важливих показників ефективності державного управління.

Практика реалізації громадських ініціатив через соціальні мережі продемонструвала, що віртуальний комунікативний простір є сприятливим середовищем формування громадянської ідентичності і має потужний потенціал суспільної самоорганізації, який може бути успішно використаний для зміцнення громадянського суспільства.

Список використаних джерел :

1. Кондрашов О. М. Трансформація публічного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізаційних процесів: вітчизняний та закордонний досвід : Монографія. – К., 2016. – 624 с.
2. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / Соловйов С. Г. та ін. ; заг. ред. Грицяк Н. В. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : К.І.С., 2015. – 320 с.
3. GauldR. E-government: What Is It, and Will It Transform Government? – URL: <http://ips.ac.nz/publications/files/b6f350ba06c.pdf>.
4. E-Government Strategy. – URL: http://www.usa.gov/Topics/Includes/Reference/egov_strategy.pdf.
5. W'O Okot-Uma R. Electronic Governance: Re-inventing Good Governance. – URL: <http://webworld.unesco.org/publications/it/EGov/wordbank%20okot-uma.pdf>
6. UN Global E-government Survey 2003. - URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan016066.pdf>
7. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/669-2015-%D1%80>
8. <https://igov.org.ua/subcategory/1/4/situation/26#anchor10>

УДК 631.11:633.1(477.73)

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ

С.В.Крючков, магістр

Науковий керівник: д-р.екон.нау., професор Червен І.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано економічну ефективність виробництва продукції технічних культур у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району. Визначено роль технічних культур в економіці аграрних підприємств району. Запропоновано основні шляхи підвищення економічної ефективності продукції технічних культур.

Ключові слова: *технічні культури, економічна ефективність, соняшник, соя, озимий ріпак, урожайність, валовий збір, прибуток, рівень рентабельності.*

Постановка проблеми. Вирощування технічних культур є важливою складовою стратегії економічного розвитку держави. Протягом останнього десятиріччя спостерігається стала тенденція розширення посівних площ технічних культур в аграрних підприємствах, що зумовлено вигідністю їх вирощування порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами. Україна займає провідні позиції з виробництва насіння соняшнику, забезпечуючи в окремі роки 15-16% його загальносвітового обсягу. Виробництво сої та ріпаку донедавна залишалося поза увагою аграріїв, проте останніми роками воно також почало динамічно розвиватись. Перспективність соєвого ринку, вигідність вирощування цієї культури, відсутність проблем зі збутом продукції приваблює дедалі більшу кількість сільськогосподарських підприємств. Проте темпи зростання виробництва сої в Україні значно відстають від потреб внутрішнього ринку.

Наявність сприятливих ґрунтово-кліматичних умов для вирощування основних технічних культур, значний економічний потенціал створюють необхідні умови для організації ефективного виробництва олієсировини. Фактором, що стримує реалізацію наявного потенціалу та підвищення економічної ефективності, є екстенсивний характер розвитку виробництва продукції технічних культур, насамперед соняшнику. Розширення площ під цією культурою понад науково обґрунтовані норми призводить до виснаження ґрунтів, втрати їх родючості, негативно впливає на урожайність культур, що вирощуються після такого попередника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різним аспектам ефективного функціонування аграрного виробництва, питанням економічної ефективності, розвитку виробництва окремих технічних культур присвятили праці відомі вітчизняні вчені Благодатний В.І., Вишнівський П.С., Гайдуцький П.І., Губський Б.В., Зіновчук В.В., Коваленко Ю.С., Колузанов К.В., Лазня В.І., Мармуль Л.О., Митченко О.О., Перегінєць В., Побережна А.А., Саблук П.Т. та інші науковці. Проте недостатньо вивченими залишаються проблеми розвитку виробництва технічних культур на районному рівні. Виникає необхідність поглибленого аналізу факторів, що зумовлюють кінцеві результати господарювання та обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва технічних культур за нинішніх умов.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка та аналіз показників економічної ефективності виробництва та реалізації продукції технічних культур сільськогосподарськими підприємствами Вознесенського району.

Виклад основного матеріалу досліджень. Економічна ефективність діяльності показує кінцевий корисний результат від застосування всіх виробничих, організаційних

та фінансових ресурсів й визначається порівнянням одержаних результатів і витрат виробничих ресурсів. Ефективність виробництва є узагальнюючою економічною категорією якісна ознака якої відображується у високій результативності використання всіх складових виробництва. Вимірювальну систему економічної ефективності сільськогосподарського виробництва доцільно будувати таким чином, щоб вона була здатна повністю розкривати дві взаємопов'язані і взаємодіючі результативні сторони діяльності аграрних підприємств – раціональність використання ними землі через показники загального ефекту, приведені до одиниці площі сільськогосподарських угідь, і економічність виробництва, показники якої розкривали б, якою ціною одержано цей ефект.

В умовах ринкової економіки прибуток відіграє важливу роль, будучи головною метою підприємницької діяльності, основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства, що забезпечують його розвиток, створюючи базу економічного розвитку держави в цілому. Прибуток є головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства, найважливішим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства, а також основним захисним механізмом, що охороняє підприємство від загрози банкрутства. Одним з найважливіших результативних показників діяльності будь-якого суб'єкта господарювання в ринкових умовах є розмір отриманого прибутку, а показником ефективності – рентабельність.

У таблиці 1 проаналізуємо показники економічної ефективності виробництва продукції технічних культур у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району.

Таблиця 1 Економічна ефективність виробництва продукції технічних культур у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району*

Показники	Соняшник	Соя	Ріпак озимий
Урожайність, ц з 1 га			
2013р.	18,6	6,75	13,55
2014р.	15,69	3,48	12,18
2015р.	28,13	15,20	21,71
2016р.	28,75	17,20	37,34
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн			
2013р.	230,41	220,1	223,27
2014р.	275,41	369,75	377,94
2015р.	375,41	270,15	383,27
2016р.	410,41	280,5	420,94
Ціна реалізації 1 ц, грн			
2013р.	288,15	360,00	302,74
2014р.	385,15	390,79	420,01
2015р.	740,00	950,00	950,00
2016р.	850,00	1187,00	1250,00
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн			
2013р.	57,74	139,9	79,47

Продовження таблиці 1			
2014р.	109,74	21,04	42,07
2015р.	364,59	679,85	566,73
2016р.	439,59	906,5	829,06
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1га, грн			
2013р.	1073,96	944,33	1076,82
2014р.	1721,82	73,22	512,41
2015р.	10255,92	10333,72	12303,71
2016р.	12638,21	15591,80	30957,10
Рівень рентабельності (збитковості), %			
2013р.	25,06	63,56	35,59
2014р.	39,85	5,69	11,13
2015р.	97,12	251,66	147,87
2016р.	107,11	323,17	196,95

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи економічну ефективність соняшнику слід відмітити, що за останні чотири роки збільшилась врожайність на 54,6%, що обумовлено сприятливими погодними умовами та посівом більш врожайних сортів соняшнику. В той же час повна собівартість 1 ц реалізованої продукції збільшилась на 78,12%, що обумовлено зростанням цін на матеріальні витрати, а саме мінеральні добрива, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали, які зросли практично за останній рік у 2-2,5 рази.

Зі зростанням цін на матеріальні ресурси, що використовуються при виробництві та отриманні насіння соняшника, насамперед, виробники за чотири роки підняли ціну на 195%, яка склала у 2016 році 850 грн за 1 ц.

Збільшення ціни реалізації дало можливість отримати на 661,3% прибутку більше з розрахунку на 1 ц порівнюючи 2016 рік з 2013 роком. При цьому прибуток з розрахунку на 1 га у 2016 році склав 12638,21 грн, а рівень рентабельності 107,11%.

Виробництво сої у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району за 2013-2016 роки свідчить про те, що урожайність даної культури занадто замала, варіація якої склала 3,48-17,2 ц з 1 га, що обумовлюється відсутністю зрошувальних систем та сприятливих природно-кліматичних умов. Саме зрошення здатне давати високі врожаї. Наприклад, Корпорація «Сварог Вест Груп» Хмельницької області завершила збір сої на площі 38 тисяч гектарів. Середня врожайність сої у 2016 році склала 38 ц з 1 га, що на 27% перевищує показник по компанії у 2015 році (30 ц з 1 га), та майже удвічі перевищує середній показник по Україні (20,7 ц з 1 га). На окремих полях було отримано урожайність сої понад 50 ц з 1 га.

Незважаючи на зменшення обсягів виробництва насіння ріпаку в Україні, розвиток ріпаківництва в світі є більш стабільним. Для цього є всі підстави, адже ріпак має технічне, продовольче та кормове значення. У провідних країнах світу ця культура вважається стратегічною та займає важливе місце у продовольчих та енергетичних балансах. Так, у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району урожайність озимого ріпаку зросла на 175,6% порівнюючи 2016 рік з 2013 роком і складала у 2016 році 37,34 ц з 1 га. При цьому ціна від реалізації 1 ц озимого ріпаку збільшилась на 312,9%, а повна собівартість 1 ц на 88,5%, що спричинило збільшення прибутку на 749,6 грн порівнюючи 2016 рік з 2013 роком. У той же час прибуток з

розрахунку на 1 га збільшився на 29,88 тис. грн порівнюючи 2016 рік з 2013 роком і склав у 2016 році 30957,1 грн при рівні рентабельності 196,95%.

У таблиці 2 проаналізуємо динаміку показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у товаристві з обмеженою відповідальністю «Дружба» Вознесенського району.

Таблиця 2 Динаміка показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у ТОВ «Дружба» Вознесенського району*

Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2016 р. у % до	
							2011р.	2015р.
Урожайність, ц з 1 га	30	14,53	34,77	38,8	34,77	35,8	119,33	102,96
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	205,24	282,71	200,1	275	350,12	375	182,71	107,11
Ціна реалізації 1 ц, грн	306,7	370,19	259,6	374,36	759,6	874,36	285,09	115,11
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн	101,46	87,48	59,5	99,36	409,48	499,36	492,17	121,95
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1га, грн	3043,8	1271,1	2068,8	3855,2	14237,6	17877,1	587,33	125,56
Рівень рентабельності (збитковості), %	49,43	30,94	29,74	36,13	116,95	133,16	83,73 в.п.	16,21 в.п.

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи показники економічної ефективності соняшнику у товаристві з обмеженою відповідальністю «Дружба» Вознесенського району слід відмітити, що урожайність збільшилась на 19,33% порівнюючи 2016 рік з 2011 роком та на 2,96% порівнюючи з 2015 роком. При цьому збільшився прибуток з розрахунку на 1 ц на 392,17%, що обумовлено збільшенням ціни реалізації 1 ц на 185,09% та повної собівартості на 82,71% порівнюючи 2016 рік з 2011 роком. У той же час збільшився прибуток (на 487,33%) з розрахунку на 1 га порівнюючи 2016 рік з 2011 роком та на 25,56% порівнюючи з 2015 роком. Ці зміни призвели до збільшення рівня рентабельності на 83,73 в.п. порівнюючи 2016 рік з 2011 роком та на 16,21 в.п. порівнюючи з 2015 роком. Слід також відмітити, що найкращі вартісні показники економічної ефективності було отримано у 2016 році, насамперед, прибуток на 1 ц – 499,36 грн, прибуток на 1 га – 17877,1 грн та рівень рентабельності 133,16%.

У таблиці 3 проаналізуємо динаміку показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у ТОВ НТЦ «Лан» Вознесенського району.

Таблиця 3 Динаміка показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у ТОВ НТЦ «Лан» Вознесенського району*

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2016 р. у % до	
						2012р.	2015р.
Урожайність, ц з 1 га	19,44	19,8	26,26	25,8	32,24	165,84	124,96
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	183,78	223,54	170,68	323,54	370,68	201,70	114,57
Ціна реалізації 1 ц, грн.	381,38	234,77	369,99	760,77	845,15	221,60	111,09
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн	197,6	11,23	199,31	437,23	474,47	240,12	108,52
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1га, грн	3841,34	222,35	5233,88	11280,5	15296,9	398,22	135,60
Рівень рентабельності (збитковості), %	107,52	5,02	116,77	135,14	128,00	119,05 в.п.	94,72 в.п.

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи ефективність виробництва соняшнику у ТОВ НТЦ «Лан» Вознесенського району слід відмітити, що урожайність в данному господарстві збільшилась на 65,84% порівнюючи 2016 рік з 2012 роком та на 24,96% порівнюючи з 2015 роком, що обумовлено сприятливими природно-кліматичними умовами.

За досліджуваний період збільшився прибуток від реалізації соняшнику на 140,12% , що обґрунтовується збільшенням ціни реалізації на 121,6% та повної собівартості 1 ц реалізованої продукції на 101,7%. При цьому прибуток з розрахунку на 1 га збільшився на 298,22%, а рівень рентабельності на 119,05 в.п. порівнюючи 2016 рік з 2012 роком.

У системі заходів зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва чільне місце займає підвищення якості продукції. Поліпшення якості сільськогосподарської продукції має велике економічне і соціальне значення, воно рівнозначне збільшенню виробництва продукції. Підвищення ефективності виробництва і досягнення більш високих кінцевих результатів нерозривно пов'язані з проблемою якості, розв'язання якої вимагає вдосконалення технології виробництва сільськогосподарської продукції і збільшення потужностей для її переробки і зберігання. За рахунок використання резервів поліпшення якості та збереження виробленої продукції можна на 20-30 % підвищити рівень її споживання, що сприятиме більш повному задоволенню потреб населення в продуктах харчування.

У таблиці 4 проаналізуємо роль та значення технічних культур в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району.

Таблиця 4 Роль технічних культур в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району*

Показники	Сільськогосподарські підприємства району				Технічні культури				Технічні культури у % до підприємств району
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	у середньому за 3 роки	2014 р.	2015 р.	2016 р.	у середньому за 3 роки	
Валова продукція (в постійних цінах 2010 року), тис. грн	109060,6	232222,5	281025,5	207436,2	67402,7	123889,4	194267,1	128519,7	61,96
Валовий дохід, тис. грн	71843,0	76215,9	148411,2	98823,37	52124,4	47491,4	104570,9	68062,2	68,87
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	146134,2	235955,8	427438,8	269842,9	104146,1	141030,8	291114,3	178763,7	66,25
Прибуток (збиток), тис. грн	38709,0	28983,1	95856,9	54516,33	36009,3	28830,0	78216,9	47685,4	87,47
Фонд оплати праці, тис. грн	8746,1	10527,5	10275,5	9849,7	2686,0	2829,5	3162,1	2892,5	29,37
Виробничі витрати, тис. грн.	105381,7	201589,8	288789,1	198586,9	49789,69	80241,1	174093,8	101374,9	51,05

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи дані таблиці 4 слід відмітити, що питома вага технічних культур у валовій продукції сільськогосподарських підприємств Вознесенського району в цілому займає 62%, по валовому доходу 69%, по виручці від реалізації соняшнику, сої, озимого ріпаку 66,2%, по прибутку 87,5%, по фонду оплати праці 29,4% та по витратам виробництва 51,1%. Прибуток, що склав в середньому за три роки по технічним культурам 47685,4 тис. грн, насамперед, є важливим вкладом в покращення фінансового становища сільськогосподарських підприємств Вознесенського району. З вище викладеного слідує, що виробництво та реалізація продукції технічних культур відіграє важливу роль в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району.

Висновки. У той же час вагомим джерелом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є раціональне використання трудових ресурсів і зростання продуктивності праці на основі застосування прогресивних форм її організації та відповідних методів матеріального і морального заохочення працівників у досягненні високих кінцевих результатів. У зв'язку з цим існує очевидна необхідність переходу всіх господарств та їх виробничих підрозділів на господарський розрахунок, самофінансування і самоуправління. В сучасних умовах лише наукова організація виробництва і праці в змозі створити умови для високоефективного використання ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Безпалова Н.О. Соняшник в Україні: розширення площ посівів з 1,6 млн. га до 4,4 млн. га – економічне благо чи велика шкода? / Н.О. Безпалова, А.О. Макаров // *Ексклюзивные технологии*. – Днепропетровск : Арт-Пресс. – 2011. – №2 (12). – С. 6–10.
2. Капшук С. Стан та перспективи українського олієпрому / С. Капшук // *Пропозиція : Український журнал з питань агробізнесу*. – К.: ТОВ "Компанія "Юнівест Маркетинг". – 2011. – № 6. – С. 52–55.
3. Петренко В.С. Ринок соняшнику та проблеми його формування / В.С. Петренко // *Вісник аграрної науки Причорномор'я*: МДАУ, Миколаїв. – 2010. – Вип. 4 (57). – С. 86 – 93.
4. Офіційний сайт Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
5. Лихочвор В.В. Про революційні зміни у технологіях в рослинництві // В.В. Лихочвор, В.Ф. Петриченко // *Зерно*. – 2010.
6. Потіха А.В. Урожай-2015: здобутки і перспективи // А.В. Потіха // *Резонанс*. – 2015.
7. Сільськогосподарство Миколаївщини за 2015 рік : статистичний збірник / за ред. З.А. Лук'яненко. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2016.
8. Сафонов Ю.М. Економічна ефективність вирощування і переробки ріпаку озимого / Ю.М. Сафонов // *АгроСвіт : Інформаційно-аналітичний журнал*. – К.: ТОВ "Соло-Фінанс"; УАН. – 2011. – № 3. – С. 24–26.
9. Цехмейструк М.Г. Урожайність гібридів соняшнику в умовах східного Лісостепу України / М.Г. Цехмейструк // *Таврійський науковий вісник*: Херсон : Айлант. – 2011. – Вип. 75. – С. 123–130.

УДК 35.075.1

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

А.В. Кушнір, магістр

Науковий керівник: канд.пед. наук, доцент Тищенко С.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сутність інформаційного забезпечення управлінської діяльності органів виконавчої влади, проаналізовано роботу державних органів управління щодо інформаційного забезпечення зв'язків із громадськістю та визначено проблеми розвитку електронного врядування. Представлено практичні рекомендації щодо підвищення дієвості функцій інформаційно-аналітичного забезпечення у роботі місцевих органів виконавчої влади та визначено шляхи підвищення якості державно-управлінських рішень на регіональному рівні.

Ключові слова: інформація, інформаційно-аналітичне забезпечення, електронне врядування, електронний уряд, державно-управлінські рішення.

Постановка проблеми. З появою нових інформаційних технологій, основою яких є впровадження засобів обчислювальної техніки, зв'язку, систем телекомунікації, інформація стає постійним і необхідним атрибутом забезпечення діяльності держави, юридичних осіб, громадських організації та громадян. Від її якості й достовірності, оперативності одержання залежать численні рішення, що приймаються на різних рівнях – від держави в цілому до громадянина.

На сьогодні найбільш актуальними проблемними питаннями функціонування органів місцевої влади є вдосконалення інформаційного забезпечення їх діяльності, підвищення прозорості процесу прийняття рішень, зменшення потенційних можливостей корупції та підвищення якості й оперативності надання державних послуг. Недосконалість системи інформаційного забезпечення органів влади на всіх рівнях: державному, галузевому, регіональному, міжнародному на ін., ускладнює та сповільнює обґрунтування й вибір конкретних напрямів суспільного розвитку, збільшує ймовірність помилок у прийнятті управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про значущість і важливість інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності держави свідчить законодавство України. Більшість аспектів щодо інформаційного забезпечення органів державної влади розглядалися у роботах: В. Бакуменка, Л. Донець, В. Дорофієнка, Я. Клейнера, Т. Куценко, В. Степанова. Водночас, за визначенням багатьох учених-дослідників, зокрема Р. Абдєєва, Т. Дейнеки, О. Іванова, на сьогодні ще немає чіткого розуміння державної інформаційної політики взагалі й регіональної інформаційної політики зокрема. Питання організаційного забезпечення прийняття і реалізації управлінських рішень найбільш докладно проаналізовано в роботах В. Авер'янова, В. Вагіна, В. Василенка, В. Волович, В. Голофаста, Г. Добрава, П. Друкера, Л. Євланова, М. Еддоуса та Р. Стенсфілда.

Однак, незважаючи на велику кількість праць, комплексного дослідження системи інформаційно-аналітичного та організаційного забезпечення державно-управлінських рішень досі не існує. А від якості цих рішень залежать як поліпшення стандартів життя в країні, так і соціально-економічна ситуація та соціальна стабільність на Миколаївщині, зокрема.

Постановка завдання. Мета статті полягає у вивченні досвіду впровадження електронного управління в державних органах влади з метою обґрунтування власного

підходу щодо вдосконалення електронного управління та підвищення якості державно-управлінських рішень в даних структурах на регіональному рівні.

Викладення основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах економічного розвитку особливо важливою сферою стало інформаційне забезпечення процесу управління, яке полягає у зборі та переробці інформації, яка необхідна для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У цих умовах завданням процесу інформатизації діяльності органів державної влади (ОДВ) є задоволення інформаційних потреб центральних органів, органів регіональної влади і місцевого самоврядування на основі єдиного інформаційного простору, автоматизації повного комплексу управлінських та ділових процесів, застосування сучасних засобів автоматизованого управління, соціально-економічного моніторингу, електронного документообігу, аналітичної обробки даних та підтримки прийняття рішень, а також формування і використання інформаційних ресурсів і сучасних технологій; створення і впровадження інформаційно-аналітичних систем забезпечення діяльності органів державної влади.

Реалізація цих завдань вимагає передусім визначення стратегії комп'ютерно-телекомунікаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення ОДВ, формування основних принципів автоматизації повного комплексу їх управлінських та ділових функцій, застосування сучасних засобів електронного документообігу та автоматизованого управління для розв'язання соціально-економічних, екологічних, науково-технічних, національно-культурних та інших проблем у сферах діяльності згаданих органів.

Здійснення управлінської діяльності спричиняє функціонування багаточисельних інформаційних зв'язків, що виникають в інформаційних процесах.

Інформаційне забезпечення органів державної влади – система концепцій, методів і засобів, що призначені для забезпечення користувачів інформацією. Інформацію тут варто розглядати як деяку сукупність різноманітних повідомлень, відомостей, даних про відповідні предмети, явища, процеси, відносини. Ці відомості, будучи зібраними, систематизованими і перетвореними в придатну для використання форму, відіграють в управлінні важливу роль.

Дієвість та ефективність інформаційного забезпечення місцевих органів виконавчої влади посилює ефект глобальної політики для держави у формуванні міжнародної інформаційної політики, визначає значущість країн у світовій ієрархії, виступає чинником міжнародних впливів, інструментом дипломатії та глобальної стратегії світового порядку.

Електронне урядування (е-урядування) – це форма організації державного управління, яка за рахунок широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наданню в дистанційному режимі комплексу державних послуг для людини та громадянина, суспільства, держави та бізнесу[5].

За останнім дослідженням Організації Об'єднаних Націй з електронного урядування у звіті «UN E-Government Survey 2016» відображено значний прогрес в Україні в сфері розвитку електронного уряду. За 2 роки(протягом 2015-2016 рр) Україна посідає 32 сходинку серед 193 країн – членів ООН, з найвищим за всю історію незалежності показником індексу електронної участі (рис. 1).

Україна увійшла в перші 50 країн за рівнем електронної участі, значно випередивши Бельгію, Латвію і, навіть, Швейцарію.

Дослідження демонструє, що рівень розвитку електронного урядування в Україні перевищує світовий середній показник на 23%, з індексом 0,6076 проти всесвітнього середнього показника 0,4922.

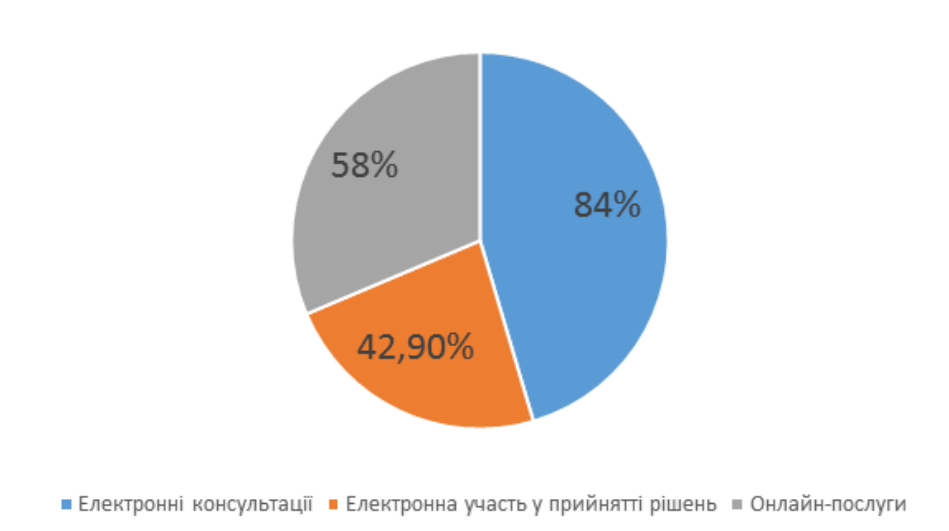

Рисунок 1 – Показники Індексу розвитку електронного урядування в Україні у 2016 році

Найбільшого прогресу досягнуто в частині розвитку електронних консультацій – з 27% до 84% та електронної участі у прийнятті державних рішень – з 0 до 42,9%. Також більше ніж у двічі зріс Індекс он-лайн послуг – з 0,2677 до 0,5870.

Аналіз світових показників розвитку електронного урядування, дає можливість дійти висновку, що наявний вітчизняний прогрес зумовлений як стрімкими темпами у впровадженні комплексної політики і послуг за допомогою електронного уряду, так і забезпеченні прозорості через відкриті дані уряду, залученні людей за допомогою електронної участі, розвитку онлайн-послуг та ліквідації соціальної нерівності.

Але, на сьогодні недостатньо дослідженою є проблема впровадження електронного уряду саме на регіональному рівні, насамперед питання ефективного обслуговування населення регіонів за допомогою електронної взаємодії.

Розвиток електронного урядування на регіональному рівні сприятиме інноваціям і використанню інформаційно-комп'ютерних технологій для надання послуг і залучення людей у процес прийняття рішень. Розглядаючи основні аспекти досліджуваної теми на прикладі е-врядування Миколаївської області слід зазначити, що е-урядування Миколаївщини спрямоване на зростаючий попит на більш персоналізовані послуги, які відображають індивідуальні потреби, та на прагнення людей активніше бути задіяними у розробці і наданні послуг. На нашу думку, у кінцевому рахунку, ці нові вимоги будуть трансформувати роботу державного сектору.

Головною проблемою інформатизації влади Миколаївщини залишається не стільки недостатнє фінансування впровадження ІКТ, як проблема їх ефективного використання. Оскільки проект електронного уряду в Україні вже має певне практичне втілення, разом з тим слід відзначити, що в більшості сайтів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема Миколаївської області, застосовані режими рівня інформування та односторонньої взаємодії, тоді як усе ще відсутні режими двосторонньої інтелектуальної взаємодії та проведення трансакцій. У цілому для сучасного стану інформаційно-аналітичної діяльності органів влади в Україні характерне відставання технологізації процесів управлінської діяльності від сучасних потреб державного управління й сучасного рівня розвитку інформаційних технологій, а також нерозвиненість «публічної влади», прямих та зворотних інформаційних зв'язків органів державної влади і органів місцевого самоврядування з громадськістю та різноманітними недержавними джерелами масової інформації.

Загалом упровадження електронного урядування є складним процесом, що потребує значних матеріальних, інтелектуальних та фінансових ресурсів та вимагає вирішення комплексу, правових, організаційних і технологічних проблем.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення дозволяє здійснювати аналіз сучасного стану та тенденцій реалізації державної інформаційної політики, інформаційного простору України, проводити моніторинг якості державної інформаційної політики, досліджувати проблеми побудови інформаційного суспільства в Україні, на основі проведених аналітичних досліджень виробляти інформаційно-аналітичний матеріал для прийняття оптимальних державних управлінських рішень, які регулюють інформаційну сферу суспільства [5].

Взаємозв'язок сфер регулювання, стійкість управління і, як наслідок, стійкість розвитку всієї держави передбачають насамперед формування та реалізацію якісної державної регіональної інформаційної політики. Вирішення цього завдання вимагає глибокого і всебічного аналізу всього обсягу інформації про стан процесів і явищ, що відбуваються на території регіонів, тому органи інформаційно-аналітичного забезпечення на регіональному рівні мають бути також представлені і включені безпосередньо в контур управління.

Здійснюючи свою діяльність при регіональних органах влади, що беруть участь у процесі формування та реалізації регіональної інформаційної політики, органи інформаційно-аналітичного забезпечення повинні здійснювати аналіз інформаційних процесів суб'єктів регіонального інформаційного простору, особливостей їх взаємодії, виявлення проблемних зон при цій взаємодії.

Крім того, має здійснюватися оцінювання поточного та прогнозування майбутнього стану регіональної інформаційної політики, а також створювання можливих варіантів управлінських рішень з розвитку регіональної інформаційної політики.

Для вирішення цих завдань органи інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів держави мусять проводити систематичний моніторинг і контроль стану інформаційної політики для розробки рекомендацій щодо вдосконалення інформаційної політики, підвищення якості її реалізації.

Найбільший ефект від надання послуг в електронному вигляді може бути отриманий у випадку, якщо надання цих послуг вимагає звернення до різних органів державної влади та органів місцевого самоврядування або їхньої взаємодії між собою, за рахунок інтеграції відомих інформаційних систем, що підтримують відповідні процеси, та автоматизації процедур інформаційного обміну між ними. Це дозволить втілити в життя принцип "єдиного вікна", за яким звернення до інших органів влади буде здійснювати той, до якого звернулись за послугою [4].

Принцип "єдиного вікна" передбачає наявність однієї точки входу для взаємодії з органами влади всіх рівнів. Для цього необхідна система, що дозволяє автоматично направляти запити і звітність в уповноважені органи державної влади і тим самим розглядати державу як єдиного "провайдера" послуг для громадян і бізнесу. Для громадськості необхідно забезпечити можливість подавати органам державної влади та органам місцевого самоврядування в електронному вигляді пропозиції щодо поліпшення їхньої діяльності, а також урегулювання суспільних відносин в цілому [2].

Отже, спираючись на загальну технологію розробки та реалізації управлінського рішення, з урахуванням державної інформаційної політики як об'єкта аналізу можна представити загальний механізм здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення, де важливе місце має бути відведено розробці технології інформаційно-аналітичного забезпечення, яка повинна будуватися на використанні новітніх теоретичних підходів, сформульованих сучасною наукою.

Висновки. Спрямованість державно-управлінських рішень на розв'язання важливих завдань державотворення зумовлює доцільність створення науково обґрунтованого інформаційно-аналітичного забезпечення цього процесу.

Існуючі методи та засоби аналітичного забезпечення прийняття і реалізації державно-управлінських рішень потребують створення в органах державного управління відповідних аналітичних служб, функціями яких має бути запровадження як обов'язкових аналітичного і комунікаційного (у тому числі консультативного) компонентів у процесі прийняття державно-управлінських рішень.

Аналіз застосування сучасних інформаційно-аналітичних технологій інформаційно-аналітичного забезпечення у системі державного управління дозволяє дійти висновку, що основні резерви підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення, криються в поліпшенні використання всієї сукупності різноманітних аналітичних методів, завдяки чому рішення, що ухвалюються на різних управлінських рівнях, набувають більшої ґрунтовності, якщо вони засновані на правовій основі системи державного управління.

Оскільки інформаційно-аналітична діяльність в органах державного управління виступає засобом підвищення якості державно-управлінських рішень, нагальним є створення в органах державної влади і в органах місцевого самоврядування координаційних рад з питань аналітичної діяльності.

Для інформаційно-аналітичного обслуговування органів державного управління у процесі прийняття державно-управлінських рішень слід використовувати багаторівневу систему, в якій інформаційні потоки генеруються, обробляються і нагромаджуються.

Високий динамізм та різноманітність політичних і соціально-економічних процесів, які відбуваються в Україні, приводять до ускладнення ситуацій, за яких вибір і прийняття державно-управлінських рішень потребує дієвого аналітичного забезпечення. Найчастіше від правильності вибору рішення залежить доля реалізації стратегії й тактики державної політики. Таким чином, підвищення якості прийняття державно-управлінських рішень повинно бути узгоджено зі стратегією держави.

Список використаних джерел:

1. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії методології, практики : моногр. / В. Д. Бакуменко. – К. : УАДУ, 2000. – 328 с.
2. Дзюндзюк В. Б. Тенденції та перспективи європейської інтеграції України: державно- управлінські виміри : монографія / за заг. ред. В.В. Корженко, Н.М. Мельтюхової. – Х.: ХарРі НАДУ, 2007. – 268 с.
3. Коваль Р.А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади / Р.А. Коваль // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарРі НАДУ «Магістр», 2006. – № 1 (113). – С. 223-226.
4. Кузнець Л. Ф. Алгоритм інформаційного забезпечення вищої ланки державного керівництва //Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 10. - С. 150 - 156.
5. Кумицький С.П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: Навч. посіб. - К.: МАУП, 2002. - 224 с.

УДК654.078

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

О. О. Слюсаренко, магістр

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент Тищенко С. І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито сутність понять "комунікація" і "комунікаційний процес". Висвітлені окремі аспекти комунікації в системі управління підприємствами. Розглянуто структуру комунікаційного процесу; систематизовано бар'єри на шляху комунікаційного процесу; узагальнено принципи побудови системи комунікацій на підприємствах; запропоновано шляхи підвищення ефективності комунікаційних процесів.

Ключові слова: комунікація, комунікації в організації, комунікаційний процес, ефект комунікаційного процесу.

Постановка проблеми. Процес становлення і розвитку сучасних комунікаційних процесів в потребує якісно нових підходів в системі управління. Ефективне управління сучасним підприємством неможливе без налагодженого процесу комунікацій. У ході спільної діяльності люди обмінюються різними ідеями, поглядами, пропозиціями, знаннями, що разом можна розглядати як інформацію. Тому сам процес комунікації доречно представити як процес обміну інформацією. Комунікації можна назвати ключовим процесом тому, що без обміну інформацією сьогодні не обходиться жодна організація. Без ефективної комунікації багато виробничих процесів просто зупиняться. Тому питання організації комунікаційного процесу є важливим в системі управління підприємствами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління комунікаційними процесами, визначенням місця комунікацій у системі управління підприємством присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких, як: А. Файоль, Г. Мюнстерберг, К. Шенон, В. Зигерт і Л. Ланг, Х. Т. Грэхем і Р. Беннет, Б. Адамс, Е. Мерманн, О. Фисун, Н. Григор'єва, М. Плотніков, В. Різун, В. Рева та інші. Аналіз основних світових наукових підходів до проблем комунікацій всередині організації, дослідження структури комунікаційного процесу знайшли відображення у працях вітчизняних дослідників. Серед доробку українських вчених слід виділити ґрунтовні розвідки Й. Завадського, Г. Осовської, Н. Мартиненко, М. Туріянської, в яких обґрунтовуються сучасні організаційні аспекти комунікаційних процесів.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних засад комунікаційного процесу, обґрунтуванні виняткового значення дійових комунікацій для функціонування організації, аналіз ефективності найбільш поширених форм комунікацій всередині організації та шляхів їх удосконалення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Динаміка розвитку сучасної організації визначається не тільки її економічними показниками, а й існуванням ефективних технологій, що забезпечують інформаційний обмін, комунікацію.

Комунікація є процесом взаємодії під час якого відбувається передача чи обмін інформацією. При цьому комунікація вважається успішною, якщо вона пройшла повний цикл. Відправник передає інформацію адресату, останній має однозначно зрозуміти її зміст. Успішний комунікаційний процес залежить також від послідовної побудови інформаційного повідомлення відправником: привернення уваги – інтерес – перехід до основної частини – уточнення деталей – обговорення – заключення – заклик до дії. Очікуваним результатом успішної комунікації є зміна поведінки адресата [2].

Комунікації виступають тим ланцюгом, що поєднує всі елементи організації в цілісну систему та забезпечує її взаємодію із зовнішнім середовищем. З розвитком цивілізації ускладнюються засоби здійснення комунікацій та з'являються нові канали

та методи їх реалізації. Науково-технічний прогрес привніс радикальні зміни у всі сфери господарської діяльності: виробничі процеси ускладнилися, системи збуту набули нових форм, постійно з'являються нові товари, послуги та зникають інші, що призводить до збільшення обсягів інформації та швидкості її циркуляції.

Вирізняють наступні види комунікацій:

- Формальні. Визначаються організаційною структурою підприємства. Чим більша кількість рівнів управління, тим вище вірогідність викривлення інформації, адже кожний відділ має можливість відфільтровувати і коригувати комунікаційні повідомлення;

- Неформальні комунікації – спілкування між друзями, приятелями або канал поширення чуток, пліток. За даними зарубіжних дослідників саме неформальне спілкування поставляє 66% інформації співробітникам організації, проте 80 % якої – виробнича інформація ;

- Вертикальні комунікації – висхідні або низхідні;

- Горизонтальні – канал обміну інформацією між відділами для узгодження дій;

- Міжособистісні комунікації – вербальне спілкування людей в будь-якому з видів комунікації.

Система внутрішніх комунікацій – це комплекс заходів, який передбачає налагодження взаємодії усіх видів комунікацій. До того ж кожен з видів комунікації не є ідеальним та має недоліки. Так, за даними деяких зарубіжних досліджень, практична ефективність горизонтальних комунікаційних зв'язків сягає 90 %, а вертикальних – 20-25%, тобто виконавець має у своєму розпорядженні лише п'яту частину потрібної інформації. Недостатню ефективність вертикальних комунікацій підтверджують дані про те, що в залежності від властивого способу слухання отримувач послання може упускати до 70 % інформації. Висхідні вертикальні комунікаційні зв'язки мають також низький відсоток ефективності – 10 %. Тобто до топ-менеджмент володіє лише десятою частиною інформації від співробітників [3].

Ідеальна модель комунікацій всередині організації полягає в тому, що всі рішення керівництва повинні доводитись до підлеглих, а самі рішення мають базуватись на тих потоках інформації, які надходять від різних структурних підрозділів за умови налагоджених комунікаційних зв'язків. Із створенням налагодженої системи комунікацій організація отримує єдині стандарти, єдині підходи в роботі, створюється система корпоративних цінностей, зменшується плинність кадрів. Це набуває особливої актуальності в умовах розгалуженої структури та територіально віддалених структурних підрозділів організації.

Основними характеристиками якісної комунікації є залучення співробітників в процес комунікаційної взаємодії, їх готовність до співпраці та здатність працювати з великими інформаційними масивами; неформальний характер комунікацій в організації, наявність атмосфери довіри в організації; використання ефективних комунікаційних технологій; кількість комунікаційних каналів; сприятливий соціально-психологічний клімат та своєчасність розповсюдження інформації.

Для побудови ефективної комунікації слід використовувати усі канали й інформаційні ресурси. Служба персоналу разом з топ-менеджментом організації має дбати про своєчасне і регулярне інформування співробітників про новини компанії, її місію, стратегію, найближчі плани та перспективи розвитку. Комунікації всередині організації повинні обов'язково відповідати таким критеріям, як простота, ясність, точність, достовірність, що в цілому покликане сприяти їх ефективності та адекватному розумінню.

Керівник до 90% часу витрачає на комунікацію з підлеглими, колегами, іншим керівництвом. 80% зарубіжних топ-менеджерів вважають комунікаційну взаємодію однією із самих складних проблем в організації, а неефективні комунікації – основною перешкодою на шляху до процвітання компанії. Проте дуже часто сучасні керівники

нехтують налагодженням ефективних комунікаційних потоків всередині організації через зайнятість, власне негативне ставлення до комунікаційної взаємодії, що негативно позначається на формуванні організаційної культури в цілому, іміджу керівника та процесі керованості організацією, мотивації співробітників.

Хоча комунікації мають величезне значення для успіху організацій, опитування показали, що 73 % американських, 63 % англійських і 85 % японських керівників вважають комунікації головною перешкодою на шляху досягнення ефективності їх організаціями. Згідно зі ще одним опитуванням, приблизно 250 тис. працівників 2000 різних компаній обмін інформацією вважають однією з найскладніших проблем в організаціях. Ці опитування показують, що неефективні комунікації – одна з головних сфер виникнення проблем

Для вироблення чи зміни комунікаційної стратегії всередині компанії службі персоналу необхідно вивчити управлінське середовище, організаційну структуру та проаналізувати наявність вже існуючих комунікацій. Окрім того необхідним є проведення внутрішнього соціологічного дослідження серед співробітників щодо бажаних форм комунікацій.

Слід усвідомити, що форма, яку приймають комунікації, здатна впливати на погляди співробітника, їх мотивацію, ступінь розуміння й підтримку ними політики керівництва, також зменшувати опір змінам з боку співробітників. До того ж недостовірність або недостатність інформації є джерелом значної кількості конфліктів всередині організації [4]. Для проведення дієвої іміджевої та інформаційної політики компанії, формування її позитивного реноме та доведення до персоналу важливої інформації, ключових повідомлень доцільно визначити критерії для цієї інформації, яка підлягає оприлюдненню чи обговоренню. Зауважимо, що лояльність співробітників до компанії зростає у тому випадку, якщо інформація надходить своєчасно, постійно демонструється довіра до співробітників через повідомлення як позитивних, так і негативних новин, через залучення до участі у вирішенні спірних питань та врахування думки підлеглих.

Покращенню ефективності комунікацій всередині організації сприяє регулярне спілкування топ-менеджменту компанії з колективом у формі відкритого діалогу. З цією метою пропонується проводити збори трудового колективу, зустрічі на різних рівнях, дискусії, обговорення важливих проблем.

Попри те, що організаційні структури компанії утруднюють розвиток горизонтальної комунікаційної взаємодії між представниками структурних підрозділів, надаючи перевагу ієрархічному спілкуванню, горизонтальна комунікація є важливим чинником і необхідним елементом успішних комунікацій поза межами структурних підрозділів.

Посилення горизонтальної взаємодії всередині організації здійснюється за рахунок створення єдиної інформаційної системи, системи електронного документообігу, заохочення і підтримки міжособистісної комунікаційної взаємодії. Розвиток горизонтальних зв'язків дає можливість кожному співробітнику формувати власне неформальне, неупереджене уявлення про діяльність організації і тим самим відчувати своє місце, власну причетність до її діяльності[5]. Горизонтальні комунікативні зв'язки менш хибують на неточність інформації та мають координаційний характер, тому що люди прагнуть говорити більш відкрито і довірливо з колегами по роботі, які мають однаковий фаховий, соціальний статус, ніж із вищим керівництвом.

Що до форм комунікаційної взаємодії, то самими розповсюдженими формами комунікацій усередині організації залишаються скринька пропозицій і загальні збори. Проте ця форма взаємодії задля її продуктивності повинна підтримуватись постійним зворотнім зв'язком. З метою підтримки зворотного зв'язку, швидкого реагування на скарги, пропозиції службі персоналу організації особливу увагу доцільно приділити моніторингу на місцях, вивченню проблем співробітників, їх ставлення до політики

організації через проведення опитувань, внутрішніх соціологічних досліджень, анкетувань тощо.

Посиленню комунікативної взаємодії із співробітниками сприяє формування розгалуженої мережі інформаційних служб: корпоративні друковані видання; профспілкова газета; бібліотечне обслуговування; центр соціальної інформації [4]. Сучасні служби персоналу успішно використовують наступні форми комунікацій всередині організації: інформаційні стенди; бюлетень для менеджерів; офіційний сайт компанії з можливістю перегляду відео-і фотоматеріалів; листок новин; «гарячі» лінії; «круглі столи»; роздатковий інформаційний матеріал. Ефективним та дієвим інструментом з точки зору комунікативної взаємодії також є регулярне проведення прес-конференцій в режимі онлайн з першими особами компанії у форматі питання-відповідь, відеотрансляція звернень керівника організації, важливих засідань, зборів, корпоративних урочистостей, організація діалогу на шпальтах періодичних видань, запровадження внутрішнього сайту організації із розміщенням корпоративних правил, вимог, іншою інформацією, необхідною для роботи, для адаптації нових співробітників [3].

Для досягнення високої якості та результативності управління усі учасники процесу мають мати рівний доступ до інформаційних ресурсів, можливість безперешкодно та ефективно комунікувати один з одним, формуючи оптимальні умови для успішного прийняття рішень, вирішення конфліктів та спільної роботи команди.

Розбудова ефективної комунікації передбачає роботу із працівниками, які звільняються. Анкетування звільнених дає можливість з'ясувати причини плинності кадрів, фактори і ступінь незадоволеності роботою. До того ж анкета може містити питання для оцінки задоволеності співробітниками психологічним кліматом в колективі, доступністю і відкритістю інформації, відносинами із керівником і колегами.

Для підвищення ефективності комунікаційних процесів в організації необхідно: вміти чітко визначати ідею процесу комунікації; обдумати мету здійснення кожної комунікації; чітко пояснювати повідомлення, демонструвати розуміння, відвертість у розмові; регулювати інформаційні потоки; звертати увагу на інтонацію повідомлення та однозначність його інтерпретації; включати в повідомлення корисну та цінну інформацію для одержувача; постійно дбати про наявність зворотного зв'язку; вживати управлінські дії, які сприятимуть полегшенню обміну інформацією по вертикалі і горизонталі; розгортати системи збору пропозицій; використовувати внутрішньоорганізаційні інформаційні системи: корпоративні друковані видання, стінгазети, стенди тощо; планувати комунікаційний процес на перспективу; застосовувати досягнення сучасних інформаційних технологій. Удосконалення комунікаційних складових бізнес-процесів та формування системи ефективних комунікацій на підприємстві спричинить створення якісного комунікативного простору, необхідного для реалізації стратегічних програм розвитку будь-якої компанії.

Як рекомендації щодо вдосконалення комунікаційних процесів в організації пропонується таке: забезпечити управління інформаційними потоками в організації, тобто чітко представляти потреби в інформації всіх рівнів управління й організувати потоки інформації відповідно до цих потреб; використовувати при передачі повідомлень паралельно декілька каналів зв'язку (наприклад, письмову і усну мову); проявляти постійну увагу до процесів обміну інформацією (зустрічі з підлеглими, обговорення майбутніх змін, звіти за результатами контролю); організувати системи зворотних зв'язків (досвід працівників, система збору пропозицій від працівників, ротація кадрів); раціоналізувати структуру комунікаційного процесу шляхом усунення зайвих та дублюючих операцій; удосконалювати документообіг; враховувати пропозиції працівників щодо вдосконалення інформаційного обміну, заохочувати зниження ступеня фільтрації негативної інформації; забезпечити підвищення кваліфікації працівників управління; удосконалювати організаційну структуру

управління; застосовувати сучасні інформаційні технології та оновлювати технічну інфраструктуру. При підвищенні рівня управління комунікаціями в організації важливим є не просто використання вибіркового впливу, а створення цілого комплексу засобів.

Висновки. Проведене дослідження показало, що успішне функціонування організації, формування і існування організаційної культури, засвоєння і проповідання корпоративних ідей і цінностей неможливе без налагодженого процесу комунікацій. Комунікація створює сприятливі умови для розкриття професійних і ділових якостей співробітників, сприяє розвитку їх творчого потенціалу задля отримання результату.

Ефективна система внутрішніх комунікацій синтезує в собі теорію управління, теорію організації, теорію психології управління, теорію комунікацій. Прорахунки, некомпетентні або малоефективні дії в одній із сфер потягнуть за собою помилки в усіх інших сферах.

Сучасний економічний розвиток, останні наукові досягнення в галузі управління й те багатоманіття інформаційних каналів і ресурсів, які пропонує сьогодення, спонукає до пошуку найбільш ефективних форм комунікаційної взаємодії, до постійного вдосконалення вже існуючих комунікацій, а також надає поштовх до вироблення якісно нових наукових методик і конструктивних підходів щодо розвитку внутрішніх комунікацій.

Список використаних джерел:

1. Бергельсон М. Б. Коммуникативные методы в управлении, или менеджмент как искусство коммуникации / М. Б. Бергельсон // Сборник научных трудов "Теория коммуникации & прикладная коммуникация" // Вестник Российской коммуникативной ассоциации. – 2004. – Вып. 2. – С. 6–26
2. Туріянська М. М. Комунікації в системі управління знаннями / М. Туріянська // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С.194–196.
3. Адамс Боб. Эффективное управление персоналом / Боб Адамс. – М. : АСТ. Астрель, 2008. – 352 с.
4. Журавлев П. В. Мировой опыт в управлении персоналом. Обзор зарубежных источников / Журавлев П. В., Кулапов М. Н., Сухарев С. А. – Екатеринбург, 1998. – 448 с.
5. Грэхем, Х. Т. Управление человеческими ресурсами : учеб. пособие для вузов / Х. Т. Грэхем, Р. Беннет ; пер. с англ. ; под ред. Т. Ю. Базарова и Б. Л. Еремина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 598 с.
6. Галузева програма соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад (модельний проект “Нова сільська громада”) від 01.06.2010. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.6420.0>.
7. Головне управління статистики у Миколаївській області : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ

Д.М. Триколенко, магістр

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент Тищенко С. І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сутність електронного врядування та його впровадження в Україні. Електронний уряд розглянуто як ефективний механізм державного управління та форма співпраці держави з громадянами в інформаційному суспільстві. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології є основою функціонування електронного уряду.

Ключові слова: електронне врядування, інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, механізм державного управління.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена динамікою подій, що відбуваються в українському суспільстві й спрямовані на вдосконалення процесів державного управління. На сучасному етапі політичних перетворень в Україні важливого значення набуває подолання відчуженості органів державної влади та місцевого самоврядування від населення, забезпечення прозорості їхньої діяльності, подолання корупції. Наша країна, спираючись на досвід передових країн світу, намагається використати переваги інформаційного суспільства в державотворчій сфері шляхом упровадження електронного уряду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми впровадження електронного уряду в Україні присвячені праці О. П. Голобуцького [1; 2], П. С. Клімушина [3], В. Ковалевського [4], В. І. Лисицького [6], Г. Г. Почепцова [7], та ін. Вони розглядають сутність електронного уряду, його переваги у розбудові демократичного суспільства. Разом з тим залишаються недостатньо дослідженим стан впровадження електронного уряду в Україні та роль сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у його розбудові.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності електронного урядування, стану функціонування в Україні та ролі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у його забезпеченні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Підвищення ефективності державного управління в умовах інформаційного суспільства в значній мірі залежить від впровадження електронного врядування. На думку О. Голобуцького й О. Шевчука, електронний уряд – це концепція здійснення державного управління, притаманна інформаційному суспільству, що ґрунтується на можливостях інформаційно-телекомунікаційних технологій та цінностях відкритого громадянського суспільства, характеризується спрямованістю на потреби громадян, економічною ефективністю, відкритістю для громадського контролю та ініціативи [1]. А.В. Лисицький вважає, що електронний уряд – це система співпраці уряду і громадян (бізнесу, громадських організацій), яка базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, це інформаційний простір, в якому взаємодія уряду та громадян (бізнесу, громадських організацій) організовується на основі синтезу: інформаційно-комунікаційних технологій; нормативно-правової бази (прийняття рішень); інформаційно-ресурсної бази [7]. Г.Г. Почепцов зазначає, що «електронний уряд – це не просто система надання державою та її органами послуг (в тому числі й відповідної інформації) громадянам на основі їх активної взаємодії за допомогою сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, а передусім модернізація самого процесу державного управління відповідно до нових умов суспільного розвитку» [8, с. 398].

У «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» зазначено, що електронне урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [6].

Незважаючи на різні підходи до визначення електронного уряду, дослідники звертають увагу на такі основні компоненти: підвищення ефективності діяльності уряду, надання якісних послуг громадянам і вдосконалення демократичного процесу на основі використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Електронний уряд передбачає взаємодію трьох основних складових: *governmenttogovernment* («уряд уряду»), *governmenttobusiness* («уряд бізнесу»), *governmenttocitizens* («уряд громадянам») – і охоплює численні прикладні елементи та зв'язки – як прямі, так і зворотні – між цими складовими.

Поняття «електронне урядування» є більш ширшим порівняно з поняттям «електронний уряд». У сучасному українському суспільстві діяльність органів державної влади трансформується в бік якісних змін за рахунок використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Новітні інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність сучасних електронних технічних засобів і програмного забезпечення, а також організаційних форм і методів їхнього застосування в інформаційній роботі, спрямованій на ефективне використання інформаційних ресурсів. В органах державної влади новітні інформаційно-комунікаційні технології подані не тільки засобами інформатизації на основі комп'ютерів, різними методами вирішення завдань, але й принципово новими формами діяльності цих структур.

Новітні інформаційно-комунікаційні технології мають низку відмінних рис і переваг порівняно з традиційними інформаційними технологіями. Основні переваги новітніх технологій полягають у тому, що вони:

- переводять інформаційний обмін на безпаперовий рівень;
- автоматизують більшість функцій в інформаційних і комунікаційних процесах;
- перетворюють масиви документів в інформаційні ресурси розвитку й вирішення складних проблем життєдіяльності суспільства.

Завдяки використанню новітніх інформаційно-комунікаційних технологій електронне урядування має ряд переваг. Воно реалізує нову модель державного управління, що докорінно змінює відносини громадян і влади (передбачає партнерські стосунки), забезпечує чесність, прозорість, контроль влади, сприяє подоланню корупції. Важливою перевагою електронного уряду є можливість участі населення в обговоренні законопроектів й урядових рішень, що дотепер для більшості було неможливим. Пересічні громадяни залучаються до процесів державотворення. За наявності електронного уряду власні інтереси обстоюють не лише лобісти, а й пересічні громадяни. Під час обговорення важливого законопроекту або постанови уряду кожна людина має змогу висловити власну думку. Відповідна інформаційно-аналітична система оброблятиме отриману інформацію й узагальнюватиме її.

Електронне урядування – це процес самоорганізації суспільства для прийняття колективних рішень, що створює прозорі механізми контролю за їх реалізацією. Важливою складовою електронного уряду є електронні послуги. Вони передбачають надання в електронній формі урядової інформації, програм і напрямів діяльності уряду, формування стратегій задля розв'язання найважливіших суспільних проблем, отримання громадянами різних довідок і документів. Сутністю електронної форми уряду є об'єднання за допомогою сучасних технологій усіх міністерств і відомств у єдиний комплекс із вищим ступенем інтегрування внутрішніх процесів (документообіг) і єдиним інтерфейсом (вікном взаємодії) із громадянином (користувачем). Громадянин

має можливість спілкуватися не з п'ятьма відомствами по черзі, а з єдиним електронним посередником, що водночас представляє їх усіх.

Електронне урядування стосується внутрішніх інформаційних систем, підтримки управлінсько-адміністративних функцій державних установ, зокрема керування даними й інформацією, ведення електронних записів і потоків інформації. Воно передбачає посилення контролю громадян над діяльністю уряду (для чого вводять публічні оціночні показники діяльності останнього). Інформація про ефективність діяльності органу влади (звіти) стає доступною всім громадянам. Електронне урядування сприяє створенню цілком прозорої вертикалі влади, яка працює за оптимальними та зрозумілими правилами, є відкритою для взаємодії з громадянами, витрачає набагато менше бюджетних коштів на підтримання свого функціонування, ніж сьогодні.

Електронне урядування, як засіб державного управління та взаємодії органів державної влади, забезпечує прозорість і відкритість органів влади за рахунок переходу на новий рівень зворотного зв'язку як з громадянами, так і з бізнесом, проводячи з ними постійні консультації; підвищує рівень залучення громадян у демократичні процеси. В умовах інформатизації суспільства воно призводить до зміни ролі й сутності самої держави.

Електронний уряд відповідає управлінським пріоритетам ХХІ ст. демократичних держав (легітимність, прозорість, відповідальність і чесність влади), сприяє підвищенню довіри до держави з боку громадян і бізнесу, ефективності діяльності державних органів, забезпечення належної якості надаваних ними громадянам і бізнесу послуг.

У процесі впровадження електронного уряду науковці виділяють три етапи [8].

Перший етап – передбачає формулювання державою стратегії та тактики щодо е-уряду, відкриття веб-сайтів органів державної влади, на яких розміщується довідкова інформація про напрями їх діяльності.

Другий етап передбачає інтеграцію веб-сайтів окремих органів державної влади у єдиний портал. На веб-сторінках органів державної влади впроваджуються елементи інтерактивної взаємодії, формується набір послуг, які громадян може отримувати електронним шляхом (розміщуються бланки, форми, замовлення, які передбачають можливість їхнього заповнення й відправлення та не потребують присутності громадянина). Громадянин може легко перейти з веб-сторінки одного органу державної влади чи місцевого самоврядування на іншу. Передбачається горизонтальна навігація (на рівні органів влади одного підпорядкування), так і вертикальна (від органів центральної влади до місцевих. Закладається й можливість зворотного зв'язку (подання заяв, звернень, скарг, запитів тощо). Розвивається мережа громадських пунктів доступу до Інтернету.

Третій етап передбачає спілкування між громадянином і органом державної влади в режимі он-лайн цілодобово: реалізацію зворотного зв'язку, участь громадян в обговоренні законопроектів, проектів постанов, рішень органів державної влади обговорення кандидатів на різні посади, електронне голосування.

Аналіз стану впровадження електронного урядування в Україні свідчить про те, що цей процес обмежився першим етапом і переходом на другий етап. До громадян доведена мета створення е-уряду. В органах державної та місцевої влади відбулося створення веб-сайтів. Електронний уряд завжди передбачає створення сайтів, однак створення сайтів – це ще не електронний уряд, а тільки послуги масового характеру. Сьогодні електронними послугами користується порівняно невелика кількість громадян. Україні потрібно ширше використовувати досвід європейських країн, які мають певні здобутки розбудови електронного уряду. Одним з найкращим у Європі вважається естонське електронне урядування. У країні майже всі громадяни декларують свої доходи через електронну систему оподаткування. Завдяки електронному уряду естонський громадянин має доступ до перегляду надходжень та

витрат державного і місцевих бюджетів. Для цього в Естонії існують громадські точки доступу до Інтернету, населенню видано смарт ID- карти. Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій розширює можливості органів державного влади оперативно доводити власні рішення до широких верств населення, отримувати зворотний зв'язок від громадян, а громадяни мають можливість брати участь у політичному процесі, контролювати діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Широке впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у державне управління зменшує витрати на утримання державних органів, забезпечує ефективну взаємодію органів державної влади між собою і з громадянами, підвищує прозорість і відкритість органів влади. Разом з тим розвитку системи електронного уряду в Україні перешкоджають такі чинники: обмежене поширення Інтернету, недостатнє фінансування процесу інформатизації, консерватизм і бюрократизм чиновників.

Успішне впровадження електронного уряду потребує відповідного сучасного технічного й програмного забезпечення, створення громадських точок доступу до Інтернету, які забезпечать співпрацю органів державної влади і місцевого самоврядування з громадянами. На сучасному етапі розвитку українського суспільства вдосконалення й підвищення ефективності роботи органів державної влади значною мірою залежить від розбудови електронного врядування, що передбачає впровадження автоматизованих систем широкого спектру призначення та створення веб-представництв органів державної влади в Інтернеті для поліпшення взаємодії органів державної влади та громадян.

Упровадження електронного врядування в Україні є незворотнім процесом, незважаючи на недостатнє фінансування процесу інформатизації органів державної влади, певний консерватизм і бюрократизм окремих чиновників. Реалізація концепції електронного уряду не просто підвищує ефективність роботи державного апарату, а, по суті, створює передумови для формування принципово нової моделі демократії – цифрової демократії, заснованої на повнішому підпорядкуванні урядової діяльності суспільству й на можливості прямої участі громадян у вирішенні державних і місцевих питань. ший крок на його шляху.

Слід зазначити, що надання електронних послуг ще не набуло в країні масового характеру. Сьогодні електронними послугами користується порівняно невелика кількість громадян. Україні потрібно ширше використовувати досвід європейських країн, які мають певні здобутки розбудови електронного уряду.

Одним з найкращим у Європі вважається естонське електронне урядування. У країні майже всі громадяни декларують свої доходи через електронну систему оподаткування. Завдяки електронному уряду естонський громадянин має доступ до перегляду надходжень та витрат державного і місцевих бюджетів. Для цього в Естонії існують громадські точки доступу до Інтернету, населенню видано смарт ID- карти. Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій розширює можливості органів державного влади оперативно доводити власні рішення до широких верств населення, отримувати зворотний зв'язок від громадян, а громадяни мають можливість брати участь у політичному процесі, контролювати діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Широке впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у державне управління зменшує витрати на утримання державних органів, забезпечує ефективну взаємодію органів державної влади між собою і з громадянами, підвищує прозорість і відкритість органів влади. Разом з тим розвитку системи електронного уряду в Україні перешкоджають такі чинники: обмежене поширення Інтернету, недостатнє фінансування процесу інформатизації, консерватизм і бюрократизм чиновників. Успішне впровадження електронного уряду потребує відповідного

сучасного технічного й програмного забезпечення, створення громадських точок доступу до Інтернету, які забезпечать співпрацю органів державної влади і місцевого самоврядування з громадянами.

Висновки. На сучасному етапі розвитку українського суспільства вдосконалення й підвищення ефективності роботи органів державної влади значною мірою залежить від розбудови електронного врядування, що передбачає впровадження автоматизованих систем широкого спектру призначення та створення веб-представництв органів державної влади в Інтернеті для поліпшення взаємодії органів державної влади та громадян.

Упровадження електронного врядування в Україні є незворотнім процесом, незважаючи на недостатнє фінансування процесу інформатизації органів державної влади, певний консерватизм і бюрократизм окремих чиновників. Реалізація концепції електронного уряду не просто підвищує ефективність роботи державного апарату, а, по суті, створює передумови для формування принципово нової моделі демократії – цифрової демократії, заснованої на повнішому підпорядкуванні урядової діяльності суспільству й на можливості прямої участі громадян у вирішенні державних і місцевих питань.

Список використаних джерел:

1. Голобуцкий О. П. E-Ukraine. Інформаційне суспільство: бути чи не бути / О.П. Голобуцкий, О.Б. Шевчук. – К. : Атлант UMS, 2001. – 104 с.
2. Голобуцкий О. П. Електронний уряд / О.П. Голобуцкий, О.Б. Шевчук. – К. : Атлант UMS, 2002. – 174 с.
3. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : монографія / П.С. Клімушин, А.О. Серенок. – Х. : ХарРІНАДУ «Магістр», 2010. – 312 с.
4. Ковалевський В. Інформаційна демократія як політична категорія : наук. зап. // 3б. – Київ : ПІЕНД, 2003. – Вип. 22. – С. 214–222.
5. Коліушко І. Б. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління / І.Б. Коліушко, М.С. Демкова // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К. : Бібліотека інформаційного суспільства, 2014. – С. 138–143.
6. Концепція розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] / О.А. Баранов [та ін.]; за ред. А. І. Семенченко. – Київ, 2009. – 16 с. – Режим доступу : <http://dki.org.ua>. Заголовок з екрану.
7. Лисицький В. І. Електронний уряд України: з чого починати? : Форма співпраці уряду з громадянами / В.І. Лисицький // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 3. – С. 16–19.
8. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навч. посіб. / Г.Г. Почепцов, С.А. Чукут. – К.: Знання, 2006. – 663 с.

УДК 352.07(477)

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

*Д.Ю. Топольскова, магістр**Науковий керівник: канд. екон. наук, асистент Коваленко Г.В.**Миколаївський національний аграрний університет*

У статті розглянуто проблему ефективності місцевого самоврядування, яка є однією з найважливіших на сучасному етапі розвитку України. Досліджено надання повноважень органам місцевого самоврядування під власну відповідальність як важливого аспекту територіального розвитку.

Ключові слова: місьцеве самоврядування, реформування, територіальна громада, адміністративно-територіальний устрій.

Постановка проблеми. Місьцеве самоврядування України в її теперішніх територіальних просторах пройшло надто складний та досить суперечливий історичний шлях. Враховуючи особливості розвитку країни, постала необхідність розгляду специфіки надання повноважень органам місцевого самоврядування під власну відповідальність на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку місцевого самоврядування в Україні приділяли увагу в багатьох дослідженнях. Серед них роботи як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як Г. Атаманчук, В. Афанасьєв, Я. Бережницький, Є. Бородін, І. Гончаренко, І. Грицяк, О. Скрипнюк, Т. Тарасенко, В. Тужик та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є необхідність реформування органів місцевого самоврядування з урахуванням особливостей розвитку країни і забезпечення останнього відповідним законодавством.

Виклад основного матеріалу досліджень. На сучасному етапі розбудови України як демократичної, соціальної та правової держави з урахуванням глобальних змін, які відбулися останнім часом, розвиток місцевого самоврядування є одним з пріоритетних напрямів державної політики. Акцентуючись на питанні розвитку місцевого самоврядування дослідники виділяють історичну і конституційну модель самоврядування в Україні. Автор першої моделі періодизації І. Грицяк вирізняє чотири провідні періоди. Так, історична модель періодизації місцевого самоврядування в Україні включає:

I період – зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування, в основі яких були рід та суверенна громада, своїми хронологічними рамками продовжувався з зародження й утворення держави східнослов'янських племен на українських землях і аж до середини XIV ст.;

II період – європеїзація; який формулювався поєднанням локальних форм самоврядування з елементами західноєвропейської організації самоврядування (зокрема, німецького міста Магдебург), починався з середини XIV ст. і закінчувався у першій половині XIX ст.;

III період – русифікація вітчизняного місцевого самоврядування сучасної України, більша частина якої, і зокрема центральними, східними, а згодом і південними регіонами, входила до царської Росії. кінці XVII ст., однак своєї вершини він досяг у XIX ст. та на початку XX ст.;

IV період – українізації місцевого самоврядування, початком якого слід вважати 20-ті рр. XX ст., і який триває до тепер [3].

Друга, конституційна модель відображує судження В. Тужика і передбачає виділення шести етапів:

- 1) виникнення територіального громадського самоврядування на основі звичаєвого права в Київській Русі;
- 2) надання містам Магдебурзького права, спочатку Галицько-Волинській державі у XIII ст. (м. Сянок — 1339 р., м. Львів — 1356 р.), а пізніше уже литовськими та польськими королями (м. Київ — 1494 р., м. Чернігів — 1623 р.);
- 3) створення міських дум за часів царської Росії у 1785 р. на Лівобережній та Слобідській Україні та створення земств 1864 р.;
- 4) існування Рад за часів СРСР, що суміщали функції місцевих органів державної влади та функції органів місцевого самоврядування;
- 5) відновлення місцевого самоврядування в Україні з березня 1990 р. з обранням депутатів Верховної Ради УРСР та місцевих Рад народних депутатів.;
- 6) теперішній період розвитку, коли місцеве самоврядування набуло конституційного статусу, стало однією з засад конституційного ладу України [6].

Взагалі сутність поняття «місцеве самоврядування» тлумачиться відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування» як «гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [4].

Провідним призначенням місцевого самоврядування є створення та сприяння сприятливого життєвого середовища, необхідного для найповнішого розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних адміністративних та соціальних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади. Децентралізація владних повноважень (передача частки повноважень органів центральної влади на регіональний та місцевий рівень) є найкращим засобом забезпечення ефективного місцевого самоврядування та якісного надання послуг населенню.

Територіальною основою місцевого самоврядування в Україні є адміністративно-територіальний устрій держави, який відіграє важливу роль у діяльності системи місцевого самоврядування. Кожна ланка місцевого самоврядування має власну територію або територіальну сферу діяльності, власні особливі місцеві інтереси, пов'язані з відповідною специфікою розвитку адміністративно-територіальних одиниць, історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних, релігійних, культурних, національних та інших традицій.

Система місцевого самоврядування в Україні має бути забезпечена відповідним законодавством. Відсутність якісної нормативно-правової бази є основною проблемою реформування органів місцевого самоврядування. Чинні нормативно-правові акти, що регулюють самоврядування й державне керівництво на місцях, базуються на положеннях різних теорій, містять істотні суперечності, які без радикальних змін не дають змоги пристосовувати українську систему місцевого самоврядування до європейських стандартів.

Систему місцевого самоврядування України можна схарактеризувати як закріплену Конституцією та законами України сукупність суб'єктів місцевого самоврядування, що виконують основні функції місцевого самоврядування.

Аналізуючи питання системи органів місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку нашої держави вітчизняними дослідниками відзначено, що прийняття нових законодавчих актів спричинило внесення змін до такого концептуального поняття, як «система місцевого самоврядування», що віднайшло віддзеркалення у змінах до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», внесених 5 лютого 2015 р. Після доопрацювання до переліку елементів цієї системи віднесено:

територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; старосту; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення [1].

Розглядаючи розвиток місцевого самоврядування як передумову організації активної територіальної громади позначено, що одним із недоліків останньої є те, що вона не є єдиним об'єднанням та не має сумісних чітко визначених інтересів [2].

Увесь комплекс сучасних місцевих рад України можна умовно поділити на три групи.

До першої належать сільські, селищні, міські ради – так звані ради “базового рівня”. Їх характерними рисами є те, що: вони представляють територіальну громаду відповідного села, селища або міста. Сільська, селищна, міська рада є органом місцевого самоврядування, який представляє відповідну територіальну громаду та реалізовує від імені та в її інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування. Виконавчі органи (виконавчий комітет, відділи й управління та інші виконавчі органи галузевої та функціональної компетенції) сільських, селищних, міських рад формуються вказаними радами та є їм підконтрольними та підзвітними [4].

Керує виконавчим органом ради та головує на її засіданнях сільський, селищний, міський голова – посадова особа, яка обирається відповідною територіальною громадою та є підзвітною, підконтрольною і відповідальною перед нею, а також відповідальною перед відповідною радою [1].

До другої групи можна віднести районні в місті ради, які є представницьким органом внутрішньоміської (районної у місті) громади, яка не виступає самостійним суб'єктом місцевого самоврядування. До третьої групи можна віднести районні та обласні ради.

Суттєво загостреною проблемою для України є рівень професійної кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування, тому що «ступінь розвитку територіальних громад пов'язаний з наявністю кваліфікованих працівників в органах місцевого самоврядування [4]», що призводить до неефективного використання фінансових ресурсів територіальних громад, неспроможності освоїти кошти державних субвенцій на розвиток громад. Органи місцевого самоврядування сільських ОТГ часто неспроможні підготувати якісні інвестиційні проекти для отримання коштів державної підтримки та коштів міжнародної допомоги, не готові до запровадження стратегічного планування та пограмування розвитку громад.

Від ефективності діяльності посадових осіб органів місцевого самоврядування залежать умови життя мешканців конкретної територіальної громади. Все це свідчить про те вагоме значення, яке набувають питання підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації муніципальних службовців для забезпечення сталого місцевого і регіонального розвитку, покращання якості соціальних послуг, що надаються громадянам. Сучасна система місцевого самоврядування потребує таких службовців, які мають відігравати ключову роль у здійсненні реформ на місцевому рівні. Вони повинні бути не тільки ініціаторами і головними проектувальниками демократичних перетворень у місцевому самоврядуванні, а й ефективними менеджерами, лідерами команд, що їх реалізують. Враховуючи рівень сучасних муніципальних службовців, який не є достатнім, виникає необхідність в додатковому отриманні останніми знань у економічній, соціальній та правовій сферах та вмінні застосувати їх на практиці. Крім переліченого, важливим також є володіння численними управлінськими та комунікативними навичками.

Істотною відзнакою місцевого самоврядування є те, що в його системі не діє положення розподілу влади, притаманного механізму держави. Натомість існує єдність представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування на рівні територіальних громад сіл, селищ, міст має працювати як так звана "працююча корпорація", яка незалежно приймає відповідні рішення і самостійно

їх виконує. Таким чином, можна виділити основні моменти, на які потрібно в першу чергу звернути увагу. Серед них: по-перше, наділення органів місцевого самоврядування більш широкими повноваженнями; по-друге, надання місцевим державним адміністраціям винятково наглядових функцій за станом місцевого розвитку і контрольних – за дотриманням органами місцевого самоврядування чинного законодавства; по-третє, чіткий розподіл функцій й повноважень між посадовими особами органів місцевого самоврядування і розробка чіткої системи відповідальності та контролю.

Розвиток місцевого самоврядування як ефективної і максимально наближеної до людей місцевої влади є одним із визначальних пріоритетів здійснення адміністративної реформи, становлення України як демократичної держави.

Саме завдяки забезпеченню та здійсненню реформи місцевого самоврядування вирішуються такі серйозні цілі як: досягнення належного та результативного розподілу повноважень між центральною владою та конкретними адміністративно-територіальними одиницями на засадах децентралізації публічного управління та субсидіарності; створення результативної та стабільної системи функціонування територіальних громад та їх органів, забезпечення прозорості цієї діяльності, мінімізація умов для корупції; створення умов для безпосередньої участі жителів у вирішенні питань місцевого значення; забезпечення організаційної та фінансової незалежності територіальних громад і апроксимування їх до європейських стандартів; надання більшості адміністративних послуг на рівні конкретних адміністративно-територіальних одиниць; формування дієвих місцевих бюджетів; створення умов, що підтримують сталий розвиток територіальних громад; створення умов для належного матеріального, фінансового та іншого ресурсного забезпечення виконання завдань і функцій територіальних громад [5].

Висновок. Акцентуючись на питанні розвитку місцевого самоврядування на теренах України, можна стверджувати, що продовження запровадження політики децентралізації управління має стати дієвим фактором стабілізації соціально-економічної ситуації, подолання суперечностей між різними рівнями влади.

Зміцнення системи місцевого самоврядування в Україні допоможе вирішити одну з найважливіших проблем сучасної системи місцевого управління в цілому – служіння народові України, забезпечення його потреб у послугах, ефективного їх надання, забезпечення соціально-економічного розвитку країни та її регіонів.

Список використаних джерел:

1. Бородін Є.І., Тарасенко Т.М.. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні/Є.І. Бородін, Т.М.Тарасенко// Аспекти публічного управління. – 2015. – №4. – С.58
2. Гончаренко І.В. Розвиток місцевого самоврядування як передумова організації активної територіально громади/І.В.Гончаренко// ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ НУК. – 2011. – № 6. – С.126
3. Грицяк Ігор Андрійович. Правові та організаційні проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування : Автореферат. — К., 1993.
4. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. № 280/97 // ВВР України. – 1997. – № 24. – Ст. 2
5. Скрипнюк О. Теоретичні засади реформування системи місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі / О. Скрипнюк // Юридична Україна. — 2010. — № 1. — С.10.
6. Тужик В. Місцеве самоврядування в Україні: теоретико-правові аспекти/В.Тужик//Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. - №5. – С.66-71

УДК 33.341.1:31

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Советов О. В., магістр

Науковий керівник: д-р екон. наук, професор Червен І. І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено теоретичні основи поняття інновації в сільському господарстві. Висвітлена їх основна специфіка, наведені проблеми та пріоритети розвитку інноваційних процесів в АПК.

Ключові слова: інновації, сільське господарство інноваційна діяльність, розвиток, пріоритети.

Постанова проблеми. Інноваційну діяльність можна віднести до стратегічних дій, які вже в найближчій перспективі будуть вирішальними для зростання міжнародної конкурентоздатності вітчизняної економіки. Особливого значення набуватимуть здатність до швидкого впровадження сучасних технологічних, менеджерських і організаційних рішень, перетворення їх в комерційний успіх саме аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інноваційної діяльності завжди привертала увагу вітчизняних та іноземних вчених. Ґрунтовні дослідження різних аспектів інноваційного розвитку та ефективності інновацій здійснили у своїх роботах такі вчені: Кот О.В., Антонюк Л. Л та інші. Проблемам державного регулювання, матеріального, фінансового, інформаційного забезпечення інноваційної діяльності та розвитку інноваційного підприємництва в агропромисловому виробництві приділяли увагу Шумський А. В., Тарабрін О.Є., Лаврук В. В., Захарін С.В. та ін.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення особливостей розвитку сільського господарства на основі інновацій та визначення основних факторів впливу інноваційного процесу на розвиток аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу досліджень. Без інноваційних процесів неспроможні відбуватися структурні перетворення, динамічне економічне зростання і виведення економіки нашої країни на шлях сталого розвитку.

Саме інновації повинні зіграти стратегічно важливу роль у ефективній трансформації і розвитку сільського господарства країни, стимулюванні аграрного підприємництва, забезпеченні здатності конкурувати на внутрішніх і зовнішніх ринках, тим більше, що в умовах ринкової системи господарювання, інтегрування в глобальне агропромислове виробництво все більш відчутним є катастрофічне відставання техніко-технологічного рівня аграрного сектору економіки країни від провідних світових виробників сільськогосподарської продукції.

Інноваційна діяльність в нашій країні – це сфера економічної діяльності, що була і залишається ураженою кризою. На ринку склалася така загальна ситуація, що інновації, які колись здійснювались за рахунок централізованих джерел, звелися до мізерної частини, тоді як інвестиції, що володіли внутрішньою структурою, втратили її і стали невпорядкованими і неорганізованими, стимулюючи тільки короткострокові цілі інвесторів. Вихід з такого становища один – подолати економічну кризу неможливо без інноваційно-інвестиційного буму, відновлення основного капіталу на принципово новій, конкурентоспроможній основі [1].

Інноваційна діяльність здійснюється завдяки прогресивним науково-технічних досягнень і є вирішальним фактором подолання кризових явищ, стабілізації і зростання економіки.

Об'єктивно обумовлений процес перетворення наукового знання в фізичну реальність, періодичного інноваційного оновлення має свої закономірності і є самостійним науковим напрямом.

Основу для інноваційного розвитку створюють економічні суб'єкти, що здійснюють інноваційну діяльність з метою отримання вигод. Однак її результативність залежить від стану зовнішньої і внутрішньої економічної середовища, наявності необхідних умов для впровадження та раціонального використання інноваційної продукції.

Агроінновацію трактують як системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідної роботи, що приводять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою, а також поліпшують стан навколишнього середовища, або як результат праці, отриманий завдяки застосуванню нових наукових знань, що перетворюють процес функціонування та розвитку виробничо-господарської системи АПК в напрямі підвищення її ефективності, стійкості та системної якості відносин [2, с. 32]

Інноваційний процес в АПК має свою специфіку, обумовлену особливостями агропромислового виробництва, і, перш за все, його головної складової частини - сільського господарства. Інноваційна діяльність в умовах аграрного виробництва являє собою процес створення, апробації та подальшої реалізації інновацій в будь-якому елементі організаційної системи - нововведення в технології, техніці, елементах організації і управління, які призводять до прогресивного зміни в характері життєдіяльності.

Головна особливість інноваційних процесів в сільському господарстві полягає в специфіці організації самого аграрного виробництва. Внаслідок істотної диференціації регіонів країни по природно-кліматичних умов і спеціалізації виробництва дуже різняться технології обробітку сільськогосподарських культур, утримання і годування худоби в свою чергу потребує специфічних підходів до формування та розвитку інноваційних процесів при вдосконаленні і модернізації технологій аграрного виробництва.

Також аграрні інновації мають низку особливостей порівняно з інноваціями в інших галузях економіки: тривалий процес розробки новації, інновації носять, переважно, поліпшувальний характер, дослідження живих організмів, провідна роль науково-дослідних установ, залежність від природної зони та клімату. Це зумовлено, в першу чергу, особливостями самого сільського господарства, а саме, – основним фактором виробництва виступає земля, взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами, мікроорганізмами), сезонний характер виробництва, високий рівень ризику.

Велика територіальна протяжність країни дозволяє виробляти різноманітні види сільськогосподарських товарів і продуктів їх переробки розрізняються за тривалістю і техніко-технологічних умов аграрного виробництва, що також вимагає врахування специфічних особливостей при формуванні та розвитку інноваційних процесів при їх вдосконаленні та модернізації.

Таким чином сильна залежність аграрного виробництва від природних і погодних умов та інших факторів підкреслює відмітні особливості інноваційних процесів в сільському господарстві.

Інноваційний процес у аграрному секторі становить постійний потік перетворення і реалізацію в господарську практику результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і кросів птиці, нових або поліпшених продуктів харчування, матеріалів, нових технологій у рослинництві, тваринництві та переробній промисловості, нових добрив та засобів захисту рослин і тварин, нових методів профілактики та лікування тварин і птиці, нових форм організації та управління різними сферами економіки, нових підходів до соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва.

Варто зазначити, що інноваційні процеси, як в розрізі окремих підприємств переробної та харчової промисловості, так і в АПК в цілому, мають свою специфіку. Їх важлива відмінність полягає в різноманітності регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей.

Складність і особливості сільськогосподарського виробництва характеризуються високим рівнем ризиків інноваційних процесів, до числа яких можна віднести: - ризик фінансування науково-виробничих результатів; - ризик тимчасового розриву між витратами і результатами.

Останнім часом інноваційна діяльність у сільському господарстві України суттєво уповільнилася. Інновації в основному впроваджуються в прибуткові рослинницькі галузі: 46% підприємств застосовують нові сорти і гібриди сільськогосподарських культур, 25% – нові сільськогосподарські машини та механізми, 14% – нові системи обробітку ґрунту. Незначний рівень (5%) використання науково-обґрунтованих сівозмін.

У тваринництві 52% підприємств застосовують нові породи сільськогосподарських тварин. Інші ж види інновацій, зокрема вискоєфективні корми, нові механізми та засоби захисту рослин знаходяться майже на одному рівні (близько 16%) [3].

У рослинництві інноваційні процеси повинні бути спрямовані на збільшення обсягів виробленої рослинної продукції на основі підвищення родючості ґрунту, зростання врожайності сільськогосподарських культур і поліпшення якості продукції; подолання процесів деградації та руйнування природного середовища та екологізацію виробництва; зниження витрат енергоресурсів і зменшення залежності продуктивності рослинництва від природних факторів; підвищення ефективності використання зрошуваних і осушених земель; економію трудових і матеріальних витрат; збереження й поліпшення екології. У зв'язку з цим інноваційна політика в сфері рослинництва повинна будуватися на вдосконаленні методів селекції – створення нових сортів сільськогосподарських культур, що володіють високим продуктивним потенціалом, освоєнні науково обґрунтованих систем землеробства та насінництва.

У сучасних умовах збиткового розвитку тваринництва й різкого спаду обсягів виробництва продукції тваринництва для підвищення виробничого потенціалу галузі важливе значення має використання фізіолого-біологічних інновацій, досягнення вітчизняної та світової селекції, що відображають найважливіші напрямки удосконалення селекційно-генетичного потенціалу, від якого безпосередньо залежить рівень продуктивності тварин, ефективне використання кормових ресурсів, освоєння ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на підвищення рівня інтенсивності та ефективності виробництва.

Одним із основних напрямків розвитку інновацій у тваринництві є біотехнологічні системи розведення тварин із використанням методів генної та клітинної інженерії, спрямовані на створення та використання нових типів трансгенних тварин із поліпшеними якостями продуктивності, стійкими до захворювань.

Не менш важливе значення в розвитку інноваційного процесу в тваринництві належить технологічним інноваціям, які пов'язані з індустріалізацією виробництва, механізацією та автоматизацією виробничих процесів, модернізацією та технічним переозброєнням виробництва, освоєнням наукоємних технологій, зростанням продуктивності праці, які зумовлюють рівень і ефективність виробництва продукції тваринництва [4].

Основними стримуючими факторами інноваційного розвитку є:

- вади в управлінні науково технічним прогресом, відсутність тісної взаємодії держави і приватного бізнесу;
- помітне зниження витрат на аграрну науку;
- невідповідність кадрів;

- низька маркетингова робота;
- низький рівень платоспроможного попиту на інноваційну продукцію;
- різке зниження фінансування заходів з освоєння науково-технічних досягнень у виробництві та відповідних інноваційних програм;
- відсутність механізму, стимулюючого розвиток інноваційного процесу в сільському господарстві.

Усунення цих недоліків, а також дотримання нижчеперелічених умов сприятиме масштабному розвитку інноваційного прогресу в країні, здатне викликати корінний підйом сільськогосподарського виробництва:

- а) створення відповідної регіональної інфраструктури інноваційної діяльності;
- б) проведення систематизованої оцінки всього наукового потенціалу аграрної науки, виявлення і зосередження основних її зусиль на перспективних напрямках діяльності;
- в) проведення ранжирування всіх потенційних споживачів нововведень із загального числа сільськогосподарських товаровиробників регіонів і виділення найбільш активних з них для реалізації первинного освоєння в виробництві наявних наукових досягнень;
- д) сприяння розвитку сучасного сільськогосподарського машинобудування, продукція якого дозволила б зробити якісний перехід в техніці і технології сільськогосподарського виробництва.
- е) розробка методології прогнозування (як наукове передбачення про напрямки розвитку) тенденцій інноваційного розвитку сільського господарства.

До числа пріоритетів розвитку інноваційних процесів в АПК слід віднести:

- технологічне переоснащення організацій комплексу;
- енерго- і ресурсозберігаючі технології виробництва, зберігання і переробки сільськогосподарської продукції;
- відтворювання родючості ґрунтів, запобігання всіх видів їх деградації, розробка адаптивних технологій агроєкосистем і агроландшафтів;
- розвиток виробництва органічної продукції сільського господарства. У зоні Півночі є унікальна можливість зосередити на величезних земельних ресурсах виробництво екологічно безпечної продукції, відпрацювати технології органічного землеробства;
- створення сучасної системи інформаційного та інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності в АПК;
- розробка державної інноваційної політики і стратегії на державному і регіональному рівні, націлених на становлення прогресивних технологічних укладів;
- формування організаційно - економічного механізму функціонування АПК на інноваційній основі;
- посилення ролі державних організацій в активізації інноваційної діяльності; розробка регіональних і інноваційних програм розвитку АПК;
- вдосконалення системи підготовки кадрів в області інноваційної діяльності, що забезпечують підвищення інноваційної активності організацій і комерціалізацію результатів наукових досліджень [5].

Також, однією з форм розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві є створення та підтримка діяльності агротехнічних парків, які функціонують як аграрні підприємства з органічним поєднанням наукової і виробничої складових і можуть відповідно до закону користуватися державною підтримкою. Такі агропарки можна створювати зокрема на базі наукових, дослідних і освітніх закладів аграрного профілю [6].

Організаційно-управлінські інновації пов'язані з: новими формами організації виробництва; новими підходами до підготовки кадрів, управління і мотивації праці, які надають можливість досягти збільшення врожайності, продуктивності, економічності

та виробництва екологічної продукції, що забезпечує підприємства прибутковістю, стабільністю і конкурентоспроможністю. Економічні інновації – це нові економічні розробки (документально оформлені методики, різні рекомендації тощо), нові форми і механізми інноваційного розвитку підприємств.

Держава повинна створювати сприятливі умови для інноваційної діяльності, що зумовлювало б розвиток усіх суб'єктів інноваційної сфери. Будь-яка країна шукає оптимальне співвідношення форм державної підтримки інновацій, яке залежить від багатьох чинників, а саме: рівня розвитку національної економіки, стану науково-технічної сфери, правової бази тощо [7].

Інновації сприяють росту продуктивних сил агровиробництва та удосконаленню організаційно-економічного механізму в сільському господарстві. Результати впровадження інновацій віддзеркалюються в: підвищенні урожайності культур, якості продукції; збільшенні обсягу продаж; зниженні собівартості продукції, економізації виробничих процесів; впровадженні енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій, зростанні фондоозброєності та продуктивності праці; підвищенні рентабельності роботи й конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках; покращенні інших виробничо-фінансових показників діяльності аграрних підприємств, а також соціально-економічному розвитку сільських територій

Висновок. Для сільськогосподарських підприємств володіння нематеріальними активами є важливим чинником підвищення ефективності господарювання, їхньої вартості, кредитоспроможності й інвестиційної привабливості, що поступово починають усвідомлювати керівники цих структур. Шляхами інноваційного забезпечення сільськогосподарського виробництва повинні бути: державна підтримка, формування ринку інновацій, організація системи впровадження інновацій, створення економічних умов, інноваційно-кадровий менеджмент.

Список використаних джерел:

1. Шумський А. В. Управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва: стан та перспективи розвитку / А. В. Шумський // Інноваційна економіка. – 2012. – №5. – С. 24-29.
2. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 30–37.
3. Тарабрін О.Є. Інноваційний розвиток аграрного сектора України в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О.Є.Тарабрін, І.Г.Піменов . – Режим доступу: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_tarabrin.pdf
4. Особливості інновацій в сільському господарстві [Електронний ресурс] / О. І. Янковська // Економіка. Управління. Інновації: електронне наукове фахове видання. – 2010. – №2 (4). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10yaoiicg.pdf
5. Лаврук В. В. Інноваційний продукт у сільському господарстві як результат інноваційного процесу [Електронний ресурс] / В.В.Лаврук. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&п^=218>
6. Захарін С.В. Удосконалення інвестиційної та інноваційної сфер діяльності в аграрному секторі економіки України / С.В.Захарін // Проблеми науки. – 2006. – №1. – С.38-43.
7. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К.: КНЕУ. – 2003. – 394 с.

УДК 352.07

РОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

А.В.Власюк, здобувач вищої освіти

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Христенко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено роль місцевих бюджетів та їх роль у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку територій. Висвітлені проблеми наповнення місцевого бюджету.

Ключові слова: *децентралізація, бюджет, місцевий борг, капітальні видатки.*

Постановка проблеми. Ефективність використання ресурсів місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предметом дослідження теоретичних та практичних аспектів розподілу ресурсів місцевих бюджетів для територіального розвитку України є праці В. Кулешір та С. Криниць [4].

Викладення основного матеріалу досліджень. У сучасному демократичному суспільстві багаторівневі бюджетні системи є результатом пошуку балансу між самостійністю регіонів і необхідністю міжрегіонального фінансового вирівнювання, що зображено в розподілі держаних функцій між центральними та місцевими органами влади, особливістю контролю надходження коштів до відповідних бюджетів. Зважаючи на сучасні тенденції щодо децентралізації управління фінансовими ресурсами держави, актуальності набуває цілісність визначення ролі та значення місцевих бюджетів в структурі місцевих фінансів. Питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, оскільки вона є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами [2].

Бюджет розвитку є одним із показників для оцінки якості життя в територіальних громадах і на законодавчому рівні є складовою частиною спеціального фонду видатків бюджету, що являє собою основою фінансування соціально-економічних програм територіальної громади з місцевого бюджету. При цьому дохідна частина бюджетів розвитку на місцях, зважаючи на певні позитивні зрушення, закріплені в новій редакції Бюджетного кодексу України, сьогодні не спроможна забезпечити фінансові потреби територій у капітальному фінансуванні.

Тому проблеми наповнення місцевого бюджету розвитку не втрачають своєї актуальності й сьогодні. Незважаючи на значний інтерес науковців та позитивні зміни бюджетного законодавства України, бюджети розвитку продовжують відігравати незначну роль у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку територій. Це спонукає до подальшого вдосконалення науково-теоретичного підґрунтя їх формування та використання. Вагоме значення, для забезпечення фінансування такого процесу на відповідній території має розробка бюджету розвитку у складі місцевих бюджетів. Такі статті бюджету зазвичай невеликі за розміром, тому фінансовий потенціал територіального розвитку також порівняно незначний. У сучасних умовах місцеві органи влади повинні забезпечувати комплексний розвиток території, пропорційний розвиток виробничої і невиробничої сфери на підвідомчій території, що приведе до подальшого розширення і зміцнення фінансової бази регіональних органів влади.

Особливу роль у соціально-економічному розвитку територій відіграють капітальні видатки, які, згідно з чинним законодавством, мають зосереджуватися у бюджеті розвитку. У багатьох країнах світу поширена практика поділу місцевих бюджетів на дві частини (складові): поточний бюджет і бюджет розвитку. У його основу закладений поділ видатків на поточні та капітальні. До бюджету розвитку (або ж інвестиційного бюджету) належать доходи і видатки, які спрямовуються на вдосконалення регіональної (місцевої) економіки (у тому числі видатки на проведення будівельних робіт, виконання інвестиційних довготривалих проектів) [9].

В Україні поділ місцевих бюджетів на «поточний» і «бюджет розвитку» вперше був описаний у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [7], де визначено, що кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних зі здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з соціального росту. Питання формування та використання бюджету розвитку конкретизовані у Бюджетному кодексі України, де зазначено, що бюджет розвитку є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів [1]. Напрями використання коштів бюджету розвитку у Бюджетному кодексі України визначено так:

- погашення місцевого боргу;
- капітальні видатки, у тому числі капітальні трансферти іншим бюджетам;
- проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу;
- підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів;
- розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

Для стимулювання розвитку регіонів варто визначати проблемні території, до складу яких необхідно включати не лише критичні за показниками, а й усі ті, в яких показники соціально-економічного розвитку значно нижчі від середніх по країні, що оптимально допустимо в межах 25% відхилення, з огляду на досвід розвинених країн. Статус проблемної території за таких показників необхідно переглядати не щорічно, а з законодавчо встановленою періодичністю у 7–10 років. Та варто зосередити увагу й на державних програмах подолання депресивності окремих регіонів, фінансове забезпечення виконання таких програм повинно плануватися за програмно-цільовим методом у відповідних довгострокових бюджетах [5].

Чинна система формування дохідної та видаткової частини бюджету розвитку є недосконалою та потребує подальших доопрацювань. Бюджет розвитку є основною складовою частиною соціально-економічного розвитку територіальних громад, що повинен забезпечувати їх поточні потреби та визначати основні напрями розвитку території. Для забезпечення виконання даних завдань необхідно як зміцнити дохідну частину бюджету розвитку, так і зробити оптимальною видаткову структуру бюджету. Тому для забезпечення виконання бюджетних завдань розвитку територіальних громад, на нашу думку, необхідно виконати такі умови:

- створити нові джерела надходжень до бюджетів розвитку територій;
- забезпечити розвиток малого та середнього бізнесу як основи забезпечення дохідної частини бюджету;
- забезпечити прозоре та відкрите використання бюджетних коштів, спрямованих на розвиток територіальних громад;

Виконання зазначених вище заходів приведе до збалансованого бюджетного фінансування соціально-економічних заходів територіальної громади в умовах фінансової децентралізації.

Сьогодні першочерговим завданням, яке має передбачати економічна політика України, є утримання стійкої динаміки та покращення якості економічного зростання як невід'ємної умови підвищення соціальної спрямованості розвитку держави. Реалізація завдань соціально-економічного розвитку України насамперед залежить від забезпечення стійкого зростання економіки, яке дасть змогу суттєво покращити добробут українського населення. Держава має виробити стратегічні орієнтири, які б консолідували всі її регіони для подолання негативних тенденцій макроекономічної динаміки, які зумовили суттєве сповільнення темпів економічного розвитку та погіршення макроекономічних пропорцій. В умовах ринкових трансформацій національної економіки ще більш актуальними стали проблеми економічного розвитку регіонів, що залежать від їх бюджетного потенціалу.

Для аналізу ролі місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку регіонів та їх місця в бюджетній системі України потрібні їх кількісна та якісна характеристики. Про співвідношення місцевих бюджетів з макроекономічними показниками, насамперед, з валовим внутрішнім продуктом (ВВП), свідчать такі дані (таблиця 1).

Таблиця 1 Співвідношення обсягу місцевих бюджетів до ВВП

Показники / Роки	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП, млрд грн	1 082,6	1 316,6	1 408,9	1 454,9	1 566,7
Видатки місцевих бюджетів, млн грн (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)	152,0	178,1	221,2	218,2	223,5
Питома вага витрат місцевих бюджетів у ВВП, %	13,8	13,6	15,7	14,9	14,3

Джерело: побудовано автором на основі [6; 7]

В умовах ринкових трансформацій пріоритетними напрямками перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку регіонів повинно стати вдосконалення таких факторів їх формування, розподілу й використання, як:

- підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування шляхом закріплення за ними додаткових дохідних джерел;
- вдосконалення системи надання та використання субвенцій на реалізацію програм соціально-економічного розвитку;
- зменшення диспропорцій формування ресурсної бази місцевих бюджетів;
- розмежування повноважень між державними та місцевими бюджетами на засадах збалансування загальнодержавних та регіональних інтересів;
- розроблення програм розвитку регіонів на середньотермінову перспективу [3].

Ефективним напрямом забезпечення збалансованості бюджетної системи в Україні має стати перетворення місцевих бюджетів у дієвий інструмент соціально-економічного розвитку регіонів. Однак від ефективності регіональної політики залежить обсяг бюджетного фінансування, а отже, життєвий рівень територіального населення. Лише за умови досягнення максимального збалансування між напрямками місцевої бюджетної політики, спрямованої на задоволення соціальних та економічних потреб суспільства, місцеві органи влади мають можливість досягти як фінансової стабільності суб'єктів господарювання цієї адміністративно-територіальної одиниці, так і добробуту суспільства в цілому.

Висновки. Важливе значення для забезпечення фінансування, реального сектора та сфери послуг на відповідній території має розроблення бюджету розвитку у складі

місцевих бюджетів. Сьогодні місцеві бюджети є ключовим складником бюджетної системи України в цілому, через них відбувається перерозподіл валового національного продукту, здійснюється фінансування соціального захисту населення, проведення інвестиційної політики та охорона навколишнього середовища.

За допомогою місцевих бюджетів реалізуються загальнодержавні програми, пов'язані з розвитком галузей національного господарства, здійснюється підтримка вітчизняних виробників, фінансуються заходи з підвищення життєвого рівня населення, створення нових робочих місць, з реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачуються допомоги незаконно депортованим особам, біженцям, реабілітованим. За кошти місцевих бюджетів проводяться превентивні, оздоровчі, спортивні та культурні заходи. Бюджет розвитку зазвичай невеликий за розміром, тому фінансовий потенціал територіального розвитку також порівняно незначний. У сучасних умовах місцеві органи влади повинні забезпечувати комплексний розвиток території, пропорційність між реальним сектором економіки і сферою послуг на підвідомчій території. Це створить умови для подальшого розширення й зміцнення фінансової бази регіональних органів влади.

Сучасна практика формування місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу України вимагає приведення відповідно до нього чинного нормативно-правового законодавства, визначення нового переліку бюджетних послуг (програм), гарантованих державою, та запровадження системи державних мінімальних стандартів і нормативів, які необхідно встановити за основу визначення обсягу видатків, здійснюваних коштом місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Василик О. Бюджетна система України: [підручник] / О. Василик, К. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 544 с.
3. Васильєва Н. Підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів / Н. Васильєва // Управління сучасним містом. – 2004. – № 1. – С. 12–16.
4. Криниця С. Бюджетне регулювання регіонального розвитку / С. Криниця // Фінансовий простір. – 2012. – № 1 (5). – С. 54–60.
5. Мярковський А. Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / А. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2009. – № 2. – С. 3–17.
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua/news/bjudzhet>.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1 вересня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=5&nreg=280%2F97%E2%F0>.
8. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibser.org.ua>.
9. Ворона П. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону / П. Ворона // Теорія та практика державного управління. – 2009. – № 2. – С. 7–14

ЗМІСТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ

стор.

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Базенко В.О.</i>	3
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІТ-ПРОФЕСІЙ В УКРАЇНІ	
<i>Буганов О.В.</i>	10
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Булименко М.О.</i>	15
РИНКОВЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ ТА ЙОГО ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ	
<i>Власенко О. М.</i>	22
ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ	
<i>Гураль Ю.І.</i>	27
ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Душук Р.В.</i>	32
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Коник Г.В.</i>	40
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
<i>Корзун О.В.</i>	45
ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ	
<i>Красовська Н. О.</i>	50
ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
<i>Ланіна А. В.</i>	55
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ ЯК ОДНІЄЇ З КАТЕГОРІЙ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ	
<i>Латул Ю.Ю.</i>	60
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Пермякова В.В.</i>	65
РІВЕНЬ ТА ДИНАМІКА ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ СЛАНЕЦЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Савенко О.С.</i>	70
СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ТА МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Тен І.В.</i>	78
УПРАВЛІННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Тютюнікова В.Д.</i>	83
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	
<i>Чернявська С. С.</i>	88

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

РОЗРОБКА МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ

<i>Каючкіна К.А.</i>	93
ЩОДО КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	
<i>Ковалевська В. В.</i>	98
ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Коришуніна Н.В.</i>	103
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
<i>Лук'янчук Н.Ю.</i>	109
ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Патлах В.С.</i>	114
СУТНІСТЬ ПАРТИЦИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	
<i>Перета В.А.</i>	119
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	
<i>Проскурня А.І.</i>	123
ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ УКРАЇНИ	
<i>Романчик М.В.</i>	128
ЗАГРОЗИ, РИЗИКИ ТА НЕБЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Семенчук Ю. М.</i>	133
ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ	
<i>Чуприна Н. Д.</i>	138

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ І МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ РОБОТИ КЕРІВНИКІВ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
<i>Грушенко К.О.</i>	143
СТРАТЕГІЧНІ ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ	
<i>Камашев А.В.</i>	147
ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СТАН, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
<i>Кичата А.С.</i>	151
АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	
<i>Коломієць Т.В.</i>	156
ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	
<i>Мосінзова Ю.А.</i>	160
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В КОНСТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
<i>Ніцак С.В.</i>	164
NEW PUBLIC MANAGEMENT I PUBLIC GOVERNANCE – НОВЕ ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В МІСТАХ УКРАЇНИ	
	169

<i>Підгаєцька Ю.А.</i>	
МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ КОЛЕКТИВУ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Тудой О.С.</i>	173
ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ INTERNATIONALTRADECENTRE У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ	
<i>Шведова Н. П.</i>	178

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ТА ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА НА ІННОВА- ЦІЙНІЙ ОСНОВІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	
<i>Аркуша Ю.О.</i>	182
СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВІТОВСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Голенков Ю. М.</i>	187
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Гриб А.М.</i>	192
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Мірошніченко І. В, Кем А.В.</i>	197
ІННОВАЦІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	
<i>Омельянович В. В.</i>	202
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Онда М.М, Чала А.О.</i>	207
ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	
<i>Решетніков В. С.</i>	212

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ ТА МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРС ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ І ГРОМАДЯН В ЕЛЕКТРОННОМУ УРЯДІ	
<i>Горячківська М.О.</i>	217
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Крючков С.В.</i>	223
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	
<i>Кушнір А.В.</i>	230
ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
<i>Слюсаренко О. О.</i>	235
НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ	
<i>Триколенко Д.М.</i>	240
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	
<i>Топольськова Д.Ю.</i>	245

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	
<i>Советов О. В.</i>	249
РОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	
<i>Власюк А.В.</i>	254